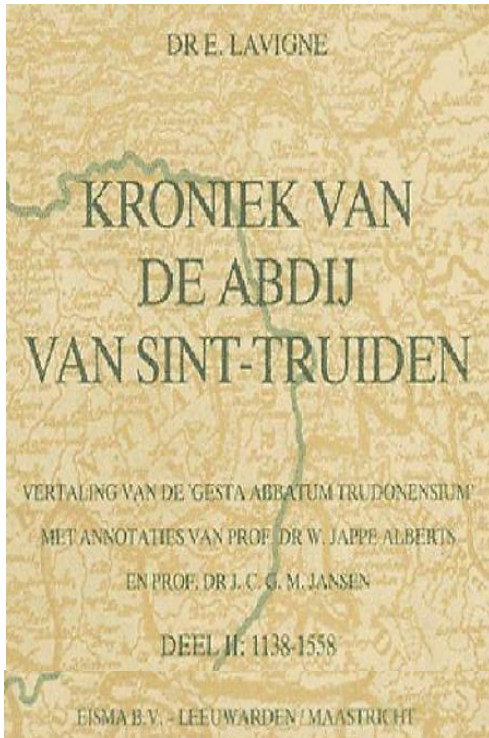

Gesta Abbatum Trudonensium

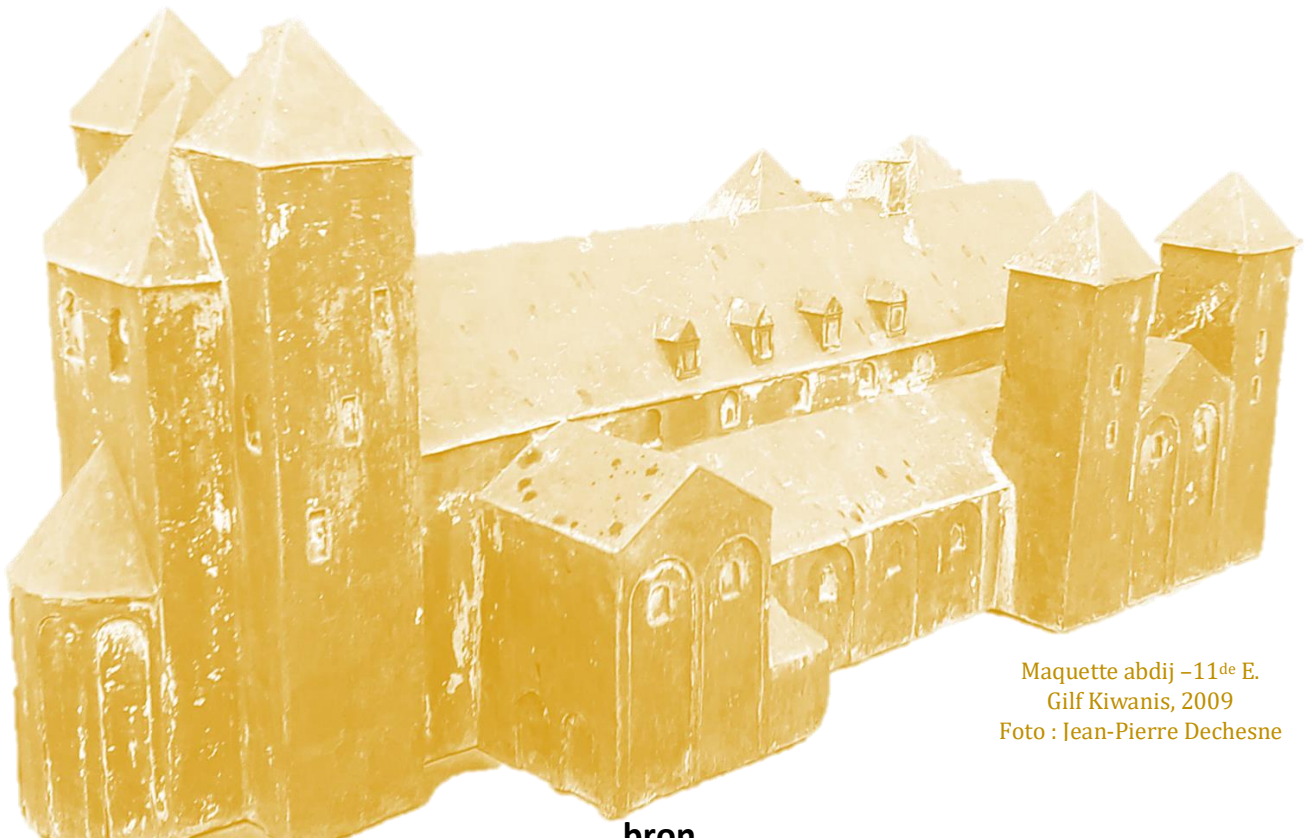

Kroniek van de abdij van Sint-Truiden

Deel 2
1138-1558

Editie W. Jappe Alberts en J.C.G.M. Jansen
Vertaald door Émile Lavigne

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

Maquette abdij –11de E.
Gilf Kiwanis, 2009
Foto : Jean-Pierre Dechesne

bron

(eds.), *Kroniek van de abdij van Sint-Truiden. Deel 2.*

1138-1558 (vert. Émile Lavigne). Eisma, Leeuwarden / Maastricht 1988

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_ges019gest04_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Opmerking: Deze "Kroniek, Deel 2" is een transformatie van een PDF naar Word.docx. Er is niets veranderd aan de inhoud, wel aan lettertype, blanco zijn verwijderd, eindnota's zijn voetnota's geworden. De zoek opdracht kan gebruikt worden; daarom ook zijn de index/verwijzingen op het einde van het PDF document verwijderd.

Charles (« Jean-Pierre ») Dechesne
Stadsgids Sint-Truiden
Guide régional Liège/Luik
+32 (0)11 68 34 97 – +32 (0)496 71 73 83
dechesne.jp@skynet.be
[Koninklijke Gidsenbond Sint-Truiden](#) | [Facebook](#)
[Guides à Liège-ALGA](#) | [Les Guides Liégeois](#) | [Facebook](#)

Woord vooraf:

Als woord vooraf bij dit tweede deel van de vertaling van de 'Gesta abbatum Trudonensium' kan een verwijzing naar de inleiding van het eerste deel volstaan: daarin werd toelichting verstrekt over de auteurs en de indeling van deze 'Kroniek', over de handschriften, de uitgave, de bedoeling, de inhoud, de betrouwbaarheid, het belang voor de plaatselijke en regionale geschiedenis.

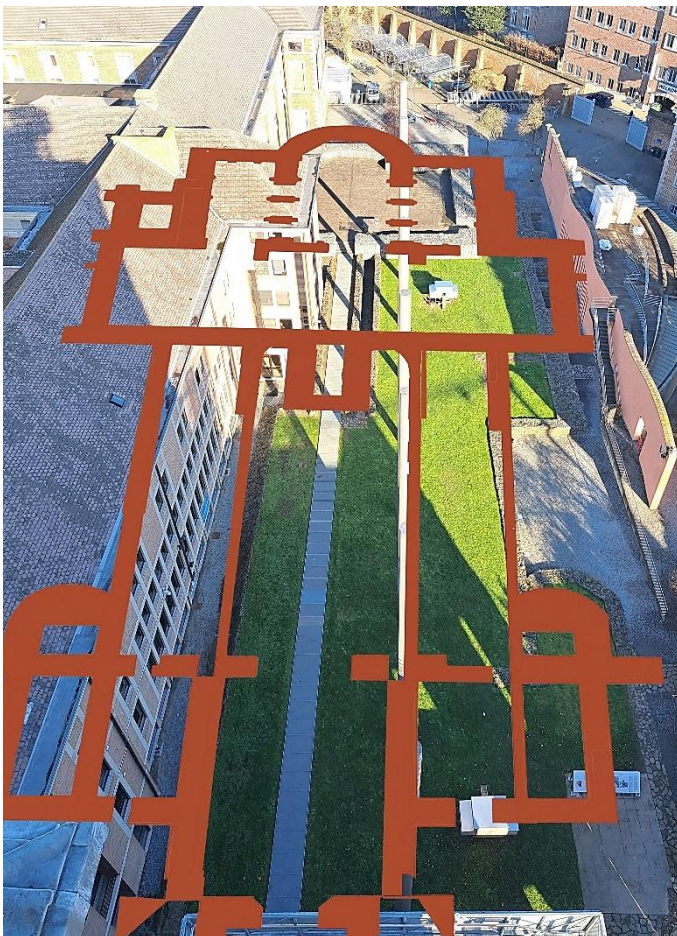
Dit tweede deel van de vertaling brengt een verslag over de jaren 1138-1558 en bevat benevens het derde en het vierde deel van de Latijnse tekst –bijdragen van de tweede en van de derde continuator– eveneens de 'ultima continuatio' van Cruels en Moringus. Deze laatste voortzetting kwam uiteraard niet voor in de indeling die de derde continuator maakte, aangezien ze later werd geschreven.

We zijn ons bewust van mogelijke verwarring deze indeling betreffende en raden dus de lezer aan in het eerste deel van de vertaling bladzijde 3 van de inleiding te herlezen.

Voor een deel van de annotaties zorgde ook ditmaal Prof. Dr W. Jappe Alberts. Hem daarvoor danken, hulde brengend aan zijn uitzonderlijke kennis, zijn bereidwilligheid zijn nauwgezetheid, kunnen wij nog enkel postuum: Prof. Alberts is overleden op 14 april 1987.

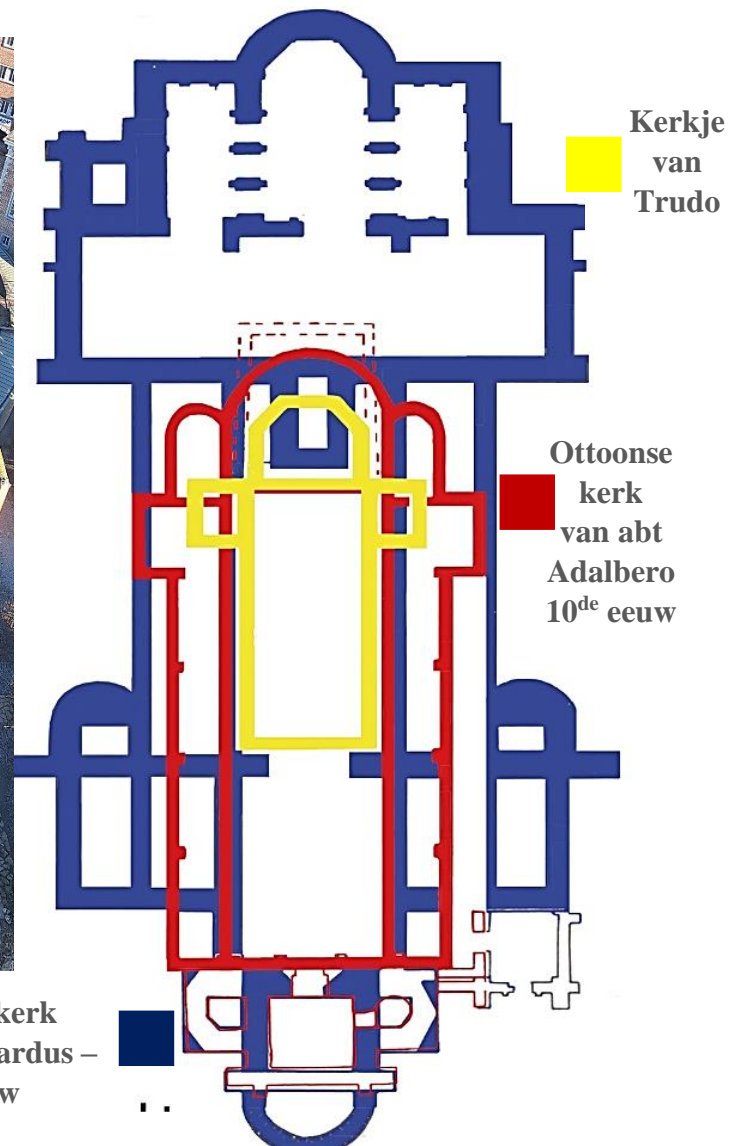
Met hem verdween een uitmuntend geleerde aan wie onlangs nog de 'Juliana-Boudewijnprijs' werd verleend voor 'zijn veelzijdige wetenschappelijk-historische bijdragen tot de geschiedenis van de beide Limburgen'. Prof. Dr J.C.G.M. Jansen bleek bereid het nog onvoltooide werk van Prof. Alberts te voleinden.

Bijzondere dank zeggen we aan Dr Mr H.H.E. Wouters, die op talrijke plaatsen verbeteringen aanbracht aan de tekst en aanvullingen in de annotaties.

Beelden : ©Natalie Cleeren
op basis van Van De Konijnenburg

100 m. lange kerk
van abt Adelardus –
11de eeuw

Derde deel – Tweede voortzetting 1138-1180

Inhoudsopgave van het derde deel – Hoofdstukken van het eerste boek Gesta van Dom Folkard

1. Over Folkards verkiezing en wijding tot abt.
2. Over zijn geschil met de heer van Diest betreffende de banale obolen.
3. Over het recht op de brouwerijen, over de gruit, de gruitier en de 'kaedgruyt'. *Inlassing* over de vrijstelling van tolrecht en over de onenigheid tussen de hertog van Brabant en de graaf van Limburg; hoe de hertog de stad van de H. Trudo kwam belegeren.
4. Over de wijze waarop de burch van Bouillon door Albero II voor de kerk van Luik heroverd werd.
5. Over een vergelijk aangaande jaarlijkse betalingen dat met de heer van Diest werd gesloten, nadat talrijke vorsten te zijnen gunste tussenbeide kwamen, van welk akkoord wij een geschreven tekst bezitten.
6. Over de slaap zaal van de abdij, waarvan de bouw door een ander begonnen was en door Folkard voltooid werd, en over talrijke lokalen die in zijn tijd gebouwd en gerestaureerd werden.
7. Over de hernieuwing van een verdrag van vrede en aloude goede verstandhouding tussen de bisschop van Luik en de inwoners van Sint-Truiden, een verdrag dat de bisschop weer verbrak, daartoe genoodzaakt door het verzet van voogd graaf Otto en diens familieleden.
8. Over de belegering van de stad van Sint-Trudo door de hertog van Leuven, de graaf van Namen en de graaf van Duras, en over de opheffing van deze belegering nadat de hertog van Leuven de goede verstandhouding tussen de stadbewoners en de graaf van Duras hersteld had.
9. Over de herbouw van klooster en andere gebouwen, een onderneming die tijdelijk onderbroken was geweest na de beschadiging tijdens de belegering; over de schenking van Franco en de steun die hij dom Folkard verleende voor deze bouwwerken.
10. Over de verlichting van de kapittelzaal, thans geplaatst in de hoek van de kloostergang bij de ingang van de kerk, door dezelfde Franco gefinancierd: één van zijn talrijke weldaden. De betreffende geschreven tekst kan men vinden in het boek met onze charters onder nummer 88.
11. Over de giften van andere stadbewoners, Tegno, Reinier en Udelrik (die voorschreef aan elke arme een zwarte Toernois te schenken op Witte Donderdag).
12. Over het recht op de bierbrouwerijen, meer bepaald over de verplichting van elke brouwerij ons klooster een kan bier te leveren, een voorrecht dat enkele aanzienlijken uit de stad aan onze kerk wilden ontnemen; ondanks een eerste aanmaning om die poging te staken, weigerden ze zich te onderwerpen; tenslotte werden ze geëxcommuniceerd en toen gaven ze terug, zij het met tegenzin, wat ze op onwettige wijze aan het klooster onthielden, waarna ze kwijtschelding kregen.
13. Over een voorspelling die Folkard deed tegen een stadgenoot, die koppig en onder verwensing volhield dat hij het recht op de brouwerijen nooit zou betalen.
14. Over de drie plaatsen waar licht brandend gehouden moest worden krachtens donatie van de hierboven genoemde man, namelijk een eerste licht bij het altaar van de H. Trudo, een tweede bij het altaar van de H. Petrus, het derde bij het altaar van de H. Leonardus. De laatste alinea van dit hoofdstuk handelt over bewoners van de stad, die toestonden dat onze abdij het recht op hun brouwerij behield en de genade van de absolutie verdienden, en over enkelen die, weigerend toe te geven, geëxcommuniceerd overleden.
15. Over de schenking van gruitier Reinier en zijn vrouw, die –als erfelijk gruitier aangesteld– én deel van zijn gruitrecht voor zich hield en de twee overige delen aan de abdij uitbetaalde.
16. Over de beëindiging van het geschil in verband met ons huis te Keulen.
17. Over het overlijden van dom Folkard en over de schenking van een stuk grond, dat dat hij had verworven en waarvan hij de opbrengst bestemd had voor de broeders op de dag van zijn anniversarium.
18. Over de feestdagen van de HH. Laurentius, Lambertus, Nicolaas en Maria Magdalena; hoe Folkard een rantsoen voor de broeders instelde om de plechtige viering van deze heiligen te verzekeren.

Hoofdstukken van het tweede boek Gesta van Dom Gerard

1. Over de verkiezing tot abt van dom Gerard.
2. Over een huis te Halen, dat ons door onze rentmeester was ontnomen en dat door Gerard en zijn mannen met de grond gelijk gemaakt werd.
3. Hoe hij veronachtzaamde naar een synodale vergadering te Luik te gaan.
4. Over onze villa Alem, die de graaf van Duras, Otto, broeder van onze abt dom Gerard, aan de mensa van de broeders schonk blijkens een oorkonde in ons bezit.
5. OverdeovervaldiezijnneefpleegdeoponzevillaenonzebezzittingenteAlem, maar hoe door toedoen van graaf Otto de villa werd teruggegeven, betreffende welke gebeurtenis wij oorkonden bezitten.
6. Hoe dom Gerard wilde aftreden als abt, maar hoe de bisschop van Luik daartoe geen toestemming gaf.
7. Hoe de bisschop, toegevend aan het dringend verzoek van Gerards familieleden en vrienden, hem de toestemming gaf om af te treden.
8. Hoe hij, met algemene instemming van het convent, Wiric tot zijn opvolger als abt verkoos, een uitverkoren plaats vond om eindelijk een teruggetrokken leven te leiden, later terugkeerde naar zijn eigen abdij en daar overleed.

Hoofdstukken van het derde boek Gesta van abt Dom Wiric

1. Over de verkiezing van dom Wiric; hoe hij bevestiging van zijn verkiezing verkreeg in de bisschopsstad Metz.
2. Over zijn wijding het volgende jaar te Luik en over een aanklacht tegen hem, uitgaande van de kanunniken van Sint-Jan, in verband met het behouden van een eiland, dat zijn voorganger in bezit had genomen.
3. Over zijn intrede in de abdij en over de aanschaf van een voorraad stenen, zuilen en andere benodigdheden voor het herstel van de gebouwen.
4. Over de beslechting van het hierboven vermelde geschil door een uitspraak van edelen te Luik.
5. Over de brand van de stad van Sint-Trudo, van een groot deel van de kerk, van twee torens, met molens en andere werkplaatsen.
6. Over het herstel van de kloosterkerk en de weder opbouw van ons huis te Keulen. Hoe voor de eerste maal leien als dakbedekking werden gebruikt.
7. Over de onenigheid tussen paus Adrianus en keizer Frederik en over de onderlinge strijd tussen de twee tot paus verkozenen.
8. Over de Italië reis van abt Wiric in gezelschap van de bisschop van Luik, Hendrik; hoe hij, welwillend door de paus ontvangen, de bevestiging van de privileges van onze abdij verkreeg en toestemming tot het dragen van pontificalia; hoe hij bij gelegenheid van een tweede reis door de paus als een zoon verwelkomd werd.
9. Over verwondingen aan dom Wiric bij vergissing toegebracht door vrienden van de abt van Floreffes.
10. Over de incorporatie van de kerk van de H. Maria te Sint-Truiden bij de prebende van de broeders.
11. Hoe Wiric, door Alexander II opgeroepen om hem te vergezellen naar Italië en hulp te verlenen in de strijd tussen Rijk en Kerk, thuis bleef in afwachting dat hij klaar kwam met zijn reisuitrusting.
12. Abt Wiric ziet af van zijn voornemen om met de bisschop van Luik Alexander II naar Italië te gaan wegens de daar heersende pestziekte.

Hoofdstukken van het vierde boek Vervolg van de Gesta van abt Wiric

1. Over de vinding van het stoffelijk overschot en van de relieken van de H. Libertus, martelaar, en van anderen.
2. Over de vinding van de HH. Trudo en Eucherius. 3. Over de translatie van de HH. Trudo en Eucherius.
4. Over een mirakel tijdens de misviering op de dag van de translatie.
5. Over de voltooiing van de H. Trudo-kapel.
6. Over het prachtig herstelde schrijn van de HH. Trudo en Eucherius, waarin de relieken van de heiligen met verschuldigde eerbied werden neergelegd, dat in een plechtige processie door de stad werd gedragen en geborgen onder een gewelf achter het altaar.
7. Over de restauratie van het koor (het hoogkoor met twee kleinere koren, een links en een rechts), dat dreigde in te storten nadat vooraf het gewelf tegen hoge kosten was afgebroken.
8. Over het aanbrengen van zitplaatsen of van een koorgestoelte; over het schip van de kerk, waarvan de muren vanaf het koor vooraan tot aan de laatste boog bepleisterd werden, waarvan de houten balken van de zoldering met snijwerk versierd werden en over het leggen van de vloer.
9. Over de bouw van een wasplaats en een bad installatie met de noodzakelijke privaten en over de onderscheiden ornamenten voor de kerk.
10. Over de voltooiing van de slaapzaal.
11. Over de bouw van een refter en de verplaatsing van de keuken.
12. Over een verwarmde kamer voor de abt en andere onontbeerlijke vertrekken.
13. Over de instelling van de feestdagen van twaalf heiligen en hoe, om ze plechtiger te vieren, drie pond vastgelegd werden voor het maal van de broeders op die dagen.
14. Over dat gedeelte van het marktplein –de huidige vismarkt– dat ons ontnomen was, maar dat ons dank zij dom Theoderik, opvolger van de overleden dom Stefanus, bisschop van Metz, werd teruggegeven, waarvan de grens tussen het gebied van onze abdij en dat van de bisschop door een duidelijk merkteken wordt afgebakend en waarover we oorkonden bezitten.
15. Hoe een door inwoners van onze stad beledigde bisschop zijn bezittingen bij ons aan de keizer afstond.
16. Over de strijd die Lodewijk, graaf van Loon, ontketende tegen Egidius, graaf van Duras, onze voogd, en tegen onze stadgenoten en over een burchttoren die te Brustem werd opgericht en omwald.
17. Over de strijd tussen Brustem en onze stad en over de schade door graaf Lodewijk toegebracht aan onze mensen te Borlo.
18. Over het verbod dat keizer Frederik aan de onzen richtte om zich in te laten met de strijd tussen beide graven en hoe de graaf van Loon de onzen als stumperds bespote, die niet naar buiten durfden komen om met hem de strijd aan te binden; en over de koopwaar die naar de stad werd gebracht maar dagelijks door de zijnen werd geroofd.
19. Over de strijd van de graaf tegen onze stadgenoten en over de wijze waarop, na de verwoesting van een aantal van zijn dorpen, Brustem in de as werd gelegd op 28 jul; hoe zijn burcht door de onzen belegerd werden hoe, na het overlijden van de graaf, de hertog van Lotharingen, Godfried, de oorlog beëindigde en de belegeraars huiswaarts deed keren.
20. Over de vrede die aan de onzen weergegeven werd; over het binnenhalen van de oogst, voor zover die uit de verwoesting was gespaard gebleven; hoe dank zij de bemoeienissen van abt Wiric de keizer bedaarde, nadat zijn woede tegen de onzen was opgewekt door een aanklacht van de overleden graaf; hoe de schade aan de abdij toegebracht door de vader, vergoed werd door zijn zoon Gerard.
21. Over de inneming van de burcht te Berloz, over de verwoesting en verbranding van de omliggende dorpen en over de schade in die tijd door de zonen van de graaf van Moha aan onze abdij toegebracht te Oreye.

22. Hoe de graaf van Loon, met de hulp van de graaf van Duras, zijn tegenstanders versloeg; hoe beiden door een huwelijk bondgenoten werden en hoe een duurzame vrede tot stand kwam tussen onze mensen en de graaf van Loon.
23. Hoe de omwalling van Brustem de kiem werd van alle ellende.
24. Over een nieuwe kloostergang van gepolijste steen, door abt Wiric binnen het jaar voltooid.
25. Over Brustem en zijn burcht, die door de graaf van Loon, uit vrees voor de graaf van Duras en de onzen, in handen van de keizer gegeven werden; en over de onderbreking van de werkzaamheden aan de wal.
26. Over de verzoening tussen paus Alexander en keizer Frederik I en over de ongeregelheden die ten gevolge van de onenigheid tussen Kerk en Rijk zeventien jaar duurden.
27. Over een vijandelijke aanval op Colmont in het graafschap Loon door de bisschop van Luik, Rodulf, en de onzen; hoe graaf Gerard aanvankelijk de overhand had, maar hoe hij de volgende dag, na een nederlaag van zijn mannen, de vlucht moest nemen samen met slechts enkelen van de zijnen en hoe hij de stad Tongeren met de kerk van O.-L.-Vrouw in brand stak.
28. Over de plundering en de brandstichting van Loon, van zijn kerk en zijn burcht door de bisschop van Luik, Rodulf, en onze Truienaren.
29. Over de brand van het klooster en van het hele dorp Bilzen; over de verwoesting en de brand van het kasteel van Montenaken en van andere versterkingen en dorpen met hun kerken, ten getale van zestien en meer, begaan door het krijgsvolk van de bisschop; en over de vrede die eindelijk tot stand werd gebracht.
30. Over de verontwaardiging van de hertog van Leuven tegen onze stadgenoten wegens hun hulp aan de bisschop; over zijn verbod dat handelaars uit zijn gebied koopwaar naar ons zouden vervoeren.
31. Hoe een aanklacht van de graaf van Loon, tegen de onzen bij de keizer uitgebracht, dank zij de bescherming van de bisschop van Luik, Rodulf, ontzenuwd werd; hoe vrede en eendracht door de keizer werden opgelegd, en hoe de graaf, gedwongen, eindelijk definitief afzag van voltooiing van de wal te Brustem.
32. Overlijden van dom Wiric.

Hier eindigt de inhoudsopgave

Inleiding

Aangezien de lotgevallen die onze kerk vroeger heeft meegemaakt, ten gevolge van vrees en misleiding van haar volgelingen, enkele wijze mensen een beschrijving waard hebben toegeschreven, meenden wij dat het niet zinloos zou zijn in een bondige uiteenzetting voor de komende generaties de herinnering te bewaren aan de tegenslagen die onze kerk in deze tijd kende en ook aan het succes dat zij boekte. Zoals jonge mensen immers door het stichtend voorbeeld van ouderen tot een deugdzamer levenswijze worden aangespoord, zo wordt ook het hart van een onbedachtzame zoon voor dwaling behoed, als hij tijdig wakker wordt geschud door de tegenslagen van zijn voorvaders.

Tot een dergelijke opdracht spoort abt Rodulf ons aan en hij geeft ons ook het voorbeeld; hij was een man die, uitstekend onderlegd in goddelijke en menselijke wijsheid, bij niemand van zijn tijd ten achter stond. Hij, die hier de hoogste functie verwierf, spoorde als een vlijtig vorser heel wat feitenmateriaal op, dat een verslag en de herinnering waardig was, maar door de nalatigheid van anderen haast in het vergeetboek was geraakt; hij beschreef zijn bevindingen in enkele boekjes en liet ze de nakomelingen ter lezing na. Inlichtingen over het leven van die man, over zijn wilskracht en over alles wat hij heeft moeten verduren, achtervolgd als hij was door de haat van afgunstige lieden, om Kerk en Orde op een hoger peil te brengen, kan een belangstellende achterhalen in het boek dat hij schreef over de gesta van de abten.

Hier begint het eerste boek Gesta van Dom Folkard

1. In het jaar O.H. 1138, zijnde het eerste regeringsjaar van Koenraad III en het tweede van de bisschop van Luik, Albero II,¹ na het overlijden van abt Rodulf, zoals reeds gezegd, op 6 maart, hielden de broeders een vergadering, waarin ze eensgezind Folkard, de grootproost, als opvolger verkozen. Hij was een man van reeds rijpere leeftijd, gunstig aangeschreven wegens zijn onberispelijk gedrag. Van zijn jeugd af had hij op passende wijze een vrome opleiding in ons klooster genoten; bij de uitoefening van talrijke opdrachten was hij aan allen een wijs man gebleken en als een verdienstelijk soldaat die een beloning voor zijn prestaties waard is, bereikte hij niet onverdiend de hoogste erepost, als beloning voor zijn vele voortreffelijke diensten aan de Kerk. De volgende bladzijden zullen u duidelijk maken hoe hij zijn taak opvatte en u spreken over zijn grote bekommernis om de toestand van de kerk te verbeteren en de prebende van de broeders te doen toenemen.

Volgens de voorschriften van de Regel verkozen, vertrok hij met een afvaardiging naar bisschop Stefanus² te Metz om van hem de bevestiging van zijn verkiezing te ontvangen. Maar de graaf van Duras, Otto³, die hem reeds langer vijandig gezind was en zijn verkiezing ongedaan wilde maken, schreef aan de bisschop dat hij niet volgens de canonieke voorschriften zou zijn verkozen, maar dat hij de titel en de waardigheid van abt door ongeoorloofde middelen zou hebben verworven.

Over hetzelfde onderwerp. Toen Folkard dan te Metz kwam, trof hij de bisschop niet thuis; maar omdat gezegd werd dat hij spoedig zou terugkeren, bleef Folkard enkele dagen wachten. Bij de terugkeer van de bisschop maakte Folkard zijn opwachting bij hem en, met de getuigenis van zijn gezellen bewijzend dat zijn verkiezing geldig was, verzocht hij de bisschop om bekrachtiging daarvan. Er rees evenwel een ernstig beletsel: Folkard had verzuimd de gebruikelijke aanbevelingsbrief van zijn kerkgemeenschap met zich mee te brengen. Naar ik vermoed, had hij dit over het hoofd gezien, omdat hij er op rekende dat de bisschop hem wel zou vertrouwen wegens zijn overtuigende grijze haren; ofwel, en dit is nog waarschijnlijker, was het verzuim een gevolg van de nalatigheid van zijn medebroeders.

Door de afvaardiging van de eerder genoemde graaf aan het weifelen gebracht, in werkelijkheid echter rekenend op een geldelijke beloning, aanvaardde de bisschop wel de getuigenis van broeders en gelovigen, maar stelde toch de bekrachtiging van de verkiezing uit tot een zitting van het hof van Koenraad, derde van die naam, maar als keizer de tweede, die enige tijd later te Keulen⁴ zou worden gehouden. Toch stuurde hij intussen een van zijn medewerkers, zekere Simon, later decaan van de kerk te Metz, naar ons om er een bescheiden onderzoek in te stellen naar de juiste toedracht en de regelmatigheid van de verkiezing en hem daarover een getrouw verslag uit te brengen.

Gehoor gevend aan de uitnodiging ging de bisschop naar het hof en de verkozene van de broeders ging hem daar opzoeken, zoals hem dat was bevolen. Dat het verloop van de verkiezing werkelijk was zoals het was voorgesteld door de getuigenis van broeders en gelovigen, was intussen voldoende gebleken uit het verslag van Simon. Zodra de brieven hem ter hand waren gesteld, willigde de bisschop dan ook het verzoek van Folkard in en om de wijding te ontvangen, stuurde hij hem naar de bisschop van Luik, Albero II, oom van graaf Godfried van Leuven. De eerbiedwaardige Albero, die in die tijd de kerk van Luik bestuurde, zou tijdens de Pinksterdagen hof houden te Fosses en verzocht de eerbiedwaardige Folkard dan ook daarheen te komen; bij zijn komst werd hij met alle eer ontvangen en op 29 mei, woensdag in de Pinksterweek⁵, werd hij tot abt gewijd. Toen hij daarna huiswaarts keerde, werd hij door zijn medebroeders en door het volk met vreugde en gejubel ontvangen en geïntoniseerd.

Verstandig als hij was, had hij zich reeds geruime tijd een idee gevormd over de verplichtingen die zijn ambt met zich bracht en hij was bezorgd om alles wat de rust van de kerk kon verzekeren en haar belang in de hand werken: de bezittingen en de rechten, die zijn voorgangers met grote moeite hadden verworven, trachtte hij te behouden en uit te breiden.

2. Folkard was wel al op gevorderde leeftijd maar nog erg kras; hij had zich omgord met wijsheid en krachtdadigheid; hij was niet de willoze navolger van zijn voorgangers, maar gaf aan zijn opvolgers het voorbeeld, opdat ze niet, toegevend aan lusteloosheid, de rechten van onze kerk zouden laten beknotten of laten teloor gaan, maar hoe ze zich zonder aarzelen als een stevige muur moesten opwerpen tegen elke poging van onze belagers. In de acties die hij met veel energie ondernam om voor onze kerk te herwinnen wat bijna verloren was, liet hij ons een getrouw beeld na van zijn werklust en van zijn krachtdadigheid. Al op de dag van zijn wijding vroeg hij de bisschop een dag te bepalen voor een onderhoud met de bestuurders van de kerk van Diest. Deze kerk was immers door een interdict getroffen ten gevolge van een aanklacht door zijn voorganger in verband met banale obolen⁶ die zij weigerde nog langer te betalen aan onze kerk; maar na het overlijden van Rodulf had bisschop Albero II haar, niet helemaal volgens de canonieke weg, kwijschelding verleend, omdat hij, meer dan een zo wijs man paste, tegen onze kerk gekant was sinds hij vernomen had dat abt Rodulf niet erg ingenomen was geweest met zijn verkiezing.

¹ Koenraad III, 1138-1152; Albero II, bisschop van Luik, 1135-1145; zie *Series episcoporum ecclesiae catholicae occidentalis*, Series V, Germania, 1983, p. 77/78. Verder te citeren: Series episcoporum.

² Stefanus van Bar, bisschop van Metz, 1120-1163.

³ Otto II, graaf van Duras, overleed in 1146

⁴ Otto II, graaf van Duras, overleed in 1146

⁵ In 1138 was 29 mei een zondag (B).

⁶ Banale obolen: zie hierna hoofdstuk 5, p. 14; zie ook Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t. I, Bruxelles 1870, p. 48.

Folkard aanvaardde een uitstel van twee weken, keerde toen terug en bereikte dat, krachtens een canoniek vonnis, het interdict werd uitgesproken, terwijl hij Arnold van Diest⁷, die verantwoordelijk was voor het onrecht, op een synodale bijeenkomst deed veroordelen en hem aldus dwong tot genoegdoening aan de abten zijn kerk. Deze Arnold had herhaaldelijk diensten bewezen aan de bisschop; hij had onder andere een belangrijke troepenmacht op de been gebracht voor de bisschop ten behoeve van de verovering van de burcht van Bouillon⁸ en zo ongetwijfeld diens vriendschap verdiend; hij had dan ook, langen veelvuldig, vergeefs geijverd opdat zijn kerk de aan onze kerk verschuldigde verplichting niet zou behoeven na te komen.

1139 Tijdens zijn tweede abtsjaar bekrachtigde Folkard aan Reinier, de gruitier, het recht dat hij had 'in mala gruta', in de volkstaal 'kaedgruyt' genaamd⁹.

3. Tijdens het derde jaar van Folkard bevestigde de bisschop van Metz, Stefanus, aan ons klooster het recht op het brouwen van bier, hetgeen hij door een beschikking van de Luikse bisschop liet bekrachtigen. Afschrift van dit voorrecht, van het gruitrecht en van de rechten van de gruitier kunt gij elders vinden¹⁰. In hetzelfde jaar erkende Stefanus dat de inwoners van Sint-Truiden vrij waren van tol te Metz. Ook hiervan een kopie elders¹¹.

Inlassing. In datzelfde jaar 1140 overleed Godfried met de Baard¹². Hij was de eerste onder de graven van Leuven, die na de vervanging van hun titel van graaf de eer genoot om hertog van Lotharingen en Brabant genoemd te worden, een titel die hem wegens zijn persoonlijke verdiensten en kwaliteiten door de keizer werd verleend en die naderhand ook door zijn opvolgers werd gedragen. Hij was een sieraad voor zijn land en werd in de kerk van Affligem begraven. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Godfried II¹³.

Inlassing. In datzelfde jaar kwam Hendrik¹⁴, graaf van Limburg en voogd van de stad van Sint-Trudo, in opstand tegen hertog Godfried II en viel zijn grensgebied binnen, verbitterd als hij was aan hem de titel hertog van Lotharingen te moeten afstaan, een titel die zijn vader en zijn grootvader gedragen hadden. Gegriefd over deze aanmatiging en om hem te treffen, kwam Godfried met een talrijk leger ruiters en voetknechten de stad Sint-Truiden belegeren; door hun nederige onderwerping voorkwamen de inwoners evenwel een beleg; hun overgave stemde Godfried tot mildheid en ze werden in vriendschap ontvangen.

1143 Deze hertog overleed tijdens het vierde jaar van zijn regering; zijn zoon Godfried¹⁵, nog geen vol jaar oud, volgde hem op als derde van die naam.

4. Aangezien we gewag hebben gemaakt van de burcht van Bouillon, wil ik u in het kort beschrijven hoe hij werd ingenomen of tot overgave gedwongen. Hugo, zoon van de graaf van Bar, die in een vermetel vertrouwen op zijn macht de burcht met list had ingenomen, hield hem in de daarop volgende tijd bezet; hij voerde een talrijk leger ter versterking aan en weigerde de burcht aan de bisschop terug te geven. Bisschop Albero verzamelde nu van alle zijden zijn hulpstroepen, trok een machtig leger samen, bracht ook het gebeente van de H. Lambertus ter plekke en sloot door een blokkade de indringer op, die zich stoutmoedig binnen de verschansing hield. Terwijl de legers van beide mannen in volle hevigheid tegen elkaar strijd leverden, werd de indringer door een geheim raadsbesluit van God plotseling van zijn verstand beroofd en door zijn manschappen, die nu de overgave van de burcht aanboden, naar buiten gesleept en halfdood bij het schrijn van de H. Lambertus gebracht, waar hij schielijk stervend, voor alle aanwezigen een stimulans was om de H. Martelaar te vereren, terwijl zijn dood voor mensen van zijn slag nog een waarschuwing betekende, dat ze het niet zouden wagen zijn voorbeeld na te volgen.

5 Keren we nu terug naar het verhaal dat we onderbroken hebben.

⁷ Arnold I, heer van Diest, 1130-1143, zoon van Otto van Diest, met wie de abdij eerder moeilijkheden had (zie deel I, p. 44-46) (L).

⁸ De burcht Bouillon werd in 1141 ingenomen; zie *Chronique de l'abbaye de Saint-Trond*, II, p. 12, noot 2. Verder te noemen editie De Borman.

⁹ Piot, o.c., p. 52 (B).

¹⁰ Piot, o.c., p. 56 en 58 (B).

¹¹ Piot, o.c., p. 55 (B).

¹² Godfried I, met de Baard, hertog van Brabant, 1095-1139.

¹³ Godfried II, hertog van Brabant, 1139-1142.

¹⁴ Hendrik II, graaf van Limburg, 1139-1167, oppervoogd van St.-Truiden; de graaf van Duras was (onder)voogd. Over het probleem van het voogdijschap, zie C. Leclère, *Les avoués de St.-Trond*, Leuven 1902, of het hoofdstuk 'Les avoués' in J.L. Charles, *La ville de St.-Trond au moyen âge*, Parijs 1965, p. 348-359. Ofschoon de titel van hertog (namelijk van Lotharingen) in 1106 door keizer Hendrik V aan Limburg was ontnomen ten gunste van de graaf van Leuven-Brabant, bleef de graaf van Limburg tot 1288 de hertogstitel voeren. Zie *Limburgs verleden, geschiedenis van Nederlands Limburg tot 1815*, deel II, Maastricht 1967, p. 32.

¹⁵ Godfried III, hertog van Brabant, 1142-1190

1142 Tijdens het vijfde jaar van zijn prelatuur werd de nu reeds geruime tijd aanslepende twist tussen abt Folkard en Arnold van Diest op een synodale bijeenkomst te Luik grondig besproken in aanwezigheid van de bisschop. Daar de abt het recht aan zijn zijde had, moest Arnold zich gewonnen geven; maar omdat Godfried, de hertog van Leuven en neef van de bisschop, ook Hendrik, de graaf van Limburg, en Otto, de graaf van Duras, hun steun verleenden aan Arnold, bereikte deze, na lang aandringen, dat het hem toegestaan werd jaarlijks tien schellingen aan de abt te betalen. Voor de komende generatie stelde hij een contract op dat deze betaling jaarlijks moest gebeuren op woensdag na Pinksteren, met de bepaling, dat ingeval deze som niet op de vastgestelde dag werd betaald, de kerk van Diest, zonder vrijstelling van haar verplichting, uitgesloten zou worden van godsdienst oefeningen zolang ze haar verplichting ten overstaan van onze kerk niet volledig volbracht. Om te vermijden dat de inhoud onder de dekmantel van de vergetelheid verdwijnt, ligt een afschrift van deze akte, bekrachtigd door het zegel van de bisschop en bewaard in onze kerk, ter inzage van de belangstellenden¹⁶. Zo werd deze lange twist, waarin onze kerk haar recht verdedigde tegen Arnold, uiteindelijk op bevredigende wijze beëindigd dank zij de volharding van abt Folkard.

Om de aard van voorgaande twist goed te begrijpen, moet men weten dat banale obolen een cijns zijn, die verscheidene kerken aan ons klooster moeten betalen tot afkoop van het jaarlijks bezoek, waartoe ze wettelijk gehouden waren en dat daarin bestond dat ze jaarlijks met hun relieken naar de abdij van de H. Trudo kwamen en daar op het altaar van de heilige voor elk lid van elk gezin een obool offerden. In deze zaak kwam men met de heer van Diest dus tot een dergelijke overeenkomst.

6. Terwijl Folkard onverdroten ijverend voor zijn kerk wijd en zijd de aangename geur van zijn goede naam verspreidde en de hem toevertrouwde medebroeders vaderlijk koesterde onder de tucht van de monastieke godsdienstbeleving, besloot hij sommige kloostergebouwen, die door verwaarlozing en ouderdom in verval waren, af te breken en van de grond af weer op te bouwen en andere, waaraan zijn vlijtige voorganger was begonnen, te vergroten en te voltooien. Dit goed overlegde werk, waarvan hij het plan met schrandere geest onder goddelijke inspiratie opvatte, bracht hij met de duidelijke steun van God ook tot een goed einde.

De muur van de slaapzaal –aan wiens bouw abt Rodulf begonnen was zonder hem te voltooien, omdat hij door de dood werd verrast– verhoogde hij vanaf de onderste balken en werkte hij af. Want boven het gedeelte dat tegen de toren was aangebouwd, en waar zich gelijkvloers de kapittelzaal bevond, had Rodulf enkel een houten gebint opgetimmerd, dat, niet eens degelijk in elkaar geklonken, in beweging kwam bij een windstoot en de broeders grote vrees aanjoeg dat het plotseling in elkaar zou storten. Niet alleen verhoogde Folkard deze muur, maar hij liet ook het hele gebouw, zo goed hij kon, afdekken met stro, een weliswaar pover materiaal. Ook de oude ziekenzaal, een afschuwelijk vertrek zowel van afwerking als door ouderdom, liet hij afbreken; hij liet er de grond uitgraven en legde er de fundamenten van een kelder. Daarboven richtte hij een gebouw op, de huidige refter, dekte ook hier af met stro en liet het aan de vlijt van zijn opvolger over voor een degelijker dak te zorgen.

7. In die dagen bracht dom Stefanus, de bisschop van Metz, een bezoek aan onze abdij in gezelschap van de bisschop van Luik, Albero, die, in tegenwoordigheid van en met de instemming van de bisschop van Metz, het vriendschapsverdrag hernieuwde, waardoor onze stadbewoners sedert de onheuglijke tijden van zijn voorgangers met de inwoners van Luik verbonden waren. Ook hernieuwde en bekrachtigde de bisschop van Metz voor ons het recht van de gruit, dat ons door zijn voorgangers was toegestaan, terwijl de Luikse bisschop dit aan onze kerk ten eeuwigen dage vrij van enige verplichting toestond door het plaatsen van zijn handtekening en de dreiging van zijn banvloek¹⁷. Zodra deze regeling getroffen was en de graaf van Duras, Otto, vernam dat onze mensen een vriendschapsverdrag met de bisschop onder ede bekrachtigd hadden, ontstak hij in felle woede tegen hen, beweerend dat zij hem onrecht hadden aangedaan, zij die het hadden aangedurfd een vredes- en vriendschapsverdrag te sluiten met de bisschop of met wie dan ook, zonder hem, hun voogd, daarbij te betrekken.

Om wraak te nemen voor het onrecht dat hem, naar het hem toescheen, aangedaan was, zocht hij steun bij de hertog van Leuven en de graaf van Namen¹⁸, ging naar de bisschop en drong met een herhaald betoog persoonlijk en door middel van medestanders erop aan, dat de bisschop zich zou afkeren van onze stadbewoners en het verdrag zou verbreken, dat hij met hen had gesloten. Toen de bisschop zag hoezeer de graaf en ook zijn neven, hertog Godfried en de graaf van Namen, verbolgen waren op onze mensen, voelde hij zich pijnlijk getroffen, omdat hij gedwongen werd zijn hulp te onthouden aan mensen die hem trouw waren en die hij tot vriend had gemaakt.

8. Zo ging de wens van graaf Otto in vervulling; toen hij zag dat de mensen in de stad van elke hulp verstoken bleven, voerde hij, als wilde hij de stad verwoesten, de genoemde vorsten en machthebbers die hij maar aan zijn zijde kon krijgen, tegen hen in het veld; terwijl ze ingesloten waren door een gracht, liet hij ze geruime tijd de moeilijkheden van een belegering doorstaan; maar de Heer had hun een grote overvloed aan brood, wijn en andere benodigdheden geschonken, terwijl de vorsten zelf en de belegeraars aan alles gebrek leden en door de belegerden gedwongen werden zich dagelijks het noodzakelijke levensonderhoud te gaan verschaffen.

¹⁶ Piot, o.c., p. 62; charter van 1142 (B).

¹⁷ Piot, o.c., p. 56 (B).

¹⁸ Hendrik I, de Blinde, graaf van Namen, 1139-1196; ook graaf van Luxemburg, 1136-1196.

Ondertussen leed onze kerk zware verliezen in haar bezittingen en onze dorpen in de omgeving waren een gemakkelijke prooi voor de rovers, aangezien er niemand was om hen te weerstaan. Deze toestand bedroefde abt Folkard zeer, nu hij zag hoe de goederen van onze kerk dagelijks geplunderd werden, hoe zijn medebroeders gebrek begonnen te lijden aan voedsel en kleding en hoe er niemand was die zich teweer stelde tegen de rovers. Terwijl zij, belegerd door de troepen van de graaf, zich zo goed het ging binnen de muren van de omwalling hielden, en enkelen al twijfelden of ze langer konden weerstaan aan de overmacht, scheen het hun, na gehouden beraad, wenselijk de hertog aan gaande vredesvoorwaarden te polsen. Men verzocht Folkard als bemiddelaar tussen hen; indien de graaf een gegronde klacht tegen hen uitbracht, moest de abt bemiddelend optreden en de verzoening bewerken; anderzijds, indien zij zelf in een gefundeerde aanklacht de graaf de schuld konden geven van onrecht en schade hun aangedaan, dan moest hij een voor beide partijen billijk oordeel vellen en beide partijen met elkaar verzoenen. Zo gebeurde het ook. De hertog liet zich bepraten, doordat men hem een geldsom ter hand stelde en ook door het bemiddelend optreden van enkelen van zijn medewerkers; hij hief de belegering op en zodra de inwoners van de stad verzoend waren met hun graaf en er vrede was gezworen, vertrok hij.

9 aug. 11 nov. Zo werd onze stad, belegerd van 9 augustus tot Sint-Martinus, na heel wat wederwaardigheden tenslotte bevrijd van het gevaar dat een belegering met zich brengt¹⁹.

9. Nu het oorlogsgeweld was geluwd en onze kerk weer vrede kende, wijdde Folkard zijn beste krachten aan de afwerking van de kloostergebouwen, waarvan het werk reeds was aangevangen. Toen Franco van Vucht, een inwoner van de stad, Folkards toewijding en vlijt zag, besloot hij met zijn eigen, vrij aanzienlijke middelen hulp te bieden aan de abt, die zich zorgen maakte over de hoog oplopende uitgaven. Hij werd tot de broederschap toegelaten en door enkele van zijn bezittingen af te staan en door er nog meer in leen te geven, werd hij ijverig medewerker bij de bouw. Toen de abt de rijk stromende welwillendheid van deze man ondervond, verleende hij aan diens vrouw deelneming aan dezelfde broederschap, die ook aan hem verleend was, en stond hun voor de duur van hun leven de bijzondere prebende van de broeders toe. Ook hun zoon nam hij op in het klooster om hem een verzorgde opvoeding te geven onder de tucht van de godsdienstbeleving.

10. Diezelfde Franco schonk een eigengoed van onze kerk, dat te Borlo gelegen was, wijngaard en brouwersgoed genaamd, en dat hij voor een som van tien mark van de abt in pand gekregen had, vrij terug aan onze kerk, maar gaf als zijn wil te kennen, dat daar voor jaarlijks zijn anniversarium en dat van zijn vrouw zou herdacht worden. Hij schonk ook zes mark om de voorraadkelder te vullen en evenveel om de wijn van de broeders te laten overbrengen, onder het beding evenwel dat zodra de wijn in de kelder geborgen was, aan de wijnproost daarvoor eenzelfde som uitbetaald zou worden, opdat er het volgende jaar en zo telkenjare evenveel geld beschikbaar zou zijn als toen hij, Franco, nog leefde²⁰. Voor de bouw van een kapel voor de zieken droeg hij vijf mark bij; de abt aanvaardde ze en wendde ze aan voor zijn verbouwingen, die oorzaak waren van zijn geldgebrek. Ook om de kapittelzaal van licht te voorzien, droeg hij vijf mark bij en kreeg in ruil een begraafplaats voor zichzelf en voor zijn vrouw. De toen fungerende koster, die de geldsom ontving, gaf ze uit ten behoeve van kerkbenodigdheden, beloofde dat hij elke nacht voor de verlichting zou instaan en liet als het ware een erfplicht na voor zijn opvolgers, dat ook zij dat moesten doen. Enkele jaren later overleed de echtgenote; zij werd begraven vóór de kapittelzaal, zoals men nu nog kan zien en zoals haar toegestaan was. Na haar overlijden hertrouwde de man niettemin; toen ook deze vrouw na enige tijd overleed, ging hij een derde huwelijk aan, waaruit hem nog twee dochters en een zoon geboren werden. Hij verliet deze vrouw, zeide het leven in de wereld vaarwel en nam zijn intrek in het klooster; hij leefde nog enkele jaren in eer en deugd samen met ons onder de Regel en rust nu op het kerkhof van de broeders, waar hij begraven werd.

11. Andere vrome mensen uit de wereld volgden het voorbeeld van deze man; door talrijke schenkingen zochten ze de gunst van de abt en broederschap met de broeders te verwerven. Een zekere Tegno onder andere droeg zes mark bij tot het steunfonds voor de gebouwen en verkreeg bijzondere broederschap voor zichzelf en voor zijn vrouw. Tot de andere blijken van zijn buitengewone vrijgevigheid behoorde de schenking aan onze kerk van zijn woning, die ons telkenjare vijf schellingen opbrengt, geld dat hij vastlegde tot spijziging van de broeders op zijn anniversarium en op dat van zijn echtgenote. Wij vinden het niet ongepast een afschrift van deze schenking in ons verhaal hier in te lassen²¹, zoals het schriftelijk werd vastgelegd en door getuigen bevestigd. Indien dit huis van ouderdom instort of bij ongeluk afbrandt, zullen zijn erfgenamen het op hun kosten weer opbouwen en zich niet aan de jaarlijkse cijns onttrekken. Wegens zijn vrijgevigheid en zijn godsvrucht werd aan deze man door abt en broeders toegestaan dat hij, mocht God hem ooit inspireren om broeder te worden, zou opgenomen worden in onze congregatie. Op een zelfde wijze had Reinier, een deugdzaam man, en zijn vrouw Walswinde door talrijke weldaden van vrijgevigheid de bijzondere broederschap van de broeders verdiend; ook had de abt hun ter beloning van hun weldaden de bijzondere prebende van de broeders toegestaan tot het einde van hun leven. Zij droegen jaarlijks zes schellingen bij voor onze kerk, welke ze bestemden voor de caritas van de broeders op hun anniversarium. Zekere Udelrik had twaalf mudden koren van de molen van Gorsum in pacht, waarvoor hij elke zaterdag een sextarius²² zout aan de proost leverde, ten gebruike van de broeders.

¹⁹ 1143

²⁰ Piot, o.c., p. 59; charter van 1140 (B).

²¹ Dit document ontbreekt in de tekst en ook in het Cartularium van Piot (B).

²² Sextarius = 1/6 van een kruik, een goede halve liter (L).

Toen hij, bekommerd om zijn zieleheil, deze mudden vrij aan onze kerk wilde laten, besliste hij dat de proost een maat van deze hoeveelheid zou krijgen en de broeders een voorraad zout zou bezorgen. Ook schonk hij ons een woning, gelegen voor de poort van het atrium, die hem twee schellingen opbracht, en een andere in het broek, die zes penningen opbracht, met het verzoek dat geld op Witte Donderdag bij de voetwassing onder de armen te verdelen. De man overleed later bij ons, waar hij als lekebroeder was ingetreden. In zijn testament beschikte hij het zo, dat twee van de vermelde mudden koren aan de broeders uitgedeeld zouden worden op zijn anniversarium.

12. Terwijl abt Folkard de bouwwerken flink zag opschieten, dankzij de geldelijke steun die hij bij herhaling genoot van deze vrome mensen, kon de kerk zich verheugen in een periode van duurzame vrede alom. Maar zie, nauwelijks enige jaren nadat de bisschop van Metz, Stefanus, nog het recht op een kruik bier had bevestigd, dat onze abdij bezat met betrekking tot alle brouwerijen binnen de vrijheid van Sint-Trudo, kwamen enkele mensen in opstand tegen de abt, zodat ze hem verwijderd hielden uit de haven van rust en vrede en hem met hun wanordelijkheden ernstige moeilijkheden berokkenden. Want bijna alle invloedrijke burgers in onze stad spanden zich in om aan onze kerk het recht te ontnemen, dat ze bezat over alle brouwerijen in de stad, bewegend dat zij aan geen enkel recht van de kerk onderworpen waren, en overtuigd dat zij, indien ze deze machtsstrijd tegen de abt konden winnen, de brouwerijen definitief vrij van lasten zouden kunnen behouden.

De abt legde hun enkele recente instructies van de bisschoppen voor, waarin een weigering vervat is om de heffing op de brouwerijen ongedaan te maken, en verklaarde op grond van dit document dat al wie het zou wagen zich daartegen te verzetten, door een vonnis zou geëxcommuniceerd worden. Toen deze dreiging geen effect had, besloot hij een klacht over hun weigering in te dienen bij de bisschop van Metz, Stefanus, die het recht op het brouwen nog met een op zijn gezag geschreven document had bevestigd voor onze kerk. In antwoord daarop stuurde de bisschop een schrijven aan de brouwers en waarschuwde hen dat zij het niet zouden wagen de abt geweld aan te doen; en aangezien zij op de hoogte waren van wat vroeger was beslist in verband met de brouwerijen, moesten ze zich daaraan houden en geen inbreuk plegen op de rechten van de kerk. Toen ze zich hierbij niet neerlegden maar volhardden in hun koppig verzet, kwam eindelijk, na herhaalde aanmaningen van de abt om de kerk voldoening te schenken, een bevel tot excommunicatie. Daardoor in hevige woede tegen de abt ontstoken, wendden zij zich tot de voogd, graaf Otto, en raadpleegden hem wat hun te doen stond in verband met deze excommunicatie. De voogd vergezelde hen naar de bisschop te Luik om er de abt aan te klagen dat hij een onrechtvaardig excommunicatiebevel tegen hen had laten afkondigen. De bisschop luisterde naar de uitleg van beide partijen en onderzocht dan of ze geëxcommuniceerd waren volgens kerkelijke rechtspleging. Toen de priester van de kerk bevestigde dat hij hen geëxcommuniceerd had volgens de kerkelijke bestraffing en na een gerechtelijk onderzoek, bekrachtigde de bisschop deze excommunicatie met zijn gezag en gaf als zijn mening te kennen, dat ze daarvan niet mochten ontslagen worden vooraleer ze de kerk in haar recht, dat ze haart en onrechte hadden willen ontnemen, hadden hersteld. Aldus gedwongen de abt genoegdoening te schenken en, zij het met tegenzin, beterschap en de gehoorzaamheid van een verschuldigde onderwerping belovend, werden ze bevrijd van de boei der excommunicatie.

13. Eén van de muiters was zekere Ruthard, bijgenaamd Gim, een hardnekkig tegenstander van de abt in deze samenzwering van de stadbewoners tegen onze kerk. Waar redenering niet in staat was om zijn trotse strijd tegen de abt te beslechten, maakte een plotselinge dood er wel een einde aan. Beiden waren in deze rechtsstrijd erg op elkaar gebeten. Toen Ruthard, gesteund door heel wat mensen, beweerde dat de abt dit recht nooit zou bemachtigen en zelfs zwoer dat hij de kerk hiervoor zwaar zou doen boeten, antwoordde de abt: *‘Wat wilt gij mij en mijn kerk bedreigen, gij die niet eens beseft dat gij nog door mij moet begraven worden?’* De man beantwoordde deze verklaring met hoongelach en in een ijdel vertrouwen, de jeugd eigen, repliceerde hij snoevend dat hij, die toch jonger was, de abt wel zou overleven; na nog een felle woordenwisseling gingen ze eindelijk uiteen. Schuimbekkend van woede ging de man naar huis; na drie dagen kwam hij in het ziekbed terecht en begon vreselijk te lijden. Vrienden en vooraanstaanden uit de stad werden bij geroepen; hij zond een bode naar de abt en, nederig en tot andere ideeën gekomen, liet hij hem vragen dat hij hem een bezoek zou willen brengen nu hij ziek was. De abt ging in op dat verzoek; hij kwam, zalfde de zieke en toen die om vergeving vroeg voor de fouten die hij tegen de abt had begaan, schonk hij hem welwillend vergiffenis.

Omdat hij geen nakomelingen had, stelde die man Gods kerk aan als erfgename van zijn bezittingen, die hij in overvloed bezat; van de abt kreeg hij toestemming om voor zijn zielerust hem de goederen binnen zijn rechtsgebied te schenken. Zo schonk hij onze kerk vijftien schellingen uit zijn villa te Engelmanshoven, met de bedoeling voor licht te zorgen, een licht bij het altaar van Sint-Trudo, een ander bij het altaar van Sint-Pieter, een derde bij het altaar van Sint-Leonardus. Voor het hospitaal schonk hij tien schellingen, die werden opgebracht door zijn goed te Hesperen. Ook aan de kerk van de H. Maria schonk hij vijf schellingen. Kort nadien overleed hij en zoals de abt hem had aangekondigd toen hij in opstand was, werd hij nu door de abt begraven in het atrium.

14. Er waren nog heel wat anderen die, betrokken in de samenzwering tegen de abt, nu de kerk voldoening schonken, zoals uiteengezet, en aldus opheffing van excommunicatie verdienden. Anderen bleven koppig, wilden tot geen inkeer komen en over leden geëxcommuniceerd. Eén dezer was Elias van Kerk om die, een brouwerij op de markt bezittend, zich niet liet dwingen, zelfs niet door excommunicatie, daarvoor enige heffing aan de kerk te betalen. Later verkocht hij deze brouwerij aan een vooraanstaande uit de stad, namelijk aan Arnulf, zoon van de rijke Otto; diens erfgenamen betalen ons nog altijd niets en houden die brouwerij nog altijd onbelast.

Zo voerde abt Folkard, gepantserd met rechtvaardigheid en krachtdadigheid, een eenzame strijd tegen velen en behaalde de overwinning; en wat een jongere dan hij nauwelijks zou bereikt hebben, wist hij, hoewel vermoeid door de jaren, in een rusteloze strijd tegen geweldenaars af te dwingen en hij liet het aan zijn kerk na, die het ook na hem blijvend zou behouden. Adam, schout van de bisschop van Metz, wiens vader Arnulf even eens schout was en lekebroeder bij ons, een uitmuntend man, liet zich overtuigen, kwam bij de abt en bood hem zijn verontschuldiging aan voor zijn verzet tegen de kerk; met de abt verzoend, erkende hij weer de rechten van diens kerk. Voor de brouwerij die hem en zijn broer Guntram toebehoorde, betaalde hij tien schellingen aan de abt. De vriendschap met zo'n man als een noodzaak aanzien, wilde de abt hem tot zijn leenman maken, hetgeen hij toen nog niet was; van een vertrouweling wilde hij de trouw, van een vriend de vriendschap nog vergroten; daartoe gaf hij hem, op aanraden van zijn vrienden, tien schellingen als beneficie, de mansus van Herzo van Boutershoven, vier schellingen, die een zekere Arnulf van Halmaal had, en eveneens de twaalf penningen, die Lambert van de Poel, bijgenaamd Dum, betaalde. Omdat hij dat geld ontnam aan de prebende van de broeders, vergoedde hij de proost met evenveel schellingen, die hem toekwamen uit de opbrengst van de kleine tiend in de stad. Sedert onheuglijke tijden lag er te Metsteren een brouwerij, waarvan de opbrengst toekwam aan de schout, die daarvan jaarlijks negen maten bier leverde aan de proost.

Toen in de tijd van Folkard deze brouwerij teloor ging door verwaarlozing, schonk de abt een andere, die gebouwd was op het zogenaamde Steenplein bij de kerk van Sint-Gangulfus, aan Everard, die in die tijd schout was; hij schreef hem wel voor hoeveel bier hij moest leveren, namelijk twee maten op Witte Donderdag bij de voetwassing van de armen, een levering van zeven maten aan de werklieden van de proost, wanneer het hooigras in de weide te Metsteren werd gemaaid, en evenveel voor de maaiers, wanneer de oogst van onze hoeve aan de rand van de stad werd ingehaald. Deze Everard, een eervol ridder en een zeer vroom man, had een terrein tussen ons kerkhof en de kerk van O.-L.-Vrouw gekocht en er een hospitaal gebouwd, waarvoor hij een weide en een stuk eigengrond bij de bron, bron van Sint-Gangulfus genaamd, had afgestaan²³. Deze eigendom bracht in die tijd slechts weinig op; maar sedert op die plek huizen werden gebouwd met talrijke bewoners, brengt dat terrein nu jaarlijks dertig schellingen op voor het hospitaal.

15. Ook Reinier, de grutter, een rechtschapen man en nauw verwant aan de abt, droeg uit een goed in een buitenwijk van onze stad, Nieuwenhuizen, jaarlijks vijf schellingen bij voor onze kerk, met de verplichting dat daarmee zijn jaargetijde en dat van zijn vrouw Engeltrud zou herdacht worden²⁴.

16. Abt Folkard heeft nog heel wat meldenswaardige, vrome activiteiten verricht, waarvan wij menen dat het niet ongepast is ze in dit verhaal in te lassen. Toen hij zich verblijdde het oproer in de stad te hebben bedwongen en hij na de vermoeiende inspanningen een tijd van rust in het vooruitzicht had, overkwam hem iets dat hij helemaal niet verwachtte en dat hem niet minder last berokkende dan de voorbije gebeurtenissen. Want toen hij na het beëindigen van zijn geschil met de stadbewoners in het munster van Sint-Lambertus verbleef en met de zijnen blijgezind de terugkeer naar huis besprak, kwam daar onverwacht een bode van kardinaal Gerardus²⁵ met het bevel dat hij de cijns voor de huizen²⁶ te Keulen, die hij al geruime tijd inhield, zou afstaan aan de abt van Sint-Martinus of, zo hij dat niet wilde doen, zich daarover bij hem zou komen verantwoorden te Keulen. Huiswaarts gekeerd, trof hij zo snel mogelijk voorbereidselen voor de reis, reed de dag na Driekoningen naar Keulen en keerde huiswaarts na op een algemene rechtszitting uitstel tot Pasen te hebben verkregen. Toen de Paasdagen voorbij waren, ging hij op de vastgestelde dag weer naar Keulen. Maar de proost van de hoofdkerk, de decaan en enkele wijze geestelijken, oordelend dat de waardigheid van onze Orde in het gedrang kwam indien men toestond dat zo vooraanstaande personen hun onderling geschil zouden beslechten onder het gezag van een leek, beslisten een einde te maken aan hun geschil door de volgende regeling. Hun uitspraak luidde dat het huis dat tegen de ringmuur was aangebouwd ons zou blijven toebehoren, dat onze kerk het ten eeuwigden dage in volle vrijheid zou bezitten; maar aangezien twee andere huizen, die gebouwd waren aan de overzijde van het plein, ons niet toebehoorden, moesten ze overgaan in de macht van de abt van Sint-Martinus. Dit was geen onrechtvaardig vonnis. De H. Evergisilus²⁷ immers, die de kerk van Sint-Martinus²⁸ gesticht had op de plaats waar hij hemelse muziek van die heilige paus had gehoord toen hij daar langs kwam, had het gehele terrein tussen de Graanpoort en de Rijnpoort, inbegrepen het marktplein, volledig vrij aan dat klooster overgedragen. De twee huizen op dat terrein gingen dus niet ten onrechte over in het bezit van hogergenoemde kerk. De woningen in deze drie huizen brachten achttien penningen op, waarvan een derde deel aan ons wordt uitgekeerd en de rest aan de genoemde abt²⁹. Aldus werd dit geschil tussen abten, ieder voor zijn recht opkomend, beslecht door de tussenkomst van de geestelijken; deze oplossing schonk elk wat hem rechtmatig toekwam en onttrok hen aan een beoordeling door leken, die ze toch niet passend konden ondergaan.

²³ Piot, o.c., p. 53; charter van 1139 (B).

²⁴ Zie editie De Borman, p. 25, noot 3. Hier een aanduiding dat de stad St.-Truiden zich ontwikkelde op een kleine afstand van het oude Sarchinium.

²⁵ Kardinaal Gerardus van Sancta Maria in Dominica, zie editie De Borman, p. 25, noot 4.

²⁶ Over het huizenbezit te Keulen zie deel I, p. 123, waarbij ook noot 112, en hierna p. 34 en p. 69.

²⁷ Over het huizenbezit te Keulen zie deel I, p. 123, waarbij ook noot 112, en hierna p. 34 en p. 69.

²⁸ Het kanunniken-stift Sint-Martinus (Grosz Sankt Martin) lag aan de oever van de Rijn; het werd gesticht door aartsbisschop Bruno (953-965). Door aartsbisschop Evergisilus (985-999) werd er de regel van de Benedictijnen ingevoerd.

Zie F. Petri und G. Droege, *Rheinische Geschichte*, I, 3, Düsseldorf 1983, S. 86.

²⁹ Piot, o.c., p. 54 (B).

17. Waar zijn voorgangers, ondanks lovenswaardige inspanningen, er voordien niet in geslaagd waren deze en nog meer andere goederen te verwerven voor hun kerk, kon hij zelf, als het ware voorbeschikt voor betere tijden en meer geluk kennend, niet alleen deze verwerven, maar ze ook aan zijn zonen nalaten, vrij van elke betwisting en in blijvend bezit. Toen hij, die nu reeds een hoge leeftijd bereikt had en vermoeid was van het vele werk vanaf zijn jeugd, stilaan zijn einde naderde, werd hij ziek en de dag kwam dat hij geroepen werd.

1145 In tegenwoordigheid van de vrome schaar van zijn medebroeders en zonen biechtte hij, ontving de H. Communie, werd gezalfd en overleed op 11 mei; men vond hem een graf waardig in het midden van de kloosterkerk, vlak vóór de kapel van de HH. Trudo en Eucherius. Hij leidde de kloostergemeenschap zeven jaar, twee maanden, zeven dagen³⁰. Deze eerbiedwaardige man bezat een eigengoed te Hakendover, dat zeven schellingen opbracht, dat hij van zijn erfgenamen afgekocht had en aan onze kerk geschonken; hij had beslist dat zes schellingen van de opbrengst voor de refter van de broeders en twaalf penningen voor de dienaren zouden besteed worden op de dag van zijn overlijden.

Vooruitziende als hij was en bevreesd dat deze eigendom ooit door machtsmisbruik van de bewoners zou onttrokken worden aan de kerk, besliste hij, dat het genoemde aantal schellingen aan broeders en dienaren zou geschonken worden van onze hoeven die bij de villa waren gelegen en die hij zelf nog had vrij gemaakt door de daarop drukkende pand som af te lossen.

18. Ook had hij een plechtige viering ingesteld voor de transfiguratie van Onze Heer (6 aug.), het feest van de zalige Laurentius, martelaar, van de H. Lambertus, eveneens van de HH. Nicolaas, Maria Magdalena; ter ere van die heiligen liet hij telkens op hun feestdag twee schellingen geven aan de broeders. En om de vrome devotie aan te wakkeren, deed hij een licht plaatsen voor het altaar van de H. Nicolaas en ook in dit geval liet hij de onkosten dragen door dezelfde hoeven.

Koenraad, in die tijd groot-proost van de kerk, ondervond grote kwelling van schuldenlast; hij vroeg aan de abt deze hoeven in pand te mogen geven; slechts na veel smekend aandringen kreeg hij de toestemming van de abt, enkel tegen de belofte ze nog datzelfde jaar weer vrij te maken. Maar toen enkele tijd later onze eerbiedwaardige vader deze wereld had verlaten, vergat de proost zijn belofte en liet het na de verpande hoeven vrij te kopen. Zo moesten de broeders lange tijd de caritas, die de abt hun had toegekend, ontberen; ze lieten evenwel niet na de memoriën van de vernoemde heiligen plechtig te vieren.

Hier begint het tweede boek Gesta van abt Dom Gerardus

1. 1145 In het jaar O.H. 1145, in het achtste regeringsjaar van keizer Koenraad III en het negende bisschopsjaar van Albero II, werd na het overlijden van abt Folkard op 10 mei³¹ Gerardus, een zoon van onze voogd graaf Giselbert, door een eensgezinde stemming van de broeders in zijn plaats tot abt verkozen. Bij die verkiezing lag volgende heilzame bedoeling voor: aangezien graaf Otto, broer van deze Gerard, onze kerk vijandig gezind was, verwachtte men dat hij de broeders niet langer zou lastig vallen wanneer zijn broer bij hen de leiding had, integendeel dat hij hun bezittingen zou beschermen tegen de roofzucht van andere kapers. Er werden enkele oudere kloosterlingen gestuurd om Gerard te halen in Cluny, waar heen hij zich enige dagen voordien had begeven, en op 25 juli werd hij ontvangen door broeders en volk onder een grote toeloop van mannen en vrouwen. Zijn bestuur betekende voor onze kerk een periode van vrede en rust; hij ondervond geen moeilijkheden zoals zijn voorgangers. Aan latere generaties liet hij een toonbeeld van moed en eerlijkheid na.

2. Het huis van Macharius, zijn rentmeester te Halen, wiens vader Johannes met herhaald verzet het leven van abt Rodulf vergald had, een huis dat deze Macharius met grachten en waterlopen rondom tot een burcht had uitgebouwd, nam hij in en brak hij af tot op de grond. Toen deze Macharius in een ijdele opwelling zich verzette tegen de abt en alles waarin hij lust had in da den omzette als of hem alles was toegestaan, gebeurde het dat hij –met minachting voor de abt en diens gezant– en dienaar van de abt, die de gezant begeleidde, zwaar beledigde en zelfs van zijn paard beroofde. Toen de abt dat vernam, ontstak hij in hevige woede tegen Macharius en bracht zijn broer, de graaf, op de hoogte, vroeg hem zijn hulp tegen de bandiet en nam hem mee naar Halen om het onrecht te wreken dat Macharius hem aangedaan had. Zodra de graaf toegang verkregen had tot de hoeve riep hij Macharius ter verantwoording en gaf hem bevel het paard, dat hij afgenomen had, te halen; toen Macharius zich niet wilde verontschuldigen voor het onrecht aan de abt, dreef de graaf, krachtens een vonnis van zijn mannen, Macharius met vrouw en kinderen uit het huis en schonk huis en inboedel aan de abt. De abt wachtte enkele dagen in het huis, maar toen de rentmeester, woest als hij was, zich niet verwaardigde om hem enige passende verontschuldiging aan te bieden, liet hij, na beraadslaging met zijn mannen, de grachten vullen, haalde de torens neer en verwoestte het huis totaal. Later, na bemiddelende tussenkomst van de graaf van Loon, Lodewijk³², verleende de abt hem vergiffenis en schonk hem zijn woning terug met al wat hij hem ontnomen had³³.

³⁰ Folkard overleed op 11 mei 1145. De duur van zijn abbatiaat, 7 jaar, 2 maanden, 7 dagen, is berekend vanaf zijn verkiezing op 6 maart 1138, niet vanaf zijn wijting op 29 mei 1138 (B).

³¹ In hoofdstuk 17 van het vorige boek staat: 11 mei (B). ³² Lodewijk I, graaf van Loon, 1142-1171

³² Lodewijk I, graaf van Loon, 1142-1171.

³³ Piot, o.c., p. 70 (B).

3. In die tijd was kardinaal Gerardus van uit Rome naar Gallië gekomen; in tal van steden kerkelijke bijeenkomsten beleggend, kwam hij ook naar Luik om daar een synode te houden en hij liet abt Gerard weten dat deze daarop aanwezig diende te zijn. Maar de abt gaf de voorkeur aan een eigen plan liever dan aan dat bevel; hij vertrok naar Vlaanderen en verzuimde naar Luik te gaan. De verbolgen kardinaal, beweerend dat men in zijn persoon de paus gesmaad had, verbood elke godsdiensttoefening in onze kerk en krachtens het gezag van de H. Petrus en van de paus zelf ontzegde hij de abt toegang tot het huis van God. Toen onze abt uit Vlaanderen terugkeerde, was hij wel gedwongen genoemde Gerardus, die reeds op de terugweg was naar Rome, achterna te gaan tot Trier, waar hij vergiffenis ontving door middel van een som geld.

4. 1146 Weinige tijd later, namelijk in het jaar O.H. 1146, verkreeg dom Gerard van de graaf van Vlaanderen, Diederik³⁴, de bevestiging van onze rechten met betrekking tot onze villa en andere goederen te Provin.

In datzelfde jaar werd graaf Otto, de broer van de abt, zwaar ziek; toen zijn einde naderde en er geen hoop meer bleef, schonk hij aan de kerk, tot redding van zijn ziel en van de zielen van zijn erfgenamen, een villa, Alem genaamd; toen hij kort daarop overleed, werd hij in het klooster begraven, naast zijn moeder, bij de ingang van de kerk aan de noordzijde. Na afloop van de plechtige begrafenis en in tegenwoordigheid van de bisschop van Luik, Hendrik II³⁵ en van de graaf van Loon, Arnold, bekrachtigde zijn broer Diederik, kanunnik van Sint-Lambertus, en Bruno, de latere aartsdiaken van die kerk, Arnold van Kortessem en enkele anderen van zijn neven de schenking die de graaf gedaan had; met een plechtige verklaring van de bisschop bezegelden zij deze afstand ten eeuwigden dage ten bate van onze kerk³⁶.

5. 1150 Arnold verbrak echter zijn belofte; vier jaar na het overlijden van Otto nam hij de schenking wederrechtelijk voor zich in bezit, maar de abt begaf zich tot hem en dwong hem tot restitutie³⁷. Tijdens het negende jaar van de prelatuur van dom Reinier³⁸, dat was het jaar 1153, overleed te Luik bisschop Albero II; hij werd opgevolgd door Hendrik II, die 13 jaar³⁹ regeerde. In hetzelfde jaar overleed Koenraad III; Frederik I⁴⁰ volgde hem op en regeerde 37 jaar.

6. Later, door tegenslagen en woelingen in de wereld ontmoedigd, verlangde dom Gerard ernaar een teruggetrokken leven te leiden en wilde afstand doen van het abbatiaat in handen van de bisschop van Luik, Hendrik II; omdat enkelen deze beslissing moeilijk konden aanvaarden, smeekten zij de bisschop dat hij het ontslag zou weigeren. Hij gaf dan ook zijn toestemming niet toen Gerard hem erom vroeg, integendeel, hij gaf hem de stellige opdracht het huis van God, waarvan het bestuur hem was toevertrouwd, met vaderlijke bezorgdheid te leiden.

7. Later evenwel, zich gewonnen gevend voor het aandringen van de abt, gaf hij toe en toen enkele familieleden en adellijke vrienden bij hem voor Gerard pleitten, stond hij het ontslag toe.

8. Toen hij dan in het jaar 1155 op het punt stond af te treden, kreeg hij van de broeders de toestemming om aanwezig te zijn bij de verkiezing van zijn opvolger met de bedoeling nog de goedkeuring van zijn gezag te verlenen aan persoon en karakter van de nieuw verkozene; omdat de broeders hem in elk opzicht gehoorzaamden, gebeurde het ook zo. Op de dag van de verkiezing was hij dus aanwezig bij de broeders. Met algemene toejuichingen kozen ze Wiric, groot-proost van de kerk en bibliothecaris, tot zijn opvolger, tot hun abt. Na verloop van enkele dagen, toen hij weer gewoon monnik was, liet hij een oude wens in vervulling gaan en ging naar Vlaanderen, naar het klooster van Sint-Pieter te Gent, waar hij door abt Suger met eerbied ontvangen werd en enkele jaren met de broeders samenwoonde onder de regel van een gemeenschappelijk leven. Vandaar werd hij door de abt van Cluny geroepen om een kleine stichting van die orde te beheren op drie mijl afstand van ons, te Bertrée namelijk. Toen hij daar een tijdlang de leiding had waargenomen en er door zijn vlijt de toestand verbeterd had, keerde hij bij ons terug, daartoe overgehaald door mensen die het goed met hem voorhadden, een einde makend aan zijn verblijf in de streek waar hij zich gelukkig had gevoeld en zich bevrijdend van de zorg voor het hem toevertrouwde huis. Bij ons leefde hij nog een tijdlang eervol volgens de Regel en overleed op gevorderde leeftijd; zijn graf bevindt zich in de kerk, bij de ingang van het koor rechts van de zuidelijke zijbeuk.

1174 Hij leidde ons klooster gedurende tien jaar; na zijn aftreding uit het abbatiaat leefde hij nog achttien jaar en overleed in 1174.

³⁴ Diederik V van de Elzas, graaf van Vlaanderen, 1128-1168.

³⁵ Hendrik II, bisschop van Luik, 1145-1164; de vermelding van Arnulf II, graaf van Loon, moet een vergissing zijn; Arnulf was in 1142 overleden. Zijn opvolger was Lodewijk I, graaf van Loon, 1142-1171.

³⁶ Piot, o.c., p. 68. 37 Piot, o.c., p. 79

³⁷ Piot, o.c., p. 79

³⁸ 'Reinier' moet zijn 'Gerard'; zie editie De Borman, p. 30, noot 6.

³⁹ '13 jaar' moet zijn '19 jaar'; zie noot 35.

⁴⁰ Frederik I Barbarossa, 1152-1190.

Hier begint het derde boek – Een verslag over de Gesta van de heer abt van deze plaats Wiric

1. 1155 In het jaar O.H. 1155 vertrok Wiric, groot-proost van onze kerk en bibliothecaris, die, in de omstandigheden zoals meegedeeld, door zijn medebroeders tot abt was verkozen in de plaats van de aftredende vader, naar het hof van keizer Frederik te Worms in de mening dat hij daar de bisschop van Metz zou aantreffen. Toen hij hem daar niet aantrof, reisde hij onmiddellijk door naar Metz om hem daar op te zoeken. Bij toeval was Hillinus, de aartsbisschop van Trier en legaat van de H. Stoel, daar aanwezig. Toen Wiric, aan hem voorgesteld, hem had ingelicht over het doel van zijn reis, kreeg hij zijn machtige steun en werd door hem zelf voorgesteld aan bisschop Stefanus. Hij verkreeg dan ook zonder enige moeilijkheid de gunst waarom hij kwam vragen, namelijk de bekrachtiging van zijn verkiezing. Daar hij reeds vóór zijn verkiezing bekend was aan en bevriend met de bisschop, kon hij ongetwijfeld gemakkelijk verkrijgen al wat hij vroeg, ook zo de voornoemde aartsbisschop niet ten gunste van hem had gesproken. Voor mensen, die iets willen bereiken, zijn goede relaties met rijken meestal nog de beste aanbeveling.

2. Zodra zijn verkiezing was bevestigd en Wiric zich klaar maakte om naar huis terug te keren, stelde de aartsbisschop van Trier, die veel waardering voor Wiric had opgevat, hem voor zich bij zijn gevolg aan te sluiten en hij begeleidde hem tot Trier. Daar beval hij hem vriendelijk aan bij Hendrik, de bisschop van Luik, die van het keizerlijke hof terugkeerde en vroeg hem met aandrang dat hij, op grond van hun vriendschap, Wiric zou terzijde staan in diens ondernemingen.

1156 De bisschop nam hem dan ook bij zich in zijn gevolg, begeleidde hem tot Luik en wijdde hem tot abt de dag na zijn thuiskomst, op 15 januari namelijk, tijdens de mis. Toen zij dit vernamen, kwamen de kanunniken van Sint-Jan de Evangelist naar de bisschop; zij verklaard en dat zij hun goedkeuring niet zouden geven aan deze wijding, indien Wiric niet, als vervanger van de vorige abt, genoegdoening zou geven voor het onrecht dat deze, naar zij beweerden, hun had aangedaan. Inderdaad: abt Gerard had een strook drooggelegde grond, Hedikhuizen genaamd, grenzend aan ons allodium en aan dat van de kanunniken, naar hij het voorstelde terecht, maar naar zij beweerden ten onrechte, bij het zijne gevoegd en aan hen ontnomen. Bovendien had hij verzuimd naar een onderhoud bij de bisschop te komen, waartoe zij hem tot viermaal toe hadden opgeroepen, met het gevolg dat enkele vooraanstaande personen uitspraak deden dat deze enclave volledig vrij in het bezit zou komen van de kanunniken. Toen men nu aan abt Wiric de vraag stelde of hij verantwoording wilde afleggen in verband met hun aanklacht, weigerde hij dat niet. De zaak werd opgeschort tot Sint-Lambertus⁴¹ en de abt keerde met zijn gevolg huiswaarts.

3. Door zijn medebroeders en door zijn stadgenoten met passende luister ontvangen, begon hij onmiddellijk plannen te maken voor het herstel van het klooster; hij wierf werklieden aan en kocht voor een belangrijke som stenen, zuilen en wat er voorts nodig is voor zo'n werk. Overwegend dat hij het geplande bouwwerk slechts tegen hoge kosten zou kunnen voltooiën, zette hij tijdelijk een gedeelte van de aangevoerde stenen terzijde en wachtte totdat gunstiger omstandigheden hem aan het nodige materiaal zouden helpen om, met Gods hulp en de bijstand van de heiligen, het klooster fraaier te maken dan het tot dan toe was. Het klooster was immers met houten pannen gedekt, maar aangezien deze van ouderdom bijna vergaan waren, regende het op verscheidene plaatsen, waar spleten ontstaan waren, binnen. De hele kloosterge-meenschap had dan ook erg te lijden van stortbuien of sneeuwvlagen wanneer het water meestal langs de muur neer-stroomde. De kloostergang naast de kapittelzaal rustte ook op houten palen en werd voorts afgesloten door een oude muur, een primitief werk met zuilen, voetstukken en kapitelen, tot aan de muur van de kapel van Sint-Lambertus. Hierover zullen we het in de volgende bladzijden uitvoeriger hebben, waar ons verslag dat punt zal behandelen.

4. Toen Wiric dan, zoals we eerder reeds te verstaan gaven, op een zondag, vigiliedag van Sint Lambertus⁴², zoals beloofd naar Luik ging om zich te verantwoorden ten overstaan van de kanunniken van Sint-Jan en beide partijen er niet in slaagden een oplossing te vinden voor hun geschil, hoewel de discussie aan sleepte vanaf het eerste uur van de dag tot 's avonds, velden de aanwezige aanzienlijken eindelijk, na afloop van de vespers, volgend vonnis: de uitspraak van het vroegere vonnis betreffende ditzelfde allodium werd bekrachtigd: de kerk van Sint-Jan zou de enclave voor altijd bezitten zonder mogelijkheid van beroep voor de tegenpartij. Door een wonder toeval –bij verscheidene gelegenheden deden zich allerhande verwickelingen voor– leverde deze enclave tot in deze tijd hun geen noemenswaardige vruchten op.

5. Daarna werd Wiric weer in beslag genomen door zijn plannen in verband met het herstel van het klooster. De spanning, die een dergelijk project met zich brengt, liet hem dag noch nacht met rust. De kerk ging het onder zijn leiding voor de wind, want al miste hij nog ervaring, hij was een bekwaam man. Maar zie, door een wondere beschikking van de almachtige God, Die nooit door een onrechtvaardige beslissing de schuldigen straft voor hun fouten, hebben wij Zijn grote gramschap tegen ons ondervonden, maar tevens een bewijs van Zijn genade gekregen.

⁴¹ 17 september 1156.

⁴² 16 september 1156.

22 sept. 1156 Nog tijdens het eerste jaar na Wirics wijding, op 22 september⁴³ namelijk, brak plotseling brand uit in de stad. Reeds was een groot gedeelte verwoest en de overwinnende vlammen likten nog aan wat er overbleef. Terwijl de monniken tijdens het morgenofficie hun lofzangen tot God richtten, kwam een vuurregen, die door de wind was meegevoerd, naast de toren aan de westzijde op droog hout terecht. Daar breidde een nieuwe vuurhaard zich geleidelijk uit en deed een geweldige gloed ontstaan, die het droge hout van de hele kruisbeuk aantastte. De hitte van de hoog oplaiende vlammen greep ook het nochtans hoog uitstekende dak van de dichtstbijzijnde toren aan. Twee mannen, die men een beloning had toegezegd, beklommen vlug de toren en slaagden erin onder groot lijfsgevaar het vuur moeizaam te blussen en zo de toren van de dreigende brand te redden. Maar overal lege bouwen daaromheen kreeg het vuur de vrije loop. Het dak van de kloosterkerk, afgedekt gedeeltelijk met houten pannen, gedeeltelijk met lood, werd, te beginnen aan de oostzijde, aangetast door het vuur dat met zijn wrede vlammen een totale verwoesting aanrichtte, niettegenstaande de broeders zich inspanden om al wat er zich in de kerk bevond naar buiten te dragen. Maar niemand was tegen het vuur opgewassen en onze zonden verdienden een zodanige bestraffing. De westtoren daarentegen, die aan zijn noordzijde samen met een andere toren, die ertegen aangebouwd was en waarin de klokken hingen, tot driemaal toe in brand geraakte, bleef gespaard. Dit was te danken aan de inzet en de inspanningen van trouwe leken, die het vuur van de klokken weerden. Eén van de vier ooststorens, namelijk ene aan de zuidzijde, vatte vlam en brandde uit toen het verslindend vuur alles wat er rond lag verteerde. Het was op deze toren dat boven op een grote, vergulde bol een eveneens verguld kruis stond, dat door zijn glans en schittering de blik trok van diegenen die uit de verte opkeken. Ook de kast, waarin men de kelken gewoonlijk opborg, en het koorgestoelte, opmerkelijk van vorm en fraai bewerkt en even aangepast aan het zitten als aan het staan van de broeders, verbrandde geheel. Bovendien waren er nog vele andere kostbare voorwerpen, die door de hevige brand totaal vernield werden en verloren gingen.

Over hetzelfde onderwerp. Zo brandde de kloosterkerk uit met haar beide absissen en, zoals gezegd, met twee torens en vier dwarsbeuken; het koor daarentegen, dat samen met de twee aangrenzende zijbeuken beschermd was door een stenen gewelf, bleef gespaard. Bovendien bleven de hele kloostergang, de slaapzaal, de verwarmde abtenkamer en ook de refter, die gedeeltelijk met pannen, gedeeltelijk met stro gedekt waren, op wonderse wijze voor het vuur gespaard. Hier kan iedereen zien hoe de Almachtige het in Zijn wonderbare goedheid wilde, dat wij Zijn toorn ondergingen maar ook Zijn genade ervoeren. Was het niet Hij geweest. Die in Zijn medelijden alles spaarde wat nu aan het vuur ontsnapte, dan had men dit zeker niet kunnen redden met menselijke kracht, aangezien de vonken van de brand vrijwel overal neervielen op, om zo te zeggen, droog kaf. Twee molens, de ene meer stroomopwaarts, de andere meer stroomafwaarts, brandden uit met hun bijgebouwen. Een grote hout stapel naast de muur van de refter verbrandde, terwijl het strodak van dat gebouw ongeschonden bleef. Voorts verteerde het vuur de brouwerij, de bakkerij, het gastenhuis voor de armen met zijn prieel en kleine hutten die hier en daar in de hof opgetrokken waren. Alleen de graanschuur met de graanogst bleef gespaard, hoewel de brand overal rondom woedde. In datzelfde jaar brandde ook de abdij van Gembloux uit.

6. De abt was enige dagen voordien naar Utrecht vertrokken en nog afwezig. Intussen had hij de opdracht van zijn reis uitgevoerd en keerde naar huis terug, niet wetend wat de zijnen overkomen was. Het bericht van de verschrikkelijke verwoesting bereikte hem tijdens zijn oponthoud op onze hof te Aalburg (*in graafschap Teisterbant, ten noorden van de Oude Maas, thans gemeente Wijk en Aalburg*); het ontzettende nieuws schokte hem en allen die bij hem waren. Uit het diepst van zijn gemoed slaakte hij een zucht die de verslagenheid bij dit droeve, plotselinge nieuws hem ontlokte. Toen hij evenwel hoorde dat het klooster en, zoals opgesomd, nog andere gebouwen gespaard waren gebleven, plaatste hij al zijn hoop op God en de H. Trudo en gedroeg zich moedig als iemand, die door tegenslagen niet wordt terneer geslagen en bij voorspoed niet overmoedig wordt. Hij spoorde zijn gezellen aan dat zij meer beheersing zouden tonen in hun treurnis om de ramspoedige tijding en spoedde zich naar huis.

Toen hij evenwel, de abdij naderend, met eigen ogen zag hoe omvangrijk de verwoesting bij de recente brand wel was, trof felle smart hem en hij zuchtte diep. Toch wanhoopde hij niet aan de bijstand van God en van de patroonheilige om de kloosterkerk weer op te bouwen machtiger dan ze was vóór de brand. Zonder dralen begon hij manmoedig de wederopbouw. In weinige dagen richtte hij een houten constructie op boven de lichamen van Trudo en Eucherius. Ze was weliswaar maar klein, maar aangepast aan de omstandigheden. Hij deed de broeders daar dag en nacht hun gewone lofzangen tot God zingen. Nu hij gedwongen was de kerk te herstellen, onderbrak hij het werk aan het klooster, waaraan hij reeds met volle ijver was begonnen. Enige dagen later werd een van de aanzienlijken van onze stad, Rutardus, zwaar ziek en voelde zijn einde naderen. Hij schonk tien mark voor het transport van de wijn voor de broeders, geld dat hij op de volgende wijze ten behoeve van de kerk bestemde: wanneer de wijn in de voorraadkamer geborgen was, moest zoveel terzijde gelegd worden, dat men ook voor het volgende jaar en voor later steeds geld beschikbaar had. Ook liet hij met dat geld vier jaargetijden vieren, één voor zichzelf, één voor zijn vrouw, één voor zijn vader en één voor zijn moeder.

Hij regelde het zo, dat indien de hogergenoemde som eens voor ander kerkgebruik werd uitgegeven, de zestien schellingen die vanwege zijn goed te Zerkingen aan de proost werden betaald, op die jaardagen voor het maal van de broeders zouden besteed worden. Terwijl abt Wiric tobde over het probleem hoe hij de voorgevel van de kerk, die nu met zijn kaal, groot oppervlak gewoon lelijk en armoedig leek in de ogen van de toeschouwers, kon versieren, kwam plotseling een nieuwe tegenslag van gelijke aard zijn zorgen nog vergroten. Ons huis te Keulen⁴⁴, dat deel uitmaakt van een van de voornaamste verdedigingstorens van de stad, dreigde in te storten, omdat de voorgevel voorover helde.

⁴³ 22 september 1156

⁴⁴ Zie noot 26.

Dat huis ligt aan de Rijn; tussen huis en oever is er slechts een nauwe openbare doorgang. Omstreeks Kerstmis stuurden de inwoners van Keulen een boodschapper om de abt aan te manen naar Keulen te komen om zijn huis te herstellen; zo hij weigerde, zouden zij de noodzakelijke herstellingen uitvoeren op zijn kosten. Wiric maakte zich hierover erg bezorgd: hij vreesde dat, indien hij niet aan het verzoek van de Keulenaren voldeed, zij hem later wel eens konden beletten dat huis te herstellen. Hij liet derhalve de zorg voor de wederopbouw van de kloostergebouwen over aan zijn schout Everard, een rechtschapen en ondernemend man, en aan enkelen van de meest toegewijde broeders, en vertrok zelf naar Keulen om de dreigende instorting van het huis af te wenden. Hij beseftte wel dat de reparatie niet zou gaan zonder grote uitgaven, maar toen een gelovige hem vijftien mark ter hand stelde, besloot hij, alsof hij voldoende had voor het herstel, naar het woord van de blijspeldichter *'Wie goed begint, heeft al de helft bereikt'*⁴⁵, in het begin van maart het huis af te breken tot op de grond. Hoeveel hij precies heeft uitgegeven voor dit zware werk der afbraak laat ik met opzet onvermeld, uit bekommernis voor bondigheid.

Toen de fundamenten waren gelegd en het bleek dat noch de oude stenen, noch de oude cement in aanmerking kwamen voor het nieuwe gebouw, slaagde hij niettemin erin om in de tijdsspanne tussen Sint-Gertrudis en Sint-Martinus⁴⁶, na hard werken en tegen grote uitgaven –afgezien nog van uitgaven bij gaan en terugkerende opbouw van het hele huis op bewonderenswaardige wijze te voltooien.

Toen een bewoner het huis had betrokken, liet hij hem vijf en een halve mark betalen, hoewel men vanaf het abbatiaat van Diederik tot in deze tijd, gedurende haast achtenveertig jaar, slechts de helft of nauwelijks de helft betaald had. Immers, wanneer de proost van de Moezel⁴⁷ naar Keulen kwam en de som opeiste, beweerde de huurder dat hij ze reeds uitgegeven had tot verbetering van de inrichting van het huis en het enige wat hij de proost bood, waren listige vleierijen. Gedurende de tweeëntwintig jaar dat de kerk dit huis in vrij bezit had, ontving abt Wiric nu jaarlijks de afgesproken som van de bewoner van het huis. Vroeger, toen hijzelf proost was, had hij dit huis teruggekocht voor acht mark en dit tegen de zin van zijn voorganger, die het wilde verkopen. Terwijl de abt, zoals beschreven, in beslag genomen was door het herstel van het huis te Keulen, schoot het werk thuis flink op. Schout Everard en de broeders die ermee waren belast, zetten krachtige spoed achter de werkzaamheden. Dank zij hen herstelde de abt nog in dat jaar de kruisbeuk, die grensde aan het koor en de toren aan de noordzijde. Hij gebruikte daartoe grote, stevige steenblokken en bracht de kruisbeuk in betere toestand dan ze was vóór de brand. Als dakbedekking gebruikte hij een nieuw materiaal, dat in die tijd in onze streken nog niet werd gebruikt en heel afdoende was tegen het vuur, namelijk dun gezaagde leisteel. In de daarop volgende tijd voltooide hij de kerk vanaf het koor tot aan het graf van de HH. Trudo en Eucherius met degelijk en verzorgd werken voorzag ook dit deel met dezelfde dak bekleding, waarmee hij reeds de kruisbeuk had gedekt. Binnen de zestien jaar werd dank zij de vlijt van abt en medewerkers een beter en fraaier gebouw tot stand gebracht vanaf het koor tot aan de westtorens, met inbegrip van zijbeuken en dwarsbeuken.

5 sept. 1158 Op 5 september 1158 waren er in het westen drie zonnen zichtbaar⁴⁸. Terwijl twee ervan geleidelijk verdwenen, bleef de zon die ons het daglicht schonk en die de middelste was, schijnen tot ze onder ging.

7. 1159 In het jaar 1159, vijfde⁴⁹ jaar van het abbatiaat van Wiric, overleed op 30 augustus paus Adrianus⁵⁰, waarna er tussen Rolandus en Octavianus aangaande het pausdom te Rome een hevige ruzie ontstond, omdat beiden tot de eer van het pausdom waren verkozen door twee partijen en die onderling van mening verschilden. De ene, Octavianus namelijk, genoot de steun van keizer Frederik en diens aanhangers; de andere, Rolandus, kon rekenen op de meeste edelen, die partij kozen tegen Frederik, en voornamelijk op de invloed van Willem van Sicilië⁵¹. Het lijkt me niet ongepast in het kort de oorzaak van hun onderlinge strijd en tweedracht uiteen te zetten.

Tussen paus Adrianus en keizer Frederik was een gespannen verhouding ontstaan als gevolg van hun naijver. De keizer eiste immers van zijn bisschoppen de eed van onderdanigheid en trouw en liet in zijn brieven aan de paus zijn eigen naam voorafgaan aan die van de paus en aan de legaten ontzegde hij toegang tot de kerken en steden in zijn rijk, omdat hij hen aanzag niet als predikers van de vrede, zoals de Kerk dat van hen verlangde, maar als berovers van die kerken⁵². Door al deze en andere plagerijen geprikkeld, bedreigde de paus de keizer met excommunicatie, temeer omdat hij inzag dat de keizer, niettegenstaande herhaalde vermaningen, niet tot inkeer kwam. Toen enige tijd later het gerucht zich verbreidde, dat de keizer met een leger Italië was binnengevallen⁵³ en dat hij, hoewel het grootste gedeelte daarvan aan pauselijk gezag onderworpen was, enkele bezittingen van de H. Petrus zonder vorm van proces bezet had, nam de paus de gelegenheid waar en maakte in een vergadering zijn grieven openbaar, namelijk dat de keizer van plan was de Kerk van Rome te vernietigen en zich met geweld meester te maken van alle rechten van de paus, zowel wereldlijke als geestelijke.

⁴⁵ Horatius, *Epistolae* 1, 2, 40.

⁴⁶ Tussen 17 maart en 11 november

⁴⁷ Bij gelegenheid van de jaarlijkse inspectie van de wijnbergen van de abdij aan de Moezel kwam de zg. wijnproost hierheen

⁴⁸ Het verschijnen van bijzonnen (parhelium) is te wijten aan verstrooiing van het zonlicht door kleine ijskristallen in cirrusbewolking; dat komt vaak voor, maar is zelden duidelijk waarneembaar (L).

⁴⁹ Moet zijn: vierde

⁵⁰ Moet zijn: 1 september 1159. Paus Adrianus IV, 1154-1159.

⁵¹ Zie W. von Giesebrecht, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, V, I, 1890, S. 227 ff; K. Hampe, *Deutsche Kaisergeschichte in der Zeit der Salier und Staufer*, Leipzig 1937, S. 164. Octavianus trad als Victor IV op als tegenpaus (1159-1164) en Roland als paus Alexander III (1159-1181); Willem I, koning van Sicilië (1154-1166), volgde in 1154 zijn vader Roger II op.

⁵² Woordspeling tussen 'praedicator' en 'praedator'.

⁵³ Zie Giesebrecht, o.c., S. 230.

Alle aanwezigen waren ontsteld bij dit bericht en overlegden wat moest gedaan worden. Tenslotte werd de beslissing getroffen, dat alle aanwezigen de paus trouw zouden zijn en zouden zweren, dat ze allen eendrachtig voor de eer en de vrijheid van de Roomse Kerk aan de keizer en aan alle vorsten weerstand zouden bieden en zonder te verzwakken hun bloed zouden vergieten. Om aan deze beslissing haar uitwerking te ontnemen, benaderden de aanhangers van de keizer hen voorzichtig en sluw met de bewering: 'Reeds veel koningen hebben de Roomse Kerk schade toegebracht, momenteel onder andere de vorst van Sicilië⁵⁴—deze man, die de Kerk heel wat last berokkende, stond nu toevallig aan haar zijde— toch heeft de Kerk zich nooit met dergelijke voorzorgsmaatregelen of plechtige verbintenissen tegen iemand gewapend. Indien evenwel tegen een nieuwe kwaal zo'n schadelijk geneesmiddel moet aangewend worden, laat het dan in de eerste plaats gericht zijn tegen de Siciliaan, die meer dan wie ook schade berokkende en voorts in het algemeen tegen allen, die de Kerk willen onderdrukken en vernederen. We moeten vermijden de keizer, die toch de beschermer en verdediger van de Kerk is, met alle mogelijke middelen te drijven tot verwoesting van de Kerk, hetgeen zou gebeuren als we ons verder blijven wapenen tegen hem'. Op dit weloverwogen antwoord wist de tegenpartij niet te antwoorden. De vergadering werd die dag opgeheven en beschaamd ging men uiteen. Later evenwel zwoeren ze openlijk samen tegen de keizer en onder ede verzeerden ze de paus dat, indien hij de keizer zou excommuniceren, zij tot aan de dood zich tegen diens gezag en wil zouden verzetten, terwijl ze hemzelf met alle mogelijke middelen zouden steunen tegen de keizer.

1159 Daaraan voegden ze nog toe, hun beloften onder ede bevestigend, dat mocht de paus overlijden, zij tot nieuwe paus niemand zouden kiezen die niet met hen de eed had afgelegd. Bovendien dwongen zij ook de bisschoppen uit de omgeving tot een eed, dat zij geen verkozene de handen tot wijding zouden opleggen, tenzij de partij van Sicilië hem haar goedkeuring gaf.

30 aug. Toen nu op 30 augustus van het hoger genoemde jaar paus Adrianus overleed, kwamen, zoals gebruikelijk, allen samen om een opvolger te verkiezen. Ten gevolge van de samenzwering van de coalitie, die niet ingenomen was met de keizer, vorderde de verkiezing slechts langzaam. Toen de derde dag bijna verstreken was, was de situatie als volgt: veertien kardinalen, die door hun eed gebonden waren, kozen kanselier Rolandus, terwijl acht anderen, die niet door een eed gebonden waren, de kardinaal-priester Octavianus⁵⁵ verkozen, die zij de geschikte persoon vonden om de Kerk te besturen en om de vrede en de eendracht te bewerkstelligen tussen de Kerk van God en het keizerlijk gezag. De eersten haastten zich om hun gekozene met de pauselijke mantel te bekleden; maar vóór dit gebeurd was, waren de anderen hen voor en op verzoek van het gehele volk van Rome, door een verkiezing van de hele clerus en met instemming van haast de volledige senaat, bekleedden zij hun verkozene met de mantel, introniseerden hem en plaatsten hem op de zetel van de H. Petrus. Vervolgens begeleidden ze hem naar het pauselijk paleis onder de toejuichingen van het hele volk, terwijl de geestelijken een hymne zongen ter ere Gods en alles plechtig verliep in overeenstemming met de gebruikelijke ritus. De kardinalen van de tegenpartij evenwel trokken zich terug ergens in een burcht van de H. Petrus en bleven daar acht dagen of zelfs langer in afzondering. Daarna werden ze door de senatoren vandaar weggehaald en verlieten ze de stad. De twaalfde dag deden ze iets wat men in geen eeuwigheid gehoord had: in een burcht, Cesterna genaamd, bekleedden ze hun gekozene met de pauselijke mantel en onmiddellijk stuurden ze boden door heel Italië, gaven de bisschoppen de raad niet naar de wijding van de verkozene der tegenpartij te komen, hen bedreigend met excommunicatie en definitieve ontzetting uit hun ambt.

8. 1160 In het jaar 1160 werden alle prominenten van het Rijk door de keizer opgeroepen om een einde te maken aan die tweedracht en om een geschikte herder in hun plaats te stellen. Ook de bisschop van Luik, Hendrik, die onder de aanzienlijken zeker niet de geringste was, kreeg zo'n oproep. Hij verlangde dat abt Wiric hem zou vergezellen. Deze voelde daar niet veel voor wegens het gevaar aan zo'n reis verbonden, maar hij vreesde van ongehoorzaamheid beschuldigd te worden indien hij niet met hem vertrok. Toen ook het aanbod van een geldsom, hoewel belangrijk genoeg om de onkosten van de reis te dekken, niet baatte, maakte hij van de nood een deugd en vertrok mee naar Italië. Na een lange, vermoeiende reis kwamen ze te Cremona aan, waar zich op dat moment paus Octavianus, ook genaamd Victor, bevond. Door tussenkomst van enkele bekenden onder de geestelijke aanhangers van de paus werd Wiric aan deze voorgesteld en werd hij begroet met meer eer en aanzien dan men had kunnen verwachten. Toen diezelfde geestelijken ook nog met aandrang en genegenheid zijn zaak behartigden, bekrachtigde de paus met zijn gezag de privileges van onze kerk, die op verzoek van Wiric vernieuwd werden en hij moedigde hem aan alles te vragen wat hem op het hart lag.

14 mei Op de dag vóór Pinksteren ging hij, op uitnodiging, naar de paus. Na enkele vriendelijke woorden stond de paus uit eigen beweging, zonder dat de abt hem hierom vroeg, ter herinnering aan hun ontmoeting het dragen van ring en mijter toe en vroeg hem dat hij zich zou klaarmaken om hem te assisteren tijdens de vespers. Abt Wiric, ziende dat het onverhoopte en datgene wat anderen nauwelijks of met grote moeite kunnen verwerven, hem vanzelf in de schoot viel, aanvaardde dankbaar wat hem aangeboden werd, dankte de paus en kwam hem, zoals gevraagd was, in vol ornaat assisteren bij de vespers.

⁵⁴ Bedoeld is Willem I, zie noot 51.

⁵⁵ Het concilie werd in 1160 gehouden te Pavia; zie Hampe, o.c., S. 165.

Toen de volgende dag de geestelijken van boven de Alpen –Germanen, Fransen, Engelsen en anderen, die uit verschillende landstreken gekomen waren– van de paus de toestemming hadden gekregen om de mis op te dragen volgens hun eigen ritus, dirigeerde Wiric, op verzoek van de paus, het koor, omdat hij door zijn aangename, welluidende stem het gehoor van allen wist te bekoren. Bij zijn vertrek naar eigen land, enige dagen later, nam hij afscheid van de paus, die als een vader welwillend voor hem was geweest.

25 juli Na een voorspoedige reis kwamen hij en allen, die hij met zich meegenomen had, behouden weer thuis op de feestdag van de H. apostel Jacobus. Ondertussen moest de bisschop van Luik, Hendrik, die Wiric gedwongen had tegen zijn zin mee te gaan, door allerhande gebeurtenissen nog in Italië blijven.

4 juni 1161 Nog was er geen volledig jaar verstreken sedert Wirics terug keer, toen op Pinksterdag de bisschop hem van uit Italië een bode stuurde met het bevel alle andere bezigheden terzijde te schuiven en naar hem te komen aan het keizerlijke hof te Besançon. Wiric doorzag wel de bedoeling van de bisschop die om zijn komst vroeg; de enige reden, waarom hij Wirics aanwezigheid aan het hof wenste, was zeker hem daar een financiële last op te leggen. Hoewel niet toegerust voor deze tocht, gaf Wiric toch gehoor aan het bevel van de bisschop en ging naar het hof.

29 aug. Hoewel het de bedoeling was de bijeenkomst te Besançon te houden, vond ze in feite plaats te Laon⁵⁶, op de feestdag van de onthoofding van de H. Johannes de Doper. Paus Victor was er aanwezig samen met keizer Frederik. Vanwege de paus genoot Wiric er een hartelijke bejegening en zoals tijdens zijn eerste reis voerde de paus met hem een vriendelijk gesprek als tot een zoon. De paus betuigde hem zijn sympathie en smeekte Gods zegen voor hem af. Daarna kwam Wiric met zijn gevolg weer behouden thuis.

9. Na de vermoënis van zo'n verre en moeilijke reis werd hem wel door iedereen rust gegund, maar Wiric zette zich nog datzelfde jaar volledig in voor de wederopbouw van het klooster. Maar zie, niet zoveel later, alleszins nog in datzelfde jaar, werd hij gered door de barmhartige God –Die slaat wie Hij liefheeft en Die de roede niet spaart voor wie Hij als zoon erkent– aan de poort zelf van de dood, waar hij spoorlags bijna was ingereden. Waar, wanneer en hoe dat gebeurde, zal ik in het kort vertellen, omdat het mij niet onbekend is dat dit zijn nut kan hebben voor mensen die dappere daden willen navolgen. Eerder, slechts enkele dagen na zijn wijding, toen Wiric nog als onervaren nieuweling zijn kerk leidde, kwam zekere Franco van Dommelen met een klacht bij hem. Deze man had van hem de tiendheffing in het kleine Eksel gekregen, waarvoor hij hem elke twee jaar een obsonium⁵⁷ verschuldigd was. Zijn aanklacht nu luidde dat de abt van Floreffe, Gerlandus, zonder rekening te houden met de getroffen schikking, een ernstige aanslag had gepleegd op zijn goederen, die aan de kerk toebehoorden.

Welnu, Wirics voorganger, abt Gerardus, had –niettegenstaande het protest van diezelfde Franco en buiten weten van de medebroeders– de tiendheffing van voornoemd landgoed afgestaan aan de abt van Floreffe tegen een pacht van zes schellingen. Door zijn bijzondere vriendschap met bisschop Hendrik had Gerardus bij deze zijn invloed aangewend om deze overeenkomst door diens handtekening te laten bekrachtigen. Toen nu abt Wiric van Franco de klacht ontving over de inbreuk door de abt van Floreffe, informeerde hij bij Franco of er van de pacht, die hem, volgens zijn klacht, ontnomen was, nog iets overbleef waarop hij nog recht en aanspraak kon laten gelden. Toen Wiric uit zijn verklaring vernam dat er nog drie mudden rogge overbleef, gaf hij hem de raad deze mudden te innen en ze op zijn gezag te houden tot de zaak tussen hem en de abt van Floreffe gerechtelijk werd beslecht. Hij was er immers innerlijk van overtuigd dat een man van zo hoge rang en aanzien niet zonder reden deze inbreuk had willen begaan. Franco vertrok. Zoals hem bevolen was, aanvaardde hij de graanopbrengst en zich beroepend op het gezag van zijn heer, verbood hij de vertegenwoordigers van de eerder genoemde abt deze oogst weg te halen. Toen hij dit vernam, begaf de abt van Floreffe zich woedend naar de bisschop, deed zijn beklag over het onrecht dat hem, naar zijn zeggen, door abt Wiric was aangedaan en liet deze dagvaarden. Ontboden, ging Wiric, en door de bisschop ondervraagd aan gaande de beschuldiging van de abt, antwoordde hij tot zijn verontschuldiging: *'Ik ben mij er niet van bewust enig onrecht of onrechtvaardigheid te hebben begaan tegenover deze abt; ik wil alleen de goederen van onze kerk, waar ze zich ook mogen bevinden, met de vereiste krachtadigheid beschermen.'*

Toen abt Gerlandus⁵⁸ daarop antwoordde dat hij de tiendheffing van het bewuste landgoed in pacht had gekregen van abt Gerardus en dit met medeweten van de zonen zijner kerk, die dat konden getuigen, en dat hij daarover bovendien een geschreven bekrachtiging bezat van de bisschop, ontkende Wiric dat stellig en stelde dan voorzichtig voor: *'Indien men aan mijn verklaringen geen geloof hecht, sture men een betrouwbare gezant naar mijn medebroeders om er nauw keurig te onderzoeken hoe alles gebeurd is; indien hij er iemand kan aantreffen die afweet van de huidige bewering van deze abt, dan mag deze terecht, in volle vrijheid en voor altijd bezitten wat hij zich nu onrechtvaardig wil toeëigenen.'* Na het horen van deze verklaring stond de bisschop versteld, hetzij omdat hij Wiric ter verantwoording had geroepen aangaande een zaak die zich anders voordeed, hetzij omdat hij er zich toe geleend had met zijn zegel iets te bekrachtigen dat niet waar was en dus niet mocht bekrachtigd worden.

⁵⁶ 29 augustus 1162; bedoeld is de bijeenkomst te Dôle en te Dijon (augustus-september); zie Hampe, o.c., S. 167/168.

⁵⁷ Obsonium: soort belasting die een onderhorige verplicht tot ontvangst van zijn heer (L).

⁵⁸ Eerder in dit hoofdstuk wordt hij Gerardus genoemd; zijn ware naam was Gerlandus, abt van de Norbertijner abdij te Floreffe, 1134-1174 (B)

Toch wilde Wiric de andere abt, die rood van schaamte was geworden, niet nog meer vernederen. Van genoemde Franco, in deze zaak zijn ondergeschikte, kocht hij voor acht mark de betwiste tiend af, hij voegde vier schellingen toe aan de som van de vorige pachtvereenkomst en gaf ze aan genoemde abt voor tien schellingen. Hier lag de oorsprong van een hevige ruzie tussen de abt van Floreffe en Franco. Deze laatste was een woeste kerel vol bedrog, die er niet voor zou terugdeinzen een rooftocht te ondernemen tegen de goederen van de abt en hem, zo mogelijk, zelfs te doden. Bevreesd voor eigen leven en voor zijn mannen richtte de abt herhaaldelijk een nederige bede tot abt Wiric, dat hij begrip zou hebben voor zijn angst en, hoe dan ook, verzoening zou tot stand brengen met die man. Wiric ging in op dit verzoek en dwong Franco tot een wapenstilstand van ongeveer vijf jaar en stelde een dag vast, waarop hij beiden met elkaar zou verzoenen.

25 jan. Deze bijeenkomst moest plaatsgrijpen in het jaar zelf toen hij, zoals hoger gezegd, terugkeerde van het hof van de keizer, op Sint-Paulus' Bekering. Wiric, van enkelen van de zijnen vergezeld, begaf zich naar de afgesproken plaats en genoot 's nachts gastvrijheid in het huis van Franco. In het holst van de nacht, toen allen in een diepe slaap verzonken waren, vielen enkele wachters, de zogenaamde Waalse compagnie, die van plan waren Franco gevangen te nemen of te doden, gewapend binnen. Franco ontsnapte ijlings met de zijnen; enkele begeleiders van de abt werden gevangen genomen; hemzelf verwondden ze in de rechter bovenarm, zonder te weten wie hij was; een stalknecht brachten ze een ernstige wond toe in de rug. Maar God, Die toestond dat men Wiric bijna dodelijk verwondde, spaarde hem niettemin op miraculeuze wijze het leven te midden van de zwaarden van de goddelozen met het vooruitzicht, zoals later bleek, om Zich van hem te bedienen om Zijn kerk merkkelijk te vergroten met gebouwen en bezittingen. Inderdaad: op het moment dat sommigen van de zijnen reeds gevangen waren, dat anderen hun heil zochten in de vlucht, bleef Wiric alleen achter en leunde halfdood met het hoofd tegen de deurpost; daar botste één van de gewapenden, die in de duisternis door het huis holden, op hem terwijl hij op de grond lag. Hij greep hem bij het hoofd en, overtuigd dat het een van zijn vijanden was, zwaaide hij zijn zwaard met de klaarblijkelijke bedoeling hem het hoofd af te houwen. Maar God beschermde Wiric en de man trof de deurpost zonder Wiric te kwetsen. Het gevaar bracht Wiric in zodanige schoktoestand, dat hij bijna de laatste adem uitblies onder de hand van de toeslaande wachter en dat hij niet meer in staat was om op de vraag van de aanrander te antwoorden wie hij was. Deze waande hem reeds dood en ging heen. Toen Wiric weer een weinig bij kennis was gekomen, zag hij dat zij voorbereidingen troffen om het huis in brand te steken. Kruijpend op handen en voeten en onder de dekmantel van de nacht maakte hij zich uit de voeten waarheen het hem het veiligste toescheen en ontsnapte aldus aan de dreiging. Zij staken het huis in brand en gingen met buit beladen als overwinnaars heen. Toen de morgen aanbrak, werden ze zich bewust van hun misslag, ze stuurden de abt zijn paarden en dienaren terug met de bijna volledige buit; ze drukten, weliswaar laat, hun grote spijt uit en verklaarden dat zij hem onbewust hadden mishandeld. Door zijn getrouwen werd hij naar het stadje Vucht gevoerd en van daar enige tijd later teruggebracht naar de abdij. Hoewel de meesten, die notie hebben van geneeskunde, wanhoopten aan zijn genezing, herstelde hij toch volledig, dank zij de onverpoosde inspanningen van de geneesheren. De genen die hem zoveel leed hadden aan gedaan, kwamen later, zoals gebruikelijk bij de genoegdoening voor dergelijke misdrijven, op de knieën genade afsmeaken. Zij gaven Wiric voldoening door berouwvol in een openbare biecht te bekennen, dat zij hem onbewust hadden misdaan en kregen de genade van zijn absolutie.

1160 In datzelfde jaar werd Brustem met nog andere dorpen in de omgeving verwoest en platgebrand door de graaf van Duras.

10. Enige tijd later verergde de ziekte en naderde het einde van decaan Hendrik, die de kerk van O.-L.-Vrouw beheerd had vanaf de tijd van abt Rodulf. Door Wiric gezalfd met de H. Olie, schonk hij hem de kerk, die hij ontvangen had, terug, overleed half juni en werd begraven midden in het koor, vóór het hoogkoor. Toen aartsdiaken Alexander⁵⁹ dit overlijden vernam, kwam hij naar abt Wiric en smeekte hem om de schenking van die kerk; hij haalde de bisschop van Luik, Hendrik, over mee te komen om door zijn voorspraak gemakkelijker te verwerven wat hij uit zichzelf minder gemakkelijk kon bereiken. Met een beleefd antwoord wimpelde Wiric evenwel hun verzoek af en door een voorzichtige weigering bewerkte hij dat zij niet kregen wat zij vroegen. Hij beweerde immers dat hij reeds eerder door een stellige belofte de kerk had afgestaan aan de prebende van zijn medebroeders en dat hij nu toch niet kon ongedaan maken wat hij in akkoord met velen had vastgelegd. Toen zij hun verzoek hoorden afwijzen, werd hun gelaat hoogrood, maar door talrijke blijken van onderdanigheid en een groot geschenk herstelde Wiric de goede verstandhouding. Het uiteindelijke resultaat was, dat zij elke aanspraak op de kerk lieten varen en ze voor altijd vrij toekenden aan de prebende van de broeders, zoals reeds overeengekomen was. Opdat geen hunner opvolgers hieraan afbreuk zou kunnen doen, bekrachtigden ze de overeenkomst met het gezag van hun zegel en met getuigen. Bovendien omschreven ze op welke wijze aan de obsonia van de bisschop of de rechten van de aartsdiaken moest voldaan worden.

1161 De bevestiging in verband met de kerk van O.-L.-Vrouw in de stad en met de kerk van Mielen ontving de abt het volgende jaar, namelijk in 1161, vanwege aartsdiaken Alexander, twee jaar later vanwege bisschop Hendrik II en zijn opvolger⁶⁰ Rodulf en na verloop van tijd ook van wege paus Victor. Oorkonden betreffen de deze regeling bestaan nog.

⁵⁹ De latere bisschop van Luik, Alexander II (1164-1167), voordien aartsdiaken en domproost te Luik.

⁶⁰ De opvolger van bisschop Hendrik II was bisschop Alexander II. Diens opvolger was bisschop Rodolphus, 1167-1191.

11. In die tijd trof keizer Frederik voorbereidingen om met een leger naar Italië te trekken⁶¹. Hij verzamelde alle troepen van het Rijk en gaf ook aan de bisschop van Luik, Hendrik, het bevel hem te volgen samen met de andere aanzienlijken van het Rijk. De bisschop volgde hem, maar werd kort nadien door ziekte overvallen en overleed in Lombardije. Uit zijn lijk werden de ingewanden verwijderd, en gebalsemd werd hij naar Luik gebracht; met passende eer werd hij begraven in de kerk van Sint-Lambertus.

1164 Het was in het jaar 1164 dat hij overleed, in de loop van het negende jaar sinds Wiric tot abt was verkozen. Alexander II, aartsdiaken van deze kerk en groot-proost, werd met algemene instemming van de geestelijkheid tot zijn opvolger gekozen; hij bleef nauwelijks drie jaar aan het hoofd van de Luikse kerk⁶².

In die dagen was in Italië de verhouding tussen wereldlijk en kerkelijk gezag verstoord en ernstige, haast dagelijkse ongeregelheden dwongen keizer Frederik vaker beroep te doen op de bisschoppen en aanzienlijken, met wier raad hij alles regelde wat moest gedaan worden. De inwoners van Milaan nu hadden zich tegen hem verbonden en waren begonnen met de wederopbouw van hun stad, die hij vroeger had verwoest; haast alle steden in Italië versterkten zich met wapens en andere middelen en kwamen in verzet tegen zijn gezag. Reynald, aartsbisschop van Keulen, en de genoemde Alexander, bisschop van Luik, werden samen met de andere gezagdragers uit het Rijk opgeroepen en vertrokken naar Italië, naar de keizer⁶³. Ook abt Wiric kreeg van zijn bisschop Alexander order samen met hem te vertrekken; maar aangezien de noodzakelijke reisbenodigdheden ontbraken, bleef hij thuis om zich intussen klaar te maken, besloten als hij was tegen Pasen te volgen; de bisschop zelf was reeds tijdens de Advent vertrokken. Reeds was de winter verstreken, reeds waren zijn voorbereidingen getroffen en stond hij, die geen gehoor had verleend aan vrienden die hem het vertrek afraadden, op het punt te vertrekken naar een streek, die hem lokte door haar zacht klimaat, toen hij van zijn voornemen werd afgebracht door een onverwachte gebeurtenis. Geruchten deden de ronde en waren hem ter ore gekomen dat de keizer en zijn manschappen onder tegenslagen gebukt gingen en te midden van het wapengeweld van de vijand een risicovol en onzeker leven leidden, bovendien dat de tocht daarheen gevaarlijk zou zijn, omdat overal struikrovers rondliepen, dat Italië verwoest was door een plunderend leger en dat de streek het overal zwaar te verduren had door oorlog, brandstichting, hongersnood en allerhande andere rampen.

Opdat er bij niemand het vermoeden zou rijzen dat wij, die toch niet ter plaatse maar op een grote afstand daarvan verwijderd waren, verzinsels vertellen, moet men weten dat wij de waarheid zeggen die wij vernamen uit de verslagen van mensen ter plaatse. Reynald onder andere, de bisschop van Keulen, een uitmuntend leider van de zijnen en in feite de aanvoerder van het hele Duitse leger, bracht voor de inwoners van Keulen en Luik verslag uit over de verwoesting van Italië en over de strijd en de overwinning van de keizerlijke legers op de Romeinen. Hij schrijft het volgende: *'Wij menen dat het passend is u, onze geestelijke onderdanen, verslag uit te brengen over de onschatbare overwinning van het allerheiligste Rijk.*

28-29 mei *Welnu, de Romeinen, die in hun overmoed opgerukt waren tot ver buiten de stad, tot bij Tusculum, waar wij ons bevonden met onze gehele legermacht en met die van de kanselier Philips van Heinsberg, sloegen op Pinksterzondag daar hun legerplaats op. De volgende dag, maandag, kwam Christiaan, aartsbisschop van Mainz en aartskanselier, met zijn troepen en met de Brabantse hulpbenden aan⁶⁴. Terwijl deze troepen poogden hun tenten op te slaan in de nabijheid van het Romeinse leger, brachten de Romeinen plotseling hun troepen in het gelid en stormden met zeker veertigduizend uitgelezen krijgers uit Rome op hen los. Onze afdelingen stormden nu van overal aan en onder deze forse aanval werden de gelederen van de Romeinen doorbroken en met Gods hulp werden zij in de vlakte verslagen en van Tusculum tot Rome voortgedreven. De strijd was zo hevig dat ze meer dan negenduizend doden achterlieten, terwijl het getal der krijgsgevangenen op ongeveer vijfduizend werd geschat. Wat ze achterlieten aan tenten, harnassen, andere wapens, paarden, muil dieren, ezels, geld en kleren zou niemand bij benadering kunnen zeggen. Dank zij deze schitterende zege van ons leger, behaald in de naam van God, zijn wij nu voor de poorten van Rome gelegd, waar we heel de streek te vuur en te zwaard verwoesten.'* Wij meenden dat wij in ons verhaal wel eens zo'n uittreksel uit het relaas van ooggetuigen mochten inlassen om de lezer gemakkelijker te overtuigen ook de geloofwaardigheid van wat elders uiteengezet werd te aanvaarden.

12. 1167 In het jaar 1167 overleed de Luikse bisschop Alexander en Rodulf volgde hem op tijdens het twaalfde jaar sedert de ambtsaanvaarding van abt Wiric. Aangezien betrouwbare verslagen over de gebeurtenissen ons van uit Italië bereikten, zag Wiric van zijn voorgenomen reis af, want hij twijfelde niet aan de waarheid van die verhalen en werd niet alleen afschrikt door de moeilijkheden van de reis, maar ook door de vrees voor de dood, die overal in het leger hard toesloeg. Korte tijd na het behalen van de overwinning, werd de aartsbisschop van Keulen, Reynald, aanvoerder van onze legerafdelingen, door dezelfde dood verrast en overleed in Lombardije.

⁶¹ Frederik I Barbarossa vertrok in de herfst van 1163 naar Italië. Hij kwam in oktober 1163 in Lombardije.

Zie Hampe, o.c., S. 169 en Giesebrecht, o.c., S. 384 ff. De keizer was toen slechts vergezeld van een kleine troepenmacht.

In november 1164 verliet de keizer wederom Italië en keerde - evenals Reinald van Dassel - naar Duitsland terug.

⁶² Zie noot 59

⁶³ In oktober 1166 vertrok Frederik I Barbarossa wederom naar Italië, ditmaal met een leger. In februari 1167 kwam ook aartsbisschop Reinald van Dassel; zie Hampe, o.c., S. 172/173.

⁶⁴ Zie Giesebrecht, o.c., 1, S. 537/538.

De bisschop van Luik, Alexander, die er samen met hem was, liet daar ook het leven op 10 augustus⁶⁵. Niet alleen vorsten en aanzienlijken overleden, maar door een epidemie, die woedde en niemand spaarde, werden ook gewone mensen zonder tal en zonder onderscheid getroffen.

Hier begint het vierde boek

1. 1169 In het jaar 1169, tijdens het veertiende jaar van zijn prelatuur, besloot Wiric alle geld dat hij door prijzenswaardige spaarzaamheid vergaard had met het oog op zijn reis naar Italië, te besteden aan een monument dat zo'n uitgaven meer en beter verdiende, een bedoeling waarmee God en onze beschermheilige Trudo zeker instemden. De kapel, die hij na de brand van de abdijkerk enkele jaren voordien had opgericht boven de graven van de HH. Trudo en Eucherius, liet hij afbreken, en om er de fundamenten voor een nieuw gebouw te leggen, liet hij de grond dieper uitgraven. Na wat licht graafwerk van al de aanwezigen links in het koor, aan de zuidzijde namelijk, vonden de delvers onverwachts bij de deuropening zelf een sarcofaag, waarboven een muur was opgetrokken die uit de tegenovergestelde richting bij de kapel aansloot. Een oud verhaal, dat bij ons voortleefde, beweerde dat de H. Libertus⁶⁶, een martelaar, daar begraven lag. De kist werd geopend en het gebeente van de martelaar werd teruggevonden. Een nader onderzoek bevestigde onze veronderstelling: zijn gestold bloed werd in de kist aangetroffen, zodat we niet moeten twijfelen over zijn martelaarschap noch over zijn begraafplaats. Het vlees en haast alle beenderen, enkele grotere uitgezonderd, waren tot stof vergaan; van zijn hoofd werd enkel de schedel teruggevonden. De heilige stof werd verzameld en samen met het gebeente met eerbied geborgen in zuiver linnen; terwijl de klokken luidden en wij God en Zijn martelaar lof toezongen, snelde het volk toe, aangezet door onverwachte bewondering en plotseling barstte het in vrome vervoering uit tot lof van God en Zijn heilige. Van gebeente en as werden de gebruikelijke relikwieën genomen, terwijl de rest met eerbied werd teruggelegd in een klein schrijn dat tot die bestemming was vervaardigd.

Naar rechts toe gravend –dit was de aangewezen richting met het oog op de nieuwbouw– vonden ze in de hoek van een kleine muur twee geraamten, een groter en een kleiner. Wij willen geen discussie uitlokken aangaande de vraag van wie deze geraamten waren, maar uit de getuigenis van onze voorgangers weten we dat daar Robert, hertog van Haspengouw, met zijn vrouw begraven ligt. Hij was het die de H. Eucherius welwillend opnam en alle mogelijke bijstand verleende, toen deze door Karel⁶⁷ uit zijn bisdom was verbannen. De skeletten werden weggenomen en met eerbied in een kist herbegraven. Toen men, verder gravend, bij de toegang tot de kapel kwam, vond men daar de sarcofaag van iemand die ons onbekend is, maar die, zo menen we te mogen veronderstellen, iemand moet zijn geweest die veel verdiensten had vergaard bij God en tijdens zijn leven een man van aanzien was, aangezien hij op een zo eerbiedwaardige plaats in een zo opvallend graf werd gelegd. Er waren er die veronderstelden dat hij de gezelschap was geweest van de H. Libertus en samen met hem de palm van het martelaarschap won; deze opvatting staafden ze met de vondst van veel gestold bloed in de sarcofaag. Ook zijn gebeente werd, zoals dat van de anderen over wie we het reeds hadden, met eerbied overgebracht en in een ander kistje geplaatst.

2. Achter het altaar van de kapel zelf bevond zich een vrij dik gewelf uit stevige blokken gemetseld, waaronder volgens algemene opvatting Trudo en Eucherius geborgen waren. Deze mening, alsook de bewering van vroegere monniken, werd weerlegd door het verloop van de opgravingen, althans voor zover zij beweerden en het zo ook beschreven hadden, dat de lijken bewaard werden in een crypte, afgedekt door een dubbel gewelf. Een gewelf werd er wel gevonden en daaronder ook de lijken van de heiligen, maar van een crypte geen spoor. Toen aan de achterkant van het gewelf een kleine opening was gemaakt, vonden we een sarcofaag, waarin zich, in afzonderlijke lijkkasten, de lichamen van de twee heiligen bevonden. Er werd licht bijgehaald - het was reeds nacht - en de kistjes werden grondig onderzocht. In een opwelling van onbedwingbare vreugde hieven we plots, op initiatief van de abt, tot uiting van ons geloof en onze lof, een plechtig 'Te Deum laudamus' aan. Vervolgens werden ter ere van onze glorierijke patroon plechtig de metten van Sint-Trudo gezongen. Bij dageraad, onder het luiden van de klokken, kwam de bevolking toegelopen zodra ze vernam wat er gebeurd was. In uitbundige blijdschap bracht elk een klein geschenk aan, ieder naar zijn vermogen, en toonde aldus, vol devotie, zijn genegenheid voor zijn patroonheilige. Toen men onder het volk begon te spreken over de translatie van de lichamen van de heiligen, aarzelde abt Wiric even wat hij zou doen, waarheen hij ze zou brengen. Het was aanvankelijk immers niet zijn bedoeling geweest hen op te graven en, mocht hij hen vinden, hen naar elders over te brengen, maar wel de plaats waar zij begraven lagen door een sierlijk nieuw gebouw meer luister te geven, zoals paste bij zulke vaders.

Toen met de instemming van alle medebroeders beslist werd dat men ze naar een andere plaats zou overbrengen, begaf Wiric zich naar bisschop Rodulf, die in deze tijd, als opvolger van Alexander II, aan het hoofd stond te Luik. Hij raadpleegde hem, zijn raadslieden en de vooraanstaanden van de kerk over wat hem in deze zaak te doen stond. Toen de bisschop het verslag hoorde over een zo heuglijke en onverhoopte gebeurtenis, gaven allen uiting aan hun grote vreugde, God lovend, omdat Hij het zo voor beschikt had dat de translatie van zo grote vaders juist in hun tijd zou plaatsvinden.

⁶⁵ Reinald van Dassel overleed op 14 augustus 1167 te Rome; bisschop Alexander van Luik overleed aldaar op 9 augustus. Zie Giesebrecht, o.c., S. 556/557.

⁶⁶ Libertus, zoon van de graaf van Mechelen, werd door de Noormannen vermoord te St-Truiden, waarheen hij gevlucht was (L)

⁶⁷ Karel Martel.

3. 1169 In het jaar 1169, zestiende⁶⁸ keizersjaar van Frederik I, tijdens het veertiende jaar sedert de wijding van abt Wiric, in het derde jaar van het episcopaat van Rodulf te Luik, vond op de eerste dag van de translatieplechtigheden de plechtige elevatie van de lichamen der heiligen plaats; op de tweede dag volgde de translatie. Benevens de bisschop waren die dag aanwezig de groot-proost en tevens aartsdiaken Hendrik, de aartsdiakens Bruno en Rodulf, abten en graven en talrijke wereldlijke hoogwaardigheidsbekleders, voorts een ontelbare volksmenigte, mannen en vrouwen. Getooid met de priesterlijke gewaden en voorafgegaan door geestelijken die een litanie zongen, naderde de bisschop met een schare gewijde assistenten en verhieft de relieken met veel schroom en geestelijke blijdschap. Om ze aan het volk te tonen, werden ze tot in het midden van de abdijkerk gebracht en vervolgens geborgen in een schrijn dat kunstig uit goud en zilver was vervaardigd. Zodra dit gebeurd was en terwijl de abt zelf het koor dirigeerde, ving ter ere van de twee heiligen een plechtige mis aan, op passende wijze gezongen door de bisschop. Na de canon vaardigde hij een plechtig besluit uit inhoudende dat de dag van de translatie voortaan door allen die deze plaats bewoonden als een feestdag zou gevierd worden. De processie die op deze dag niet kon gehouden worden wegens de volkstoeeloop, die, zoals gebruikelijk bij zo'n gelegenheid, massaal was, vond plaats op 1 september, voorafgegaan door een plechtige vastendag. De gehele stad werd tijdens deze omgang met de heilige overblijfselen bezocht vanwege de vuurramp die in dat jaar had bedreigd, nadat overal huizen uitgebrand waren en stadsdelen en buitenwijken met felle brand waren geteisterd. Van de heilige lichamen nam men enkele relieken tot ons heil en blijvende bescherming, waarna zij, in een nieuwe wade gewikkeld, afzonderlijk geborgen werden in twee lijkisten, die zorgvuldig met ijzer versterkt waren. De oorspronkelijke kisten evenwel, die van ouderdom en de vochtigheid van de grond totaal verrot waren en die teruggedroefd waren in de sarcofaag waarin ze vroeger rustten, genieten de eerbied die men verschuldigd is aan hun gewijde resten.

4. Zolang de kapel, waarin ze zouden geplaatst worden, nog niet voltooid was en zij, zoals eerder beschreven, in een schrijn midden in de abdijkerk stonden, kwamen er velen van heinde en ver om hen te vereren. Een berouwvol soldaat uit Normandië, wiens arm in een ijzeren boei was geklonken, kwam naar ons toen hij over onze heiligen met lof hoorde spreken en smeekte met tranen, zuchten en veel volharding hun voorspraak af. Hij werd niet teleurgesteld in zijn vertrouwen. Hun machtige invloed bij de Almachtige bevrijdde de soldaat van zijn ijzeren boei toen hij met vertrouwen tot hen bad. Dat gebeurde als volgt.

29 sept. was een zondag. Op die dag legt het volk alle werk terzijde en pleegt ter kerke te gaan. Zoals gewoonlijk werd de dag feestelijk ingezet en ter herinnering aan de kerkwijding, die de volgende dag zou gevierd worden, was het volk talrijker dan gewoonlijk opgekomen. Terwijl de priester tijdens de canongebeden voor het altaar stond en het volk eerbiedig en stil eromheen, had de soldaat zich op de grond uitgestrekt voor de lichamen van de heiligen. Hij bevond zich daar alleen; met luid gesnik, zoals spoedig bleek, bleef hij aandringen bij de Goddelijke Majesteit, Haar vurig smekend medelijden met hem te hebben wegens de verdiensten van de heiligen. Plotseling zag hij als in extase een vriendelijke geestelijke, glanzend wit, schitterend van licht, die vooruit trad van het hoogkoor naar de plaats waar zich het schrijn bevond. Toen de verschijning de man was genaderd, sloeg zij met een roede, die zij in de hand hield, het ijzer dat de arm omknelde. Dadelijk brak dit in tweeën en viel voor zijn voeten op de grond. De slag die hem werd toegebracht, klonk zo fel, dat het geluid de oren trof van allen die in het koor gezeten waren. Bevrijd van zijn boei en overtuigd dat hij door dit mirakel vergiffenis verkregen had van zijn zonde, dankte de man met een vreugdekreet God en Zijn heiligen. Het wonder dat hem was geschied, maakte de dag nog feestelijker voor de verzamelde menigte. En terwijl wij onmiddellijk het 'Te Deum laudamus' aanhieven, weerklonken terzelfdertijd het geluid van de klokken en een lofzang van het volk ter ere van God en Zijn heiligen.

5. Toen abt Wiric nu het aangevatte werk vlug wilde beëindigen en tot dit doel de werklieden tot spoed aanzette, slaagde hij erin, met Gods hulp, het geheel naar wens te voltooien in iets meer dan drie jaar. Toegegeven moet worden dat de voltooiing veel arbeid en grote onkosten vergde, maar volgens de getuigenis van de inwoners en ook van allen die van elders kwamen, treft men nergens een stenen gebouw van een dergelijke structuur aan. De toewijding van een vlijtig kunstenaar had zo zeer bijgedragen tot de luister van deze kapel, dat ze alle paleizen in onze gewesten overtreft, hoe schitterend deze ook zijn in hun kostbare verscheidenheid. In een passende afwisseling voegde de bouwmeester beurte- lings een witte en een zwarte steenlaag toe; toen de muren aldus in afwisseling waren opgebouwd, versierde hij de kapel, binnen en buiten, kunstig met zwarte en met wijnkleurige zuilen, voorzien van fraai-gepolijste voetstukken en van met wondere verscheidenheid gesculpteerde kapitelen. Aldus verzekerde hij door de heerlijkheid van dit werk bij de mensen een blijvende herinnering aan de maker. Een gewelf boven het altaar liet hij rusten op vier met bogen verbonden zuilen. Op deze zoldering liet abt Wiric zo volledig mogelijk het leven van zijn beschermheilige schilderen. Aan de voorzijde van dit gewelf bracht hij een uit witte steen gehouwen beeld aan van een tronende Christus met aan weerszijden een identieke engel, de hoofden naar elkaar toe gewend en elkaar aankijkend. Het voorste gedeelte van de kapel liet hij hoger dan de rest optrekken. De binnenkant van dit deel verfraaide hij met opstaande gepolijste platen en met wijnkleurige zuilen waarvan de kapitelen wondermooi gesculpteerd waren; de buitenkant versierde hij met elf grote wit-stenen beelden in een harmo- nieuze opstelling. Een beeld van de Majestas centraal plaatsend, stelde hij het beeld van de H. Trudo rechts, dit van de H. Eucherius links. Beiden maakten een kniebuiging en staken hun handen biddend uit naar de Majestas, Die hun elk een kroon op het hoofd legde. Boven deze heiligen, dat is naast de tronende figuur, plaatste hij twee engelen die, schuin han- gend en elk een wierookvat in de hand houdend, de Majestas vol aandacht aankeken.

⁶⁸ Lees achttiende (B).

Rechts plaatste hij voorts de beelden van de protomartyr Stefanus, na God de bijzondere beschermer van dit huis, en van de H. Quintinus, martelaar, links het beeld van de H. Remigius, aartsbisschop van Reims, en dat van de abt zelf, die een banderol in de hand hield met deze tekst: *'Heer, ik heb de luister van Uw huis behartigd.'* Aan deze opstelling voegde hij voorts nog vier andere beelden toe, gesculpteerd uit steen van grotere afmetingen, rechts David en Mozes, links Salomon en Jesaja; elk hield in de hand een banderol met toelichtingen op de verdiensten van de heiligen en wees met gestrekte wijsvinger naar hen en hield de blik op hen gericht.

6. Toen dit werk voltooid was, deed hij de voorzijde van het schrijn, dat schitterde van goud en zilver, en waarin, zoals reeds gezegd, de relieken van de heiligen weer geborgen waren, prachtig herstellen, met daarop heerlijke, vergulde voorstellingen van de Majestas en van de beide heiligen. Deze voorkant, die abt Guntram waardevol met goud had versierd, had diens opvolger abt Adelardus II lang geleden van de hand gedaan tot betaling van de talrijke goederen die hij voor de kerk had aangekocht. Wiric kondigde nu een algemene vasten af, zowel voor de kloosterlingen als voor het volk en liet de heiligen in een luisterrijke processie rondom de stad dragen. Na een plechtige mis te hunner eer borg men hen weer, tot onze blijvende bescherming, onder een gewelf achter het altaar van de kapel.

7. Enige dagen voor het werk aan de kapel aanving, begon hier en daar de regen door te sijpelen door het gewelf van het hoogkoor, dat tijdens de brand van de abdijkerk wel voor het vuur was gespaard gebleven, maar door de ouderdom en nu ook door de hitte van de brand beschadigd was. Toen de reten nog groter werden, ontstond bij allen een niet geringe vrees dat dit gewelf plotseling kon instorten en verpletteren wie er onder stond. Maar koster Arnulf, die van de abt opdracht had gekregen het nodige te doen, vatte dat werk kordaat aan en door zijn snel ingrijpen kon hij gemakkelijk, maar niet zonder grote kosten, het bedreigde gewelf beveiligen. Hij kocht heel wat groot en stevig materiaal, zorgde voor een gedeeltelijk leistenen, gedeeltelijk loden dakbedekking, brak het gewelf af en dekte het koor met een fraaie zoldering, niet van steen zoals vroeger, maar van hout.

8. In de daarop volgende tijd rustte diezelfde koster het koor rijkelijk uit met een koorgestoelte en aangepaste beelden; de kerk bepleisterde hij; het hele schip, vanaf het hoogkoor tot aan de verste boog, voorzag hij van een zoldering; voorts bedekte hij de vloer vóór de kapel van de HH. Trudo en Eucherius tot bijna aan het graf van abt Folkard met gepolijste steen, waarmee hij een fraai resultaat bereikte. Maar ook abt Wiric gaf intussen zijn activiteit niet op: oude gedeelten die nog hersteld konden worden, lapte hij op, als ik me zo mag uitdrukken, of hij verving de oude gebouwen door nieuwe met degelijker en fraaier materiaal.

9. Met de balken die boven het hoogkoor hadden gelegen en die wegens hun ouderdom en omdat ze te kort waren niet op dezelfde plaats konden teruggelegd worden, bouwde hij naast onze boomgaard een gebouw waar de monniken zich konden wassen en baden, dat hij tevens voorzag van een terras en de nodige kamers en afdekte met lesteen. In deze tijd ook werd, dank zij zowel de toewijding van Wiric als de energie van koster Arnulf, die zich plichtsgetrouw en gewetensvol inspanden voor de versiering van de kerk, de inventaris van de ze kerk uitgebreid met verscheidene fraaie voorwerpen als tapijten, gewaden, zijden kapmantels, reliekhouders, kruisen en andere ornamenten. Terecht kon dan ook dit vers van de psalmist op hen beiden toegepast worden: *'Heer, ik heb de luister van Uw huis behartigd.'*

10. Intussen was de abt werkelijk bekommerd om de toestand van enkele gebouwen die nog met stro gedekt waren: de slaapzaal van de broeders, de verwarmde kamer van de abt en een vertrek daartussen, de huidige refter. Plannen makend om ze te vernieuwen en te verfraaien, kende hij dag noch nacht rust. Hij wilde wel alles aanpassen, maar omdat zijn financiële mogelijkheden beperkt waren, twijfelde hij eraan of hij wel zou kunnen uitvoeren wat hij begon; ook wist hij dat men hem ongetwijfeld onbedachtzaamheid zou verwijten, indien mocht blijken dat hij iets had willen ondernemen boven zijn mogelijkheden. De herhaalde aanmoedigingen van zijn medebroeders zetten hem evenwel ertoe aan zijn vertrouwen niet te verliezen en om niet, uit vrees voor geldgebrek, terzijde te schuiven wat de omstandigheden noodzakelijk en zijn vaderlijke bekommernis wenselijk maakten. Ook zeiden zij hem dat hij zijn vertrouwen in de hulp van God en van hun beschermheilige niet mocht verliezen, want hij, die het rechte pad bewandelend en verlangende en flinke prestatie te leveren zijn vertrouwen op God nooit had verloren, zou zeker eens zijn wens vervuld zien. Wiric liet zich dan overtuigen en wel wetend hoever zijn mogelijkheid reikte, spande hij zich ten volle in voor wat hem bezielde. Kort daarop liet hij het rieten dak van de slaapzaal afbreken om met enthousiasme aan de wederopbouw te beginnen. Hij twijfelde niet aan de medewerking van onze beschermheilige en heel zijn vertrouwen in hem stellend, als in een anker van hoop, vatte hij krachtdadig de bouw aan van een bewonderenswaardig werk. Zoals steeds wanneer men hem aanriep, steunde de H. Trudo zijn onvermoeibare medewerker en wat Wiric uit vrome ijver was begonnen, bracht hij zelf tot schitterende voltooiing. De balken van genoemd gebouw, die wel sterk genoeg waren maar wat kort, aangezien ze nauwelijks tot op de helft van beide muren reikten, ondersteunde hij door houten zuilen midden in de slaapzaal. Het latwerk van de zoldering, van broos hout gemaakt, was te zwak, door ouderdom vermolmd en dus niet meer geschikt om het gewicht te torsen van zo'n machtig gebouw. Omdat het wegens zijn slechte kwaliteit toch nergens voor de nieuwbouw kon gebruikt worden, liet hij het volledig wegruimen.

Toen dan dank zij de ijver van een vlijtige bouwmeester, die er spoed achter zette, een nieuw gebouw was tot stand gekomen, haastte hij zich om het van een dak te voorzien ten behoeve van de broeders, die in afwachting van de voltooiing, hier en daar verspreid, in een uithoek van het klooster moesten slapen. De buitenmuur van deze slaapzaal bracht hij met nieuw metselwerk tot op gelijke hoogte met de muur aan de binnenkant en liet er drie behoorlijk grote vensters in aanbrengen. Zo voltooide hij, met de goedkeuring van God, dit gebouw met een snelheid die bewondering afdwong, aangezien het gebouw zo opmerkelijk was. Omdat steen van nature slechts geringe bescherming biedt tegen temperatuurschommelingen en dus, in de winter door de koude, in de zomer door de hitte, narigheden veroorzaakte voor de broeders, zorgde Wiric het volgende jaar voor een zoldering, zodat hij degenen die in dit vertrek moesten slapen, beschutte door in de winter de koude, in de zomer de hitte te verminderen.

11. Nadat de slaapzaal op die wijze voltooid was, vatte Wiric het plan op om ook de woning daarnaast te herstellen. Het dak ervan helde immers voorover en indien er niet spoedig voor ondersteuning werd zorg gedragen, dreigde een fatale instorting. Hij bracht de wanden tot op gelijke hoogte met de muur van de slaapzaal, brak sommige balken uit, paste andere, die te kort waren, aan, trok het gebouw hoger op en liet op het huis, evenals op de slaapzaal, een degelijk dak leggen van leesteen. Bovendien bekleedde hij de vloer op passende wijze met een laag verse leem, bepleisterde op afdoende wijze de wanden, bracht vensters aan met mooi glas en plaatste gemakkelijke stoelen voor degenen die er kwamen eten. Ook dit zo degelijk afgewerkte huis voorzag hij van een fraaie zoldering en bestemde het tot refter, zoals reeds voorzien was toen de fundamenten werden gelegd. Omdat de keuken te ver van dit huis lag, richtte hij het zo in, dat de keuken kwam waar voordien de toegangspoort van het klooster stond en dat, door een geslaagde omwisseling, de kloosterpoort nu kwam, waar de keuken had gestaan.

12. Nu reeds twee gebouwen, slaapzaal en refter, prachtig hoewel tegen hoge uitgaven, hersteld waren, bleef er niettemin nog een derde huis, waarvan het herstel lastiger zou zijn, omdat het meer dan de vorige aanspraak mocht maken op een smaakvolle inrichting. Op de plaats waar eertijds de refter had gestaan en waar de gasten gewoonlijk verpleging hadden genoten, bouwde Wiric een zeer fraaie woning, waar de proost van de kerk zich gezellig kon onderhouden met zijn vrienden en waar hij ook het geld kon bewaren, dat beschikbaar was voor de uitgaven ten behoeve van de broeders. Hoger op de helling legde hij ook de grondslagen voor een fraaier woning, waar hij zelf kon verblijven en slapen, waaraan hij zijn beste krachten wijdde en die hij wondermooi inrichtte. Hij liet er grote, luchtige vensters in aanbrengen, die een vergezicht openden en toelieten van daar uit bijna de hele vlakke binnenstad te overzien. Toen de constructie volledig af was, dank zij het vernuft van zijn vlijtige architect, vergrootte hij nog het comfort met een open haard en een waterleiding dwars door het huis. Vóór de ingang van dit huis bouwde hij, terwijl hij een nauwe doorgang vrij liet, een aanpalend lokaal, waar dienaaren het huisraad voor de abtentafel konden bergen en waar zij, na het middagmaal van de abt, rustig konden blijven eten. Daarnaast bouwde hij nog een andere woning, die geen vaste bewoner had, met verder naast de muur van de kloostergang een kamer met meer een privé-karakter, een verblijf geschikt voor abten en geestelijke gasten die bij ons vertoefden. Na eerst de balken in de muur hoger te hebben gelegd, herstelde hij daar beneden, met degelijker werk dan voorheen, de kamer met open haard. Hij liet er een prachtige zoldering aanbrengen, liet ze bepleisteren, liet passende vensterramen inzetten en fauteuils plaatsen, aangepast aan de belangrijkheid van dit huis, en voorzag het voorts van de noodzakelijke bijvertrekken. De muur van dit huis, aan beide zijden verhoogd, bracht hij op gelijke hoogte met de muren van de hierboven beschreven huizen. Door een vernuftige schikking dekte hij deze drie huizen, als waren ze maar één, met een speciaal dak, dat goed paste voor elk afzonderlijk, maar tevens de indruk wekte het dak van één enkel huis te zijn. Deze indrukwekkende bouwwerken, die ieders bewondering afdwongen, verwezenlijkte hij niet dank zij een overvloed aan inkomsten, die hem zo maar zouden toestromen; maar als een wijs en vooruitziend man, die geen gebrek wil ondervinden aan noodzakelijke dingen, vulde hij zijn tekort aan dank zij passende spaarzaamheid. Een behoorlijke steun voor hem betekenden de offergaven van de gelovigen in de kerk van O.-L.-Vrouw, waarover hij reeds vroeger de beschikking verworven had dank zij zijn persoonlijke inspanning en de steun van enkele vrienden.

13. Van de aalmoezen zelf stond hij drie pond af voor het maal van de medebroeders op de feestdagen van twaalf grote heiligen, die het mij gepast voorkomt hieronder te vermelden en die voordien, sedert zijn vroegste voorgangers, als zondagen met twaalf lezing en gevierd werden. Omdat hij zelf even wel grote verering had voor de heiligen, wilde hij hun feestdagen plechtiger vieren en te hunner ere gunde hij op elk van deze dagen een feestdis aan de broeders⁶⁹.

Tijdens de maand januari liet hij de H. Vincent, martelaar, en de bekering van de apostel Paulus plechtig 'in albis' vieren; in februari werd de H. Mattheus en de Stoel van de apostel Petrus gevierd; in maart de H. Benedictus, abt; op 1 mei de apostelen Filippus en Jacobus; in juli de apostel Jacobus; in augustus Sint-Pieters Banden; half augustus de apostel Bartholomeus; in september de evangelist Mattheus; in oktober de apostelen Simon en Judas; in december de apostel Thomas. Bij testament droeg hij zijn zonen op tot in de komende generaties deze feesten in ere te houden in de hoop dat, zolang de herinnering aan deze heiligen bij ons vroom gevierd wordt, de zegen van de Allerhoogste ons wegens hun verdiensten tegen alle onheil moge beschermen.

⁶⁹ St.-Vincentius, 22 januari; Conversio S. Pauli, 25 januari; St.-Mattheus, 24 febr; S. Petrus ad Cathedram, 22 febr; St.-Benedictus, 21 maart; St.-Philippus en St.-Jacobus, 1 mei; St.-Jacobus, 25 juli; S. Petrus ad Vincula, 1 augustus; St.-Bartholomeus, 24 augustus; St.-Mattheus, evangelist, 21 september; St.-Simon en Judas, apostelen, 28 oktober; St.-Thomas, 21 december.

14. 29 juli 1164 In het jaar O.H. 1164⁷⁰, in het negende jaar sedert Wirics wijding, overleed op 29 juli Stefanus, de bisschop van Metz, en Theoderik⁷¹, primicerius⁷² van die kerk, werd als zijn opvolger aangesteld.

5 aug. Op 5 augustus kwam hij bij ons. Als de groten der aarde wilde de pas verkozen heer de goederen die hij bij ons bezat naar eigen goedvinden beredderen; ook wilde hij weten welke goederen de H. Stefanus hier bezat en hoe groot ze waren. Daarmee wekte hij het ongenoegen van sommige stadgenoten, die zich, meer dan passend was, verzetten tegen zijn rechten. Gevolg gevend aan een klacht van abt Wiric, schonk hij dat gedeelte van het marktplein dat aan het portaal van de O.-L.-Vrouwekerk grensde en dat de schout op onrechtvaardige wijze en door machtsmisbruik in zijn bezit had genomen, terug aan onze kerk. Om ons in de toekomst voor elk onrecht te behoeden, plaatste hij midden op de markt een duidelijk zichtbaar merkteken, dat een rechte scheidingslijn trok tussen zijn en ons goed. Daar hij geen voordeel kon halen uit afvaardigingen die hij herhaaldelijk naar onze stadgenoten stuurde, kwam hij zelf naar onze stad en verbleef enkele dagen bij ons. Toen hem duidelijk was gemaakt dat hij in onze stad minder bezat dan hij zich had voorgesteld, vertrok hij ontstemd.

15. 1171 Terugkerend te Metz in het jaar 1171, bracht dom Theoderik de zijnen daar op de hoogte, onze stadgenoten beschuldigend dat zij, een elk voor zich en naar eigen believen, zijn bezittingen inpalmde. Omdat hij, herhaaldelijk zijn beheerders naar hen zendend, steeds minder van hen kon verkrijgen en bovendien allerlei plagerijen van hen moest verduren, beval hij hen, overeenkomstig het gebruik bij andere vorsten, op grond van zijn soevereiniteit naar Metz te komen en verantwoording af te leggen over het onrecht dat ze hem aandeden. Hoewel vaak opgeroepen, verzuimden zij te gehoorzamen. Noodgedwongen verpandde de bisschop daarop zijn goederen in onze streek voor tweehonderd mark aan keizer Frederik in de hoop dat deze hen door de kracht van zijn gezag zou dwingen tot gehoorzaamheid, waar hij zelf, noch door wetteksten noch door gerechtelijke uitspraken, in staat was geweest hun verzet tot eerbied en verschuldigde onderdanigheid om te buigen.

8 maart. Op 8 maart kwam de afgevaardigde van de keizer bij ons; hij spoorde nauwgezet de bezittingen van de bisschop op en legde er beslag op om ze voortaan te laten dienen ten bate van het Rijk. Weinig later, bij een bezoek aan Keulen⁷³, ontbood de keizer abt Wiric, die dan ook ging. De keizer ontving hem welwillend en vroeg hem, die voorheen altijd trouw was geweest aan zijn bisschop en al zijn verplichtingen jegens deze voldaan had, nu eenzelfde trouw te betonen aan hem, de keizer, en bij zijn medeburgers de afgevaardigden van de keizer terzijde te staan bij de behartiging van diens belangen.

16. 12 juli 1171 Reeds enkele dagen later in hetzelfde jaar, op 12 juli, werd de vrede verbroken door Lodewijk, de graaf van Loon, een man die meende dat hem alles geoorloofd was waar hij zin in had. Hij ontketende zijn actie bovendien op een moment dat de oogsttijd naderde en een bijna rijpe oogst op de zeis wachtte en zijn optreden deed iedereen op een ongelegen moment naar de wapens grijpen. Deze man had op zijn domein Brustem⁷⁴ een stoere toren gebouwd en deze met een sterke verschansing omweld door rondom het kerk plein een hoge verdedigingswal op te werpen. Degraaf van Duras, Egidius, die, nog in zijn onstuimige jaren, impulsief tot daden overging, verdroeg moeilijk dat de graaf van Loon, in strijd met afspraken tussen vorsten en de normen der gerechtigheid, het had aangedurfd zonder zijn toestemming dit werk uit te voeren in zijn graafschap. De wereldlijke wetten bepalen immers, dat het geen vorst is toegestaan in het graafschap van een ander, zonder diens toestemming, enige verschansing op te werpen. Dit vergrijp leidde tot ernstige twist tussen hen en tot oorlog. Bovendien beschuldigden ze elkaar nog van meer dergelijke dingen die ze beter door onderling overleg zouden opgelost hebben.

De graaf van Loon, klaarblijkelijk overtuigd van zijn goed recht en vertrouwend op de mogelijkheden van zijn rijkdom, hield geen rekening met de andere die gebrek had aan bestaansmiddelen en aan de nodige uitrusting van zijn krijgslieden. Deze wilde evenwel voor hem niet onderdoen en zijn jeugdige overmoed zette hem tot verzet aan. Hun ruzie werd nog aangewakkerd doordat de graaf van Loon niet kon vergeten hoe de vader van zijn rivaal hem onrecht had aangedaan. Deze had namelijk enkele jaren voordien te vuur en te zwaard enkele van zijn dorpen verwoest en ook Brustem platgebrand. Daarover wilde hij zich wreken op de zoon en hoewel hij er zich van bewust was dat hij de zoon onrecht deed, wilde hij, koppig als hij was, niet afzien van zijn plan. Deze vijandschap tussen hen bleef voortduren, omdat beiden vast besloten waren zich over geleden onrecht op de ander te wreken met het zwaard en met moordpartijen.

⁷⁰ Zie editie De Borman, p. 64, noot 1.

⁷¹ Theoderik III van Bar, bisschop van Metz, 1164-1171.

⁷² Primicerius: letterlijk: degene die de eerste kaars (cera) mocht offeren, de voornaamste; hier: voornaamste van het kapittel.

⁷³ Rijksdag te Keulen, 24 juni 1171.

⁷⁴ Brustem behoorde toe aan de graaf van Loon en lag als enclave in het graafschap Duras. Dat dergelijke toestand aanleiding kon geven tot (buren)twist tussen beide graven is begrijpelijk. De vijandelijkheden, hier en in volgende hoofdstukken verhaald, vormen een episode in een langdurige strijd (zie o.a. het derde boek, negende hoofdstuk en het vierde boek, drieëntwintigste hoofdstuk). Volgens de kroniekschrijver is de directe aanleiding tot de strijd hier en zeker in het drieëntwintigste hoofdstuk, dat de graaf van Loon, ter versterking van zijn eerder opgerichte burcht, een omwalling aanlegt rondom het atrium van de kerk (munito grandi vallo ecclesiae atrio) en later een grotere omwalling rond Brustem (vallum ingens circa Brustemium erexit) en met die werken op het domein van de graaf van Duras terechtkomt (in comitatu alterius) of op het terrein van de kerk (in allodio ecclesiae), waarover de graaf van Duras voogdijrecht blijkt te hebben (L).

17. Op zekere dag kwamen beide legers tot een treffen tussen onze stad en Brustem en ze leverden er met het zwaard een verbeterd strijd. Hoewel de graaf van Loon een groot overwicht aan manschappen had, boden de onzen krachtig weerstand, zodat de overwinning naar de minderheid ging. Uiteindelijk kwam de last van de strijd op onze mensen terecht, omdat zij trouw de zaak van hun voorged, de graaf van Duras, verdedigden en herhaaldelijk het krijgsvolk van de graaf van Loon, dat hen in aantal overtrof, door hun stoutmoedigheid overrompelden. Daar deze niet tegen hen opgewassen was, rustte hij zich uit om onze bezittingen te plunderen en te verwoesten, als zou hij zich zo op hen wreken over het hem aangedane onrecht. Eerst perste hij de inwoners van ons dorp Borlo dertig mark af als afkoopsom om hen te sparen; als zij deze som niet hadden betaald, dan had hij het dorp met alle bezittingen van zijn bewoners wreed te gronde gericht.

18. Terwijl de graaf van Duras intussen naar Vlaanderen vertrokken was om versterking te halen, vonden elke dag schermutselingen plaats tussen zijn mannen en het krijgsvolk van de graaf van Loon. Maar abt Wiric en onze stadgenoten besloten, na gemeenschappelijk overleg, in deze dringende nood de hulp van de keizer in te roepen. Deze hield in die tijd met talrijke groten van de wereld hof te Nijmegen⁷⁵. De strijdmacht van de graaf van Loon groeide ondertussen dagelijks aan, zodat hij, vast vertrouwend op de overwinning, tegen zijn tegenstanders de ergste bedreigingen uitte.

1171 Deze kozen uit hun meest betrouwbare medestanders enkele personen die geschikt werden geacht om de belangrijke opdracht stipt uit te voeren en lichtten de keizer, na God en Sint-Trudo hun bijzondere heer sedert hij de rechten van de bisschop van Metz had overgenomen, over de gebeurtenissen in. Door een betrouwbaar boodschapper liet hij hun weten dat zij, indien ze weer in het bezit wilden gesteld worden van wat hun ontnomen was, niet buiten de stadspoort zouden komen en dat ze zich niet zouden in laten met de zaken van de twisten de graven; hij beloofde tevens hun alles terug te geven wat de graaf hun afgeperst had om onze dorpen te sparen. De onzen hielden zich dan, in overeenstemming met het bevel van de keizer, afzijdig buiten de oorlog, maar het krijgsvolk van de graaf hield niet op hen met allerhande onrecht te tergen. Het riep uitdagend dat ze, door vrees bevangen bij het naderen van troepen, niet buiten de poorten van hun stad durfden treden. Alsof hij reeds verzekerd was van de overwinning en de woede van de onzen tot razernij wilde aanwakken, stuurde de graaf nu eens afdelingen van zijn krijgsmacht om te gaan defileren tot haast onder de poorten van de stad, dan weer onderschepte en roofde hij ver buiten de stad de koopwaar, die van het platteland naar de stad werd aangevoerd. Een andere maal, wanneer zij daarop niet bedacht waren, roofde hij hun kudden. Door deze geregelde plundertochten dreef hij de spot met hen en putte hen ook erg uit. Hiervan op de hoogte gebracht door hun gezanten, gaf de keizer hun zijn toestemming om zich op de graaf te wreken voor hun verlies en zich op zijn gezag tegen hem verdedigend, met alle kracht tegen hem op te treden.

19. Terwijl onze gezanten op weg naar de keizer waren en zijn antwoord brachten, werd graaf Egidius, onverrichter zake terugkerend uit Vlaanderen, met sympathie en vreugde door de zijnen onthaald. De volgende dag reeds kwam het tot een ernstig treffen en het leger van de graaf van Loon moest, door de onzen overwonnen, de vlucht nemen.

28 juli Alle dorpen in de omgeving werden verwoest, Brustem werd in de as gelegd op 28 juli, elf jaar⁷⁶ nadat het een vorige maal was platgebrand, en de burcht van de graaf werd door de onzen belegerd.

11 aug. Terwijl ze plannen maakten om ze stormend er hand in te nemen, werd graaf Lodewijk, die eens had bedreigd onze stad en ons klooster te verwoesten, plotseling door ziekte overvallen en overleed onverwacht op 11 augustus⁷⁷. Hij werd begraven in de nabijheid van zijn landgoed te Loon, vóór het hospitaal, zoals hij dat tijdens zijn leven beschikt had. Na zijn overlijden kwam Godfried, hertog van Lotharingen⁷⁸, met wiens dochter de zoon van de graaf verloofd was⁷⁹, naar de onzen die de burcht belegerden en deelde hun het overlijden van de graaf mede; na een wapenstilstand bewerkt te hebben, drong hij erop aan dat de graaf van Duras met zijn manschappen de belegering van de burcht zou opbreken. Het was ook in die dagen van dat zelfde jaar dat Theoderik, elect van Metz, overleed tijdens het achtste jaar van zijn episcopaat. Frederik⁸⁰, een hoogbejaarde kanunnik van de kerk aldaar, volgde hem op.

⁷⁵ Rijksdag te Nijmegen, 1 juli 1171.

⁷⁶ Zie editie De Borman, p. 69, noot 1. De tijdsaanduiding hier maakt het mogelijk de verwoesting van Brustem uit het negende hoofdstuk van het derde boek te dateren: 1160 (B).

⁷⁷ Zie editie De Borman, p. 69, noot 2. Mantelius geeft als overlijdensdatum 28 juli; het necrologium van de abdij Averboden 12 augustus (B).

⁷⁸ Godfried III, hertog van Brabant, 1142-1190.

⁷⁹ Er is tegenspraak in de tekst: hier is een dochter van hertog Godfried verloofd met een zoon van graaf Lodewijk; in hoofdstuk 25 is hertog Godfried gehuwd met een dochter van graaf Lodewijk.

Zie ook noot 86 en J. Baerten, *Het graafschap Loon (11e-14e eeuw)*, Assen 1969, p. 54, noot 5

⁸⁰ Frederik van Pluyose, bisschop van Metz, 1171-1179

20. Zo eindigden de vijandelijkheden die de graaf tegen de onzen was begonnen en, zoals het God beliefdde, keerde de vrede weer in de streek. Voor de armen, die zich hier of daar in ellende hadden schuil gehouden en nu als het ware weerde toestemming kregen om te leven, verkeerde de droefheid eensklaps in vreugde en zoveel mogelijk bracht ieder naar zijn veilige graanschuur, wat er aan oogst van de misdadige verwoesting was gespaard gebleven. De man, die hen meedogenloos onderdrukt en zonder enig medelijden aan het juk van zijn vervloekte dwingelandij onderworpen had, was immers volgens de beschikking van de Almachtige overleden.

De keizer hield in die dagen hof te Aken⁸¹. Gerard, zoon van de overleden graaf, begaf zich samen met zijn moeder⁸² daaraan, deed uitvoerig zijn beklag over de graaf van Duras en onze stadgenoten wegens de verwoesting van zijn land en wekte de woede van de keizer tegen hen op. De graaf van Duras was eerder reeds herhaaldelijk door de keizer gedagvaard geworden, maar omdat hij niet durfde gaan, had hij de gestelde termijn laten verstrijken, zodat hij door een vonnis van de aanzienlijken van het Rijk, schuldig bevonden aan majesteitsschennis, met al de zijnen overgeleverd werd aan de genade van de keizer. Eindelijk ging hij dan toch. Door de keizer werd hij met verwijten overstelpt omdat hij, niettegenstaande de dagvaardingen, telkens verzuimd had te komen, ook omdat hij met niet te verantwoorden voortvarendheid de streek van de graaf had geplunderd. Hoewel schuldig bevonden aan beide overtredingen, ontkwam hij toch aan de strengheid van een veroordeling doordat vrienden ten zijnen gunste spraken. Filips⁸³, graaf van Vlaanderen, was daar aanwezig samen met nog talrijke andere vorsten, die met hem door bloedverwantschap verbonden waren; door hun tussenkomst tot mildere gevoelens gestemd, schold de keizer de graaf van Duras genadig kwijt wat hij misdreven had. Omdat hij trouwens door familiebanden met de keizer zelf verbonden was, scheen het de keizer onwelvoeglijk iets te vorderen van iemand die niets bezat. In een vergadering van zijn raad, waar de vraag ter sprake kwam hoe op te treden tegen onze stadgenoten, die samen met hun voogd, de graaf van Duras, aanwezig waren, begon hij strenge vermaningen tot hen te richten.

Toen hij hun de vraag stelde waar vandaan ze de vermetelheid haalden om het gebied van de graaf te vuur en te zwaard te verwoesten en zij hem antwoordden dat zij dit gedaan hadden met zijn toestemming en op zijn gezag, ontkende hij dit. Maar gelukkig had abt Wiric de brief bij zich, die de keizer hun vroeger had gestuurd en waarin hij hen machtigde zich tegen de graaf te weren en zich krachtdadig tegen hem te verzetten. De abt toonde deze brief aan de aartsbisschoppen van Mainz en Keulen⁸⁴ en aan andere aanwezige vorsten; hij kon zelfs de man die de brief van de keizer had ontvangen als getuige oproepen. In de hoop op een gunstig verloop, spoorden de aartsbisschoppen de onzen aan niet te versagen en lichtten de keizer in over hetgeen ze vernomen hadden. Zoals begrijpelijk van iemand die dagelijks tegenstrijdige beslissingen moet nemen, werd de keizer, die door hun waarheidsgetrouw verslag aan zijn vroegere woorden herinnerd werd, naar het vers van de blijspeldichter: *'De zorgen van de koningen zijn wel ernstig, maar ook vluchtig'*, inschikkelijker tegenover hen en zijn aandacht geringer; terwijl hij de andere gevallen, die ter sprake kwamen, met rechterlijke gestrengheid behandelde, vergat hij als het ware hun ruzie met de graaf en liet ze voorts onbesproken. De bewuste brief was dus bijzonder nuttig. Indien ze die niet ter beschikking hadden gehad, waren ze zeker niet aan een grote boete en een veroordeling door de keizer ontkomen. Toen de graaf van Loon, op aandringen van abt Wiric, van de keizer bevel kreeg het geld terug te geven, dat zijn vader⁸⁵ van de onzen had afgeperst om Borlo te sparen, gaf hij ons zijn prachtige mantel in onderpand; maar enige dagen later stelde zijn moeder ons de afgeperste geldsom ter hand en kocht zo de mantel terug.

21. 1172 In het volgende jaar verzamelden Hugo en Albert, zonen van de graaf van Moha, die er zich niet bij neerlegden dat ze door graaf Gerard onterfd waren, een leger en doorkruisten onverwacht diens gebied. Ze beweerden dat volgens het geldende recht Bilzen en de helft van Colmont, met wat daarbij behoorde, hun toekwamen, maar dat zij van zijn vader nooit hun deel konden verkrijgen, noch met de wapens, noch door de wetten van de gerechtigheid. Nu hadden ze hun flinkste mannen in het geheim bewapend en op een zondag overvielen ze onverhoeds de burch van Berloz en verwoestten en brandschatten alle gehuchten van het omliggende gebied. Ook onze kerk bleef toen weer niet gespaard van verwoestingen, want onze villa te Oreye brandde gedeeltelijk uit en werd voorts verwoest; de raderen van onze molen sloegen de plundersaars stuk, waarna ze het gebouw aan het vuur prijsgaven.

22. Gerard, de graaf van Loon, die beseftte dat hij de vechtlust en de stoutmoedigheid van Egidius van Duras best kon gebruiken, won hem voor zich als helper en bondgenoot tegen zijn tegenstanders. Nadat één van deze tegenstanders, namelijk Hugo, te Hoei overleden was, dreef de graaf van Loon het leger van de ander op de vlucht en dwong hem zich uit zijn gebied terug te trekken. Vervolgens huwde de graaf van Loon, na besprekingen tussen de beide families, zijn zuster uit aan de graaf van Duras. Aldus met hem verzoend, sloot hij ook met onze stadgenoten een hecht vriendschaps- en vredesverdrag.

23. Enige tijd later werd Gerard ernstig ziek en vreesde zelfs voor zijn leven. Toen hij tegen alle verwachting in genas, besloot hij, zoals tijdens zijn ziekte beloofd, tot een reis naar Jeruzalem. Zijn broer Hugo, die jonger was, maar juist door de daarmee gepaard gaande onstuimigheid meer geneigd tot kordaat optreden en die waande dat hem alles was geoorloofd

⁸¹ Rijksdag te Aken, augustus/september 1171; einde september bevond de keizer zich te Luik; daarna, half oktober, wederom te Aken

⁸² Gerard I, graaf van Loon, 1171-1194. Zijn moeder was Agnes van Metz.

⁸³ Filips van de Elzas, graaf van Vlaanderen, 1168-1191.

⁸⁴ Christiaan I, aartsbisschop van Mainz, 1165-1183; Philips van Heinsberg, aartsbisschop van Keulen, 1167-1191.

⁸⁵ Bedoeld is Lodewijk I, graaf van Loon, 1142-1171.

waarin hij zin had, liet nu, gehoor gevend aan de raad van enkele mensen die onze stad vijandig gezind waren, een grote wal opwerpen om Brustem en gaf daarmee, zoals later bleek, voedsel aan de haatgevoelens die leidden tot een burgeroorlog tussen zijn mensen en onze stadgenoten. Zijn poging had aanvankelijk, toen het kwaad pas de kop opstak, gemakkelijk verijdeld kunnen worden, maar onverschilligheid van onze stadsbestuurders en vooral van de graaf van Duras, die ten overstaan van het probleem schuldig nalatig was, voedde de vermetelheid van de man, die op andermans allodium aan het graven was. Met het recht dat de wereldlijke wetten hun verleenden, hadden ze nochtans zijn onderneming kunnen stopzetten; indien anderzijds het conflict, zoals gebruikelijk tussen vorsten, met wapens moest beslecht worden, dan hadden zij door aantal en kracht gemakkelijk over hem de overhand kunnen krijgen. Nog was deze wal rondom de villa niet voltooid, toen graaf Gerard, van Jeruzalem terugkerend, met blijdschap door de zijnen onthaald, ook bij ons met een plechtige optocht ontvangen werd en met groot eerbetoen bejegend, wat hem toekwam na zijn roemrijke pelgrimstocht. Toen hij de bedrijvigheid aan genoemde wal bezichtigde, stond hij er geruime tijd peinzend bij zonder zijn mening te kennen te geven; zonder een woord van afkeuring voor zijn broer liet hij dat jaar de werkzaamheden rusten, alsof hij ontevreden was over hetgeen daar gedaan was. Maar later, na herhaalde aansporingen van de zijnen, vatte hij ijverig de voltooiing aan.

Want het scheen hem toe een schande te zijn dat hij overwogen had het werk stop te zetten dat zijn broer begonnen was, precies of hij in enig opzicht de mindere was van hem. Bovendien verwachtte hij geen tegenkanting, aangezien niemand zich tegen zijn broer had verzet. Maar de H. Trudo waakte over zijn stad, die zij met alle mogelijke middelen wilden vernederen: hun onderneming werd verijdeld door de wilsbeschikking van de Almachtige, Die de toekomst zowel als het heden ziet en de geheime bedoelingen van het hart doorgrondt. Inderdaad, Hugo, de broer van Gerard en de kiem van alle kwaad, dat naar aanleiding van zijn graafwerken later zou geschieden tussen de onzen en de Loonsen, overleed om zo te zeggen in de puberteitsjaren. Wat voor iemand hij geweest is en wat voor man hij zou geworden zijn, kan men zich indenken, afgaande op onder meer volgend feit. Tegen alle recht en fatsoen had hij zijn enige broer van diens vrouw beroofd; zij overleed evenwel tijdens de korte tijd van hun samenleven. Naar velen vermoedden zou hij, indien hij samen met die vrouw in leven was gebleven, met de hulp van zijn zwager, zijn broer ook beroofd hebben van zijn recht op het graafschap en de daarbij behorende kastelen.

24. Intussen had abt Wiric prachtige werkplaatsen voor het klooster gebouwd en nu smeekten zijn medebroeders hem met aandrang dat hij, zoals reeds lang beloofd, het klooster opnieuw zou inrichten en verfraaien. Omdat hij zich had voorgenomen aan de komende generaties een gezegend aandenken na te laten, ging hij heel graag in op hun suggesties. Door veel ervaring had hij reeds eerder geleerd niet te wanhopen aan de hulp van God en van zijn beschermheilige, zeker wanneer hij overwoog hoe elk werk, dat hij ondernomen had met hun hulp, een gunstig verloop had gekend. Rondom richtte hij met gepolijste platen een muur op voor de kloostergang, waarop hij met regelmaat voetstukken schikte. Daarop plaatste hij vervolgens zwarte en wijnkleurige zuilen; hij voegde er nu eens twee, dan vier sierlijk bijeen en plaatste er bovenop fraai gesculpteerde kapitelen. De ruimte tussen de zuilen overspande hij met in boogvorm gekapte en gepolijste stenen. Dit hele werk voltooide hij naar wens binnen het jaar, onder de bewonderende blikken van iedereen.

25. Het was in die tijd dat Gerard, graaf van Loon, met man en macht begon aan de voltooiing van de wal, een werk dat zijn broer Hugo, zoals eerder verteld, te Brustem begonnen was. Maar Cuno, de graaf van Duras, verzette zich, hetgeen de onderneming ernstig belemmerde. Deze Cuno, haast nog een knaap, was zijn broer Egidius opgevolgd in de macht. De Almachtige Vader had deze laatste immers met melaatsheid getroffen en kastijdde hem met deze strenge gesel, wellicht om hem als een geliefde zoon op te nemen op de dag van het oordeel. De graaf van Loon, die reeds eerder de kracht van onze dapperen ondervonden had en juist wegens hen betwijfelde of hij aan de mannen van Duras zou kunnen weerstaan, begaf zich naar de keizer, stond hem zijn allodium en zijn burcht te Brustem af met de bedoeling onder de bescherming van het keizerlijk gezag te verwezenlijken wat hij dacht op eigen kracht niet te kunnen.

Teruggekeerd van's keizers hof en overmoedig geworden door het vertrouwen dat hij van de keizer had gekregen, riep hij iedereen uit de streek op hem te komen helpen tegen de graaf van Duras en onze stadgenoten; reeds hun heimelijke vijand, gaf hij nu openlijk blijk van zijn vijandschap en verontwaardiging. Intussen vertrok de graaf van Duras, die behalve op onze stadgenoten op niemand anders kon rekenen, om versterking te krijgen naar de graaf van Vlaanderen en bracht hem op de hoogte van de vernederingen die hij van de graaf van Loon te verduren had. Pijnlijk getroffen door het droeve relaas van zijn neef, voelde de graaf met hem mee wegens die moeilijkheden. Hij stuurde een brief, waarin hij de graaf van Loon aanmaande niets vijandigs te ondernemen en hem tevens aanraadde een uitnodiging voor een onderhoud te Leuven niet te veronachtzamen.

Hij besepte wel dat zijn neef, die wel een graaf was, haast op elk gebied gebrek had, terwijl zijn tegenstander overvloed kende en daarom spande hij zich in om tussen hen een verdrag van vrede of zelfs vriendschap tot stand te brengen. Zou hij met zijn troepenmacht komen, dan dacht hij zich wel sterk genoeg om de graaf de nederlaag toe te brengen, maar hij betreurde het, dat voor een zo onbenullige zaak gans de omliggende streek door de plundering van zijn leger bijna geheel verwoest zou worden. Eindelijk brak de zo belangrijke dag van hun afspraak aan en zoals overeengekomen, kwamen de voornoemde vorsten met een talrijk gevolg te Leuven samen. Tot wapenstilstand uitgenodigd door de graaf van Vlaanderen, sloeg de graaf van Loon dit voorstel af en beklaagde zich bij allen dat hij door de graaf van Duras zwaar gekrenkt werd. De vergadering werd daarop die dag beëindigd en ieder keerde naar huis terug, zonder dat het doel van hun bijeenkomst verwezenlijkt was.

Maar weinig tijd later kreeg de graaf van Loon spijt dat hij de vredesvoorstellen van een zo invloedrijke vorst had afgewezen en op aandringen van Godfried⁸⁶, hertog van Leuven, zijn zwager, deed hij nu spontaan concessies aan onze stadgenoten en staakte, hoewel met tegenzin, voorlopig het werk aan zijn wal.

26. 1177 In het jaar 1177, vijftiendertigste jaar van het keizerschap van Frederik, tiende jaar van het episcopaat van Rodulf, tweeëntwintigste van het prelaatschap van abt Wiric, enige dagen vóór de vorige gebeurtenissen, had paus Alexander, verzoend met keizer Frederik⁸⁷, diens excommunicatie en die van alle vorsten in het Rijk opgeheven en nu ze elkaar weer aanvaardden als vader en zoon, was de eendracht hersteld. Alexander was vroeger, na het overlijden van paus Adrianus, samen met Octavianus, een aarts priester met stichtende levenswandel, tot de pauselijke taaar verheven, maar door de keizer afgewezen, omdat beide partijen in onmin leefden. Alexander overleefde evenwel Octavianus en diens twee opvolgers⁸⁸. Nu in de Kerk de eendracht hersteld was, die gedurende zeventien jaar verstoord was geweest door de onenigheid in verband met de Apostolische Stoel, stuurde de paus uitnodigingen tot alle bisschoppen om tegen halfvasten naar hem te Rome te komen. Zoals de overigen opgeroepen, riep Rodulfus, de bisschop van Luik, op zijn beurt alle abten van zijn bisdom op en zei hun zich klaar te maken om samen te vertrekken. Indien iemand uit vrees voor de tocht liever thuis bleef, dan mocht hij niet nalaten iets bij te dragen tot delging van de onkosten van de tocht, anders moest hij zelf maar mee gaan naar Rome. Abt Wiric, die reeds vroeger wegens zijn vrijgevigheid hoog in de gunst stond bij de bisschop, maar wegens zijn wankel gezondheid niet kon meegaan naar Rome, kreeg nu, dank zij nog grotere schenkingen, toezegging van de bisschop dat hij persoonlijk de privileges van onze kerk zou meenemen en laten bekrachtigen met het zegel van de huidige paus. Dat deed hij ook⁸⁹. Hoewel de faam van zijn daden in ongunstige zinde paus zeker ter ore was gekomen, werd hij bij zijn aankomst wegens zijn adellijke afstamming hoog gewaardeerd en kreeg hij voorrang op anderen.

1179 Het concilie vond plaats halfvasten op 11 maart 1179; men telde er zevenhonderd bisschoppen, duizend abten en ontelbare geestelijken van diverse orden⁹⁰. Benevens decreten, waarvan hij de strikte naleving door een plechtige afkondiging verplicht stelde, sprak de paus ook de excommunicatie uit tegen Octavianus, een man met heilige levenswandel, en diens twee opvolgers; de richtlijnen, die zij tijdens hun leven hadden uitgevaardigd, maakte hij nu door zijn gezag ongedaan.

27. Eerst in het volgende jaar, toen alles wat hij zich had voorgenomen naar wens was vervuld, keerde de bisschop na een voorspoedige reis met heel zijn gevolg behouden te Luik terug⁹¹. Vóór zijn vertrek, en nu ook weer na zijn terugkeer, werd hij herhaaldelijk gekrenkt door de Loonse graaf Gerard, die trots en arrogant zijn recht op tienden en precaria van villa's en kerken, die hem toebehoorden, miskende; daar dreigementen en de bedreiging van excommunicatie geen uitwerking op hem hadden, trof de bisschop voorbereidselen om gewapend paal en perk te stellen aan zijn trots en arrogantie. Hij kwam bij ons en, door de nood gedwongen, hernieuwde hij met onze stadgenoten een verdrag van vriendschap en de voortzetting van hun trouw; hij spoorde hen ook aan om samen met hem zich op de graaf te wreken over het onrecht dat deze hemzelf en Sint-Lambertus had aangedaan. Toen de graaf dat hoorde, verzamelde hij, die al even kordaat was om zich te weren, een sterke troep krijgsvolk en op 31 juli viel hij de krijgslieden van de bisschop aan. Van Colmont tot Tongeren dreef hij ze bloedig op de vlucht, stormenderhand rukte hij de stad binnen, maakte talrijke krijgsgevangenen en voerde als overwinnaar een kostbare buit mee.

1 aug. De volgende dag, op 1 augustus dus, hergroepeerde de bisschop zijn troepen, verpletterde nu zijn tegenstanders bij Colmont en dreef hen op de vlucht. Terwijl al wie kon in de burcht vluchtte, deed hij een plotselinge inval in het dorp en legde het volledig in de as. Ondertussen ontsnapte de graaf met een kleine troep door een nabijgelegen bos, rukte onverhoeds Tongeren binnen, stak de stad in brand en verwoestte de kerk van O.-L.-Vrouw door brandstichting.

Terwijl de bisschop de volgende dag de burcht van Colmont belegerde, vielen onze stadgenoten, op zijn verzoek, Brustem aan en negen jaar nadat ze onder het commando van graaf Egidius Brustem hadden platgebrand, gaven ze het weer aan de vlammen prijs. Zij geraakten over de eerste wal en dwongen de verdedigers zich binnen een kleinere ruimte terug te trekken. Om de burcht zelf in te nemen, begonnen ze belegeringswerktuigen te timmeren.

28. 3 aug. Op 3 augustus rukten de bisschop met zijn mannen en de onzen met de bisschop, Loon, de hoofdplaats van het graafschap, binnen. Terwijl de inwoners uit vrees voor dood en gevangenschap vluchtten, staken de belegeraars de stad, de kerk en ook de burcht in brand en maakten tijdens de plundering enorme buit.

⁸⁶ Godfried III, hertog van Brabant, 1142-1190; hij was (in tweede huwelijk) gehuwd met Imagina van Loon, een dochter van Lodewijk I van Loon. Zie noot 79.

⁸⁷ Deze verzoening kwam tot stand bij de Vrede van Venetië in 1177 (24 juli); zie Giesebrecht, o.c., S. 829 ff en Hampe, S. 185.

⁸⁸ Paus Paschalis III, tegenpaus, 1164-1168; paus Calixtus III, tegenpaus, 1168-1178. ⁸⁹ Zie editie De Borman, p. 76, noot 2. De bul is gedateerd 15 maart 1179 (B).

⁸⁹ Zie editie De Borman, p. 76, noot 2. De bul is gedateerd 15 maart 1179 (B).

⁹⁰ Zie editie De Borman, p. 77, noot 1. Concilie had plaats op 5, 7 en 19 maart, in aanwezigheid van 302 bisschoppen.

⁹¹ Ibidem, noot 2, met argumenten voor datering hetzij 1179, hetzij 1180. ⁹² Hendrik I, de Blinde, graaf van Namen en van Luxemburg, 1139-1196. ⁹³ Boudewijn V, graaf van Henegouwen, 1171-1195.

29. De volgende dag werd het klooster van de H. Amor te Munsterbilzen samen met het dorp door het krijgsvolk van de bisschop platgebrand. Ook de burcht Montenaken, die door zijn verdedigers was verlaten, ging in vlammen op; nadat ook de dorpen in de omgeving verwoest waren en terwijl hun inwoners de vlucht namen, werden alle kastelen en verschansingen verwoest zonder dat de vijanden van de graaf er ook maar één spaarden. De bisschop had reeds belegeringswerktuigen opgesteld en maakte zich klaar om Colmont te verwoesten, toen na tussenkomst van zijn oom, de graaf van Namen⁹², en van de graaf van Bergen⁹³ de vrede met Gerard hersteld werd. Dit akkoord werd gesloten onder het beding dat over alles wat de bisschop hem had aangedaan, de spons werd gehaald en dat deze dus ook later voor alle schade niets zou moeten vergoeden. Hun onderlinge strijd bracht een ware verwoesting teweeg in heel de streek; naar men beweert, werden er meer dan zestien kerken met bijbehorende dorpen afgebrand.

30. Na de verzoening van bisschop en graaf ontstak de hertog van Leuven, Godfried, in hevige woede tegen onze stadgenoten, omdat zij het hadden aangedurfd, door hun hulp aan de bisschop tegen de graaf, de vrede te verbreken die zij hem gezworen hadden. Hij vaardigde nu het verbod uit marktgoederen uit zijn gebied aan te voeren en zwoer dat de gevolgen van hun daden op hun hoofd zouden neerkomen, in de hoop dat zij, door zijn dreigementen afgeschrikt, zijn genade met geld zouden afkopen.

31. De graaf van Loon, die ook hun de schuld gaf van alle leed dat hij ondergaan had, vertrok naar de keizer en deed hem het verhaal van zijn droeve lotgevallen. Omalvus de keizer over te halen tot hulpverlening, stookte hij hem op tegen onze mensen ter wille van zijn persoonlijke wraak. Herhaaldelijk door de keizer gedagvaard, gingen de onzen tenslotte noodgedwongen bij de bisschop te rade en met recht deden ze hem naar de keizer gaan om hen vrij te spreken van de beschuldiging van de graaf. In alle oprechtheid hun belovend hen van alle moeilijkheden te bevrijden, ging hij met hen mee naar het hof van de keizer, dat zich te Seinsheim zou bevinden. Toen de graaf nog meer aanklachten tegen hen bij de keizer uitte, verdedigde de bisschop krachtdadig hun zaak, die ook de zijne was, hen onder zijn bescherming nemend tegen de beschuldigingen en vrijmoedig het standpunt innemend dat wat hun aangewreven werd, met meer reden hemzelf ten laste gelegd zou moeten worden. Door deze hardnekkigheid verrast, besloot de graaf, toen de keizer met de medewerking van de bisschop daarop aandrang, zich weer met zijn tegenstanders te verzoenen. De vrede werd dan bekrachtigd met inlassing van deze voorwaarde, dat hij geen gracht zou graven op het allodium van de kerk, zoals hij reeds begonnen was, en dat hij al gravend geen inbreuk zou maken op het recht van haar voorgd. Nu de onzen aldus met hem verzoend waren, bleef de wal die hij rondom Brustem had opgeworpen en die vanaf het begin de kiem bevatte van heel de ruzie, onvoltooid.

32. In die dagen woonden te Keulen enkele rijke lieden die tot de familia van onze kerk behoorden. Hendrik, hertog van Limburg⁹⁴, wilde hen ondanks hun verzet met geweld aan de rechtsmacht van onze kerk onttrekken, omdat hij reeds lang gezworen had zich hun bezittingen toe te eigenen. Deze verwickelingen noopten Wiric naar Keulen te gaan, maar zijn aangeboren letsel aan tibia en voeten verergerde zozeer, dat hij nauwelijks nog kon terugkeren en dat zijn begeleiders zelfs oor zijn leven vreesden. Toegevend aan de bezorgdheid van de zijnen, die wensten hem voor altijd bij zich te houden, riep hij de hulp van de geneeskunde in tegen ziekte en het lichaamsgebrek dat met de dag toenam. Compressen van de geneesheer brachten enige verlichting en de pijn in zijn leden werd draaglijker. Toen hij reeds de hoop koesterde weer genezen te zijn, werd hij plotseling en onverwacht dodelijk ziek.

11 dec. 1180 Hij ontving het H. Oliesel en de H. Communie en terwijl de medebroeders al biddend bij hem waakten, nam zijn leven een einde na het morgenofficie op 11 dec. 1180. Hij werd begraven naast abt Folkard vóór de kapel van de HH. Trudo en Eucherius, die hij vroeger, zoals hoger beschreven, op voortreffelijke wijze in een kunstige afwisseling van stenen opgericht had. Na zijn verkiezing leidde hij zijn kerkgemeenschap, op tien dagen na, gedurende vijfentwintig jaar. Hij was een wijs man die in vele omstandigheden het geluk aan zijn zijde had en *'door tegenslagen geleerd, steeds hoopte dat het beter zou gaan.'* Eén van de weldaden van zijn eerlijkheid en vrijgevigheid, die hij als een goede vader tot blijvend bezit naliet voor zijn dierbare erfgenamen, waren twee delen van de tiende-opbrengst uit Aalst, die hij bestemde voor een jaarlijkse maaltijd voor de monniken; de rest moest de zieken ten goede komen. Het past dan ook dat de herinnering aan de werken en de talrijke weldaden van deze grote vader door de komende generaties dankbaar in ere wordt gehouden, want luceclarius (zonneklaar) blijkt dat hij voor hun nut en voor de comfortabele inrichting van het klooster zich op voortreffelijke wijze, als een vader, heeft ingespannen. Laten wij hem dan ook de bijstand geven van ons gezamenlijk gebed, opdat zijn ziel in vrede moge rusten. Amen^{95 96} **Hier eindigt het relaas van de Gesta van de abt van deze plaats, de Abdij van St-Trudo.**

⁹² Hendrik I, de Blinde, graaf van Namen en van Luxemburg, 1139-1196.

⁹³ Boudewijn V, graaf van Henegouwen, 1171-1195

⁹⁴ Hendrik II, graaf (hertog) van Limburg, 1167-1221.

⁹⁵ Tijdens opruimingswerken na de brand van de seminariekerk (die in de jaren 1843-1845 gebouwd was op de plaats van de vroegere abdijkerk) vond men in 1980, 800 jaar na Wirics overlijden, zijn graf weer. Benevens een paar halfvergane sandalen trof men er een graftegeltje aan, waarop in twee hexameters volgende tekst voorkomt: *'Abt Wiric, die de deugden altijd lief had, verliet deze wereld op de derde van de iden van december.'* (L).

⁹⁶ De grafsteen van Wiric is bewaard gebleven en bevindt zich thans in het koor van de Sint-Pieterskerk te Sint-Truiden. Wirics lof wordt gezongen in hexameters: *'Hier ligt abt Wiric, bestuurder van de monniken; zijn leven was smetteloos als de sneeuw; nu krijgt hij toegang tot een betere wereld. Wat lange tijd verwaarloosd was geworden, bracht hij wederom in orde; wat goed was, waardeerde hij; hij zorgde voor ratificatie door de opperpriester; hij herbouwde de kloosterkerk; hij verfraaide het klooster; dus: zijn leven was vroom; zijn overlijden kostbaar. Hij overleed op 11 december.'* (L).

Vierde deel – Derde voortzetting 1180-1366

Inleiding Nu reeds drie delen voltooid zijn van deze compilatie met de gesta van de abten uit deze abdij, past het zeker in dit vierde deel de weinige inlichtingen te verzamelen, die wij in zo gering aantal bezitten omdat onze nalatigheid heeft verzuimd zeer veel gedenkwaardige daden van onze voorgangers op te tekenen. Ik wil hier een gedachte aanhalen uit een homilie van Gregorius: *'Als iemand niet bij machte is om korengarven naar de dorsvloer te brengen, pleit het toch voor hem zo hij, om niet met lege handen te komen, korenaren aanbrengt.'* Hoewel een massa gegevens, die hadden opgetekend moeten worden, gelijk een uitgestrekt strand door de vloed van de vergetelheid overspoeld werden, heb ik, om te behouden wat er nog restte van deze annalen en om die korte fragmenten te verzamelen en voor verdwijning te vrijwaren, het wenselijk gevonden dit laatste deel samen te stellen en over twee boeken te verdelen. In het eerste boek worden de gesta opgenomen van volgende negen abten: Nicolaas, Christiaan, Johannes, Libertus, Johannes, Thomas, Willem, Hendrik, Willem. In het tweede boek volgen dan de gesta van drie abten: Adam, Amelius en Robertus. In de verslagen over hun gesta worden talrijke gebeurtenissen ingelast die in annalen thuisbehoren.

Hier beginnen de hoofdstukken van het eerste boek in het vierde deel van de compilatie met de Gesta van de abten

Inhoudsopgave van het eerste boek van het vierde deel

Gesta van abt Nicolaas

1. Over de verkiezing van abt Nicolaas.
2. Over de incorporatie van de tiend van de kerk te Aalburg. *Allerhande inlassingen*.
3. Over een betwisting in verband met het schoutambt of het rentmeesterschap bij ons.

Gesta van abt Christiaan

1. Over de verkiezing van abt Christiaan.
2. Over het ambt van schout of rentmeester en de afkoop daarvan. *Inlassing* over het keizerschap van Frederik II en over andere zaken.
3. Over de bedrieglijke uitvinding van een Engelse monnik.
4. Over de H. Lutgardis, prioeres van Sint-Catharina.
5. Over de plundering van de stad Luik.
6. Over de slag bij Steps en hoe de bisschop brandstichtend Brabant binnenrukte.
7. Over de slag bij de brug van Bouvines, waar vorsten die tegen het bisdom samenspanden, de dood vonden.
8. Over het overlijden van abt Christiaan.

Gesta van Johannes, eerste abt van deze naam

1. Over het verzoek tot Johannes gericht om het abbatiaat te aanvaarden en over zijn aanstelling.
2. Hoe de visitatie van de abdijen van Stavelot en Malmedy door kardinaal-legaat C. aan hem werd toevertrouwd.
3. Hoe hij, in opdracht van kardinaal C., benevens het abbatiaat in onze abdij ook nog dat van Deutz op zich nam.
4. Hoe de helft van de stad van Sint-Trudo in het bezit kwam van de kerk van Luik.
5. Over de abt van Sint-Paulus te Utrecht.

Gesta van abt Libertus

1. Over de verkiezing van Libertus tot abt. 2. Over het rentmeesterschap bij ons.
3. Over de herinrichting van het feest van de H. Libertus.
4. Over de verhuizing van het klooster van onze zusters monialen uit een wijk van Sint-Trudo.
5. Over het aftreden van deze abt.

Gesta van Johannes, tweede abt van deze naam

1. Over de aanstelling van Johannes tot abt van deze abdij en overeen lening tegen interest in zijn tijd afgesloten en over het verlies ten gevolge van deze lening. Talrijke *inlassingen*.
2. Over het aftreden van abt Johannes.
3. Over een lening tegen interest door prior en convent aangegaan wegens het vorige verlies.

Gesta van abt Thomas

1. Over de verkiezing van Thomas tot abt en over het hoge bedrag aan schulden, waartoe de abdij verplicht was ten gevolge van de interesten.
2. Over het rentmeesterschap bij ons en hoe de abt met geschenken de trouw van de aanzienlijken van de stad won.

Talrijke inlassingen: over het overlijden van de Rooms-koning, de landgraaf en hoe, na verkiezing, Willem, graaf van Holland, hem opvolgde.

3. Over het hospitaal van Sint-Trudo en over het herkrijgen van de pontificale waardigheidsteken.
4. Over het aantal monialen te Mielen en over het overlijden van abt Thomas.

Gesta van Willem, eerste abt van deze naam

1. Over het verzoek aan Willem gericht om het abbatiaat te aanvaarden en over zijn verkiezing.
2. Over het proces dat hij tegen de Lombardische bankiers bij de Romeinse Curie gedurende zes jaar voerde en over het bereikte akkoord.
Voorts over belangrijke andere uitgaven.
3. Over de verwerving van de voogdij te Aalburg, over de door afkoop terug verworven goederen van de abdij en van zestien prebenden, die ministerialen en wereldlijke dienaren erfelijk hadden verworven.
4. Over de tijdelijke, noodgedwongen beperking van het aantal monniken.
5. Over de aankoop van veertien woningen en over de uitbreiding van onze kloosterhoeve in de richting van het Vetersbroek en de Steenstraat.
6. Over de onenigheid tussen bisschop en volkenoververbanningen, uitgevaardigd te Vottem.
7. Over de roverij van een herbergier en de oorsprong van de dekens van acht gilden.
8. Over het geweld en de vernederingen die de acht dekens onze abdij alsook de elect-bisschop van Luik aandeden naar aanleiding van de muntslag; over de belegering van de stad door Hendrik, de hertog van Brabant.
9. Hoe de acht dekens het bestuur van de stad aan de hertog van Brabant overgaven, geweld pleegden tegen de abdij, de abt op de vlucht dreven, de O.-L.-Vrouwekerk schonden en priesters en schepenen gevangen namen.
10. Over de verbanning van de acht dekens en over een burcht van de bisschop.
11. Over de vermeerdering van de prebende van de broeders, over het wijnrantsoen van een monnik, over de schotels in de refter, over de kleding, en over de stichting van het begijnhof van Sint-Agnes, waartoe abt Willem bij droeg.
Voorts over de cijns van de Minderbroeders.
12. Over de omstandigheden van de verkoop van onze goederen bij de Moezel, over het machtsmisbruik dat de graaf van Loon en de hertog van Brabant tegen ons pleegden door de rechtspraak in dorpen van onze abdij voor zich op te eisen en over de molen te Metsteren.
13. Over de prebenden van de H. Maria, over kleinere prebenden, over de aalmoezenbedeling bij de poort en over soep die in een grote ketel op een fornuis werd bereid.
14. Over de weigering zonen uit een onwettig huwelijk in onze congregatie te aanvaarden.
Voorts over de wondere verschijning van de ziel van een overleden medebroeder aan abt Willem. Over zijn overlijden.

Gesta van abt Hendrik

1. Over de verkiezing van Hendrik tot abt alhier. Talrijke *inlassingen*.
2. Over zijn aftreden als abt.

Gesta van Willem, tweede abt van deze naam

1. Over de aanstelling van Willem II tot onze abt en over zijn prijzenswaardige levenswandel.
2. **Inlassingen** over de moord op de bisschop van Luik; nog meer *inlassingen*. Over de instelling van een 'commune' in de stad met instemming van de bisschop en van de abt, bij gelegenheid van een door hen gehouden gerechtszitting en over de slag bij Woeringen.
3. Over de bouw van onze woning te Donk, over de bedding van de Herk en over het overlijden van abt Willem.

Hier begint het vierde deel van de Gesta der abten van de Sint-Trudo-abdij, verdeeld over twee boeken, waarvan het eerste boek de Gesta van negen abten bevat en allereerst Gesta van abt Nicolaas

1. 11 dec. 21 dec. 1180 In het jaar O.H. 1180, tijdens het achtentwintigste regeringsjaar van keizer Frederik I, het dertiende van de bisschop van Luik, Rodulf, werd na het overlijden van abt Wiric zaliger gedachtenis op 11 december, nog op dezelfde dag Nicolaas gekozen; zijn wijding ontving hij op 21 december.

2. Tijdens het tweede jaar van zijn prelatuur werd de kerk van Aalburg met de volledige tiende en al haar inkomsten geïncorporeerd ten behoeve van het onderhoud van de broeders, zoals het duidelijk vermeld staat in de oorkonden, ons verleend door paus Lucius III en door de bisschop van Utrecht, Boudewijn⁹⁷.

22 mrt. Inlassing. Op 22 maart, tijdens het derde jaar van Nicolaas' prelatuur, sloeg de bliksem, met een geweldige donderslag, in de kerk van Saint-Laurent te Luik; niemand werd gewond; zonder de draperieën te beschadigen, sloeg de bliksem het pallium op het hoofdaltaar in tweeën, maar deed het niet ontvlammen en hoewel het sudarium op het altaar ongeschonden bleef, sloeg de bliksem het sluitsteentje van het altaar in zeven stukken.

3 nov. Inlassing. Op 3 november van datzelfde jaar werd de kerk weer gewijd door bisschop Rodulf.

1183 Inlassing. In de loop van Nicolaas' vierde abtsjaar, namelijk in 1183, vertrok Godfried III, hertog van Brabant, naar Jeruzalem; tijdens zijn afwezigheid verwoestte zijn zoon Hendrik de versterking Jauche⁹⁸. In datzelfde jaar werden in Vlaanderen talrijke kettters verbrand. Het volgende jaar overleed Godfried, de hertog van Brabant; zijn zoon Hendrik volgde hem op⁹⁹ en verwoestte het kasteel van Duras.

28 apr. 1185 Inlassing. Op 28 april in het jaar nadien brandde de hoofdkerk van Sint-Lambertus te Luik af, ook Sint-Pieter, met alle kloostergebouwen en werkplaatsen, en het bisschoppelijk paleis.

1186 Inlassing. In 1186 brandde onze stad van Sint-Trudo volledig af met de kerk van O.-L.-Vrouw; de abdijkerk bleef ongedeerd; in die brand stikten heel wat mannen, vrouwen en kinderen.

1187 Inlassing. In het volgende jaar deed sultan Saladin een inval in het Christen gebied; de Christenen leden een nederlaag, Jeruzalem werd belegerd en ingenomen, een kruistocht werd gepredikt. Filips, de koning van Frankrijk, Hendrik, de koning van Engeland, met andere katholieke vorsten heten zich voor de bevrijding van het H. Land met het kruis tekenen¹⁰⁰.

28 apr. 1188 Inlassing. In het jaar 1188 kwam de kardinaal-bisschop van Albano, Hendrik, voor twee dagen bij ons; hij droeg er de mis op, predikte voor het volk en op 28 april diende hij aan velen het vormsel toe.

Inlassing. In dat zelfde jaar namen op een algemene bijeenkomst te Parijs vele duizenden, edelen en gewone mensen, het kruis aan. Die nacht scheen de maan op de aarde te dalen en kort daarop naar haar gewone plaats weer te keren. Omstreeks die tijd nam keizer Frederik met de vorsten van het Rijk het kruis aan; de bisschop van Luik, Rodulf, trok met hem mede¹⁰¹.

5 juni 1189 Inlassing. Op 5 juni van het jaar 1189, na het sluiten van een vredesverdrag, liet de hertog van Leuven, Hendrik, het kasteel van Duras, dat hij enkele jaren voordien verwoest had, weer opbouwen.

Inlassing. Omstreeks dezelfde tijd sloeg diezelfde hertog, in verband met het voorgedijnschap, het beleg voor de stad van Sint-Trudo; hij bestormde ze, maar nam ze niet in¹⁰². Men vertelt dat, bij gelegenheid van deze of een dergelijke belegering door de hertog, voorname en wijze schepenen en burgers, met de bedoeling het gemoed van deze machtige vorst tot welwillendheid te stemmen, op het idee kwamen lekkere taart te laten bakken naar een oud plaatselijk recept, ook vlaai

⁹⁷ De oorkonde van Boudewijn II van Holland (1178-1196) is van 1181 zonder dagtekening; die van paus Lucius III (1181-1185) is gedagtekend 30 juni 1182. Cfr. Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t I, Bruxelles 1870, p. 142-144. (Eindnota 1/PDFp80)

⁹⁸ Jauche bij Geldenaken (Jodoigne)

⁹⁹ Godfried III stierf pas op 10 augustus 1190. Zijn zoon Hendrik I voerde de hertogelijke titel al tijdens het leven van zijn vader en wel vanaf 1180. Cfr. *Chronique de l'Abbaye de Saint-Trond*, II, p. 174, noten 2 en 3. Verder te noemen editie De Borman

¹⁰⁰ Na de val van Jeruzalem riepen de pausen Gregorius VIII (1187) en Clemens III (1187-1191) op tot de derde kruistocht, gehouden van 1189 tot 1192. Daaraan namen behalve keizer Frederik Barbarossa (1152-1190) ook koning Filips II Augustus van Frankrijk (1179-1223) en Richard Leeuwenhart (1189-1199), de koning van Engeland, deel. Laatstgenoemde had inmiddels zijn vader Hendrik II Plantagenet (1154-1189) opgevolgd.

¹⁰¹ Rudolf van Zaehringen, 1167-1191

¹⁰² Cfr. Gislebertus Montensis, *Chronica Hannoniae*, ed. Chasteler, Bruxelles 1784, p. 201. 7

genoemd; nadat ze na het geven van de rechterhand vrije toegang kregen, gingen vooraanstaanden tot bij de hertog en overhandigden hem dit gebak tijdens zijn ontbijt onder de tent; ze verzekerden hem dat de inwoners van de stad geen boze plannen tegen zijn hoogwaardigheid beraamden en zij smeekten hem dat hij zich zou verwaardigen zijn welwillendheid op hen te laten neerkomen. Toen de hertog de nederige onderwerping van deze wijze burgers bemerkte, aanvaardde hij hun kleine geschenk in dank en weinige dagen later hief hij de belegering op en keerde met heel zijn legermacht verzoend huiswaarts.

1190 Inlassing. Tijdens het volgende jaar bereikte keizer Frederik met een machtig leger Antiochië, waar hij van zijn paard viel en in een riviertje verdrong¹⁰³. Zo ging de voorspelling in vervulling, die over hem werd gedaan toen hij nog in de wieg lag: 'Als een vos zal hij aan de macht komen, als een leeuw regeren, maar sterven als een hond'¹⁰⁴. Zijn zoon Hendrik, de vijfde met deze naam, volgde hem op en regeerde zeven jaar¹⁰⁵.

3. Hoewel sommigen van zijn voorgangers talrijke abdijsgoederen, die als beneficium waren weggeschonken of op weinig rechtvaardige wijze door rentmeesters in beslag genomen waren, hadden terug gekocht, hielden ten tijde van deze abt verscheidene personen toch nog altijd meer dan zeventwintig officia of ministeria (functies) in leen of met enig ander erfelijk recht in bezit; dat betekende een zware verliespost voor onze kerk. Daartoe behoorde onder andere het schoutambt of rentmeesterschap, dat oorzaak werd van een felle ruzie. De abt had immers reeds herhaaldelijk twist gehad met zijn rentmeester Everardus en had zich verplicht gezien hem, wegens herhaalde onregelmatigheden, dit rentmeesterschap te ontnemen. Naderhand liet hij zich door de smeekbeden van velen beïnvloeden en stond toe dat Everardus dat rentmeesterschap zou houden, onder voorwaarde dat hij aan niemand, behalve aan de abt, iets zou verkopen en dat hij niets van de kerk van de hand zou doen, indien de abt, of een van diens opvolgers, tot kopen bereid was tegen een prijs die evastgesteld werd door schatting van schepenen en gelovigen van zijn kerk. Zo geraakte dit geschil van de baan.

1191 Inlassing. In het jaar 1191 namen de Christenen na een langdurige belegering de stad Acco in; voorafwasmenovereengekomen:deheidenenverkregenlijfsbehoud,alszethetkruis van Onze Heer teruggaven en de gevangen Christenen vrijlieten.

Inlassing. datzelfde jaar zag men legerscharen uit de lucht op aarde dalen; na een fantastisch gevecht onder elkaar verdwenen ze plotseling. In dat jaar ook keerde de bisschop van Luik, Rodulf, van overzee terug; na een regering van drieëntwintig jaar overleed hij¹⁰⁶, naar wordt beweerd, door de gifbeker. Tot zijn opvolger werd het jaar nadien Albert, broer van hertog Hendrik van Lotharingen¹⁰⁷, verkozen.

Gesta van abt Christiaan

1. 28 mrt. 1193 Op 28 maart 1193, tijdens het vierde regeringsjaar van keizer Hendrik V¹⁰⁸, trad Nicolaas, door ziekte overmand, af als abt na gedurende twaalf jaar krachtadig de leiding te hebben gehad.

23 apr. Op dezelfde dag nog werd Christiaan tot zijn opvolger verkozen; hij werd gewijd op 23 april. Abt Wiric was zijn oom; een schepen, Johannes Kint, het hoofd van de familie van Stapel, was zijn neef. Hij was een vroom man, een ijveraar voor de godsdienst. Tijdens de ambtsperiode van deze abt geraakte de hierboven besproken Everard in financiële moeilijkheden en in strijd met zijn belofte dacht hij erover het rentmeesterschap van onze kerk van de hand te doen; de abt gaf hem evenwel geen toestemming daartoe, maar bekommerd om het belang van de kerk, kocht hij het zelf af voor een bepaalde geldsom. Toen hij later geld tekort kwam om enkele noodzakelijke verbeteringen aan te brengen, bewerkte hij dat hij het bewuste ambt tegen een overeengekomen geldsom in pand kon geven aan de tollenaar Otto, een invloedrijk en zeer bemiddeld ingezetene van de stad. Maar de gelovigen, bevreesd dat deze Otto in de toekomst zowel de abt zelf als de gewone stedelingen al te erg kon uitpersen, zorgden ervoor dat de afspraak niet uitgevoerd werd; ze beslisten ook dat de abt aan Otto tien mark Keuls diende te betalen, som die als boete werd opgelegd aan degene die het contract verbrak. Nu stelde de abt tijdelijk een trouwe vriend als rentmeester aan. Op voorstel van de gelovigen betaalden dan zekere Clemens, een voornaam burger, en zijn vrouw Sigardis, die tot de familia van Sint-Trudo behoorden, voor deze functie tachtig mark Keuls en vergoedden daarmee eveneens de voornoemde Otto, die geen kwijtschelding wilde geven van de tien mark waarvan sprake.

¹⁰³ Frederik Barbarossa verdrong op 10 juni 1190 in de Selefrivier in Cilicië.

¹⁰⁴ Deze passage is ontleend aan Vincentius van Beauvais, *Speculum Historiale*, Douai 1624. Cfr. editie De Borman, p. 175, noot 2

¹⁰⁵ Hendrik VI, koning sedert 1189, tot keizer gekroond op 14 april 1191, overleden 28 september 1197

¹⁰⁶ Rudolf van Zaehringen overleed 5 augustus 1191.

¹⁰⁷ H. Albertus I van Leuven werd op 8 september 1191 gekozen. Hij overleed 24 november 1192 en was een broer van de Brabantse hertog Hendrik I. In januari 1192 brak een conflict uit over zijn benoeming

¹⁰⁸ Hendrik VI regeerde feitelijk alleen van mei 1189 af, toen Barbarossa op kruistocht ging. Cfr. noot 7 en 9

Aan zijn abt schonk Clemens een degelijk strijddros en in tegenwoordigheid van de communitieit beloofde hij samen met zijn vrouw dat, mocht abt of convent ooit het rentmeesterschap willen terugkopen, hij daartoe steeds zou bereid zijn als men hem een vergoeding gaf van achtentachtig mark hoger genoemde munt.

Inlassing. In datzelfde jaar werd de door beslissing van de paus¹⁰⁹ verkozen Albert te Reims tot bisschop van Luik gezald; op bevel van de keizer werd hij tijdens het derde jaar na zijn aanstelling gedood. In hetzelfde jaar streden Albertus van Cuyk en Simon, een zoon van de hertog van Ardennen, om het bisschopsambt. Simon werd kardinaal en Albertus verwierf nu zonder tegenkantsing het bisschopsambt¹¹⁰.

1197 Inlassing. Keizer Hendrik overleed in 1197.

Inlassing. In het volgende jaar ontbrandde een hevige strijd in verband met de koningskeuze tussen de twee kandidaten, Filippus, hertog van Zwaben, en Otto, hertog van Saksen. Otto werd tot keizer gekroond en voerde een antikerkelijke politiek; dit wordt uiteengezet in de 'Spiegel historiaal'¹¹¹.

31 mrt. 1199 Inlassing. Op 31 maart 1199 brandden ons klooster en onze kerk te Donk af.

Inlassing. In hetzelfde jaar overleed te Luik bisschop Albertus; Hugo van Pierrepont volgde hem op¹¹²; hij verwierf voor de Luikse Kerk kasteel en graafschap Moha.

3. Ten tijde van abt Christiaan gebeurde er iets merkwaardigs. Een monnik uit Engeland genoot gastvrijheid bij ons. Toen hij uit de verhalen van de broeders vernam, hoezeer offergaven deze kerk vroeger hadden verrijkt dank zij de verdiensten van de zalige Trudo, wilde hij de abt genoeg doen en verzoon een listige streek, die hem in staat zou stellen de abdij te bevrijden van de schulden waaronder ze gebukt ging. Want hij deed door een onderaardse waterleiding het water onder de hoofdtoren als uit een bron opborrelen. Toen het volk dat zag, geloofde het rotsvast dat de heilige Trudo dit mirakel had verwezenlijkt; aan dit nieuws werd ruchtbaarheid gegeven met het gevolg dat de gelovigen toestroomden en op het altaar van Trudo hun talrijke offergaven opstapelden. Maar zulke huichelarij kon niet lang verborgen blijven; na enkele dagen geraakte de waterleiding verstopt, de bron droogde op en nu kwam het bedrog aan het licht. Dit gebeuren kwam uiteindelijk de paus ter ore; zijn gramschap tegen de abt zelf laaide zo heftig op, dat hij hem het recht op het dragen van pontificalia en mijter ontnam.

4. 1200 In het jaar 1200 of daar omtrent moest Lutgardis, een vrome moniale van het klooster van Sint-Catharina, dat gelegen was in een buitenwijk van de stad van Sint-Trudo, haar plechtige geloften afleggen, zoals gebruikelijk was, in handen van abt Christiaan. Toen ze aan het einde van de plechtigheid volgens de Regel een vredeskus moest geven aan de abt, evenals aan haar prioeres en aan haar medezusters, deinsde ze zo sterk terug voor de aanraking met de vrome man, dat haar medezusters haar nauwelijks naar de abt konden slepen. Naar ze later zei, gevoelde ze daarbij geen lichamelijke aanraking.

Over dezelfde. De god gevallige Lutgardis verlangde er vurig naar door de wijding van een bisschop volmaakter verbonden te worden met Christus, de enige bruidegom, en kreeg daartoe de gelegenheid toen de bisschop te Luik besloot een groep monialen aan God te wijden. Lutgardis werd naar die bijeenkomst van maagden gebracht om er de wijding te ontvangen. Toen de bisschop hun, één voor één, als aureool een uit gordels gevlochten krans op het hoofd legde, zagen drie vrome personen, die erbij stonden duidelijk hoe de bisschop Lutgardis boven de anderen eerde en haar een kostbare gouden kroon op het hoofd legde.

Over dezelfde. Toen enige tijd later de prioeres overleed, werd Lutgardis met algemene instemming tot haar opvolgster verkozen. Van dat ogenblik af nam zij zich voor te verhuizen en deze keuze niet te aanvaarden. Toen zij door magister Johannes van Lier, een uitzonderlijk heilig man, en door Christina de Wonderbare aangemoedigd werd de plaats hier en haar prelatuur te verlaten en naar Aywières te verhuizen, naar een klooster van Cisterciënzerinnen, aarzelde zij; toen verscheen Christus haar en maande haar toch maar naar Aywières te vertrekken¹¹³. Zij schikte zich dan naar die raadgevingen en na ongeveer twaalf jaar moniaal te zijn geweest in het klooster van Sint-Catharina, kreeg ze op haar verzoek toestemming om te verhuizen naar dat klooster in Brabant. Toen de nonnen van Sint-Catharina dat zagen gebeuren, waren ze ontroostbaar. Lutgardis voelde mee met hun smart, maar van de H. Maria, de moeder van Christus, kreeg ze de troost dat het klooster dat zij verliet, dank zij haar gebeden, op geestelijk en wereldlijk gebied zou bloeien. De verhuizing van Lutgardis greep plaats in 1206 of daaromtrent¹¹⁴.

¹⁰⁹ Celestinus III, 1191-1198.

¹¹⁰ Simon van Limburg werd in oktober 1193 tot bisschop van Luik gekozen. In november 1194 werd Albert II van Kuik tot tegenbisschop gekozen. Beiden vertrokken kort voor Pasen 1195 naar Rome ter beslechting van het geschil. Daar overleed Simon, inmiddels kardinaal geworden, op 1 augustus 1195. Albert werd daarop (6 januari 1196) tot bisschop gewijd. Hij overleed 2 februari 1200

¹¹¹ Vincentius van Beauvais, o.c., c. XXIX, p. 59

¹¹² Gekozen 3 maart 1200, 13 april 1202 tot priester en 21 april 1202 tot bisschop gewijd. Overleden 12 april 1229

¹¹³ Het klooster Les Awirs, vlak bij Luik, werd in 1202 gesticht. In 1215 werd het verplaatst naar Couture-Saint-Germain in Brabant en nam het de naam Aywières aan. Cfr. editie De Borman, p. 179, noot 1.

¹¹⁴ Zie voorgaande noot

1211 Inlassing. In het jaar 1211 werd de koning van Sicilië, Frederik, tot keizer verkozen ter vervanging van de pas afgezette Otto¹¹⁵; hij genoot te Rome een schitterende ontvangst en werd er gezalfd; zijn regering duurde vierendertig jaar.

Inlassing. In dat zelfde jaar begon tussen Hugo, de bisschop van Luik, en Hendrik, de hertog van Brabant, een oorlog over het graafschap Moha¹¹⁶.

5. 1212 In 1212, tijdens het twintigste jaar van Christiaans abbatiaat, op O.H. Hemelvaart, samenvallend met de jaardag van de vinding van het H. Kruis, viel Hendrik, hertog van Brabant, ontevreden dat het graafschap Moha in handen was gekomen van de bisschop van Luik, na vooraf een aantal dorpen in het bisdom te hebben geplunderd, meteen sterke krijgsmacht Luik aan en nam het in. Hij voerde er een zeer aanzienlijke schat aan goud, zilver en andere kostbaarheden weg. Geestelijken en priesters werden beroofd, alle gebruiksvoorwerpen en sieraden werden uit de kerken gestolen, het altaar van de H. Lambertus werd met mensenbloed bezoedeld, in de kerk van Sint-Pieter werden drie mannen gedood, godgewijde vrouwen en maagden werden overweldigd en verkracht, op verscheidene plaatsen werden hele groepen uitgemoord, werden velen verdrinken en werden vele anderen gevangen genomen. Na deze gewelddadigheden keerde de hertog met zijn manschappen huiswaarts. Na zijn aftocht riep de bisschop van Luik dadelijk een vergadering bijeen te Hoei en excommuniceerde de hertog; zodra deze beslissing was genomen, bracht hij Hendrik op de hoogte van zijn excommunicatie; hij verzamelde een machtig leger van drieduizend ridders en een grote menigte voetvolk en met de krachtige steun van de graven Ferdinand van Vlaanderen, Filips van Namen, Lodewijk van Loon¹¹⁷, nog vele andere graven en edelen van Francia, rukte hij op om Brabant te plunderen. Toen de hertog dat vernam, werd hij door grote vrees bevangen; hij wendde zich tot de graaf van Vlaanderen en door diens bemiddeling kon hij onder welomschreven voorwaarden vrede sluiten met de bisschop; hij beloofde de Luikenaren alle schade, die zijn krijgslieden hadden aangericht, te herstellen, bovendien in de kerk van Sint-Lambertus de knie te buigen en vergiffenis te vragen voor zijn misdrijven. Daarop keerden de voornoemde vorsten met hun manschappen weer huiswaarts. Maar nog in datzelfde jaar sloot de hertog geen bondgenootschap met Filips, de Franse koning; toen hij diens dochter tot vrouw kreeg¹¹⁸, achtte hij zich onoverwinnelijk en in zijn overmoed weigerde hij uit te voeren wat hij de bisschop beloofd had.

Inlassing. In deze tijd was Maria van Oignies in de bloei der jaren. In een visioen zag ze hoe de maagdelijkheid van de gewijde maagden van haar congregatie beveiligd zou moeten worden, nu een vijandelijk leger het bisdom Luik was binnengevallen en daar uitzinnig tekeer ging¹¹⁹.

6. 1213 In 1213, tijdens het eenentwintigste jaar van het abbatiaat van Christiaan, gaf graaf Ferdinand van Vlaanderen aan de bisschop van Luik en aan de graaf van Loon de opdracht hun troepen te verzamelen en het land van de hertog op één punt aan te vallen, terwijl hijzelf langs een andere kant zou aanvallen. Maar terwijl de voorbereiding nog gaande was, viel de Franse koning, Filips, schoonvader van de hertog, het land van de graaf van Vlaanderen binnen; hij dwong er enkele steden tot overgave, nam sommige in, verwoestte andere en doodde in de strijd ongeveer tweeduizend man van het Vlaamse leger. Toen de graaf daarvan hoorde, stelde hij de voorgenomen expeditie tegen de hertog uit en tijdens de achtervolging van de koning, die reeds op de terugweg was naar eigen land, nam hij Doornik in. Ondertussen had de hertog zijn gehele leger verzameld, viel opnieuw het gebied van de bisschop binnen, verwoestte Tongeren, stak Waremmes, Waleffe en andere dorpen in brand en trok wederom op in de richting van Luik.

Toen hij de stad naderde en ze door stevige muren omwijd aantrof, was hij verbaasd dat deze versterking in zo korte tijd was klaar gekomen en trok terug in de richting van Brabant. Ondertussen hadden bisschop Hugo en de graaf van Loon, Lodewijk, hun troepen herenigd; zij achtervolgden inderhaast de hertog en haalden hem met zijn voltallig leger in bij de 'Warde' van Steps, bij Montenaken. Aan beide zijden werden de legers in slagorde gebracht en een verbitterde strijd werd geleverd. De overwinning viel de bisschop te beurt; meer dan tweeduizend Brabanders sneuvelden hier. De hertog zelf werd gedwongen de vlucht te nemen en bereikte met slechts enkelen Leuven. De bisschop van zijn kant rukte verder op tot in het gebied van de hertog en verwoestte er Zoutleeuw, Landen, Hannuit en talrijke andere dorpen in Brabant.

Inlassing. Enige dagen later spoedde zich ook Ferdinand, de graaf van Vlaanderen, die zijn expeditie tegen de Franse koning had uitgesteld, om met een machtig leger Brabant binnen te vallen. Toen de hertog dat hoorde, werd hij door ware paniek bevangen, overhandigde een belangrijke som aan de graaf en sloot vrede met hem, waarna door bemiddeling van de graaf ook tussen bisschop en hertog de vrede hersteld werd.

¹¹⁵ Frederik II werd in september 1211 voor de tweede maal tot Rooms-koning gekozen op de Rijksdag te Neurenberg, nadat Otto IV van Brunswijk afstand van de troon had gedaan. Er zouden nog veel verwickelingen volgen.

Pas na de slag bij Bouvines (27 juli 1214) verwierf Frederik het feitelijk gezag in Duitsland. Hij overleed 13 december 1250.

¹¹⁶ De veldtocht van de bisschop tegen de hertog om Moha vond plaats in het najaar van 1212.

Cfr. J. Baerten, *Het graafschap Loon, (11^e -14^e eeuw)*, Assen 1969, p. 81.

¹¹⁷ Ferdinand van Portugal, echtgenoot van gravin Johanna van Constantinopel, van 1212 tot zijn gevangenneming in 1214 aan het hoofd van de Vlaamse troepen; Filips I de Edele, graaf van Namen van 1195 tot oktober 1212; Lodewijk II, tenminste van 1197 tot 1218 graaf van Loon

¹¹⁸ Maria, dochter van Filips II Augustus uit diens derde huwelijk met Agnès de Méranie, huwde in 1211 met Filips de Edele van Namen. Na diens overlijden in 1212 huwde zij op 22 april 1213 Hendrik I van Brabant.

¹¹⁹ Ontleend aan Vincentius van Beauvais, o.c. Over de gebeurtenissen in dit jaar, cfr. Baerten, o.c., p. 82. H. Maria van Oignies overleed in 1213.

Nu werd de hertog gedwongen te volbrengen wat hij vorig jaar beloofd had, maar geweigerd had uit te voeren; hij kwam naar Luik, betrad nederig de kerk van Sint-Lambertus en blootsvoets en op de knieën vroeg hij de zalige martelaar vergiffenis voor zijn wandaden. Dit gebeurde in tegenwoordigheid van bisschop Hugo, van de gehele clerus en van het volk. Na deze openlijke boetedoening kreeg hij de absolutie van de bisschop en keerde huiswaarts¹²⁰.

7. Tijdens datzelfde jaar trok Frederik, tot keizer gezalfd in de plaats van keizer Otto, naar Alemannia; de vorsten van het Rijk kozen in meerderheid partij voor hem¹²¹. De gewezen keizer Otto kwam met een sterk leger naar Aken om vandaar zijn oom, de koning van Engeland¹²², te helpen tegen de koning van Frankrijk. De hertog van Brabant begaf zich naar hem toe, sloot een verbond met hem en beloofde hem zijn dochter ten huwelijk¹²³. Hij koesterde daarbij de hoop dat het met de hulp van Otto mogelijk zou zijn zich te wreken op de bisschop van Luik. Zodra het verbond gesloten was, kwam Otto met zijn gehele leger naar Nijvel. Toen de hertogen van Brabant en Limburg, de graven van Vlaanderen en Boulogne en andere vorsten met aanzienlijke troepenafdelingen zich bij hem hadden gevoegd, sloten ze eendrachtig een geheime samenzwering tegen de bisschop van Luik: zodra ze de verhoopde overwinning zouden behaald hebben op de Franse koning Filips, zouden ze meteen het bisdom binnen rukken en zodra de overwinning daar behaald was, zouden ze de bisschoppelijke stad, andere steden, kastelen, versterkingen en dorpen van het Luikse onder elkaar verdelen volgens een plan dat ze hadden opgesteld. Maar dank zij de verdiensten van de H. Lambertus stond God aan de zijde van de bisschop van Luik; zij zagen hun verwachtingen in rook opgaan en tegen hun wens in verliep ook wat hierna aan het licht zal komen.

1214 Inlassing. In het volgende jaar trokken ex-keizer Otto, de graaf van Vlaanderen, Ferdinand, en hun bondgenoten, namelijk de hertogen van Brabant en van Limburg, de graaf van Boulogne en talrijke andere graven, vorsten en baronnen, op tegen de Franse koning Filips. De koning ging hen met zijn manschappen tegemoet tot bij de brug van Bouvines¹²⁴; daar werd een veldslag geleverd, waarin aan beide zijden talrijke edelen het leven lieten, maar de overwinning uiteindelijk de Franse koning ten deel viel. De graven van Vlaanderen, Boulogne, Salisbury¹²⁵ –broer van de Engelse koning– en talrijke anderen werden gevangen genomen; velen werden gedood; keizer Otto en de hertogen van Brabant en Limburg konden zich samen met vele edelen na grote moeilijkheden en gevaren door de vlucht in veiligheid brengen.

Inlassing. In hetzelfde jaar nog sloten de koningen van Frankrijk en Engeland vrede.

Inlassing. Na de vlucht van ex-keizer Otto uit de slag bij de brug van Bouvines beschouwden alle vorsten van Alemannia, die hem tot dan toe getrouw waren gebleven, hem als verliezer en stapten over naar het kamp van Frederik, die door de Kerk van Rome reeds gezalfd was. Frederik rukte met vijfduizend man naar Aken op, trok over de Rijn en maakte zich gereed om de hertog van Brabant en diens gebied aan te vallen, omdat hij een partijganger was van Otto. Dit nieuws beving de hertog met vrees; door bemiddeling van de bisschop van Luik, Hugo, verkreeg hij vrede en genade¹²⁶

1215 Inlassing. In het jaar 1215, tijdens het drieëntwintigste jaar van de abt, hield paus Innocentius III een concilie te Lateranen¹²⁷ waarop samen met de andere kerkelijke prelaten ook de abt van deze plaats, Christiaan, uitgenodigd werd en aanwezig was.

1216 Inlassing. In het jaar 1216, tijdens het vierentwintigste jaar van Christiaans prelatuur, werd de Orde van de Predikheren door paus Honorius III bevestigd; deze was in dat jaar Innocentius opgevolgd, die deze bevestiging nog had voorgesteld. Vandaar dit vers: In 1216 nam de Orde van de Predikheren een aanvang.

1219 Inlassing. In het jaar 1219, het zevenentwintigste van Christiaans prelatuur, keurde paus Honorius de Regel van de Broeders van Val des Écoliers goed. Hij keurde ook de Regel goed van de broeders die op de Karmel woonden, die later, wegens de aanvallen van de heidenen, gedwongen werden zich te verspreiden over diverse delen van de wereld; vandaar het vers¹²⁸.

1221 Op 1 september 1221, tijdens het negenentwintigste jaar van Christiaans abbatiaat, brandde haast de helft van de stad van Sint-Trudo af, ook de kerk van het H. Graf. Slechts één man kwam in die brand om.

¹²⁰ Op 28 februari 1214. Cfr. Reineri Annales Sancti Jacobi Leodiensis, uitg. Pertz in *Monumenta Germaniae Historiae, Scriptores*, deel XVI, p. 666-670

¹²¹ Ontleend aan Vincentius van Beauvais, o.c., c. XXX, 1. 26 Jan zonder Land, 1199-1216

¹²² Jan zonder Land, 1199-1216.

¹²³ Maria van Brabant huwde keizer Otto op 19 mei 1214

¹²⁴ Zie G. Duby, *Le dimanche de Bouvines*, Paris 1973. De slag vond plaats op 27 juli 1214

¹²⁵ Ferdinand van Portugal, graaf van Vlaanderen, Renaud de Dammartin, graaf van Boulogne en Willem, graaf van Salisbury, de natuurlijke zoon van koning Hendrik II

¹²⁶ Cfr. G. Smets, *Henri I, duc de Brabant*, Bruxelles 1908, p. 150 sqs

¹²⁷ Het vierde concilie van Lateranen werd in november 1215 door Innocentius III (1198-1216) gehouden.

Er waren 412 bisschoppen en ruim 800 abten en andere geestelijken aanwezig

¹²⁸ Dit vers ontbreekt

8. Nadat deze abt gedurende dertig jaar de leiding had gehad, werd hij ziek; hij ontving vroom de sacramenten van de Kerk en ontsliep in de Heer; hij werd begraven in het monnikenchoor vóór de trappen. Zijn grafscript (in versvorm) heeft volgen de inhoud: Hij ontving een naam van Christus afgeleid, daarom gedroeg hij zich tijdens zijn leven als een christen; omdat deze vader u, Maria, steeds vroom eerde, reik, o Maagd, hem nu de hand en verlos uw Christiaan.

Gesta van abt Johannes I

1. **17 sept. 1222** Toen in 1222, tijdens het twaalfde regerings jaar van Frederik II, het 22ste van de bisschop van Luik, Hugo, abt Christiaan op 17 september overleed, richtte men tot magister Johannes van Xanten, decaan van de O.-L.-Vrouwekerk te Aken, het verzoek om het abbatiaat van deze plaats te willen aanvaarden. De bisschoppen van Luiken Metz waren erg ingenomen met deze keuze en zij beloofden hem liefdevol hun steun in alle omstandigheden.

1 nov. Nederig aanvaardde hij de uitnodiging en op 1 november werd hij door een legaat van de Romeinse Curie tot abt aangesteld.

2. **21 nov.** Op 21 november van hetzelfde jaar droeg de bisschop van Ostia kardinaal van Sint-Rufina, gezant van de Apostolische Stoel, op grond van het gezag dat hij als legaat bezat, hem op een visitatie te gaan doen in de kloosters van Stavelot en Malmedy, zowel met betrekking tot het hoofd als tot de leden.

3. Deze legaat stuurde hem het jaar daarop een opdracht in volgender voege. *'C.(Conrardus), door de goddelijke genade bisschop van Ostia en van Sint-Rufina, legaat van de Apostolische Stoel, aan zijn geliefde in Christus Johannes, abt van Sint-Trudo, heil in Jezus Christus. Hoewel in de heilige canonieke boeken wijselijk wordt voorgeschreven dat aan individuele personen slechts een enkele functie wordt toevertrouwd, gebeurt het toch herhaaldelijk dat men, rekening houdend met de bijzondere eigenschappen van personen en plaatsen en met de omstandigheden, uit uitzonderlijke gunst verscheidene kerk en toevertrouwt aan een zelfde persoon. Van daar volgende beslissing: omdat wij u het abbatiaat van de H. Heribertus te Deutz hebben toevertrouwd, maar ook niet zouden willen dat ten gevolge van die opdracht de abdij van Sint-Trudo enig nadeel zou ondervinden op wereldlijk of geestelijk gebied, staan wij u toe, uit hoofde van het gezag waarover wij als legaat beschikken, dat gij, die nu abt van Deutz wordt abt van Sint-Trudo blijft, opdat gij op beide plaatsen uit hoofde van deze vergunning de abdij en haar bewoners zoudt besturen als eigen abt en dat gij er de volle verantwoordelijkheid zoudt dragen in het beheer van tijdelijke en geestelijke goederen. Gegeven te Siegburg, op 14 februari'*¹²⁹.

1226 Inlassing. In het jaar 1226 stichtte de zalige Franciscus de Orde van de Minderbroeders.

4. **1227** In het jaar 1227 verwierf het Luikse kapittel door een officiële ruil, tegen afstand van een eigen goed van Sint-Lambertus, Maidières genaamd, gelegen binnen het bisdom Metz, het recht dat de Kerk van Metz uitoefende binnen het bisdom Luik, namelijk over de helft van de stad van Sint-Trudo met volle heerlijke rechten en rechtsmacht en over de overige dorpen die over de Maas¹³⁰ gelegen waren, met alle inwoners, zowel edelen en geestelijken als leken en elk recht dat zij bezat in de abdij en binnen het bisdom Luik. Deze ruil werd bekrachtigd door de aartsbisschoppen van Trier en Keulen, door paus Gregorius, door Hendrik, graaf van Holland¹³¹, door de koning van Alemannia en door de bisschoppen van Metz en Luik met hun kapittels¹³².

Inlassing. In dat zelfde jaar bevestigde de bisschop van Luik, Hugo, dat in de stad van Sint-Trudo voortaan alles zou geregeld worden door de beslissing van veertien schepenen, van wie zeven van de bisschop, zeven van de abt¹³³. Naar wordt aangenomen, was in dat jaar het sinds onheuglijke tijden vastgestelde getal van veertien schepenen te Sint-Truiden tot zes herleid. Om evenwel het afgesproken getal in zijn volledigheid te houden, werd volgende afspraak gemaakt tussen de bisschop van Luik, de plaatselijke abt en de schepenen enerzijds en de inwoners van de stad anderzijds: elk van deze zes schepenen mocht voortaan naar eigen voorkeur een stadbewoner uitkiezen voor het schepenenambt en de twee hierboven genoemde heren zouden voor de twee resterende plaats en er elk één aanduiden; hier aan werd nog deze voorwaarde toegevoegd: wanneer in de toekomst een schepenenplaats vrij kwam, dan waren de overblijvende schepenen gemachtigd binnen de veertig dagen een geschikt persoon tot schepenen te verkiezen. Indien zij evenwel zouden nalaten iemand binnen de vastgestelde termijn te verkiezen, dan mocht bisschop of abt, naar gelang de weggevallen schepenen een van zijn mannen was, naar eigen keuze een geschikt persoon in de plaats stellen; deze maatregel is nog altijd van kracht.

¹²⁹ Het charter is ook opgenomen bij Piot, o.c., p. 182-3; de brief is gedateerd 14 februari 1223.

¹³⁰ Over de Maas' betekent ten westen van de Maas

¹³¹ In 1226 was Floris IV (1222-1234) graaf van Holland

¹³² De oorkonde van Johannes van Aspremont, bisschop van Metz (1224-1239), bevestigd door Rooms-koning Hendrik van Hohenstaufen (1220-1235), paus Gregorius IX (1227-1241), aartsbisschop Theoderic II van Trier (1212-1242), aartsbisschop Heinrich von Molenarken van Keulen (1225-1238) en Hugo van Pierrepont, is afgedrukt in J. Chapeauville (of Chapeauville), *Historia Sacra et profana, necnon politica, in qua non solum reperuntur gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium ac Leodiensium*, Liège, 3 vols, 1612-1616, Gesta pontificum Leodiensium, II, 246 sqs.

¹³³ Cfr. Piot, o.c., p. 187-188, oorkonde van 26 juni 1227

5. Op 2 maart van dat jaar werd Walter, proost van dit klooster, tot abt verkozen van Sint-Paulus te Utrecht. Hij trof die abdij in erbarmelijke toestand aan, maar zijn inspanningen brachten verbetering. Op zijn anniversarium krijgen wij als pitantie een mud rogge.

Inlassing. In dat jaar overleed Hendrik, hertog van Brabant; zijn zoon Hendrik volgde hem op¹³⁴.

Gesta van abt Libertus

1. 22 sept. 1228, 21 jan. 1229 Toen in het jaar 1228, het zeventiende regeringsjaar van keizer Frederik, het achtentwintigste van de bisschop van Luik, Hugo, abt Johannes tijdens het zevende jaar van zijn prelatuur, op 22 september overleden was, volgde Libertus hem op en werd op 21 januari in onze kerk door bisschop Hugo plechtig gewijd. In dat jaar waren er in onze stad kuikens te zien met 1 poot, andere met 4 of met 3 poten. De bisschop van Luik overleed op 8 april 1230¹³⁵, hij schonk onze kerk tachtig pond zilverstukken. Jean d'Aps II, groot-proost, volgde hem op.

2. Ten tijde van deze abt droeg de rentmeester Clemens, over wie al eerder werd gesproken, zijn rentmeesterschap of schoutambt, dat hij vroeger tegen een borgsom had verkregen, over aan de vier zonen van zijn broer Sarisius; dit gebeurde in tegenwoordigheid van ministerialen en schepenen en met de instemming van de abt, omdat Clemens aan onze kerk zekere tiende afstond, die bij het schoutambt behoorde, namelijk de kleine tiende van de gehele stad van Sint-Trudo.

3. Abt Libertus stelde een feestdag met de rang van dubbel in ter ere van de H. Libertus en verwierf erfelijk dertig schellingen Leuvens, die de abt, die op dat ogenblik in functie was, telkenjare aan de pitantie van de broeders toevoegde.

4. **1231** In het jaar 1231 werd het kloostergebouw van Sint-Catharina, gelegen in een buitenwijk van Sint-Trudo's stad, namelijk de Catharinawijk, overgebracht naar een meer geschikte plaats aan de samenvloeiing van twee beken, een plek die de adellijke vrouwe van Perwez met de volledige wereldlijke rechtsmacht, die zij daar bezat, aan genoemd klooster schonk. Bij gelegenheid van deze verhuizing werd het heilige lichaam van Christina de Wonderbare, dat al zeven jaar in het vorige klooster begraven lag¹³⁶, opgegraven en overgebracht naar de nieuwe verblijfplaats.

22 juli Op de feestdag van Maria Magdalena in hetzelfde jaar sloeg de hertog van Brabant, Hendrik, het beleg voor de stad van Sint-Trudo.

5. 6 mei 1232

Op 6 mei 1232 deed abt Libertus, in tegenwoordigheid van de bisschop van Luik, Johannes, te Hoi afstand van het abbatiaat, dat hij gedurende vier jaar, zes maanden, vijftien dagen eervol en vroom had bekleed.

Gesta van abt Johannes II

1. 25 mei 1232 Toen in 1232, tijdens het derde bisschopsjaar van Johannes, Libertus als abt aftrad, werd Johannes, abt van Saint-Laurent te Luik, op 25 mei tot zijn opvolger aangesteld, met behoud van het beheer van Saint-Laurent. Bij geldleners te Troyes ging hij voor de duur van drie jaar een lening aan van 2500 pond Tournoois. In het vierde jaar, toen hij de terugbetaling van deze lening had nagelaten, maakte de abt zelf met de Lombarden een eindafrekening; kapitaal, interest en onkosten meegerekend, was onze abdij de geldschietters 6200 pond Tournoois verschuldigd, te betalen binnen de vier jaar. Van die som betaalde de abt aan de Lombardische geldleners halverwege de termijn 2700 pond zwart Tournoois. Zo bleef ons klooster, na het overlijden van de abt, aan deze Lombarden nog altijd 3540 pond Tournoois schuldig, afgezien van de interest.

1233 Inlassing. De Kerk van Luik, die de Christelijke tijdrekening tot nog toe liet aanvangen met het Paasfeest, paste zich in het jaar 1233 aan de tijdrekening van de Kerk te Rome en te Keulen aan en liet de kalender van dan af aanvangen bij de geboorte van Onze Heer¹³⁷.

¹³⁴ Hendrik I overleed 5 september 1235. Zijn zoon Hendrik II volgde hem op en regeerde tot 1248

¹³⁵ Hugo van Pierrepont overleed 12 april 1229 *Eindnoot 39 in PDF*

¹³⁶ Christina de Wonderbare, geboren 1150 te Brustem, overleed ca 1224 in het Catharinaklooster. Cfr. *Acta SS. Julii*, XXX, p. 650-660

¹³⁷ De passage is overgenomen uit Jan van Hocsem's *Chronique* (uitg. G. Kurth, Bruxelles 1927).

In feite werd in het bisdom Luik de Paasstijl omstreeks 1230 ingevoerd. Cfr. E.I. Strubbe en L. Voet, *De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden*, Antwerpen 1960, p. 58

1238 Inlassing. In 1238 overleed te Luik bisschop Johannes II; tot zijn opvolger werd Willem van Valence verkozen en door paus Gregorius gewijd¹³⁸.

2. 1 febr. Op 1 februari 1239 trad Johannes af als abt van onze kerk en van die van Saint-Laurent te Luik en nam het habijt van de Cisterciënzers aan te Val-Saint-Lambert bij Luik, waar hij binnen het jaar in vrede overleed. Hij leidde deze abdij gedurende zeven jaar en zes maanden.

3. In dat zelfde jaar leenden prior en convent van de Lombarden door bemiddeling van Gilles de Lavoir, een Luikenaar, 800 pond Parisis, die een waarde vertegenwoordigden van 1200 pond Tournoois.

Gesta van abt Thomas

1. 1239 Nadat in het jaar 1239, dat is tijdens het eerste jaar van de bisschop van Luik, Willem, Johannes II zijn abbatiaat hier had neergelegd, werd Thomas tot abt verkozen. Vóór zijn intrede in het klooster was hij plebaan van de O.-L.-Vrouwekerk; hij was geboren uit een gezin van kleine burgers, had zich verdienstelijk gemaakt voor het gewone volk; later werd hij proost bij ons, een bedachtzaam en vlijtig man. Hij trof een abdij aan, die ten gevolge van de nalatigheid van zijn voorgangers bij de Lombarden een schuld had van 3540 pond Tournoois, resultaat van de eerder besproken lening tegen interest bij de Lombarden te Troyes; ten gevolge van de door prior en convent later noodgedwongen aangegane lening bij dezelfde Lombarden, waarover wij het ook reeds hadden, werd er nog eens een last van 1200 pond Tournoois bij geleend, zodat de som was gegroeid tot 4740 pond zwart Tournoois. Tijdens het tweede jaar van zijn prelatuur betaalde abt Thomas aan de voornoemde Lombarden voor schulden, aangegaan vóór zijn aanstelling, 720 pond Parisis; later werd met de Lombarden een balans opgemaakt en hijzelf betaalde ter aflossing 1766 pond Parisis. Het totale bedrag dat de abten Thomas en zijn voorganger Johannes op diverse tijden betaalden, bedroeg 4647 pond Parisis. Onze kerk bleef dus uit hoofde van haar leningen aan de genoemde geldleners 2747 pond Parisis schuldig.

2. Deze abt verwierf door zijn waakzaamheid twee derde van het schout ambt; hij stelde daarvoor een betrouwbaar man aan, die telkenjare gedurende acht maanden rentmeester was, terwijl gedurende de overige vier maanden Walter van Steenhuize het rentmeesterschap uitoefende, dat hem toe kwam uit de bruidsschat van zijn vrouw.

3. 1240 In het jaar 1240 werd door de bemiddeling van deze zorgzame abt het hospitaal, dat gelegen was op ons kerkhof, met toestemming van Jacobus, bisschop van Preneste, legaat van de Apostolische Stoel, overgebracht naar de plaats waar het zich nog bevindt, namelijk in de Stapelstraat¹³⁹, onder de voorwaarde dat voornoemd hospitaal, dat gelegen was op ons atrium, met al wat het in de Plankstraat aan pacht en inkomsten bleek te bezitten voor altijd toekwam aan onze abdij, terwijl wij, in ruil, aan het hospitaal in eeuwigdurend recht zes bunders landbouwgrond in Schurhoven en onze molen te Staaien toewezen, voorts dat wij, zoals wij het tot dan toe waren, de ware beschermers van dat hospitaal zouden blijven.

Omstreeks die tijd wendde de abt zich tot de Curie te Rome en kreeg van paus Innocentius IV de toestemming om weer in het openbaar de pontificale ornamenten te dragen, hetgeen naar aanleiding van het geding tegen abt Christiaan door de paus aan onze abt was ontzegd¹⁴⁰. Hij verkreeg van die paus trouwens nog andere privileges voor onze kerk.

Inlassing. In dat zelfde jaar overleed de bisschop van Luik, Willem, in de Transalpijnse gewesten en werd te Florence begraven; zijn zetel bleef gedurende twee jaar vacant¹⁴¹.

1241 Inlassing. In het jaar 1241 werd Robert I, bisschop van Langres, door overplaatsing bisschop van Luik¹⁴².

Inlassing. Tijdens de regering van deze bisschop kwam de eerste groepering van begijnen tot stand¹⁴³.⁴⁷

1245 Inlassing. In het jaar 1245, na het overlijden van de landgraaf van Thüringen, die door paus Innocentius IV in de plaats van de afgezette keizer Frederik tot koning van Alemannia was verheven bleef de koningstroon één jaar onbezet.

¹³⁸ Jan II van Eppes overleed 30 april of 2 mei 1238. Willem van Savoye werd op 25 juni 1238 als zijn opvolger gekozen.

Hij overleed in oktober of op 1 november 1239 in Italië. Van een bisschopswijding is niets bekend

¹³⁹ Cfr. oorkonden betreffende deze verplaatsing van 6 maart 1239, 23 maart 1240, 14 september 1240 en 7 november 1240 bij Piot, o.c., p. 199-204 -- [Eindnoot 43 in PDF](#)

¹⁴⁰ Cfr. oorkonde van 21 mei 1245 bij Piot, o.c., p. 218-219

¹⁴¹ Robert de Thourotte werd al op 3 augustus 1240 als bisschop van Luik door paus Gregorius IX bekrachtigd.

De sedisvacatio kon slechts een tiental maanden hebben geduurd. Zie noot 42.

¹⁴² Robert de Thourotte was sedert 1232 bisschop van Langres. Hij nam de Luikse zetel in bezit op 26 december 1240

¹⁴³ In Brabant en Vlaanderen werden vanaf 1232 begijnhoven gesticht. Cfr. L. Milis, Kerkelijk en godsdienstig leven circa 1070-1384, in: *A.G.N.* 3, Bussum 1982, p. 204.

1246 Op 27 oktober van het volgende jaar overleed te Luik bisschop Robert I. In hetzelfde jaar overleed Hendrik, de hertog van Brabant, en werd opgevolgd door zijn zoon Hendrik III¹⁴⁴.

1247 Inlassing. In 1247 werd Willem, de graaf van Holland, door tussenkomst van paus Innocentius tot koning van Alemannia verkozen¹⁴⁵. Als zoon van diens zuster was hij de neef van Hendrik II, hertog van Brabant. Frederik II, die van de troon vervallen verklaard was, omdat hij de Kerk van Rome vervolgde, was in die tijd nog in leven.

In hetzelfde jaar werd Hendrik, neef van de tot koning van Alemannia verkozen Willem en broer van Otto, graaf van Gelre, aangesteld tot bisschop te Luik¹⁴⁶. Omstreeks diezelfde tijd stelde paus Innocentius IV voor de gelovige gemeenschap van heel de wereld het feest in van het sacrament van de H. Eucharistie¹⁴⁷.

4. In het jaar 1248, het eerste regeringsjaar van koning Willem van Alemannia, verbonden priores B. en het volledige convent van het klooster van Sint-Catharina te Mielen zich plechtig, op straf van excommunicatie, in handen van abt Thomas om in de toekomst het aantal van de sanctimonialen, van broeders en zusters, niet tot boven de veertig personen te laten oplopen. Dank zij de bemiddeling van abt Thomas verkregen ze voor deze afspraak de bekrachtiging van paus Innocentius IV. De abt was een actief en schrander man. Omdat hij geen familieleden had die bij machte waren om weerstand te bieden aan belagers van onze abdij, sloot hij een bondgenootschap met Johannes van Veulen, een invloedrijk man uit onze stad; hij kocht vijf bunders bouwland, gaf ze die man in leen en maakte hem aldus tot zijn leenman. Johannes was iemand op wie de abt mocht rekenen, een wal tegen zijn tegenstanders.

29 okt. Abt Thomas overleed in dat jaar op 29 oktober. Hij werd begraven vóór het altaar van de H. Elisabeth. Zijn graf-schrift bevatte volgende tekst: *Abt Thomas verrichtte veel vermeldenswaardige dingen, want door zijn lering overtuigend, bracht hij velen tot gehoorzaamheid aan de wet. Hij verkondigde op voortreffelijke wijze het woord van God; het pijnlijke dat een zondaar had begaan, werd ongedaan gemaakt in zijn biechtstoel. Dank zij zijn bemoeienis werd tot luister van zijn kerk haar de mijter weer geschonken; zijn gedachtenis wordt dus terecht bewaard en mag niet verloren gaan. Gij, die dit leest, blijf hem indachtig zoals een nog levendige faam hem in dit epigram uitbeeldt.*

Gesta van abt Willem I

1. 1248 In het jaar 1248, tijdens het eerste regeringsjaar van Willem, Rooms-koning, tijdens het tweede jaar van Hendrik, elect-bisschop te Luik, werd Willem, in dienst in O.-L.-Vrouw te Aken, uitgenodigd om abt te worden van Sint-Trudo, omdat hij een vroom man was en letterkundig uitstekend onderlegd; de koning van Alemannia was zeer ingenomen met hem en had hem als zijn secretaris aangeworven. Om de bekrachtiging van deze keuze te verkrijgen, werd met gunstig gevolg een brief naar de Curie te Rome gestuurd.

5 febr. Andere bronnen zeggen dat hij achtereenvolgens de ene dag het habijt aannam, de volgende dag professie aflegde, de derde dag, namelijk op 5 februari, abt werd.

Inlassing. In dat zelfde jaar belegerde Willem, de graaf van Holland die tot koning van Alemannia was verkozen, gedurende zes maanden Aken, de hoofdstad van het Rijk; met het geweld van water –hij had hoge dammen opgeworpen in de rivieren die door de stad lopen– kon hij de inwoners van Aken niet tot overgave dwingen, maar de honger dwong uiteindelijk de uitgeputte mensen de poorten te openen. Daarop werd Willem door de legaat van de Romeinse Curie tot koning van Alemannia gezalfd¹⁴⁸.

2. De abt vond dat jaar zijn kerk belast met een schuld van 2748 pond Parisis bij de Lombardische zakenlui; omdat men reeds drie jaar vóór zijn aanstelling de gedeeltelijke aflossingen van de geldlening, die op diverse tijden moesten plaatsvinden, had gestaakt, eisten de Lombarden nu zware, ondraaglijke interesten. Daarom voerde de abt, erg tegen zijn zin maar noodgedwongen, bij de Romeinse Curie meer dan zes jaar lang een proces tegen deze mensen en eindelijk, in 1255, kwam hij met hen tot een eindafrekening, 2480 pond Parisis binnen de tien jaar te betalen met gedeeltelijke aflossingen. De abt betaalde de volle som binnen de afgesproken termijn. Maar omdat hij al eens op een bepaalde datum een gedeelte niet afloste, betaalde hij tussendoor als interest 74 pond Parisis. Voor de onderhandelingen, die hij met deze zakenlui in verscheidene steden als Lyon, Laon, Kamerijk en elders voerde, voor getuigen en verdedigers gaf hij 5 mark Luiks uit.

¹⁴⁴ Robert de Thourotte overleed 16 oktober 1246; Hendrik II stierf pas op 1 februari 1248

¹⁴⁵ Willem II, graaf van Holland en Zeeland, werd op 3 oktober 1247 gekozen als tegenkoning van Frederik II (1212-1250) en Koenraad IV (1237-1254).

¹⁴⁶ Hendrik III van Gelre werd op 26 september 1247 tot bisschop van Luik gekozen. Hij bleef 12 jaar 'elect', dit is gekozen maar niet gewijd. Na aanklacht van zijn diocesanen werd hij op het concilie van Lyon door paus Gregorius X afgezet in 1274. Zie p. 113.

¹⁴⁷ De verering van het H. Sacrament werd in het bisdom Luik gepropageerd door de H. Juliana van Cornillon (Luik).

Het was paus Urbanus IV die Sacramentsdag instelde

¹⁴⁸ De zalving vond plaats op 1 november 1248 [Eindnoot 52 in PDF](#)

Het totale bedrag dat abt Willem betaalde en uitgaf voor de schulden van zijn voorgangers gedurende tweeëntwintig jaar, bedroeg 2183 mark Luiks. Het totaal van zijn uitgaven als twintigste voor het mandatum van paus Alexander, voor kardinalen en voor legaten, beliep tussen de jaren 1261 en 1271 2860 mark Luiks. Daar kwam nog bij 2000 mark Luiks voor schade tijdens verscheidene oorlogen en rampen. De geldsom die onze kerk op diverse tijdstippen betaalde voor de interest van de lening van de Lombarden –niet eens meegerekend de hoofdsom– liep op tot boven de 4000 pond Parisis, wat toen, naar men zegt, gelijk stond met 6000 pond zwart Tournoois.

1265 Alles werd volledig afbetaald in de loop van het jaar 1265.

3. In 1250 stond Willem, de Rooms-koning en graaf van Holland, uit bijzonder gunstbetoon voor abt Willem, aan onze abt en diens opvolgers de voogdij af, die hij als graaf van Holland in volrecht uitoefende over de goederen van onze kerken over alle erbij behorende villa's in Aalburg¹⁴⁹. Aldus verleende hij de abt het recht deze voogdij ten eeuwigden dage volgens feodaal recht in volle vrijheid uit te oefenen, waardoor de goederen van onze kerk daar jaarlijks 25 mark meer waard werden dan ze tot dan waard plachten te zijn. Ook verwierf deze abt verscheidene goederen van onze kerk, die door een aantal mensen onrechtvaardig werden geïsurpeerd, zowel in het bisdom Utrecht als in het bisdom Luik, terug of maakte ze vrij. Het was ook deze abt –of misschien een van zijn voorgangers– die, door afkoop, voor ons klooster een derde van de voordelen verwierf, die een inwoner van de stad erfelijk verkreeg uit de molen op onze hoeve. Ook kocht hij onze molen te Gorsebrul vrij van het erfelijk recht, dat onze voogd Christiaan met zijn vrouw daar bezat¹⁵⁰. Ook het rentmeesterschap over onze villa Borlo herwon hij¹⁵¹. Van de prebenden voor ministerialen en officiaten van onze kerk kocht hij er in zijn tijd eveneens enkele terug, zodat hij het aantal van deze prebenden terugbracht van 29 tot 16, nl die van de brouwerij (braxena of cambaria), de wasserij, het tuinbouwbedrijf, de voorraadkelder, de schatkamer, de keuken, de stallen en andere.

Hij kocht ook een derde van het schoutambt in onze stad terug van Walter van Steenhuize, van wie zijn voorganger Thomas al eerder twee derde terugkocht, zodat nu het volle ambt vrij terug in handen van de abdij kwam. Onze goederen te Borlo, die vóór zijn tijd 60 bunder en 13 roeden bouwgrond bedroegen, vermeerde hij met 18 bunder, 5 grote roeden en 13 kleine; zo bedroeg de totale oppervlakte aan bouwland te Borlo in zijn tijd 100 bunder, 12 grote, 8 kleine roeden. Onze tiende opbrengst te Borlo was in handen van verscheidene mensen die elk een gedeeltelijke opbrengst verkregen; tegen een geldsom kocht hij daarvan vier delen terug, ten eerste een achtste van de abt van Heylisse, een ander achtste van de abdis van Boneffe, een twaalfde van de Teutoonse broeders en eveneens een twaalfde van Herman van Brustem. Deze vier delen hadden een gezamenlijke waarde van 50 mudden rogge, waarvan hij 26 mudden bestemde voor het rantsoen op de vrijdagen in de refter.

4. Ten tijde van abt Willem bedroeg het aantal van de broeders 35, een lekebroeder wèl, de abt niet meegerekend. Later verbonden abt en convent zich onder ede tot een beperking van het aantal, zoals het vervat is in volgend afschrift: 'Aan allen die in de toekomst onderhavige tekst zullen zien, Willem, door de genade van God abt, G. prior en heel het convent van de abdij van Sint-Trudo, heil en de verzekering van onze gebeden in de Heer.

Wij maken aan allen bekend dat wij, na optelling en goede afweging van al onze goederen, inkomsten en mogelijkheden, ook van onze uitgaven en van het aan diverse oorzaken te wijten verlies aan goederen en zeker van de omvang van onze schulden, waardoor tot op de dag van heden en dit reeds sedert geruime tijd, onze kerk erg in de verdrukking komt, rekening houdend ook met de verscheidenheid en de omvang van onze uitgaven, die wij, verplicht door onze geloften en gedwongen door afwisselende omstandigheden, onvermijdelijk moeten dragen in verband met ons zelf en met onze dienaars, maar eveneens ten behoeve van gasten en armen en van diverse andere noden die, onverwacht en zonder dat men er rekening mee hield, zich herhaaldelijk voordoen; dat wij in volledige eensgezindheid besloten hebben dat statutair moet worden vastgelegd en dat wat reeds lang onder ons afgesproken was thans moet worden hernieuwd, namelijk dat wij boven het huidige aantal niemand als monnik aanvaarden en dat wij aan niemand een prebende van monnik zullen toekennen, vooraleer het aantal van onze monniken tot dertig is herleid en onze kerk bevrijd is van schuldenlast. Indien iemand betreffende deze beslissing tegen ons een rechtszaak zou instellen, dan zullen wij op ons recht staan en ons verdedigen zo goed we kunnen, in overeenstemming met God en de gerechtigheid. Welnu, wij, abt Willem, en wij, convent, wij hebben volgens de wens en met de uitzonderlijke vergunning van onze abt zelf, het belang van onze kerk en haar moeilijke toestand voor ogen houdend, en vooral met de bedoeling onze kerk voor totale ondergang te behoeden, beloofd en met de hand op het evangelie gezworen deze eed gestand te doen en ongeschonden te bewaren. Ten bewijze hebben wij onderhavige brief met onze zegels doen bekrachtigen.

1250 Gegeven in het jaar 1250¹⁵². Prior Guntram, die hier vermeld werd, was priester gewijd; wanneer abt Willem al eens iets naliet, hoe gering ook, dan riep hij hem ter verantwoording en liet hem in het kapittel met roeden tuchtigen. Deze prior had een zuster, die non was in de abdij van Herkenrode, die voor hem een brevier schreef, dat nog altijd in ons bezit is.

¹⁴⁹ Cfr. de oorkonden van 19 mei 1250 en 13 juni 1255 bij Piot, o.c., p. 251-252 en 267

¹⁵⁰ Cfr. de oorkonde van 27 februari 1253 bij Piot, o.c., p. 258-260

¹⁵¹ Cfr. de oorkonde van 5 en 6 december 1253 bij Piot, o.c., p. 264-265

¹⁵² Cfr. Piot, o.c., p. 253-254

1251 Inlassing. In het jaar 1251 ontstond grote ruzie te Luik; eerst tussen clerus en leken, vervolgens tussen de leidende klassen en de volksklasse, tenslotte tussen het volk aan de ene zijde tegen clerus, kanunniken en vooraanstaanden aan de andere zijde; het werd zo erg dat de clerus Luik verliet. In het volgende jaar evenwel, toen de vrede hersteld was, ging het volk blootsvoets en met brandende kaarsen de terugkerende clerus tegemoet¹⁵³.

1253 Inlassing. In het jaar 1253 verrichtte Hugo, titulair priester-kardinaal van Sint-Sabina, gezant van de Apostolische Stoel, bij ons een visitatie door bemiddeling van zijn commissarissen. Hij liet zelf een schriftelijk verslag na met allerhande opmerkingen die hij over de onzen deed.

16 dec. Later, op de derde dag na Sint-Lucia, geschiedde een nieuwe visitatie door zijn commissarissen; hun bemerkingsen kan men vinden aan het eind van een oud martirologium, waaraan ze werden toegevoegd.

1252 Inlassing. In het jaar 1252 stond Reinier van Rullingen, een ridder, zijn tiend te Berlingen¹⁵⁴ definitief af voor de aalmoezenbedeling, uit te delen aan de armen vóór de poort; zij bedroeg 5 mudden rogge en 5 mudden gerst. Hij besliste hieromtrent dat deze mudden rogge en gerst moesten worden afgenomen van ons convent.

5. 1254 In het jaar 1254 bemerkte de abt dat onze werkhuisen, namelijk bakkerij, brouwerij en andere noodzakelijke werkplaatsen, die op onze kloosterhof naar het moeras gekeerd lagen, te dicht bij elkaar stonden; ook was hij het lawaai en de drukte van de stad bewoners in die buurt beu. Deze bewoonden daar 14 woningen, die ze erfelijk bezaten en die daar lagen gespreid van bij de achterpoort van onze hoeve, aan de oostzijde, tot aan onze molen, en verder vanaf de molen tot aan de kloosterpoort; omdat hun bewoners ons en de onzen heel wat last en ongemak berokkenden, vergaarde de abt een som geld en kocht die woningen met de erbij behorende grond van de eigenaren; onmiddellijk liet hij alle afbreken, verruimde ons erf en omsloot het met een muur.

6. In hetzelfde jaar richtten de Luikenaren een 'commune' in, hetgeen aanleiding was tot grote onenigheid tussen Hendrik, de elect-bisschop¹⁵⁵ enerzijds en het volk van Luik en de dorpen uit de streek anderzijds. De elect-bisschop riep de Luikse schepenen bijeen te Vottem en zetelend als tribunaal verbande hij een aantal Luikenaren, omdat de Luikenaren, die toch al niet zo vredelievend zijn, niet naar hem wilden luisteren, tenzij een uitspraak van de schepenen in verband met bannelingen werd ingetrokken. Toen eindelijk, op voorstel van vier achtbare lieden, het verbond ontbonden werd, dat de Luikenaren voordien met dorpen uit de streek en met de Truienaren hadden aangegaan, werd overeenstemming bereikt in die zin dat de Luikse schepenen, wanneer dit nodig mocht blijken, in een tribunaal met rechterlijke bevoegdheid te Vottem mochten bijeenkomen om een proces tegen overtreders te beginnen.

Inlassing. Korte tijd later werd deze overeenkomst verbroken. Want de elect ging tegen het volk en het volk ging tegen de elect herhaaldelijk op een verschrikkelijke wijze tekeer met brandstichting, geweldpleging en moord. Tijdens deze onlusten werd de burcht van Waremme door de Hoenaren in brand gestoken.

7. 1254 In het jaar 1254 kwam een rijke vreemdeling zich in onze stad vestigen. Hij kocht er een bekende herberg, rechts van de O.-L.-Vrouwekerk op het marktplein, en huwde met een bloedverwante van Gotscalc van Repen, een ridder en schepen van onze stad van Sint-Trudo. Enige jaren later kwam een koopman uit Hoi, die de gewoonte had daar te logeren, met zijn geld van de markt; de gastheer zelf liet hem voorgaan in de kamer, die hem als logies was toegewezen. De reiziger ging op die uitnodiging in, maar toen hij een paar passen had gezet, klapte, zodra hij er op trapte, een valdeur open, die listig in de vloer verborgen was en hem in een valkuil tuimelen deed. De dienstmeid, die al eerder zwanger ging van deze koopman, kwam bij toeval in de paarde stal; toen ze daar aan de ruif het schuimende en met modder bespatte rijdier van haar vriend zag, maar hemzelf niet kon vinden hoewel ze hem overal zocht, alarmeerde ze met haar gejammer de burenen en riep luid snikkend dat men haar minnaar gewurgd had. Op haar gehuil liep het volk toe; de eigenaar, die zich wel van zijn misdaad bewust was, zocht zijn heil heimelijk in de vlucht om nooit meer terug te keren. Na gehouden beraad begaven schepenen en schout zich naar de herberg; ondanks hun zoeken naar bewijzen voor zo'n misdrijf vonden ze geen sporen. Dan moedigden ze onder vier ogen de dienstmeid aan, met de belofte haar vrijuit te laten gaan, hun de plaats te wijzen die in aanmerking kwam voor zo een misdrijf.

Daarop zei ze: *'Men moet eens onderzoeken wat verborgen kan zijn onder het valluik van de vloer, bij de ingang van de kamer.'* Onmiddellijk begaf men zich daarheen; naar beneden kijkend, zagen ze daar de koopman halfdood liggen. Toen enkelen waren afgedaald om de man boven te halen, bleek dat zich daar een ruimte bevond vol met gebeente en lijken van mensen.

¹⁵³ Volgens de Chronique van Jan van Hocsem vonden deze gebeurtenissen in 1252 en 1253 plaats.

¹⁵⁴ Cfr. de oorkonde van 30 juni 1252 bij Piot, o.c., p. 255-256. Piot plaatst ridder Reinier overigens ten onrechte in Rukkelingen (Roclenge-Looz).

¹⁵⁵ Bisschop Hendrik III wordt elect-bisschop genoemd, omdat hij zich nog altijd niet had laten wijden. Zie noot 50 (= 146)

Omdat de eigenaar van de herberg niet opdaagde tijdens de vijftien dagen dat de banklok hem voor het gerecht riep, werd hij verbannen, en omdat, overeenkomstig de plaatselijke rechtsgebruiken, de goederen van iemand die roof pleegt aangeslagen worden, rees er een meningsverschil tussen de bestuurders van de stad, namelijk de schepenen en raadsleden, over de vraag of men ook van de vrouw van die dief, die zelf niet op de hoogte was van de misdaad van haar man, haar eigen bezittingen zou moeten afnemen. Toen de schout deze vraag aan de orde had gesteld, gaf de voornoemde Godescalc, met instemming van de overige schepenen, kennis van de volgende beslissing van de rechtbank: aan de onschuldige vrouw moesten haar persoonlijke bezittingen teruggegeven worden. Deze beslissing van de schepenen lokte een storm van protest uit onder de stadbewoners, dusdanig dat Jordanus Van de Poel, deken van het gilde van de (laken)handelaars, en zijn raadsleden, woedend op hun heren, de bisschoppen de abt, hun rechterlijk gezag hevig aanvielen.

25 jan. 1256 *Inlassing.* In hetzelfde jaar onderwierp Willem, Roomskoning, de Friezen. Maar toen hij hen in het volgende jaar, op de dag van Paulus' bekering, met een talrijk leger aanviel op een ijsveld, kregen de Friezen de overhand en de koning werd gedood, tijdens het negende jaar van zijn bewind¹⁵⁶.

8. 30 apr. 1255 Op 30 april 1255, tijdens het negende regeringsjaar¹⁵⁷ van koning Willem, wiens dood eerder beschreven werd, brak Jordanus Van de Poel, deken van het gilde der (laken)handelaars, met zijn medeplichtigen en de gemeente de sluitboom weg van onze sluis van de weide van Willo, alias de 'Wilbamd'; toen aldus het water was weggestroomd, liet hij al wie maar wilde, onze vissen vangen; hij toonde daarbij niet de minste vrees voor het feit dat zeven jaar voordien enkele personen, openbaar en met name, onder bedreiging van excommunicatie, waren aangemaand geworden door de Luikse elect Hendrik, dat zij het klooster vergoeding zouden geven voor een dergelijke vernieling¹⁵⁸. In juli van het volgende jaar liet diezelfde Jordanus in een uitbarsting van volkswoede onze boot op het water van de weide van Willo in stukken slaan.

Inlassing. In hetzelfde jaar rukte Hendrik III, hertog van Brabant, met een sterk leger op om het land van Luik aan te vallen; bij Straten, gelegen binnen de heerlijkheid van onze stad, sloeg hij zijn tenten op en op verzoek van de Luikse elect Hendrik belegerde hij onze stad; toen de inwoners zich evenwel onder welbepaalde vredesvoorwaarden aan de elect onderwierpen, zag hij van verdere belegering af¹⁵⁹.

Inlassing. In hetzelfde jaar nog ondernam de elect Hendrik een aanval tegen onze stad; hij was immers de voorbije opstand van haar inwoners nog niet vergeten; de stadbewoners deden nu beroep op de hertog en door zijn tussenkomst werd de verzoening met de elect bewerkstelligd.

9. 1256 In het jaar 1256 nodigden –aldus een verslag van oude schrijvers– Jordanus Van de Poel en zijn collega's, met instemming van de stadbewoners, de hertog van Brabant, de eerder genoemde Hendrik, in onze stad uit; ze deden hem plaats nemen in een grote zetel midden op het marktplein en overhandigden hem de sleutels van de stad. Terwijl hij de overhandigde sleutels stevig in de hand hield, zou hij gezegd hebben tot zijn zoon, die hem begeleidde: 'Zie, nu ben ik de heer van deze stad!', waarop zijnzoon antwoordde: 'Inderdaad, lieve vader, dat zou zo zijn, indien deze schenking was uitgegaan van bisschop en abt, de ware heren van de stad.'

Over hetzelfde onderwerp. Toen in datzelfde jaar inwoners van Sint-Trudo hadden bewerkt dat het muntrecht, dat een inwoonster van de stad¹⁶⁰ sedert jaren in leen had van de bisschop, tot ongenoegen van hun heer, de elect-bisschop Hendrik, overgedragen werd op de hertog van Brabant, Hendrik, en zij zich ook nog ertoe verbonden hadden enkele prestaties als kruisboogschutters voor diezelfde hertog te verrichten, verkreeg de elect van paus Alexander IV een bevelschrift, waardoor ze gedwongen werden af te zien van hun onaanvaardbare pogingen. De uitvoering van dit bevel werd opgedragen aan abt Willem¹⁶¹. Toen zij, hoewel aangemaand overeenkomstig de normen van de rechtspraak, niet tot inkeer kwamen, werden ze tenslotte geëxcommuniceerd. Jordanus Van de Poel met zijn trawanten, Lambert Van der Poort, Walter Rufus, Johannes, de zoon van Tharisius, en andere dekens van gilden ruiden daarop het volk op de wapens te grijpen, lokten de meiers van Zoutleeuw en Dormaal met zich mee en rukten uit met wapperende vaandels; ze braken het ijzerwerk van de molenstenen in onze molens te Gorsebrul en Melveren weg. Bij hun terugkeer vielen ze met geweld met een talrijke menigte voetgangers en twintig ruiters onze kloosterkerk binnen; ze braken de deur en de afsluiting voor het altaar van de H. Trudo uit, rukten daarlangs binnen en bereikten de treden van het hoogkoor; in paniek vluchtten abt en medemunniken weg naar een schuiloord. De heiligschenners waren zo opgezweept, dat sommigen in hun razernij hun lanssen richtten tegen het schrijn van de H. Trudo. Naar men beweert, waren er onder hen heel wat vooraanstaande burgers en voortreffelijke lieden en zelfs heel wat laten van de H. Trudo. Daarop kwamen ze bij de kapel van de H. Lambertus; met bijlen en knuppels sloegen ze op de deur in een poging om in te breken en de abt te molesteren. Vervolgens verzamelden Jordanus en een grote menigte met de dekens van de ambachten zich bij de poort van het klooster; met slagen tegen de afgegrensdelde deuren vierden ze hun woede bot, maar inbreken deden ze niet.

¹⁵⁶ 28 januari 1256

¹⁵⁷ 30 april 1255 was tijdens het achtste regeringsjaar van koning Willem. 62 Cfr. de oorkonde van 5 juni 1249 bij Piot, o.c., p. 241-242.

¹⁵⁸ 30 april 1255 was tijdens het achtste regeringsjaar van koning Willem. 62 Cfr. oorkonde van 5 juni 1249 bij Piot, o.c., p.241-242.

¹⁵⁹ Naar Jan van Hocsem, cfr. Chapeaville, o.c., II, p. 291

¹⁶⁰ Zij heette Beatrix en was de weduwe van zekere Gillis; cfr. Piot, o.c., p. 272, waar zij in een oorkonde van 30 april 1256 wordt vermeld

¹⁶¹ Cfr. de in noot 64 genoemde oorkonde

Toen men aan deze heiligschenners enige dagen later de vraag stelde waarom ze zulke goddeloze daden hadden ondernomen tegen de kloosterkerk van de H. Trudo, antwoordden ze dat alles gebeurd was op bevel van de hertog van Brabant, aan wie ze kort voordien, als was hij hun heer, de sleutels van de stadspoorten hadden overhandigd. De voornaamste oorzaak van hun geweld lag evenwel in het feit dat de abt, gehoor gevend aan het pauselijk bevel, de excommunicatie tegen hen doorvoerde.

25 juni

Beducht voor een nieuwe aanval nam onze abt, de dag volgend op Sint-Jan de Doper, de wijk naar onze hoeve te Donk; enkele ouderen of zelfs, naar men beweert, het hele convent, volgden hem en bleven daar tot het oproer in de stad beëindigd was.

30 juni Op vrijdag, de zesde dag na Sint-Jan, richtte dezelfde groep met ontplooide vaandels, met ruitery en talrijke gewapenden hun opstandig geschreeuw tegen de geestelijken, ze achtervolgden hen over het marktplein en dreven hen de O.-L.-Vrouwekerk in. De opstandelingen achtervolgden hen ook toen ze zich binnen de verschansing van de toren terugtrokken; twee solide poorten van de toren braken ze uit; daar grepen ze de plebaan van de O.-L.-Vrouwekerk, Clemens, met andere priesters en geestelijken, omdat deze trouw wilden blijven aan het pauselijke bevel. Ze haalden hen naar beneden, maar lieten hen tenslotte, na onderling beraad, vrij gaan. Eén van de priesters, Adam, was niet naar de toren gevlucht, maar had zich in veiligheid gesteld in de biechtkamer achter het hoofdaltaar van de O.-L.-Vrouwekerk. Toen ze hem wilden aanranden, stond hij rechtop en nam de pixis met het hoogheilige lichaam van Christus in zijn handen; en hoewel de kerk vol gewapenden was, staakte men de aanval op hem.

Op diezelfde dag kwamen Jordanus en de zijnen onder groot tumult van de stadbewoners naar het marktplein; ze brachten de schepenen van de stad gevankelijk aan, namelijk Walter, zoon van Ermegard, Walter van Steenhuizen, Robert Probus, Jordanus Scofeel, Arnold Kint en ridder Nicolaas, ook veel andere burgers, die niet wilden instemmen met hun uitzinnige dwaasheden. Alsof ze gemene misdadigers waren, zo sloeg men hen in ijzere boeien en stelde hen onder bewaking van krijgsvolk van de hertog van Brabant, hetgeen grote uitgaven met zich bracht.

10. 1256 In dat jaar veinsde Hendrik, de Luikse elect, vrede met de Sint-Truidenaren en bracht een bezoek aan de stad; maar achter hem aan volgde een groot aantal gewapenden. De schepenen werden in tribunaal bijeengeroepen, Jordanus Van de Poel (de Pule alias de Lacu) werd samen met zijn medeplichtigen veroordeeld wegens majesteitsschennis en uit de streek verwezen, uit zijn ambt ontzet en van zijn bezittingen beroofd.

Voorts. Vervolgens werd op bevel van de elect de toegang langs de Stapelpoort, die naar Brabant gericht is, door een stevige dam versperd. Woedend wegens de concentratie van gewapenden door de elect, lichtte de hertog op zijn beurt een troepenmacht, maar het kwam tot vredesonderhandelingen en elect en hertog werden het eens, dat de veroordeling zou gehandhaafd blijven; een concessie was evenwel de volgende: indien Jordanus en zijn raadsleden zich uitspraken voor een terugkeer naar de stad dan moest het hun toegestaan zijn daar ongemoeid te verblijven, al waren ze verbannen. Een andere voorwaarde was deze: de elect zou een toren of bolwerk, reeds sedert geruime tijd door de elect zelf binnen de muren van onze stad weder opgericht en met grachten omgeven, gericht naar de kant van Maastricht –werk dat door Jordanus en de zijnen onderbroken was– ongehinderd mogen versterken om te voorkomen dat de stedelingen een nieuwe poging tot opstand zouden ondernemen. Naar een oude beschrijving zou vanuit deze burcht een brug, dwars over de grachten, aan de dienaren van de bisschop vrije toegang hebben verleend.

11.

In het jaar 1257 rees er een geschil tussen prior Guntram en het convent enerzijds en abt Willem anderzijds; eerst genoemden wensten dat de prebende van de monniken voor voedsel en kleding vermeerderd zou worden. Uiteindelijk werd tussen beide partijen overeengekomen de zaak voor te leggen aan een scheidsrechter, dom G., aartsdiaken te Luik¹⁶². Na een grondig onderzoek van de klachten deed deze volgende scheidsrechterlijke uitspraak: primo, bij de drie penningen Leuens, die besteed werden voor het dagelijkse voedsel van elke broeder, zouden elke vrijdag vier vaten rogge uit de inkomsten van de abdij aangewend worden om een schotel vis te kopen.

Voorts: om dat op de feestdagen een sexta wijn, dat is het zesde deel van een sextarius, aan elke broeder werd geschonken als rantsoen voor één dag, stelde de scheidsrechter nu voor een kwart, maat van deze stad, dat betekent een vierde van een sextarius, elke dag per man te geven. Wat voorts het vestiarium betreft: tot nog toe werd nauwelijks anderhalve mark per man besteed; hij sprak uit dat voortaan drie mark Luiks, gelijkwaardig aan tien schellingen oude groten, ter beschikking zou worden gesteld.

Inlassing. In dat jaar werd de koning van Alemannia, Willem, gedood in Friesland; de keurvorsten bereikten geen eensgezindheid; Richard, graaf van Cornwall, bewerkte dan met omkoperij zijn verkiezing; hij werd te Aken tot koning van Alemannia gekroond door de aartsbisschop van Keulen, Koenraad, en won aldus het pleit tegen zijn tegenkandidaat de koning van Castilië¹⁶³.

¹⁶² Cfr. de oorkonde van 19 juli 1257 bij Piot, o.c., p. 280

¹⁶³ Richard van Cornwall werd op 13 januari 1257 gekozen en op 17 mei 1257 gekroond door Koenraad van Hochstaden (1238-1261). Alfons X van Castilië en Leon wist zich op 1 april 1257 te doen kiezen, maar werd nimmer gekroond

Inlassing. In het jaar 1258 bracht abt Willem de begijnen bijeen; tot dan dienden ze God, verspreid over verscheidene parochies van onze stad: Guvelingen¹⁶⁴, Rochendaal¹⁶⁵, het H. Graf, Sint-Gangulfus. Hij liet voor hen een kerk ter ere van de H. Agnes bouwen in de buitenwijk Schurhoven op een eigendom van en binnen de jurisdictie van onze abdij. Hij bracht er relikwieën van honderdtweeëndertig heiligen; rondom liet hij huisjes optrekken en ter bescherming omgaf hij alles met een stevige muur. Tot zijn blijvende gedachtenis offert de meesteres van de begijnen op de dag van het overlijden van de H. Trudo op diens altaar een gouden penning ter waarde van drie oude groot. De begijnen zijn ook verplicht hun koren te laten malen in onze molen te Melveren, zoals duidelijk beschreven is in brieven die daarover handelen.

Voorts. In datzelfde jaar werd een geschil tussen onze abdij en het convent van de Minderbroeders in onze stad door scheidsrechterlijke uitspraak als volgt bijgelegd: de Minderbroeders moeten voor het terrein waarop ze wonen en waar hun kerk gelegen is, ons ten eeuwigen dage op de dag van het overlijden van de H. Trudo een gouden penning betalen ter waarde van 12 penningen Leuvens; anderzijds krijgen zij vrije begrafenis voor zoverre dat niet tot een conflict met de parochiekerk leidt.

1260 Inlassing. In 1260 bracht abt Willem talrijke relieken mee van Keulen, afkomstig van de elfhonderd heilige maagden, van de heilige Thebanen en van Gereon.

12. 1263 In 1263 werden onze goederen bij de Moezel in het diocees Trier verkocht. Ze waren ons eertijds geschonken door Adalbero II, bisschop van Metz en abt alhier. Religieuzen, abt en convent van Himmerode kochten ze voor 1150 mark goede en geldige sterlingen, gerekend voor 12 schellingen sterling per mark¹⁶⁶. Aan die som werden nog toegevoegd zestig vrachten Moezelwijn, binnen de drie volgende jaren aan ons klooster te leveren. De som werd aangewend ten bate van de abdij, zowel om de drukkende schulden af te lossen, die voortsproten uit leningen tegen interest van zijn voorgangers, als om eigendommen terug te kopen en aan te kopen, die gunstig voor ons klooster gelegen waren.

Voorts. Ten tijde van deze abt had graaf Arnold van Loon geen rechtsmacht over onze villa Borlo, noch had hij er enige inkomsten, zoals blijkt uit een verslag van betrouwbare vroegere schrijvers; alleen bezat hij er rechtsmacht in verband met de sandixmolen¹⁶⁷, hetgeen hem anderhalve oude mijt opbracht; eenzelfde toestand bestond voor Engelmanshoven, Ham, Halen, Linkhout, waar hij geen ander recht bezat dan de voogdij, die aan zijn voorgangers was toevertrouwd om er de rechten van de abdij te verdedigen. Maar die graaf eigende zich door dwang onze rechtsbevoegdheid toe, zonder zich te bekommeren om zijn persoonlijk heil. Eenzelfde aanslag pleegde de hertog van Brabant op onze dorpen die gelegen waren binnen zijn territorium. De vrome abt Willem leed erg onder deze ernstige aanslagen; toen hem door zijn bevriende secretarissen zijn overmatig ongeduld werd verweten, zei hij, dat de enige troost die hem bleef, was dat hij dit geweld zijns ondanks had ondergaan.

8 juli 1263 Voorts. Op zondag 8 juli van datzelfde jaar stortten tussen nonnen en vespertijd, de midden-en hoofdtoren van onze kloosterkerk in hoewel het windstil was. De oorzaak van deze instorting was, naar men zei, dat eerst de boog die het gewelf schraagde en waaronder zich de kapel van Sint-Nicolaas bevond, waar elke dag een van onze broeders de mis opdroeg, het begaf. Hoewel juist op dat ogenblik talrijke vooraanstaanden voor het altaar van Sint-Leonardus enkele problemen bespraken, bleven allen ongedeerd; maar twee kleine klokken, die heerlijk harmonieerden met de klok van de sexten, vielen stuk; twee grote, Aurelia en Catharina, stortten ook neer maar bleven gaaf. Quintina kwam onbeschadigd neer op twee balken, waarna onze ambachtslieden haar samen met de klok voor de nonnen en de banklok naar beneden haalden, terwijl ze twee andere, die niet gevallen waren, veiliger ophingen, opdat wij ze verder zouden kunnen gebruiken. Na de instorting van de toren baden we de vijftien trapezangen, die we gewoonlijk vóór de metten onder de klokken zongen, voortaan in het koor.

1269 Voorts. In 1269 werd in ruil voor andere bezittingen onze molen te Metsteren overgedragen aan het klooster van onze zusters te Nonnemielen¹⁶⁸.

13. Nadat van ouds voor de prebenden van de H. Maria, die aan vrome, arme begijnen en ook aan enkele mannen werden toegestaan, per prebende elke week een penning Luiks voor twee witte broden werd uitgedeeld, besloot abt Willem nu in plaats van die ene penning Luiks voortaan twee penningen Leuvens te geven.

Het aantal van deze prebenden bedroeg twintig; elke omvat twee witte broden van hetzelfde meel en van hetzelfde gewicht als de broden voor de prebende van de monniken en wordt elke zaterdag aan de genoemde armen uitgedeeld. Bovendien wordt aan deze prebenden elke week toegevoegd de helft van een kwart vat zuiver en gezeefd meel, gelijk verdeeld tussen degenen die zulke prebende genieten; de andere helft van dit kwart vat bloem wordt elke zaterdag uitgedeeld aan de armen vóór de poort van de abdij.

¹⁶⁴ Guvelingen lag buiten de poorten van St. Truiden

¹⁶⁵ Rochendaal = Bevingen, Sint-Truiden

¹⁶⁶ De schenking van Adalbero II uit 944 is beschreven in het eerste deel van deze kroniek op pagina 218.

Voor de verkoop cfr. de oorkonde van 4 februari 1265 bij Piot, o.c., p. 313-316

¹⁶⁷ Sandixmolen, molen voor het malen van de grondstoffen voor de bereiding van scharlaken kleurstoffen

¹⁶⁸ Cfr. de oorkonde van 11 maart 1270 bij Piot, o.c., p. 340-342. 73 Zie hiervoor pagina 98 en noot 54

Aan deze twintig prebenden voegde abt Willem in zijn tijd een dergelijke toe ter ere van de HH. Trudo en Eucherius, Quintinus, Remigius en Libertus, kortweg prebende van de H. Trudo genoemd.

Over hetzelfde onderwerp. In gemeld jaar of daaromtrent verwierf Jacob, bijgenaamd Juvenis, onze proost, een bescheiden en betrouwbaar man, die reeds herhaaldelijk was aangesteld tot testamentuitvoerder door verscheidene voorname en rijke lieden, voor hun ziele rust enkele, nauwkeurig bepaalde, erfelijke inkomsten of kocht deze inkomsten van de goederen de rflaters; deze inkomsten zouden ten eeuwigen dage volstaan voor achttien kleine prebenden, waarvan elke arme prebendarius een brood ontvangt, in de volksmond 'huesghenoetbroet' geheten, zoals men er van één vat veertien bruine kan bakken. Voor deze prebenden wordt geld noch goede bloem gegeven. Men meent ook dat deze Jacob met de goederen van de erflaters prebenden stichtte of vermeerderde, die op Witte Donderdag aan de armen in de kloostergang uitgereikt worden, namelijk aan iedereen één brood, in de volksmond 'huesghenoetbroet', zoals hier voren beschreven, twee haringen en één zwarte Tournoois. Het aantal van deze prebenden bedraagt tweehonderdvijftig. Als erfgenaam van deze giften duidde Jacob officieel Willem of iemand anders uit naam van onze abdij aan.

Over hetzelfde onderwerp. Voorts dienen nog 11 broden vermeld van ongebuild meel - toestand waarin veel meel verhandeld wordt - gebakken van een half vat en die uitgedeeld worden op het begijnhof. Vanaf 1 december werden er wekelijks vier ketels erwtensoup gekookt voor de armen; voor groenten bij deze erwten werden 3 schellingen Leuvens ter beschikking gesteld. In het portiershuis was daartoe een grote ketel aangebracht boven een stookplaats, zoals een bierbrouwkedel, waaruit de gekookte soep dan in vaten werd geschept, bij de poort gebracht en uitgedeeld aan de armen.

7 jan. 1271 Voorts. Proost Jacob overleed daags na Driekoningen in 1271; zijn nalatenschap ten bate van de abdij bedroeg meer dan 600 pond Leuvens. Dit geld werd aangewend voor de uiteindelijke aflossing van alle schulden van onze kerk, met het gevolg dat vanaf dat jaar onze abdij, die de voorafgegane veertig jaar door zware schulden was belast, geen enkele verplichting meer had tegenover wie dan ook.

1252 Voorts. Ten tijde van deze abt, wellicht in het jaar 1252, stonden Christiaan, voogd van Sint-Trudo, en zijn echtgenote Ida aan onze abdij de bovenmolen en de helft van de beneden molen van Gorsemluut af¹⁶⁹; wel stelden zij als voorwaarde dat in ruil op beider anniversarium van de opbrengst een mud zou geschonken worden voor de pitancie van de broeders en tevens een mud als gift voor de armen; beide ten eeuwigen dage. Abt en convent beloofden ook dat voor hun zielerust een van onze broeders dagelijks een mis zou opdragen aan het altaar van Sint-Nicolaas, onder onze hoofdtoren. Ook beloofde abt met convent ten eeuwigen dage acht mudden rogge te geven voor broeders en heren die op de ziekenzaal lagen en evenveel voor de armen aan de poort, indien er iets overbleef na uitbetaling van diensten en lonen, waartoe de vermelde molen van onze kerk van de H. Trudo door vroeger aangegane verplichtingen gehouden was.

Over hetzelfde onderwerp. Wat nu de mis betreft die dagelijks moest opgedragen worden aan het altaar van Sint-Nicolaas, waarover reeds gesproken werd, wil ik eraan herinneren dat de toren instortte in 1263, zoals eerder meegedeeld, en dat daar dus geen mis meer gelezen kon worden. Iemand zou zich nu kunnen afvragen of die dagelijkse mis uitsluitend aan dat altaar moest opgedragen worden en nu dus verwaarloosd werd; maar men heeft alle redenen om te geloven dat de abt en zijn convent, allen vrome en eerbiedwaardige mannen, bedoelde dagelijkse mis overbrachten naar het altaar van Sint-Trudo, waar elke dag de ochtendmis gecelebreerd werd, behalve op enkele feestdagen van heiligen, wanneer de mis aan hun altaar wordt opgedragen.

14. Ten tijde van deze abt Willem waren hier talrijke monniken bastaarden uit adellijke families; een hunner heette Lodewijk, zoon of neef van graaf Arnold van Loon, die abt Willem verscheidene jaren overleefde; er was ook een zekere Godfried, de zoon van Hendrik, de bisschop van Luik. Het convent was misnoegd dat dergelijke mensen aangenomen of opgedrongen werden; met instemming van abt Willem of van een van zijn opvolgers werd eenparig besloten dat voortaan niemand meer als monnik aanvaard zou worden, indien hijzelf, zijn beide ouders en zijn grootouders langs beide kanten niet uit een wettig huwelijk sproten.

Zekere dag greep er op het kerkhof van de abdij van Sint-Trudo een eigenaardige gebeurtenis plaats, naar ik hoorde vertellen, wellicht tijdens de prelatuur van deze abt. Een steenrijk man had zijn rijkdom op een nogal lichtzinnige wijze verworven. Als lid van de broederschap van Sint-Eucherius werd hij na zijn overlijden begraven naast zijn gildebroeders binnen de omheining van ons kerkhof. Toen de lijkplechtigheden volgens de gebruiken waren verlopen en de avond reeds gevallen was, begonnen jonge medebroeders, die toevallig aderlating hadden ondergaan en op de ziekenzaal het avondmaal namen, schertsend te zeggen: 'Indien er onder ons iemand zo stoutmoedig is dat hij het graf van deze overleden rijke durft naderen, ervan een weinig aarde wegneemt en ons komt tonen, dan zal hij niets moeten betalen voor de drank bij dit maal.' Terstond stond er een van hen op, een flinke kerel naar geest en lichaam, en begaf zich naar het graf; maar juist toen hij de hand uitstak om wat aarde op te rapen, naderde iemand die hem krachtig met zijn armen omklemde. De jongeman weerde zich fel. Na een lange worsteling verdween de aanrander; daarop bukte de jongeman zich weerom, greep wat aarde en bracht ze naar zijn gezellen.

¹⁶⁹ Zie hiervoor pagina 98 en noot 54

Omdat hij zo lang was weggebleven, bekeken ze hem nieuwsgierig en toen ze bemerkten dat hij zonder habijt was, vroegen ze hem waar hij zijn schapulier had verloren. Daarop vertelde hij wat hem overkomen was en voegde er zachtjes aan toe: *'Ik ga terug mijn schapulier halen, dat die man mij heeft uitgetrokken.'* Op de plaats gekomen, zag hij onmiddellijk zijn schapulier boven op het graf liggen; zijn aanrander zag hij evenwel niet meer. Hij keerde dan terug bij zijn vrienden, maar geraakte zozeer van streek, dat hij weinige dagen later zelf begraven werd.

Mirakel. Ten tijde van deze abt gebeurde het dat een vrome monnik het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Tijdens die nacht verscheen hij aan de abt en zuchtte dat hij tot boetedoening naar het vagevuur verwezen was. Vol medelijden vroeg de abt hem hoe hij doeltreffend kon bijdragen tot zijn verlossing. *'In de buitenwijk Nieuwenhuize'*, zo zei hij, *'woont een arm vrouwtje in een huisje van die straat; haar boetedoening kan mij best helpen.'* Daarop verdween zijn geest. Bij dageraad werd onmiddellijk een bode gezonden; er werd inderdaad een vrouwtje aangetroffen in een huisje in de straat, zoals de geest had gezegd. Toen zij, bij de abt gebracht, gezeten was en ondervraagd werd nopens haar toestand en levenswijze, zei ze: *'Beste heer, ik ben maar een zondares, ben getrouwd en me van geen verdienste bewust. Ik heb een losbol van een man die vaak zat is.'*

Wanneer hij 's avonds laat uit de herberg thuiskomt en ons huisje binnentreedt, treft hij mij aan het spinnewiel; wanneer hij dan mijn angst ziet, verwijt hij me en overlaadt me onafgebroken met zweepslagen, die ik niet verdiend heb.' Daarop vroeg de abt: *'En wat doet gij dan na zulke mishandeling?' Zij antwoordde: 'Ik kniel om te bidden, overweeg het lijden van Christus en terstond gevoel ik zo'n zoete troost in mijn gemoed, dat ik de last van al mijn ellende als onbelangrijk beschouw.'* *'Beste vrouw'*, zei nu de abt, *'mag ik u vragen of gij onze pas overleden confrater wilt deelachtig maken aan uw boete en uw gebeden?'* Waarop zij spontaan antwoordde: *'Het moge hem volledig ten goede komen, indien ik de verdienste heb Christus iets welgevalligs aan te bieden.'* Daarop keerde ze naar huis. Toen de abt de volgende nacht te bed lag, verscheen hem de ziel in een helder licht, dankte hem omdat zij van haar straffen was bevrijd en naar de hemelse vreugde was opgestegen en zacht zingend verdween ze dadelijk.

27 febr. 1272 Voorts. Dom Willem van Rijkel overleed in de Heer op 27 februari 1272; gedurende drieëntwintig jaar leidde hij deze abdij krachtadig. Hij werd begraven vóór de kapel van Sint-Trudo op de plaats van het oude hoogkoor.

Gesta van abt Hendrik van Waelbeke

1. 1272 In 1272, terwijl de twist tussen Richard, graaf van Cornwall, en de koning van Castilië aangaande het koningschap in Alemannia nog voortduurde, terwijl te Luik Hendrik, broer van de graaf van Gelre, de leiding had, werd dom Hendrik van Waelbeke tot abt verkozen; hoewel van voorname afkomst, was hij een eenvoudig man.

Inlassing. In datzelfde jaar werd een inwoner van Piacenza uit het geslacht van de Visconti, in die tijd aartsdiaken te Luik, tot paus verkozen; hij nam de naam Gregorius X aan¹⁷⁰. Hendrik, zoon van de graaf van Gelre, die nog samen met hem kanunnik was, had hem vroeger eens beledigd door hem met een palm in het gelaat te slaan. Toen Visconti nu tot paus was gezalfd, schreef hij Hendrik, die reeds verscheidene jaren de kerk te Luik leidde, een vaderlijke brief, hem aanmoedigend dat hij zijn best zou doen om, de fouten vermijdend, vooruit te gaan op de weg van de deugd¹⁷¹.

1273 Inlassing. In het volgende jaar werd Rudolf I, graaf van Habsburg, met algemene instemming van de kiesgerechtigden in het Rijk tot Rooms-koning verkozen en te Aken gekroond¹⁷². Hij slaagde erin om Alemannia, dat erg in de verdrukking was gekomen, zijn vroegere luister weer te geven.

Inlassing. In datzelfde jaar trok Jan, hertog van Brabant, met een talrijk leger ten aanval tegen het bisdom Luik; te Zoutleeuw sloeg hij zijn tenten op bij een moeras, in de volkstaal 't Venne'¹⁷³ geheten.

2. 1274 In het jaar 1274, dat is tijdens het derde jaar van zijn pontificaat, kwam Gregorius van Rome naar Lyon, waar hij een concilie belegde ter voorbereiding van een tocht naar het Heilig Land. Benevens vele andere bisschoppen was ook Hendrik van Gelre daar aanwezig, de bisschop van Luik, die een persoonlijke uitnodiging had ontvangen. Toen dit bekend raakte bij de Luikenaren en de leiders van andere steden, stuurden ze een afvaardiging naar Lyon en beschuldigden er de bisschop wegens zijn hooghartig optreden. Hij werd bij paus Gregorius ontboden; bij dat onderhoud waren befaamde theologen aanwezig: Thomas van Aquino van de Orde der Predikheren, en Bonaventura van de Minderbroeders; de bisschop anderzijds moest alleen verschijnen, want zijn gevolg van edelen werd niet toegelaten.

¹⁷⁰ Theobaldus Visconti werd op 1 september 1271 tot paus gekozen. Hij nam de naam Gregorius X aan (overleden 10 januari 1276).

¹⁷¹ Bisschop Hendrik III van Luik, 1247-1274. Hij wordt hier broer van de graaf van Gelre en ook zoon van de graaf van Gelre genoemd. Dit is juist indien men 'vorige' toevoegt in het laatste geval, 'huidige' in het eerste geval.

¹⁷² Rudolf van Habsburg, 1273-1291, grondlegger van het Habsburgse Huis als heersers over het H. Roomse Rijk

¹⁷³ Thans natuurreserveaat 't Vinne' – = [Eindnoot 77 in PDF](#)

Er werd hem ter bespreking een boek voorgelegd, maar men kwam tot de ontdekking dat hij ongeletterd was; hij werd dan uit zijn bisschopsambt ontzet, moest zijn ring afgeven en kreeg de wenk zich terug te trekken. Dit viel voor tijdens het zevenentwintigste ambtsjaar van de afgezette Hendrik. Beschaamd keerde hij huiswaarts; in het hele bisdom liet hij de bisschoppelijke burchten bezetten. In hetzelfde jaar nog, tijdens het concilie van Lyon, werd Jan van Edingen, bisschop van Doornik, door paus Gregorius overgeplaatst naar Luik¹⁷⁴; ook het abbatiaat te Stavelot werd aan hem toevertrouwd, want ook dat was aan genoemde Hendrik ontnomen.

22 juli 1275 *Inlassing.* In het volgende jaar, op de feestdag van Maria Magdalena, werd een plechtige processie gehouden, waaraan heel de bevolking uit de stad en velen uit de omliggende dorpen deelnamen en waarin het schrijn van de HH. Trudo en Eucherius met veel godsvrucht en eerbied werd megedragen.

Inlassing. In het zelfde jaar trok door Maastricht een processie met het schrijn van Sint-Servaas; toen de menigte het midden van de brug had bereikt, begaf deze het en driehonderd mensen verdronken in de Maas¹⁷⁵.

1276 *Inlassing.* In 1276 staken Gwijde, graaf van Vlaanderen, en Jan, hertog van Brabant, met hun troepen talrijke dorpen in het bisdom Luik in brand. In hetzelfde jaar rukten de inwoners van Hoei samen met Dinantezen het graafschap Namen binnen en legden vele dorpen in de as¹⁷⁶.

3. 1277 In 1277, tijdens het zesde jaar van Hendriks abbatiaat, wilden zijn broers en familieleden vrij beschikken over de goederen van onze abdij; daar hijzelf maar klein moedig was en hen niet in toom kon houden, werd hij dan ook elke dag opnieuw door het convent met klachten lastig gevallen tot hij eindelijk afstand deed van het abbatiaat in handen van zijn ordinarius Jan, bisschop van Luik.

Gesta van abt Willem II

1. Nadat hij afstand gedaan had van zijn ambt, kwam het convent bijeen en eensgezind werd besloten de keuze over te laten aan de bisschop, erop vertrouwend dat hij hun een geschikte herder zou geven. Te dien tijde verbleef er in het klooster te Affligem een monnik ,zekere Willem, letterkundig uitstekend gevormd en van een voorbeeldige levenswandel, een man die de bisschop tijdens zijn studies te Parijs heel goed had leren kennen en waarden. Hij was te Mechelen als bastaard geboren. Hem wilde de bisschop als een geschikt kandidaat aanwijzen en zonder verwijl stuurde hij gezanten naar de Curie te Rome om dispensatie aan te vragen, die hem werd toegestaan. Nog in hetzelfde jaar liet hij door bemiddeling van geziene personen aan het convent weten welke regeling hij getroffen had om een verdienstelijk man aan hun hoofd te plaatsen; hij stelde ook een dag vast waarop ze hem plechtig, zoals gebruikelijk, als abt zouden ontvangen. Toen het convent evenwel hoorde dat hij een onwettig kind was, verzette het zich met alle mogelijke middelen. Om hen te bedaren, legde de bisschop hun uit dat als wettig diende aanvaard te worden iemand die het hoofd van de Kerk, de paus, daartoe aangewezen had. Op de vastgestelde dag begeleidde de bisschop met een aanzienlijk gevolg de abt voor zijn ontvangst in onze stad; hij drong erop aan dat men hem in processie tegemoet zou treden; maar het convent bleef zich verzetten, beweerend dat het niet paste dat die man aan het hoofd kwam van een zo befaamde abdij. Toen de bisschop hun verzet bemerkte, nam hij zijn bisschopsstaf ter hand en dwong allen witte gewaden aan te trekken; zo werd toch een stoet gevormd en de nieuwe abt werd feestelijk in de kloosterkerk binnengeleid en gewijd.

Over dezelfde persoon. Deze abt was uitzonderlijk vroom en ijverde voor de godsdienst; hij was nederig, bedachtzaam, graag gezien bij geestelijken en bij wereldlijke personen, beheerst vriendelijk voor medebroeders en dienaren, zeer vlijtig in de studie van de H. Schrift, op de hoogte van de canonieke voorschriften, een begaafd dichter.

Over dezelfde persoon. Ten tijde van deze abt ondergingen de aardse goederen van onze abdij nergens enig nadeel¹⁷⁷. Hij stelde een bekwaam gastenmeester of hofmeester aan, die hem terzijde moest staan en die op de aangewezen uren over het marktplein wandelde; indien er bij toeval voorname vreemdelingen onderdak zochten bij inwoners van de stad, dan trad hij op hen toe en nodigde hen uit aan de tafel van zijn abt; daar werden ze gastvrij ontvangen, maar ze betaalden vaak meer terug dan de ontvangst had gekost.

Inlassing. In dat jaar viel Willem, graaf van Gulik,¹⁷⁸ met zijn troepen Aken aan met de bedoeling die stad aan zich te onderwerpen; de inwoners van Aken boden evenwel hardnekkig weerstand en de graaf werd, samen met zijn zonen Willem en Roeland, met vele edelen en met 350 weerbare mannen gedood.

¹⁷⁴ Jan van Edingen (Enghien), sedert 1267 bisschop van Doornik, werd op 28 juli 1274 als Johannes III overgeplaatst naar de zetel van Luik. Hij overleed 24 augustus 1281.

¹⁷⁵ Cfr. H.H.E. Wouters, Maastricht, stad aan heerbaan en rivier, in *Stokstraatgebied Maastricht*, Maastricht 1973, p. 34-35

¹⁷⁶ Naar Jan van Hocsem's Chronique, ed. Chapeville, o.c., II, p. 304

¹⁷⁷ Cfr. H. Pirenne, *Le livre de Guillaume de Ryckel: polyptique et comptes de l'abbaye de St-Trond au milieu du XIIIe .S.*, Bruxelles 1896

¹⁷⁸ Wilhelm IV, graaf van Gulik, geboren 1218, gestorven 1278.

1277 Inlassing. In het volgende jaar overleed paus Johannes¹⁷⁹, Nicolaas III werd zijn opvolger¹⁸⁰. Deze stond aan de Broeders van de Derde Orde het voorrecht toe dat zij in tijden van een universeel interdict overal, uitgezonderd in de kerken van de Minderbroeders, de godsdienstige plechtigheden mochten bijwonen.

1281 Inlassing. In 1281 eiste Hendrik van Gelre, de kort voordien afgezette bisschop, van bisschop Jan een grote geldsom terug, beweerend ze uitgegeven te hebben in het belang van het bisdom. Er werd uiteindelijk afgesproken op een vastgestelde dag de zaak te komen bespreken te Hoegaarden¹⁸¹. Toen de bisschop daar kwam, volgens de afspraak ongewapend, werd hij plotseling door trawanten van de afgezette Hendrik overvallen en met geweld weggevoerd. Omdat de man nogal zwaarlijvig was, was hij niet in staat om de vinnige ren van het paard, waarop men hem gezet had, te doorstaan.

Hij geraakte buiten adem en bijna gestikt stortte hij van het paard in de armen van zijn ontvoerders; de booswichten lieten hem daar in het veld achter, niet ver van het klooster van Hélécinnes¹⁸² en namen ontsteld de vlucht. Toevallig kwam er op dat moment een oud vrouwtje voorbij; zij ging zitten en nam het hoofd van de eerbiedwaardige bisschop in haar schoot; na nog een tijdje naar lucht te hebben gehijgd, blies hij daar de laatste adem uit.

Voorts. Zodra de inwoners van Sint-Truiden, diezelfde dag nog, hoorden van deze misdaad, trokken ze uit in een poging om hun heer te bevrijden en achtervolgden de schuldigen tot over de Demer. Op hun beurt groepeerden zich ook de mannen van de graaf van Loon en braken overal de bruggen af. Toen de Truienaren een afgescheiden groep zagen en meenden met bondgenoten te doen te hebben, werden ze door de mannen van Loon gegrepen, beroofd, enkelen zelfs gedood. Toen dit de graaf ter ore kwam, liet hij de gevangenen onmiddellijk vrij.

Inlassing. In dat jaar werd er bloedige strijd geleverd tussen Christenvolkeren. De inwoners van Sicilië, die de Franse overheersing niet langer verdroegen, kwamen in opstand tegen de Franse koning, Karel¹⁸³, en doodden, zonder onderscheid van geslacht of leeftijd, alle Fransen die in hun land verbleven; ze sloegen een opening in de zijden van de zwangere Franse vrouwen, haalden de ongeboren vrucht eruit en doodden ze. Ook de heidenen voerden dat jaar onder elkaar oorlogen met ontelbare doden.

1282 Inlassing. In dat zelfde jaar rukte Floris, graaf van Holland, met een talrijk leger Friesland binnen om wraak te nemen op de Friezen die zijn vader Willem, Rooms-koning, hadden gedood. Hij bracht de Friezen een verpletterende nederlaag toe en onderwierp er velen aan zijn gezag. Onder die Friezen was er een die, om aan het doodsgevaar te ontsnappen, aan de graaf het lijk van diens vader¹⁸⁴ teruggaf; dat lijk was, in een boomstam gelegd, begraven achter de stookplaats van zijn huis, waar hij het nu opgegraven had. De graaf nam het met grote eerbewijzen mee naar eigen streek en liet het plechtig begraven.

Inlassing. In dat jaar trok Jan I, hertog van Brabant, met een machtig leger over de Maas. Reinald, graaf van Gelre, trok hem met vele edelen tegemoet¹⁸⁵; ze troffen elkaar bij Gulpen. Toen beide legers al in slagorde waren opgesteld en klaar voor de strijd, trad de godsvrede in en beide partijen gingen vreedzaam uiteen.

1282 Inlassing. In datzelfde jaar, toen de bisschopszetel te Luik na het overlijden van bisschop Jan van Edingen reeds een jaar vacant was, werd Johannes, de bisschop van Metz, zoon van de graaf van Vlaanderen, Gwijde, door paus Martinus IV overgeplaatst naar Luik¹⁸⁶.

2. 25 apr. 1288 Op 25 april 1288, tijdens het achttiende regeringsjaar van de Rooms-koning Rudolf, na herhaalde klachten van de inwoners van Sint-Truiden dat in hun stad voortdurend erge misdaden ongestraft werden gepleegd en met het oog op een effectieve beteugeling van de dристheid van de misdadigers, riepen de Luikse bisschop Jan en abt Willem een vergadering bijeen van een aantal wijze en bedachtzame mannen; ze beslisten en stonden toe dat er in de stad een 'commune' ingesteld werd, althans voor de duur, dat de beide heren zulks zouden gedogen, zoals in oorkonden die in ons archief bewaard worden, is vastgelegd¹⁸⁷. Deze 'commune' bestond slechts enkele jaren.

Over hetzelfde onderwerp. In dat jaar werd onze grote graanschuur, gelegen naast de boomgaard van onze abdij, door bandieten in brand gestoken op een moment dat ze gevuld was met de oogst aan koren, rogge en andere vruchten.

¹⁷⁹ Johannes XXI, 1276-1277 = [Eindnoot 83 in PDF](#)

¹⁸⁰ Nicolaas III Orsini, 1277-1281

¹⁸¹ Cfr. Chronique van Jan van Hocsem, ed. Chapeville, o.c., II, p. 311

¹⁸² Opheylissem

¹⁸³ De Siciliaanse Vespers van 1276 waren gericht tegen Karel van Anjou, sedert 1266 heer en meester in Sicilië en broer van de Franse koning Lodewijk IX (1226-1270)

¹⁸⁴ Rooms-koning Willem II, omgekomen op 28 januari 1256

¹⁸⁵ Jan I, hertog van Brabant, 1267-1294; Reinoud I, graaf van Gelre, 1271-1326

¹⁸⁶ Jan III van Edingen overleed 24 augustus 1281. Sedert de verkiezing op 30 september 1281 werd de bisschopszetel betwist door Burchard van Avesnes en Willem van Auvergne. Paus Martinus IV benoemde in 1282 Jan van Vlaanderen, zoon van Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen (1252-1305), tot bisschop van Luik (-1291). Jan was sedert 1280 bisschop van Metz geweest. De pretendent Burchard van Avesnes werd bisschop van Metz (1282-1296), zijn tegenstrever Willem van Auvergne suffragaan te Besançon ter assistentie van Erides de Rougemont (1269-1301)

¹⁸⁷ Cfr. de oorkonde van 25 april 1288 bij Piot, o.c., p. 383-384

5 juni Inlassing. Op 5 juni van datzelfde jaar trok Jan I, hertog van Brabant, met een talrijk leger over de Maas. Als markgraaf van het Heilige Rijk wilde hij de openbare weg door het hertogdom Lotharingen tussen Maas en Rijn beveiligen en open houden voor het verkeer; hij sloeg het beleg voor de burcht Woeringen¹⁸⁸, omdat, zo beweerde hij, de aartsbisschop van Keulen, Siegfried, daar struikrovers, die de kooplieden beroofden en gevangen namen, ongestoord liet. Toen de aartsbisschop¹⁸⁹ dat vernam, verzamelde hij een uitzonderlijk machtig leger: zijn eigen manschappen, de graven van Gelre en Luxemburg¹⁹⁰, die hertog Jan ervan beschuldigden dat hij van de graaf van Berg¹⁹¹ het hertogdom Limburg had verworven, waar zij beweerden rechtsmacht te bezitten; behalve deze mannen kwamen nog talrijke vorsten de aartsbisschop te hulp; zo kon hij een ontelbaar leger op de been brengen tegen de kleine falanks van de hertog van Brabant. Maar deze rekende op de hulp van God, die de rechtvaardige zaken steunt; hij bracht zijn troepen in het gelid, weigerde de belegering van de burcht op te geven en wachtte in de vlakte vóór de burcht dapper de aanval van zijn vijanden af.

Het werd een verbeterde strijd; na een bloedig gevecht ging de overwinning naar de Brabanders. Maar de tegenstander rukte nog manhaftig aan met een tweede linie; zelfs een derde ging ten aanval. Zo hevig werd er gevochten, dat de strijd, die 's morgens aanving, tot de avond voort duurde. Tenslotte, toen de graaf van Luxemburg met zijn broer Walter de la Roche, met twee natuurlijke broers, met zeer veel krijgers ten getale van 900 man, gesneuveld waren en de overigen de vlucht namen, bleef de hertog als overwinnaar op het slagveld; hij nam de aartsbisschop gevangen, ook Reinald, de graaf van Gelre, Adolf, de graaf van Nassau, die weinig later Rooms-koning werd, en veel andere edelen en aanzienlijken. Waltrandus, de heer van Valkenburg, ontsnapte ternauwernood met veel andere edelen, terwijl anderen sneuvelen. De hertog zette de belegering van de burcht voort; toen deze zich overgaf, verwoestte hij ze en zorgde aldus voor een vrije en veilige doortocht langs de koningsweg.

1289 Inlassing. In het volgende jaar belegerde Jan I, genoemde hertog, Valkenburg, maar het kwam tot een minnelijke schikking; hij gaf de belegering op, omdat de heer van Valkenburg¹⁹² zelf, die in de gunst wilde komen, hem leenhulde bracht en hem beloofde vrije doortocht voor de kooplieden te waarborgen.

Inlassing. In datzelfde jaar overleed de Rooms-koning Rudolf. In dat jaar werd de Christenstad Tripolis door de Sarazenen heroverd.

3. 1291 In 1291 herbouwde abt Willem op ons domein te Donk een fraaie kerk met bijgebouwen. Voor de Herk, een riviertje dat aanvankelijk slechts achter de woning voorbij vloeiende, liet hij een nieuwe bedding uitgraven, zodat voortaan het hele hof omgeven werd door de Herk, die nog altijd langs een dijk vloeit, waarover men van uit de velden toegang heeft tot de kerk. Ten tijde van deze abt waren er onder de medebroeders en heren van onze abdij verscheidene bekende personen en geleerde mannen, die vlot Diets, Wals en Latijn spraken.

1292 Inlassing. In het jaar daarop werd als opvolger van de overleden Rooms-koning Rudolf, Adolf, graaf van Nassau, tot koning verkozen.¹⁹³

Inlassing. In hetzelfde jaar overleed Johannes III¹⁹⁴, bisschop van Luik; Gwijde, broer van de graaf van Henegouwen, werd door een gedeelte van het kapittel gekozen terwijl Willem Bertoldi van Mechelen, een theoloog, door het andere deel werd verkozen¹⁹⁵.

Inlassing. In datzelfde jaar werd Acca, een rijke stad die lange tijd in handen was van de Christenen, na een langdurige belegering ingenomen door de sultan van Babilonië, zoals uitvoerig beschreven is aan het einde van het tweede deel van Vincentius¹⁹⁶ 'Speculum historiae'.

5 juli 1293 Inlassing. Op 5 juli 1293 werd Celestinus V tot paus gekozen en gezalfd¹⁹⁷; hij had voordien gedurende veertig jaar een kluizenaarsbestaan geleid, zich uitsluitend voedend met brood en water. Listig in moeilijkheden gebracht, deed hij afstand van het pausdom. Bonifatius VIII werd nog datzelfde jaar, daags vóór Kerstmis, tot zijn opvolger gekozen. Deze stelde het zesde boek van de decretalen samen.

¹⁸⁸ Over de consequenties van de slag bij Woeringen (5 juni 1288) zie W. Jappe Alberts, *Overzicht van de geschiedenis van de Nederrijnse Territoria tussen Maas en Rijn 1288-±1500*, II, Assen 1982, p. 3-17

¹⁸⁹ Siegfried van Westerburg, aartsbisschop van Keulen, 1275-1297

¹⁹⁰ Respectievelijk Reinoud I, graaf van Gelre (1271-1326) en Hendrik VI, graaf van Luxemburg (1281-1288).

¹⁹¹ Adolf IV van Berg, 1259-1296

¹⁹² Walram II van Valkenburg en Monschau (1268-1302)

¹⁹³ Adolf van Nassau, gekozen tot Rooms-koning 5 mei 1292, overleden 2 juli 1298

¹⁹⁴ Jan IV (niet III) overleed 14 oktober 1291

¹⁹⁵ Na de bisschopskeuze op 28 november 1291 werd de Luikse zetel betwist door Gwijde van Henegouwen en Willem Berthout van Mechelen. In 1292 werd de keuze van beide pretendents verbroken door Paus Bonifatius VIII (1294-1303)

¹⁹⁶ Vincentius van Beauvais, o.c. Acca, of St.-Jean d'Acre, een Syrische havenstad, werd in 1187 heroverd op de Christenen, die er sedert de eerste kruistocht waren, door sultan Saladin, die ook Jeruzalem heroverde

¹⁹⁷ H. Celestinus V, gekozen 5 juli 1294 (niet 1293!), afstand 13 december 1294, overleden 19 mei 1296. Dante verwijst hem naar de hel omdat hij 'uit zwakheid afstand deed'. Bonifatius VIII, paus van 1294 tot 1303

3 mei Inlassing. Omstreeks die tijd werd tijdens een steekspel te Bar Jan van Brabant door een ridder met een lans in de arm getroffen; zwaar gekwetst werd hij op een bed neergelegd; hij liet de ridder die hem met de lans had gewond bij zich brengen en sprak hem vrij van alle schuld in verband met zijn verwonding, ontving de sacramenten van de Kerk en overleed godvruchtig. Zijn zoon volgde hem op als Jan II¹⁹⁸.

1296 Inlassing. In 1296 werd Hugo van Chalons¹⁹⁹ door paus Bonifatius tot bisschop van Luik aangesteld; de vorige verkiezingen van Willem en van Gwijde waren door de Romeinse Curie onderzocht en vernietigd.

14 apr. 1297 Inlassing. Op 14 april 1297, tijdens het twintigste jaar van zijn prelatuur, overleed abt Willem, de vroomste onder de vromen en werd begraven in het midden van het schip van de kerk.

Hier eindigt het eerste boek van het vierde en laatste deel van de Gesta der Abten van de Sint-Trudo-abdij

Hier beginnen de hoofdstukken van het tweede boek van dit vierde deel

Inhoudsopgave van het tweede boek van het vierde deel

Gesta van abt Adam

1. Hoe Adam tot abt gekozen werd.
2. Over de omverwerping van de tafels van de wisselaars en over de herbouw van de toren van onze abdijkerk.
Talrijke *inlassingen* o.a. over de slag bij Kortrijk.
3. Over de oprichting van een gemeente door Wouterman en zijn medeplichtigen en over de verwonding van de schout.
4. Over nachtelijke brandstichting en gewelddaden te Nieuwenhoven en over het op de stad gelegde interdict.
5. Over de verbanning van Wouterman en zijn medeplichtigen; over de schadevergoeding die de inwoners van de stad aan de bisschop en de abt betaalden en over de gunst die de paus aan gezanten van abt Adam verleende.
6. Over de prior van onze abdij te Mielen en over de prebende die het convent aldaar hem zal toekennen.
Talrijke *inlassingen*: over de opheffing van de Orde der Tempeliers, over de kruisvaarders, over het overlijden van de bisschop van Luik, Theobald, tijdens de krijgstoet van keizer Hendrik tegen de Romeinen.
7. Over moorden in de O.-L.-Vrouwekerk en over de verbanning van de moordenaars.
8. Over de aanstelling van Hendrik van Rijkel, prior alhier, tot abt van Sint-Paulus te Utrecht en over de herwijding van de O.-L.-Vrouwekerk.
Inlassing over de burgeroorlog te Luik en over de strijd tussen Haspengouwse edelen bij Waremmes.
9. Over de oprichting van een gemeente in onze stad met de instemming van bisschop Adolf en het Luikse kapittel, bij welke gelegenheid het interdict op onze stad gelegd werd.
10. Over het beroep dat abt Adam en het convent bij de Romeinse Curie aantekenden tegen de opheffing van het interdict, door bisschop Adolf aan de inwoners toegestaan; over brandstichting in onze gevangenis, over de afschaffing van de cijns op de brouwerijen, in de volksmond 'panthsins' en over ons hospitaal.
11. Over een eerste en een tweede visitatie van hoofd en leden van onze abdij door bisschop Adolf, die tegen elk recht onze kerk bezwaarde met niet verschuldigde uitgaven.
Inlassing over de mislukte graanoogst en de hongersnood onder de mensen en over een ruimere bedeling aan de armen vóór de poort.
12. Over jaarlijks te verkiezen schepenen. Over onze woning te Zoutleeuw.
13. Hoe de inwoners van de stad ten tijde van het interdict de goddelijke diensten lieten verrichten door een vreemde priester; hoe het convent een tijdlang te Donk verbleef, hoe het naar de abdij terugkeerde; over een verdaging van drie jaar door de Romeinse Curie uitgesproken in het geding tegen bisschop en stad.
Inlassingen over de tweedracht tussen de Luikenaren en hun bisschop Adolf, over de slag bij Dommartin, over de strijd op de berg bij Hoei, over de ramspoedige nederlaag van de Sint-Truidenaren te Waremmes, over hun vlucht, over de slag bij Hoeselt en meer andere gebeurtenissen. Voorts over een vredesverdrag tussen de bisschop en zijn volk en over de tegenpaus.
14. Over een vredesverdrag te Nieuwenhoven gesloten tussen de beide heren, bisschop en abt, en de stad. Voorts over een gift van heer Johannes van Veulen, en over de incorporatie van de kelderij bij de abbatie. Voorts over 26 mudden rogge die de refter toekomen.
15. Over het overlijden en de begrafenis van abt Adam.

¹⁹⁸ Jan I overleed 3 mei 1294. Zijn zoon Jan II was mederegent sedert 30 juni 1290. Hij bestuurde het hertogdom tot zijn dood op 27 oktober 1312

¹⁹⁹ Hugo III van Chalons, door de paus als bisschop van Luik bekrachtigd op 12 december 1295.

Op 11 december 1301 overgeplaatst naar Besançon, waar hij als Hugo IV (V) tot zijn dood op 19 februari 1312 zetelde.

Cfr. Chronique van Jan van Hocsem, ed. Chapeville, o.c., II, p. 327

Gesta van abt Amelius

1. Over de verkiezing van abt Amelius.

Talrijke *inlassingen* over de strijd tussen de bisschop en de hertog van Brabant.

2. Over een krijgsgevangene die uit onze kloosterhoeve werd meegevoerd en daarna teruggebracht.

Inlassingen over de eerste verwoesting van het klooster van Affligem en over de vrede die tussen aanzienlijken van het land van Luik werd gesloten naar de voorstellen van twaalf scheidslieden; nog meer *inlassingen*.

3. Over ons verblijf te Nieuwenhoven dat door abt Amelius volledig verbouwd werd. Voorts over de voltooiing van de hoofdtoren en de oprichting van een molen op de hof van onze begraafplaats, in de volksmond het 'vrijthof'.

4. Over de verlichting van de zware stadsuitgaven, waartoe onder andere, met toestemming van beide heren, de gemene weiden voor een termijn van 18 jaar verpacht werden.

5. Opwelkewijzedeoud-schepenevangengenomenwerden,beboetenafgezet.

Inlassingen over epidemieën en andere gebeurtenissen.

6. Over de verdrijving van de bisschop uit de streek en over de oprichting van een gemeente in onze stad.

Inlassingen. Voorts: over de slag bij Vottem, de slag bij Crécy, de slag bij Tourinne, de strijd van de Sint-Truidenaren bij Zoutleeuw en hoe ze zich onderwierpen aan de hertog van Brabant.

7. Hoe Jan, hertog van Brabant, het gezag in de stad van Sint-Trudo usurpeerde, hoe hij de stedelijke privileges, die men hem had overhandigd, voor aller ogen vernietigde na er eerst de zegels te hebben afgerukt en hoe hij de woningen van verscheidene inwoners tot op de grond liet afbreken.

Inlassingen over keizer K.(arel), over de secte van de Flagellanten en over de verbranding van Joden.

8. Over het overlijden en de begrafenis van abt Amelius.

Gesta van abt Robert

1. Over de verkiezing van abt Robert.

2. Over de wijze van ontvangst van abt of bisschop.

3. Over het ceremonieel van een abtswijding.

4. Over de verheffing van een leen, over de voogdij in Aalburg en over de schade die de graaf ons berokkende.

5. OverdevrijkopingvanonzevillaHelchteren,overonzebezittingenteterDolen en over het machtsmisbruik van heer Reinier van Schoonvorst.

6. Over een doodslag of liever over een roof overval op het terrein van het begijnhof en over een manslag op het kerkhof van de O.-L.-Vrouwekerk.

Inlassingen over de onenigheid en de oorlog tussen Wenceslas, hertog van Brabant, en Lodewijk, graaf van Vlaanderen; over de tweede verwoesting van het klooster van Affligem; over de strijd tussen de bisschoppelijke troepen en de Brabanders bij het stadje Landen; over de wegvoering van de Franse koning in gevangenschap naar Engeland.

7. Overeenwijzigingindeverplichtingenvandegewezenschepenen;hoeenkelen van de nieuwe schepenen, die zich in aanwezigheid van beide heren en van inwonersvandestadmoestenverantwoordentegendebeschuldigingvantalrijke wandaden, ongestraft konden heengaan; over een beslissing om in beroep te gaan bij het schepenhof te Aken en over een minnelijke schikking tussen de schepenen van Sint-Truiden en hun heren.

8. Over een uitzonderlijk voorrecht, waarover de abt van Sint-Trudo van ouds beschikte in de abdij van de H. Gerardus van Brogne, dat abt en convent nu spontaan en metterdaad aan onze abt Robert bevestigden.

Inlassingen over het overlijden van de graaf van Loon, waarna de inwoners van Loon, Hasselt en Herk gedwongen werden bisschop Engelbert als heer van het graafschap te ontvangen en trouw te zweren.

9. Over de oprichting van een gemeente in onze stad van Sint-Trudo, wat de bisschop, ondanks het verzet van abt Robert, tegen elk recht in, tegen betaling, aanozestadbewonerstoestond,toendezenaanzijnzidedeburchtvanStokkem belegerden.

10. Over de onverantwoorde oorlogsverklaring tegen ons en tegen de goederen van onze mensen door Hendrik van Halbeek, een ridder; brandstichting in ons verblijf te ter Dolen; hoe hij de kapelaan van onze villa vermoordde en hoe hij onze kerk in brand stak.

11. Over machtsmisbruik door de meesters van de gemeente, die de schepenen dwongen de schout van de bisschop tot schepenen te verkiezen; tegen deze beslissing ging abt Robert in beroep bij het hof te Aken, waar hij in het gelijk werd gesteld.

Inlassingen over het graafschap.

12. Over de aanhouding van degenen die als schuldig werden aangezien aan de roofoverval op het begijnhof en over de verschillende wijzen van terechtstelling.

Talrijke inlassingen over de overplaatsing van de bisschop van Luik en over andere gebeurtenissen. Over Arnold van Rummen, die zich als graaf van Loon gedroeg en hoe de Luikenaren Rummen en het kasteel van Hamal afbrandden.

13. Over de verdrijving van abt Robert uit Luik en de verwijzing van het geschil naar de Romeinse Curie.

Inlassing over de belegering van het kasteel te Rummen.

14. Hoe de eerste intocht van de bisschop van Luik, Jan, zonder enige plechtigheid verliep en over de vruchteloze vredesonderhandelingen tussen heren en inwoners van de stad.

15. Over het overlijden en de begrafenis van abt Robert en hoe zijn tegenstanders nog vóór zijn dood door allerhande tegenslagen werden getroffen.

Tweede boek

Gesta van abt Adam

1. 20 apr. 1297 Op 20 april 1297, zes dagen na het overlijden van de vorige abt, de eerbiedwaardige Willem, tijdens het zevende regeringsjaar van de Rooms-koning Adolf, het tweede jaar van de bisschop van Luik, Hugo, werd Adam, koster van onze abdij, tot abt gekozen. Zijn verkiezing verliep nogal woelig. Enkele ouderen en invloedrijke personen hadden in privé-gesprekken reeds laten horen dat de prior bij voorkeur diende verkozen te worden; deze man nu voorkwam listig hun wensen, toen het convent in de kapittelzaal bijeengekomen was. Zonder hen vooraf te hebben verwittigd, verklaarde hij dat Adam, de koster, bij voorkeur moest verkozen worden. Zij konden deze methode niet waarderen en stonden versted; maar anderen riepen: 'Akkoord! Akkoord!' en het normale verloop niet afwachtend, gingen zij rechttop staan, hieven het 'Te Deum laudamus' aan en begeleidden de verkozene naar het koor. Zoals gebruikelijk werd zijn kandidatuur te Luik voorgedragen en na zijn aanvaarding werd hij in Saint-Jacques gewijd. Deze man was afkomstig van Ordingen en sproot uit een voorname Haspengouwse familie; hij bezat een scherp verstand, was niet bijzonder letterkundig, wel een gewiekst zakenman en heel plichtbewust bij het verdedigen van de rechten van zijn kerk. Om de onkosten te drukken, voorzag hij, tot twee jaar na zijn ambtsaanvaarding, met een weinig talrijk dienstpersoneel in zijn onderhoud en vertoefde niet buiten maar in het klooster.

Inlassing. Omstreeks die tijd ontbrandde een verbitterde strijd tussen de heer van Awans²⁰⁰ met zijn familie enerzijds en de familie van de Waroux anderzijds. In dat jaar werd de heer van Awans tijdens een treffen in open veld door de Waroux, zijn tegenstanders, gedood.

Inlassing. In dat jaar werd de H. Lodewijk, koning van Frankrijk, door paus Bonifatius VIII gecanoniseerd.

Inlassing. In dat jaar deed de Franse koning Filips²⁰¹ met een grote legermacht een inval in Vlaanderen en nam Brugge, een bloeiende stad, en nog andere steden, in; graaf Gwijde en zijn oudste zoon Robrecht²⁰² nam hij gevankelijk mee naar Frankrijk en sloot ze op in een kerker, hun ten laste leggend dat ze tegen hem hadden samengespannen met de Engelse koning Edward²⁰³.

1298 Inlassing. In 1298 werd de Rooms-koning Adolf met een grote menigte van de zijnen gedood door het leger van Albert, hertog van Oostenrijk, zoon van Rudolf, voormalig Rooms-koning. Het jaar nadien werd deze hertog door de vorsten van het Rijk tot Rooms-koning gekozen en gekroond²⁰⁴.

2. 1299 In het jaar 1299 stelden enkele wisselaars hun wisselbanken op in het stadsdeel waar de bisschop van Luik jurisdictie had, waar zij hun bedrijf onrechtmatig uitoefenden buiten het gebied van onze kerk. Toen de abt dit vernam, gaf hij opdracht hun banken midden op het marktplein te brengen, trapte ze daar persoonlijk in elkaar en liet ze tot brandhout hakken. Door een beslissing van de schepenen behoorde het recht tot wisselen de abdij toe, zoals het muntrecht aan de bisschop behoorde; deze verdeling was reeds sedert verre tijden overeengekomen tussen de kerk van Metz en de onze. Dat was dan ook, nadat de abt de wisselbanken in het gebied van de bisschop had vernietigd, de reden waarom alleen nog Petrus, een geacht inwoner van onze stad die later schepen werd, uit naam van de abt binnen het rechtsgebied van onze kerk een wisselkantoor hield in een huis naast de klerkenkapel.

1300 Inlassing. In 1300 werd Hugo van Chalons door kapittel en burgers van Luik bij de Romeinse Curie beschuldigd wegens verscheidene baldadigheden, die naar men beweerde, zijn broer Jan van Chalons met toestemming van de bisschop bedreven had. Wegens deze beschuldiging werd de bisschop persoonlijk opgeroepen en, voor paus Bonifatius verschijnend, werd hij uit zijn bisschopsambt ontzet, dat nu werd overgedragen aan Adolf van Waldeck, die daar aanwezig was. Sommigen zeggen dat de paus aan Hugo een kleiner bisdom verleende²⁰⁵.

Inlassing. In dat jaar kwam de gemeente van Brugge in opstand tegen de machtigen van de stad, die een belasting hadden opgelegd en doodde er velen.

Voorts. Omstreeks die tijd wierf abt Adam een bekend architect aan met de bedoeling de hoofdtoren, die jaren geleden ten tijde van abt Willem I ingestort was, weer op te bouwen. Toen de architect een plan voor grootse bouwwerken had ontworpen, zoals het hem passend voorkwam, maar dit ontwerp niet in de smaak viel van de abt, die op de uitgaven wilde bezuinigen, zei hij: '*Indien dit weloverwogen plan u niet bevalt, dan heb ik liever dat gij een andere aannemer zoekt, die zich meer naar uw wens wil schikken dan naar de vereisten van het gebouw.*' Daarop trok hij zich terug en er kwam een ander, die de toren opbouwde tot aan de klokken.

²⁰⁰ Humbert Corbeau = [Eindnoot 1 van 2de boek / Gesta van Adam – in PDF](#)

²⁰¹ Filips IV, de Schone, 1285-1314

²⁰² Robrecht III van Bethune, geboren 1247, van 1305 tot 1322 graaf van Vlaanderen (= Leeuw van Vlaanderen / H. Conscience – note J.-P.D.)

²⁰³ Edward I, koning van Engeland, 1272-1307

²⁰⁴ Albrecht I van Oostenrijk, gekozen tot Rooms-koning op 27 juli 1298, gekroond 24 augustus 1298, overleden 1 mei 1308

²⁰⁵ Hugo werd overgeplaatst naar Besançon. Zie hiervoor boek 1, noot 103. Adolf van Waldeck

was op 5 augustus 1301 tot bisschop van Utrecht gekozen. Zijn keuze werd betwist door Gwijde van Avesnes (1301-1317).

Op 1 september 1301 door de paus in Luik geplaatst, overleed hij reeds op 12 of 13 december 1302

1301 Inlassing. In 1301 annexeerde de Franse koning het graafschap Vlaanderen; hij stuurde verscheidene edelen naar Brugge om de stad te straffen voor het optreden van haar gemeente het jaar voordien. De burgers kwamen in opstand tegen de boden van de koning en doodden ze allen; daarop kozen ze tot hun kapitein iemand uit het ambacht van de wevers, zekere Pieter²⁰⁶; op zijn aanraden zwoeren alle burgers samen tegen de koning en van de ene plaats naar de andere mannen uitsturend, doodden ze alle aanhangers van de koning, dusdanig dat ze in Aardenburg vierduizend man doodden en zich meester maakten van hun bezittingen.

Inlassing. In dat zelfde jaar werd Adolf van Waldeck met praal door de Luikenaren als bisschop ingehaald; hij overleed nog in de loop van dat jaar en werd opgevolgd door Theobald, broer van de graaf van Bar²⁰⁷.

Inlassing. In het volgende jaar verdroegen de zonen van Gwijde, de graaf van Vlaanderen, het niet langer dat hun vader en hun oudste broer door de Franse koning gevangen werden gehouden; ze wonnen voor hun opvatting ook hun neef, de graaf van Namen²⁰⁸ en andere familieleden, zelfs de eerder genoemde Pieter met de burgers van de Vlaamse steden en sloegen het beleg voor de burcht van Kortrijk, waar de schat van de koning bewaard werd.

Toen de koning dat hoorde, stuurde hij zijn neef Robert, zoon van de broer van de H. Lodewijk, de vroegere koning²⁰⁹, met een schare vorsten uit Frankrijk en andere provincies om die belegering van de Vlamingen te breken. Dezen weken evenwel niet en hoewel weinig talrijk tegen een overmacht, maakten ze zich klaar voor een gevecht te voet, beschutting zoeken dacht er een niet zo diepe sloot, terwijl de Fransen vol zelfvertrouwen te paard bleven. Men geraakte dus slaags; aanstormend op hun tegenstanders kwamen de Fransen ten val in de bedding van de sloot. Degenen die indeerstelinievochten, werdendoordeopdringendemenigteindeafgrondgeduwd, waarna de volgende rij op haar beurt door degenen die na hen kwamen ellendig ten val werd gebracht en omkwam zonder dat het zwaard van een vijand daaraan te pas kwam. Toen aldus de eerste en de tweede linie waren omgekomen, hoewel slechts enkelen door het zwaard waren geveld, vatten de Vlamingen, die al klaar stonden om te vluchten, moed en doodden meedogenloos alle Fransen die aan het gevaar hadden kunnen ontsnappen. Nu trad de derde linie aan; ook zij kon geen roem oogsten maar sloeg op de vlucht. Talrijke Vlamingen zetten de achtervolging in; toen de Fransen een moeras inreden, denkend daarlangs te kunnen ontkomen, verzonken ze daar met hun paarden en slechts weinigen geraakten eruit. Diegenen, die door het moeras geraakten, werden aan de overzijde afgemaakt; slechts een ridder uit Brabant kon het leven behouden, omdat hij, door bekenden gevangen genomen, in veiligheid werd gebracht. In dat gevecht sneuvelde de graaf van Arras met talrijke volgelingen, heer Godfried van Brabant, broer van hertog Jan, met drie baronnen, namelijk Jan van Virson, zijn zoon, de heer van Wezemaal en de heer van Boutersem, voorts vele andere aanzienlijken uit Brabant. Ook de oudste zoon van de graaf van Henegouwen met velen uit Lotharingen, uit de Provence en uit Gasconne; hun aantal werd geraamd op 8.000 man, edelen en ridders.

Inlassing. In diezelfde tijd braken er tegen de bisschop van Luik, de kanunniken, de clerus en de schepenen, erge onlusten uit onder de inwoners van Luik en van andere steden.

3. 1302 In 1302 was Christiaan van Wilderen gehuwd met vrouwe Van de Bos, de weduwe van een ridder. Vrienden van haar eerste echtgenoot beletten hem het vrije gebruik van de goederen en bezittingen, die toebehoorden aan de vrouw die hij had gehuwd. Daarover had hij zich reeds herhaaldelijk beklaagd bij de schepenen; tot hen wendde hij zich om recht te doen geschieden, omdat haar goederen binnen het rechtsgebied van onze stad gelegen waren. Maar hij boekte geen resultaat omdat deze schepenen, naar werd gezegd, onder aandrang van de tegenpartij de behandeling van de zaak van dag tot dag uitstelden.

21 dec. Daarom bracht deze Christiaan, samen met zijn drie broers, op 21 december het hem aangedane onrecht voor de gezagdragers in de stad, van wie hij er velen persoonlijk had bijeengeroepen, en vroeg hun hulp. Bij die gelegenheid werden de inwoners van onze stad tegen de schepenen opgeruid; ze riepen zekere Walter van Diest, Wouterman geheten, tot hun kapitein uit. Toen op 7 juli van het volgende jaar de inwoners van de stad weer bijeengeroepen waren, lieten Wouterman en zijn aanhangers de schepenen gevangen nemen en stelden hen onder bewaking in de kelder van het huis der Lombarden. Om hen te bevrijden, had Arnold, graaf van Loon²¹⁰ en onze voogd, samen met de abt, reeds vóór het middagmaal pogingen gedaan; toen beiden daarna plaats hadden genomen in de ontvangstzaal om er het middagmaal te gebruiken, ontstak het volk in woede, toen het ontdekte dat Arnoldus Probus, een schepen, uit de stad was gevlucht; men greep naar de wapens en riep dat ze de graaf bij zich wilden hebben. Daarom drongen ze met geweld de kloosterpoort binnen en braken de deur van de zaal open; intussen was de abt opgesprongen van tafel en was zich gaan verschuilen op een geheime plaats; de graaf, als voogd opgevorderd en gedwongen met hen mee te gaan naar de woning van de genoemde Arnold Probus, gaf de eerste slag met een gerechtsroede en onmiddellijk drong een hele groep in het huis, brak het af tot op de grond en plunderde het. Vervolgens trokken ze tot buiten de Stapelpoort en verwoestten daar de wijngaard van Arnoldus Probus.

Voorts. Terugkerend naar het marktplein doodden ze, zonder aanleiding, Arnold, zoon van heer Robert van Gelinden.

²⁰⁶ Pieter de Coninck. Cfr. H. Pirenne, *Geschiedenis van België*, II, Brussel 1932, p. 58.

²⁰⁷ Theobaldus van Bar, bisschop van Luik, 1303-1312

²⁰⁸ Jan I, zoon van Gwijde van Dampierre uit diens 2de huwelijk met Isabella van Luxemburg, graaf van Namen van 1298 tot 1330.

²⁰⁹ Robert II van Artois, wiens vader Robert I een broer was van de H. Lodewijk

²¹⁰ Arnold V, graaf van Loon, 1279-1323

Voorts. Daarna begaven ze zich weer naar de kloosterpoort; daar liepen er enkelen met getrokken zwaard heen en weer. Dit wekte angstgevoelens bij verscheidenen van onze medebroeders en heren, dusdanig dat drie van hen over de muur van de hoeve klommen en op de vlucht wilden slaan, maar een van hen viel en brak of ontwrichtte daarbij zijn arm; stadbewoners brachten henterug naar het klooster en lieten hen niet ontsnappen.

12 juli Intussen was het tumult bedaard en op 12 juli kregen de schepenen toestemming om uit gevangenschap vrij heen te gaan; omstreeks het uur van het avondmaal vertrok de abt samen met de graaf in het geniep naar veiliger oorden; zij namen de schepenen met zich mee; beide schouten volgden met de ondervoogd, uit vrees voor de kapiteins van de gemeente die, na hun uitdrijving, de rechtsmacht voor zich opeisten.

Over hetzelfde onderwerp. Toen in hetzelfde jaar onze schout Johannes van Winde zekere nacht terugkeerde van de plaats waar abt Adam vertoefde en de stad heimelijk wilde binnenkomen langs de poort van het Vissegat, werd hij door belagers aangerand en zwaar verwond, waarna hij zich naar het klooster spoedde. Toen de gemeente dat vernam, werd ze opgehitst de wapens te grijpen, kwam bijeen vóór onze poort, sloeg er met mokerslagen op en drong erop aan dat de schout in hun handen zou uitgeleverd worden; prior Hendrik van Rijkel en andere ouderen, die van boven op de poort hen uitvoerig te woord stonden, smeekten hen zich midden in de nacht van geweld te onthouden. Door die nederige smeekbeden bedaarden ze en op aanraden van Wouterman keerden ze eindelijk huiswaarts.

4. 3 dec. Op de dag vóór Sint-Barbara van datzelfde jaar bevond de abt zich te Alken, een hof van de bisschop, waar hij met hem netelige kwesties te bespreken had. Daar kwam in het geheim een bode, die hem de raad gaf niet naar Nieuwenhoven terug te keren om daar te overnachten. Toen de abt dat hoorde, maakte hij zich klaar om ongemerkt naar Kerkom te gaan om daar bij zijn broer Godfried de nacht door te brengen. De kapiteins van de gemeente hadden intussen een geheime vergadering gehouden en spoedden zich omstreeks middernacht naar Nieuwenhoven om de abt gevangen te nemen en met zich mee te voeren. Met een bende gewapenden bereikten ze de binnenplaats, doorzochten alles maar zagen in dat ze bedrogen uitkwamen in hun snode plan, omdat ze wel moesten constateren dat de abt er niet was. Daarom werden ze woedend, staken de verdieping in brand, doodden vijf paarden, reten met hun zwaarden verscheidene bedden open en deden de wol in het rond vliegen; ze roofden nog wat gebruiksvoorwerpen en dropen af. Intussen was het dag geworden; onze beheerder van het buitengoed laadde nu de in Nieuwenhoven gedode paarden en de met zwaarden opengereten matrassen op wagens en liet ze in het midden van het marktplein werpen; toen omstreeks het uur van de priem de bewoners naar het schouwspel kwamen kijken en de pluimen uit de scheuren in de matrassen neerduwelden en overal rondvlogen, sprak broeder Nicolaas met een stem als een klok: *'Zie, inwoners van deze stad, welk geweld, gepaard met brandstichting en diefstal, onze medeburgers mijn heer, de abt, te Nieuwenhoven hebben aangedaan!'* De inwoners zagen nu vol verbazing wat was gebeurd en dat beviel hun helemaal niet. De abt zelf begaf zich, samen met zijn schepenen, met spoed naar Aken en, de schepenbank aldaar inlichtend over al het onrecht dat hem was aangedaan, smeekte dat zij op gepaste tijd naar onze hoeve te Donk zouden komen om de aanranders aan te klagen.

Over dezelfde gebeurtenis. Na de terugkeer van de abt uit zijn verblijf te Aken werd er, de vijfde dag na de gruweldaden te Nieuwenhoven, een interdict uitgesproken over de hele stad. Na enkele dagen namen de pastoors van de kerken en andere priesters, veiliger plaatsen opzoekend, hun toevlucht op onze hoeve te Donk.

5. 4 febr. 1304 Op 4 februari 1304 dienden de bisschop van Luik, Theobald, de abt, Adam, en de graaf van Loon, Arnold, met een talrijke schare uitgelezen krijgers, samengekomen in het veld tussen de stad en Brustem, aan een weg die in de ene richting naar Bautershoven, in de andere richting naar Heirstake leidde en vergezeld van de schepenen van Aken, die ze speciaal voor deze zaak hadden uitgenodigd en ook van al de schepenen van Sint-Truiden, na rijp beraad een klacht in tegen de stadbewoners wegens de eerder beschreven gewelddaden en in het bijzonder tegen bepaalde personen die zich het gezag in de stad wederrechtelijk toeëigenden. Toen de schepenen de aanklacht hadden gehoord, hielden zij de gerechtszitting op de genoemde plaats precies op een dusdanige wijze, dat de zitting half in het rechterlijk district van de bisschop, half in dat van de abt plaatsvond, omdat de districten van de beide heren daar aan elkaar grensden. Niettegenstaande de schepenen nu daar vergaderd waren, gebeurde er niets, omdat de banklok niet werd geluid. Voor 100 pond Tournoois werde trouwedienaarbereid gevonden, die heimelijk naar de abdij werd gestuurd; hij beklom er de toren en luidde lange tijd de banklok. Omdat de schepenen verhinderd waren binnen de stad zelf hun rechterlijke taak te vervullen, veroordeelden ze hier, nu door beide schouten de sommatie was gedaan en het geluid van de klok was gehoord, Wouterman van Diest, de vier broers van Wilderen, Hendrik, Walter, Gunter en Christiaan, Johannes, zoon van Johannes en Herman Wisselere wegens majesteitsschennis en ontnamen hen ereambt, alle recht, eigendom en andere goederen. Toen de klok zo lang bleef luiden, kwamen de stadbewoners gewapend naar het marktplein; zodra ze daar vernamen dat krijgers waren verzameld op het veld, verlieten ze gewapend de stad en stelden zich in het gelid in de vlakke achter de tuinen van de buitenwijk; maar op aanraden van de graaf keerden ze terug in de stad. Toen alles aldus was afgehandeld, keerden de heren met hun gevolg weer huiswaarts. Nu de verbanning tegen deze mannen was uitgesproken, begonnen vele stadbewoners die kapiteins in de steek te laten, zeggend: *'Wij willen niet om hunnentwille in de handen vallen van onze heren.'* Toen ze dat beseften en ze zich van dag tot dag meer in de steek gelaten voelden, lieten de veroordeelden alle hoop op hulp van anderen varen en in minder dan vijftien dagen hadden ze, onder tranen en gejammer, vrouw en kinderen achtergelaten en de stad verlaten, om van de grootste rijkdom in armoede terecht te komen.

1304 Over hetzelfde onderwerp. Na al deze gebeurtenissen kwam het volk dat jaar nog tot bezinning en sloot vrede met zijn heren: er kwam verzoening. Als schadevergoeding kenden ze hun heren 3000 pond Tournoois toe; daar kwam nog bij dat zij, zoals passend voor fatsoenlijke lieden, hun heren zouden moeten tegemoet gaan tot Nieuwenhoven waar ze eerder hun plundering en nachtelijke brandstichting hadden bedreven.

26 mrt. Zo gingen dan op Witte Donderdag, dat jaar 26 maart, uit naam van het verzamelde volk, enkele prominenten die aan de zeven eerder vermelde kapiteins tijdens hun baldadigheden hulp hadden verleend en sympathie betuigd, blootsvoets en blootshoofds, enkel gekleed in een linnen hemd op weg. Toen ze bij de bewuste hoeve kwamen, bogen ze de knie en met de handen in elkaar geslagen vroegen ze nederig vergiffenis aan hun heer, de abt, en aan het convent; ze werden weer in vriendschap opgenomen. Processiegewijze, twee aan twee, gevolgd door de abt en het convent, keerden ze terug tot in de kloosterkerk. Daar hielden ze halt en bleven ze staan tot de hymne 'Te Deum laudamus' beëindigd was.

Over hetzelfde onderwerp. Toen de Paas dagen voorbij waren, werden verscheidene stad bewoners, die Wouterman en zijn medeplichtigen trouw bleven en van de heren geen genade verkregen, veroordeeld en verbannen²¹¹.

1304 Inlassing. Paus Benedictus XI, die de door zijn vijanden gedode Bonifatius in dat jaar opvolgde, behoorde tot de Orde van de Predikheren²¹². In de tijd dat hij nog novicen meester van zijn orde was of provinciaal, kwam hij eens naar onze stad en werd op het middagmaal bij de abt uitgenodigd. Toen hij de binnenhof betrad, werd hem door een prominente persoon in het oor gefluisterd dat het gesprek met de abt in het Frans, niet in het Latijn, zou verlopen. Dat hoorde hij met genoegen want het hield de belofte in van gemoedelijkheid en vertrouwelijkheid. Beiden vonden het genoeglijk samen een gesprek te kunnen voeren zonder hun hoge status te moeten in acht nemen. Zo verliet de hoge gast de binnenplaats met de betuiging van zijn dankbaarheid. Enige tijd later promoveerde deze pater tot kardinaal en dit jaar werd hij tot paus gewijd. Nog in hetzelfde jaar werd door onze abt een gezantschap naar de Curie te Rome gestuurd om enkele moeilijkheden te bespreken. Toen de paus ingelicht werd, riep hij de gezanten bij zich en vroeg hun of het om een probleem ging van die abt, die geen Latijn kende, maar die hem onlangs in het klooster van Sint-Trudo een zo gezellige maaltijd had bereid. Op hun bevestigend antwoord gaf de paus opdracht dat men zonder uitstel aan elk punt van hun verzoek een gunstige oplossing zou geven.

6 juli 1304 Deze paus was nauwelijks 9 maanden in functie toen hij overleed. Clemens V volgde hem op, de eerste die zijn hof overbracht van Rome naar de Provence²¹³.

Inlassing. In dat jaar werd op aanvraag van de smeden van de stad van Sint-Trudo, op hun kosten, maar met toestemming van abt Adam en van Hendrik, de plebaan van de O.-L.-Vrouwekerk, een kapel ter ere van de H. Eligius gebouwd en daarin een gedoteerd altaar gewijd; zo ontstond het gilde van de broederschap van de smeden.

Inlassing. In dat jaar kwam in bijna geheel Lotharingen en vervolgens overal in Brabant op onweerstaanbare wijze de gemeente in het bezit van de macht. Maar in Brussel bleven de patriciërs, die door de gemeente verbannen waren, zich verzetten en, met hulp van de hertog, dreven ze het leger van de gemeente op de vlucht; velen werden gedood, vijfenveertig werden geradbraakt, anderen uit de streek verbannen.

Inlassing. In het volgende jaar werd de vrede hersteld tussen de Franse koning Filips en de Vlamingen; graaf Gwijde werd met zijn zoon Robrecht, na afstand van Vlaams gebied aan Frankrijk, uit de boeien bevrijd en mocht naar zijn graafschap weerkeren.

1307 Inlassing. In 1307 werden de Tempeliers in heel Frankrijk gevangen gezet; op het concilie van Lyon in het volgende jaar werd, op aandringen van de koning en op beschuldiging van wandaden, hun orde door paus Clemens definitief afgeschaft. Zo waren, naar men beweert, de hebzucht van de paus en de grillen van de koning oorzaak, dat veel onschuldigen omkwamen, want allen werden op een vastgestelde dag op de brandstapel gebracht. Hun goederen werden onverwijld toegewezen aan de broeders van de Orde van Sint-Jan, die vooraf de paus een enorme som geld hadden ter hand gesteld; de privileges, die de Tempeliers genoten, werden nietig verklaard, maar na een bijkomende som te hebben ontvangen, stond de paus aan de Johannieten nieuwe privileges toe²¹⁴.

Inlassing. In datzelfde jaar ontstond grote onenigheid tussen de volkspartij en de leidende klassen te Luik, dusdanig dat bij afwezigheid van de schepenen, die de stad hadden verlaten, bisschop Theobaldus een sterk leger verzamelde met de bedoeling een groot aantal van de volkspartij te Vottem te laten verbannen. Maar toen het hele volk zich gewapend verzettede, werd de ruzie bijgelegd²¹⁵.

²¹¹ Cfr. de oorkonden van 10 mei 1304, 9 juni 1305 en 1 juni 1309 bij Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t. I, Bruxelles 1870, p. 415, 419, 435.

²¹² Bonifatius VIII overleed op 11 of 12 oktober 1303, kort na zijn bevrijding uit handen van Filips IV van Frankrijk. Benedictus XI werd op 22 oktober 1303 gekozen. Hij overleed 7 juli 1304

²¹³ Clemens V, gekozen 3 juni 1305, overleden 20 april 1314. Hij vestigde zich op 21 maart 1309 te Avignon

²¹⁴ Overgenomen uit de Chronique van Jan van Hocsem, ed. J. Chapeauville (of Chapeauville), *Historia Sacra et profana, necnon politica, in qua non solum reperiuntur gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium ac Leodiensium*, Liège, 3 vols, 1612-1616, Gesta pontificum Leodiensium, II, p. 346

²¹⁵ Naar Van Hocsem, o.c., p. 349

6. 1308 In 1308 werd bij scheidsrechterlijke beslissing tussen de abdij van Sint-Trudo en het klooster van Sint-Catharina te Mielen overeengekomen dat de priores en het convent aldaar aan hun prior, die bestendig of bij tussentijden bij hen verbleef, eenzelfde prebende aan voedsel en kleding zouden verschaffen als een medebroeder in de abdij van Sint-Trudo ontvangt en aan zijn dienaar de kost zouden geven.

1 mei Inlassing. Op 1 mei 1309 werd de Rooms-koning Albert, moordenaar van zijn voorganger Adolf, tijdens het twaalfde jaar van zijn regering gedood door zijn neef, wiens domein hij had bezet²¹⁶. Nog in hetzelfde jaar werd een edelman uit het huis van Luxemburg tot Rooms-koning gekozen²¹⁷; hij werd op Driekoningendag²¹⁸ te Aken gekroond. Zijn verkiezing werd in de loop van het jaar door paus Clemens bekrachtigd.

Inlassing. In dat jaar kwam een grote volksmenigte in beweging, mannen en vrouwen, uit verscheidene streken van Lotharingen en uit steden, burchten en dorpen van over de Rijn; niemand had deze tocht gepredikt, maar die mensen namen spontaan het kruis op. In die tijd was er te Tienen een vrouw door Joden gedood. Toen geen veroordeling volgde, omdat de Joden zich met een grote geldsom hadden vrijgekocht, en toen later het lijk van deze gemartelde vrouw werd teruggevonden, vervolgde die voorttrekkende massa overal de Joden; indien ze weigerden Christus te belijden, doodde men hen zonder onderscheid; de burchten en versterkingen waarin ze hun toevlucht zochten, verwoestte men; tenslotte belegerde een troep van twaalfduizend man zelfs Genappe, een burcht van de hertog van Brabant. Hertog Jan bracht een leger in slagorde en streed zelf in de eerste gelederen; terstond geraakte de menigte in paniek en nam de vlucht; de hertog doodde er velen en dreef de rest uit zijn gebied. Enkele maanden later daagden ze met veertigduizend man op voor de Romeinse Curie en drongen er op aan dat paus Clemens hun overal vrije doorgang zou toestaan. De paus vond evenwel dat zij geëxalteerd waren en dat zij hun actie zonder veel overleg waren begonnen; hij ontsloeg hen van geloften, die ze hadden afgelegd zonder inachtneming van de pauselijke richtlijnen; daarop keerden ze in grote verwarring naar hun haardsteden terug.

1309 Inlassing. In datzelfde jaar veroverde en bezette het leger van de Christenen samen met de Hospitaalridders Rhodos en vijf eilanden in de omgeving, nadat de Hospitaalridders ze eerder al gedurende vijf jaar hadden belegerd; de daar wonende heidenen en Turken werden gedood of uitgedreven²¹⁹.

Inlassing. In datzelfde jaar trok Hendrik, als Rooms-koning de zesde²²⁰, met talrijke vorsten en edellieden, bij wie zich de bisschop van Luik, Theobald, had aangesloten, naar Italië; hij nam talrijke steden in en maakte zich na een zegerijke strijd ook meester van Milaan, waar de Welfen hem weerstand boden en waar hij zich de ijzeren kroon opzette.

1310 Vervolgens nam hij na een lange belegering Bresciain, een vermaarde stad, en sloopte haar vestingmuren. Tijdens de bestorming van deze stad werd zijn broer Walram, heer van La Roche, door een pijl dodelijk getroffen. In dat jaar bracht de koning de Welfen en de koning van Sicilië²²¹ een beslissende nederlaag toe, waardoor hij geheel Lombardije en een groot gedeelte van Etrurië aan zich onderwierp. In dat jaar werden vele flinke mannen, ook zijn koninklijke gemalin²²², en Willem, graaf van Gulik, Gerard van Kassel, Johannes van Agimont, broer van de graaf van Loon, uit hun midden weggerukt door het ongewone klimaat.

Inlassing. In het volgende jaar deed de koning met zijn leger zijn intrede in Rome; terwijl hij zich naar de kerk van de H. Petrus begaf, stuitte hij op weerstand van de koning van Sicilië, van Welfen, van aanhang van de Orsini, aan wie de meerderheid van de Romeinse bevolking haar steun verleende.

1312 Er werd een vinnige strijd geleverd terwijl ze door de straten marcheerden, waarbij talrijke bekende mannen sneuvelen; aan de zijde van de Duitse koning dient onder meer vermeld de bisschop van Luik, Theobald, die gedood werd, hoewel hij reeds was gevangen genomen²²³. Tenslotte werd de koning, die het grootste gedeelte van de stad reeds in zijn macht had, in Sint-Jan van Lateranen tot keizer gezalfd door twee kardinalen, die paus Clemens daartoe had afgevaardigd²²⁴. Hij liet nu een wachtpost van enkele getrouwen achter in Rome, verliet zelf de stad en onderwierp door bestorming of belegering bijna alle steden, vestingen en burchten in Etrurië, Campanië en Lombardije.

1313 Na de weerspannig en op allerhande wijzen te hebben terechtgesteld, ging hij Florence belegeren en begaf zich

²¹⁶ Deze passage is met inbegrip van het onjuiste jaartal (1309 i.p.v. 1308) overgenomen van Van Hocsem, o.c., hoofdstuk XXXI.

²¹⁷ Hendrik VII, sedert 1288 graaf van Luxemburg, werd op 27 november 1308 tot Rooms-koning gekozen, keizer gekroond in 1312; overleden 24 augustus 1313

²¹⁸ 1309

²¹⁹ Naar Vincentius van Beauvais, *Speculum Historiale*, Douai 1624

²²⁰ Hendrik VI, indien Hendrik de Vogelaar (919-936), die nimmer is gekroond, niet wordt meegeteld, Hendrik VII indien de Vogelaar wel wordt meegeteld

²²¹ Robert van Anjou

²²² Margaretha van Brabant, dochter van hertog Jan I van Brabant, met wie Hendrik op 9 juni 1292 was gehuwd. Overleed 14/12/1311

²²³ 13 mei 1312

²²⁴ 29 juni 1312. Naar Van Hocsem, o.c., p. 354

vervolgens naar Pisa.

7. 4 mei 1311 Op 4 mei 1311, een tijd dat er godsvrede bestond tussen de familie van Stapel en Otto Militis en diens familie, had deze Otto omstreeks het uur van de priem zijn familieleden bijeengeroepen en gewapend trokken zij een huis binnen aan de zuidzijde van de markt, onder het volk 'der Moer' geheten. Daar bracht iemand de zonen en neven van Otto-demelding: 'Zie, onze vijand en gaan reeds de kerk van O.-L.-Vrouw in.' Onmiddellijk, zonder hun vader en hun vrienden te raadplegen, gingen daarop de broers Damiaan en Nicolaas, zonen van Otto, en zijn neef Nicolaas met zeven anderen in blinde woede de kerk binnen tijdens de misviering en overvielen Walter Burgelken, een ridder en diens familieleden, Arnold, bijgenaamd Heere, en een andere Arnold, zijn neef, die helemaal geen hinderlaag verwachtten, aangezien er godsvrede was afgekondigd; ze werden verdreven van het altaar, waar een mis gecelebreerd werd, naar het hoogkoor; daar zochten ze bescherming maar werden daar gedood niettegenstaande hun manhaftig verweer. Verder gaande in het portaal vielen de aanranders heer Albertinus aan, een ridder en schepen, en brachten ook hem een dodelijke wonde toe, waaraan hij enkele dagen later overleed. Na verloop van de voorgeschreven tijd werd deze heiligschennende wandaad door een vonnis van de schepenen als volgt bestraft: de reeds genoemde Otto Militis werd door de schout aangemaand en door een vonnis van zijn medeschepenen werden zijn twee zonen, Damiaan en Nicolaas, zijn neef Nicolaas en hun zeven medeplichtigen veroordeeld en verbannen. Bovendien werd in het openbaar verklaard dat het huis, van waar de schuldigen gewapend waren vertrokken, diende afgebroken en in brand gestoken te worden; daar het bewuste huis gelegen was in het rechtsgebied van de bisschop van Luik, werd ook beslist dat hout en stenen van dit gesloopte huis binnen het district van de abdij zouden gebracht worden en dat men daar een brandstapel zou aanleggen. Dat gebeurde dan ook ongeveer in het midden van het marktplein.

8. 1312 In het jaar 1312, dat is tijdens het vierde regeringsjaar van Hendrik VII, tijdens zijn tweede keizersjaar, werden de broeders van het convent van Sint-Paulus te Utrecht het niet eens over de opvolging van hun overleden abt. Tenslotte bereikten ze overeenstemming als abt te aanvaarden de man die Gwijde, de bisschop van Utrecht²²⁵, hun zou aanwijzen. Ernstig nadenkend herinnerde de bisschop zich dat hij tijdens zijn studietijd te Parijs bevriend was met een medestudent uit de abdij van Sint-Trudo, die begaafd was op velerlei terrein van de wetenschap en de anderen in welbespraaktheid en goede manieren overtrof. Naar hem stuurden ze onmiddellijk een bode en vroegen hem te overwegen of hij het abbatiaat bij hen wilde aanvaarden. Na beraad met zijn abt, dom Adam, en met zijn vrienden dankte hij hen en aanvaardde zijn verkiezing. Abt Adam nodigde daarop de Luikse wijbisschop uit, die op de heilige Paasdag in onze kloosterkerk deze Hendrik van Rijkel, prior van onze abdij, plechtig tot abt van Sint-Paulus wijdde, in tegenwoordigheid en met assistentie van de abt zelf ter rechterzijde en van de pastoor van de kerk te Brustem, voormalig abt van Averbode, aan de linkerzijde. Dezelfde dag wijdde hij hier ook enkelen tot acoliet. De aldus gewijde abt nodigde de daarop volgende donderdag een aantal prominenten uit tot een plechtigheid en droeg een hoogmis op. Nadat alle plichtplegingen waren volbracht, rustte abt Adam zijn ambtgenoot abt Hendrik rijkelijk uit met kleren en andere benodigdheden en zorgde ervoor dat hij door geschikt dienstpersoneel naar het klooster van Sint-Paulus werd begeleid.

Over hetzelfde onderwerp. Abt Hendrik werd met veel eerbetoon onthaald door bisschop Gwijde van Utrecht en met grote vreugde door het convent van het klooster als abt geïntoniseerd. Nadat hem in de kapittelzaal door alle monniken één voor één gehoorzaamheid was beloofd, zoals dat gebruikelijk is, begon hij enthousiast de buitensporigheden van enkelen, die zich niet aan de tucht onderwierpen, te beteugelen en zijn ondergeschikten met woord en daad tot naleving van de leefregel aan te sporen. Toen hij reeds enkele jaren zonder resultaat zijn uiterste best had gedaan om hun overtredingen van de monachale tucht te beperken, begon hij vol heimwee weer te verlangen naar de plaats vanwaar hij vertrokken was en bereid om genoeg te nemen met de prebende van een eenvoudig monnik, zo hij die kon verkrijgen, wilde hij daarheen terug keren. Maar niettegenstaande zijn hartstochtelijk verzoek verkreeg hij die toestemming niet. Gedurende ongeveer het laatste halve jaar van zijn leven sprak hij nog nauwelijks; hij hield zich evenwel op de been en treurend om de tuchteloosheid van zijn zonen overleed hij in de Heer.

23 apr. 1312 In het vroeger vermelde jaar 1312, tijdens de octaaf van Pasen, op Sint-Joris-dag²²⁶, werd de O.-L.-Vrouwekerk, die het vorig jaar ontwijd was, door de wijbisschop van de vacante bisschopszetel te Luik herwijd. Vandaar volgende versregels: Volk van Sint-Truiden, jubel nu, op deze zonnige dag van Sint-Joris, nu gij het woord 'blij' moogt herhalen, nu uw kerk weer is gewijd!²²⁷

23 aug. Inlassing. Op de dag vóór Sint-Bartholomeus in datzelfde jaar²²⁸ overviel Willem²²⁹, kasteelheer van Waremme, met zijn mannen bij Veert heer Hendrik van Hermalle die op niets voorbereid was; hij verwondde hem ernstig en doodde zijn neef Johannes van Facon. Deze daad van Willem, die tot de familie van de Awans behoorde, wekte het ongenoegen van verscheidene van zijn vrienden, in die mate zelfs dat ze overliepen naar zijn vijanden, de Waroux.

²²⁵ Gwijde van Avesnes, bisschop van Utrecht, 1301-1317

²²⁶ St.-Joris, 23 april, viel in 1312 op de vierde zondag na Pasen

²²⁷ De Latijnse tekst luidt: "*Sole Georgii grato, numero dulci geminato templo sacrato, Trudonica plebs jubilato*"

²²⁸ 23 augustus

²²⁹ Willem van Geneffe

Inlassing. In datzelfde jaar, terwijl de bisschoppelijke zetel nog altijd vacant was²³⁰, rees een geschil tussen het kapittel en de graaf van Loon, Arnold, aangaande de voogdij over de streek. De graaf en de aanzienlijken van de stad en van de streek beweerden, dat zolang de zetel vacant bleef, de voogdij over het bisdom aan de graaf toekwam; daartegen verzette zich het Luikse kapittel, dat de volledige steun genoot van het gewone volk. Zij verkozen de Luikse proost Arnold van Blankenheim, een adellijk man. Daarom rukte de graaf met een talrijke krijgsmacht op 10 augustus na zonsondergang de stad binnen. Toen de stilte van de nacht was neergedaald, wilden schepenen en aanzienlijken uit de stad de vrije teugel geven aan de haatgevoelens, die zij, naar men beweert, reeds lang koesterden tegen kapittel en gemeen.

1312 Ze kwamen gewapend bijeen; met hun geschreeuw en met brandstichting van huizen zaaiden ze paniek onder het gewone volk; en wanneer dat in de straten heen en weer liep en op het marktplein toestroomde, slachtten ze het af. Onder anderen doodden ze Walter van Brunshorne, kanunnik te Luik, die de oorzaak van het tumult niet kende. Maar ook de gemeente liep uiteindelijk te wapen en het kwam tot een verbeterd gevecht. Zodra hij vernam wat gaande was, kwam de reeds genoemde proost met zijn mannen het volk onmiddellijk te hulp; zo werden de aanzienlijken met de schepenen tot de aftocht gedwongen tot in Saint-Martin. Daar vatten ze nieuwe moed, dreven hun tegenstanders op de vlucht en doodden de proost zelf vóór de kerk van Saint-Hubert. Bij dageraad viel het volk weer schepenen en aanzienlijken aan bij het klooster van Saint-Martin. Hoewel zij zich aanvankelijk manhaftig weerden, konden ze uiteindelijk geen weerstand blijven bieden aan de overmacht, ze werden tot de aftocht gedwongen, terwijl men hen buiten de poort, in de straten en tot in de vertrekken van het klooster achtervolgde en zonder mededogen doodde. Sommigen van hen zochten bescherming in de kerk van Saint-Martin en klommen in de toren als in een bolwerk. Maar toen hun tegenstanders vuur aanlegden aan de voet van de toren, sprongen sommigen naar beneden tussen de zwaarden van hun vijanden, terwijl anderen stikten en in de toren verbrandden²³¹. Door zwaard of vuur kwamen hier van de aanzienlijken om: Johannes en Ludovicus Surlet, Johannes van Rosa, Jacobus van Cornu, Boudewijn en Hendrik van Sint-Servatius en alle schepenen, vier uitgezonderd, ondernemen de en bekende personen en velen van hun bloedverwanten. Het aantal dat de wapens had opgenomen, bedroeg honderdtwintig; hun goederen werden door het gemeen geplunderd, hun huizen afgebroken. Van de kant van het volk sneuvelde een zestigtal mensen.

1313 Inlassing. Bij het begin van de maand juni 1313 viel de kasteelheer van Waremme²³² met een gewapende troep de villa Berloz aan en doodde buiten de wallen van de burcht acht familieleden van de heer van Berloz.

8 juni Inlassing. Op 8 juni van dezelfde maand²³³ kwam het in de velden tussen Faime en Warum of Waremme tot een bloedig treffen tussen enerzijds Henrik van Hermalle met de partijgangers van de Waroux en anderzijds Willem, kasteelheer van Waremme, met de sympathisanten van de Awans. Aan beide zijden stonden al hun familieleden uit Haspengouw en het graafschap Loon, velen uit het Naamse en uit Brabant, in dreigende slaglinies tegenover elkaar opgesteld en ze weigerden godsvrede te sluiten zelfs toen de graaf van Loon hen daarom bad met nederige aandrang. Toen de graaf dan met pijn in het hart heenging van beide partijen, brak de strijd in alle hevigheid los. De overwinning ging uiteindelijk naar de heer van Hermalle en de partij van de Waroux; de kasteelheer van Waremme en anderen van zijn mannen konden zich in veiligheid brengen door de vlucht, de kasteelheer van Montenaken vond de dood met talrijke anderen, onder wie twee ridders; ook Johannes van Lobosch, natuurlijke broer van de heer van Wezemaal en diens banierdrager, werd samen met vele andere ridders-meerderdanvijftien-gedood. DeherenvanWesemaalenLiedekerkenzochten bescherming in de kerk van het genoemde dorp. Toen een hele groep tegenstanders hen daarheen achtervolgde, plaatsten heer Willem van Berloz en andere even bedachtzame ridders zich als een muur vóór het huis Gods; ze stelden zich dapper op met de rug tegen de deuren van de kerk, brachten hun mensen tot bedaren en weerhielden hen van een inval; zo konden deze vluchtelingen, dank zij de bescherming die ze aldus in de kerk vonden, ongedeerd naar Brabant terugkeren. Velen ontkwamen door een snelle vlucht naar de veilige burcht van Waremme, terwijl de overigen her en der vluchtend ontkwamen.

1313 Inlassing. Tijdens datzelfde jaar werd Hendrik VI tijdens zijn vijfde regeringsjaar, zijn derde keizersjaar, na de H. Communie te hebben ontvangen op O.-L.-Vrouw-Hemelvaartsdag, in Pisa vergiftigd; onmiddellijk verkeerde hij in sterfensgevaar en na de laatste zalving gaf hij vroom de geest²³⁴.

Inlassing. Omstreeks dezelfde tijd werden ten gevolge van onenigheid onder de keurvorsten twee opponenten verkozen: Lodewijk, hertog van Beieren, en Frederik, hertog van Oostenrijk²³⁵.

²³⁰ De sedisvacatio duurde van 13 mei 1312 tot 16 april 1313

²³¹ De brand in de Saint-Martin vond op 4 augustus 1312 plaats.

Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 356 en Levold von Northof, ed. Tross, Hamm 1859, p. 152

²³² Zie noot 30 (= 229, Willem van Geneffe)

²³³ Cfr. Jacques de Hemricourt, *La guerre d'Awans et de Waroux*, ed. Vasse, Bruxelles 1849, cap. XXII en Van Hocsem, o.c., p. 357.

²³⁴ Hendrik overleed in Bonconvento bij Siena op 24 augustus 1313

²³⁵ Frederik de Schone van Oostenrijk werd op 19 oktober 1314 gekozen, Lodewijk van Beieren de dag erna.

Beiden werden op 25 november 1314 gekroond, nadat was afgesproken de heerschappij te delen.

Feitelijk voerde Lodewijk (overleden 1347) het bestuur

Inlassing. In hetzelfde jaar 1313, het vijfde regeringsjaar van keizer Hendrik VI, zijn derde keizersjaar, werd, na het overlijden van bisschop Theobaldus aan gene zijde van de Alpen, Adolf van der Marck door Clemens V te Avignon tot bisschop van Luik aangesteld²³⁶.

22 juli Hij werd op 22 juli als bisschop ingehuldigd; hij trof een bisdom aan, dat verscheurd werd door burgerwist en waar talrijke wandaden waren begaan toen de bisschoppelijke zetel vacant was. Om de sympathie van de Luikenaren te winnen, verleende hij amnestie voor alle vroegere misdaden²³⁷.

9. 1314 In 1314, het tweede jaar dat ten gevolge van onenigheid de koningstroon onbezet bleef, stonden bisschop Adolf en het voltallig Luikse kapittel, die een som geld hadden ontvangen en vrees voor God uit het oog verloren, niettegenstaande felle tegenkanting van onze abt, toe dat in de stad van Sint-Trudo een blijvende gemeente zou opgericht worden²³⁸. Zodra die gemeente aldus tot stand gekomen was, begonnen de volksleiders overal de rechten van onze abdij te schenden; van deze overtredingen beschuldigd door een officiaal van het Luikse hof, werden enkelen geëxcommuniceerd en werd het kerkelijk interdict op de gehele stad gelegd. Maar toen zij vooralsnog geen greintje berouw toonden over het ons aangedane onrecht, verliet de abt de stad en nam de schepenen mee.

10. In 1316, toen interdict en excommunicatie bijna twee jaar op de bewoners van onze stad gedrukt hadden, ontving bisschop Adolf van hen ten tweeden male een hoog bedrag, dat de ogen van zijn geest benevelde en zoals hij hun een eerste maal een onaanvaardbare concessie had gedaan, zo bevrijdde hij hen nu de facto van het opgelegde interdict en van de excommunicatie, waardoor zij wettelijk gebonden waren. Toen van onzentwege tegen deze vrijspraak beroep aangetekend werd bij het hof te Rome, voegde de bisschop aan zijn vorige fouten nieuwe toe. Zonder gewetensbezwaar stuurde hij zijn maarschalk met twee kanunniken van de Luikse kerk naar de stad van Sint-Trudo. Zoals later bleek, lieten deze kanunniken zich voorlichten door gemene bedriegers en eigen den zich alle rechtsmacht van onze kerk toe, beweerend dat wij geen rechtsmacht in de stad bezaten; ze ontnamen smadelijk aan onze schout zijn zwaard, aan onze houtvester zijn gerechtsroede. Daarna begaven ze zich naar de gevangenis, die zich vanouds binnen het rechtsgebied van de abt bevond, zoals de pijnbank in het district van de bisschop. Ze stapelden er brandstof op, staken de gevangenis in brand en openden een nieuwe gevangenis op het marktplein binnen het rechtsgebied van de bisschop. Vandaar een nieuwe aanklacht van onzentwege bij de Apostolische Stoel.

Over hetzelfde onderwerp. Ondertussen ontvingen de bierbrouwers in de stad van magistraten en volksleiders het verbod aan onze abdij de cijns op het bier te betalen, namelijk een kruik bier; zo werd niet langer cijns op het bier betaald aan onze dienaren die, als naar gewoonte, tweemaal in de week naar de brouwerijen gingen. Toen ons convent dat vernam, stelde het twee van onze monniken aan, die zich elke week naar de brouwerijen begaven; zij troffen een meerderheid aan die weigerde cijns te betalen, maar ook vele anderen die, hoewel ze niets durfden geven, oogluikend toestonden dat onze monniken uit devatenbiertaptenindekruiken, die hundenaren met die bedoeling bij zich hadden en het dan meenamen. Ook verboden ze dat men ons een maat zout zou betalen, een gebruik dat eveneens tot ons erfelijk recht behoorde.

Voorts. In deze tijden trad de bisschop van Luik, Adolf, op aanstoken van enkele verdorven lieden, met bittere ijver op tegen onze abdij, waartoe sommige geestelijken en priesters uit de stad hun hulp verleenden. In opdracht van de bisschop namen zij bezit van het hospitaal van Sint-Trudo, hoewel uit open brieven toch blijkt, dat inrichting en bestuur, zowel in het tijdelijke als in het geestelijke, sedert lang aan ons klooster behoren. Zonder scrupules dwongen zij het hoofd van de broeders in het hospitaal hun de privileges van het hospitaal af te staan, waarin onder andere vermeld werd in welke omstandigheden het hospitaal van een plaats op het kerkhof was overgebracht. Met de verwaandheid hun eigen zagen zij deze brieven in en, om ons te treffen, verbraken ze de zegels en sloegen ze stuk, zoals ze in onze archieven bewaard liggen.

11. Het was omstreeks dat jaar dat de bisschop van Luik hoofd en leden van onze abdij kwam inspecteren. Hij zag er geen bezwaar in, dat hij van de Sint-Truidenaren geld had gekregen en daarom, tegen alle fatsoen in, gemene zaak maakte met de stad, om bij de Curie te Rome te procederen tegen onze abdij. Hij gooide elke wel voeglijkheid overboord, kwam met een troep van honderdvijftig ruiters en bleef zo lang, dat de onkosten tot 1500 pond zwart Tournoois opliepen. Toen abt Adam, op verzoek van het convent, naar aanleiding van deze inspectie een overzicht had opgesteld over de inkomsten van de goederen van onze abdij tijdens de laatste vijftien jaar, liet de bisschop bij monde van zijn plaatsvervanger, een aartsdiaken, deze rekening ongeldig verklaren, beweerend dat een rekening, die opgemaakt was buiten zijn aanwezigheid, geen waarde had. Toen het convent hem dan van repliek diende met de vraag waarom hij niet aanwezig was geweest, berustte hij tenslotte. Opgestookt door zijn oom dom Engelbert²³⁹, kanunnik te Luik, trachtte de bisschop vervolgens onenigheid te stichten tussen broeders en heren van ons convent enerzijds en de abt anderzijds, maar daarin slaagde hij niet.

²³⁶ Adolf II van der Marck werd op 16 april 1313 door de paus benoemd. Hij overleed 3 november 1344

²³⁷ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 364

²³⁸ De oorkonde van 22 februari 1314 bevindt zich in het archief van het kapittel van Sint-Lambert in het Rijksarchief te Luik; cfr. *Chronique de l'Abbaye de Saint-Trond*, II, p. 248. Verder te noemen editie De Borman.

²³⁹ Engelbert François

Hij kwam daarop voor de tweede keer, ditmaal met zestig ruiters, op inspectie, de argeloze kloosterlingen hinderend en onze abdij uit buitend door royale uitgaven. Door deze herhaalde inspectie bezoeken gedwongen, bracht de abt heel wat verbeteringen aan bij dingen die voordien al te zeer verwaarloosd waren gebleven, zowel voor benodigdheden voor de koordienst als in voorzieningen voor de werkplaatsen.

Over hetzelfde onderwerp. In al deze wederwaardigheden had de abt zelf het hard te verduren vanwege de bisschop en diens secretaris Engelbert, een seculiere abt, kanunnik van Sint-Lambertus en oom van de bisschop. Maar met de krachtige steun van prior Geimar Hugonis en andere eerbiedwaardige ouderen –tegen wie de abt nochtans in de eerste tijd na zijn aanstelling wrevel had gevoeld wegens hun koppig vasthouden aan lofwaardige gewoonten– die trouwens de opvattingen van het hele convent vertolkten, ontkwam de abt aan de ergste verwijten die men hem deed.

Voorts. Indien er al eens onvoldoende wijn, bier of brood voor het rantsoen van een monnik was, dan wilde deze prior Geimar de gong niet slaan of met de maaltijd beginnen vóór het tekort was aangevuld.

Voorts. Toen de abt eens onvoldoende wijn leverde aan het convent, weigerde een vrome monnik de koordienst bij te wonen. Toen de abt erop aandrong hem om dit verzuim een boetedoening op te leggen, vond hij geen gehoor bij prior en ouderen, omdat, naar hun mening, die man het belang van de gemeenschap verdedigde.

1316 Inlassing. In het zelfde jaar mislukte de oogst in vele streken; veel mensen stierven en het gebrek werd zo groot, dat in dit deel van Haspengouw een mud rogge, Sint-Truidense maat, elf florijnen kostte. Van omstreeks Sint-Jans-Geboorte tot in de oogsttijd bleef het onafgebroken regenachtig, zodat er geen korrel kwam in de halmen. Wanneer de mensen van tafel opstonden, kregen ze dadelijk weerhonger, omdat het brood weinig voedzaam was; zo moesten ze veel meer eten dan ze anders gewoon waren. Het gewone volk en de armen werden zozeer door de honger gekweld, dat zij uitgehongerd door de dorpen trokken en dan plots neerstortten en stierven. Andere levensmiddelen bleven voorbehouden aan vermogende beurzen²⁴⁰.

Over hetzelfde onderwerp. In het volgende jaar kostte een mud rogge, Sint-Truidense maat, nog nauwelijks één florijn.

Voorts. In dat hongerjaar werden bij de poort veel aalmoezen aan de armen uitgedeeld. In het aalmoezenhuis was er immers sedert de tijd van abt Willem I²⁴¹ of van de huidige abt Adam een fornuis gebouwd met een grote oven, waarop op bepaalde dagen een soep van erwten en groenten werd gekookt, die aan bedelaars en armen werd uitgedeeld.

Inlassing. In het voorafgaande jaar was de ruzie tussen bisschop en bevolking nog toegenomen en tussen de families van de Awans en de Waroux werden aan beide zijden talrijke moorden gepleegd.

12. In het jaar 1317 stond de bisschop, met instemming van het kapittel, aan meesters en gezworenen te Sint-Truiden toe, dat na het ontslag van de schepenen die voor het leven waren aangesteld, schepenen zouden gekozen worden met een opdracht van één jaar, van wie er voor zijn helft van de stad zeven aangesteld zouden worden. Toen zij met deze kwaadaardige beslissing hadden verordend dat aan de schepenen in functie hun bezittingen en hun ereambt moest ontnomen worden, gingen deze tegen een dergelijke beslissing in beroep bij het koninklijk hof. Op aandringen van abt Adam werd door de schepenenbank van Aken beslist, dat de jaarlijkse schepenen dienden af te treden; dat gebeurde ook²⁴².

1316 Inlassing. In dat jaar overleed paus Clemens V, die de decretalen bijeenbracht in de 'Clementinen', maar dit werk niet kon voltooien, omdat de dood hem verraste; zijn opvolger, Johannes XXII²⁴³, voltooide dan deze 'Clementinen' en schreef voor dat ze in de scholen zouden gelezen worden en door iedereen nageleefd.

1318 Inlassing. In 1318 werd de sterke burcht Haren²⁴⁴, toebehorend aan de heer van Valkenburg, wegens de aanvallen die deze heer herhaaldelijk vanuit die burcht op Maastricht had ondernomen, door de bisschop van Luik en de hertog van Brabant²⁴⁵ belegerd en ingenomen; de wachters werden onthoofd, de versterking werd met de grond gelijk gemaakt.

1319 Inlassing. In het volgende jaar werden in Frankrijk en Henegouwen veel melaatsen verbrand, die, zo beweerde men, door de Joden omgekocht, bronnen en beken vergiftigden²⁴⁶.

1322 Inlassing. In 1322 kocht abt Adam de woning met toebehoren, die wij nu te Zoutleeuw bezitten; ze is gelegen bij de grachten, links naast de poort. Enige tijd later richtte hij daar een uitgestrekte hoeve in met de nodige werkplaatsen; de oude woning, die we daar hadden, in de volksmond 'ten scheverstene' geheten, brak hij af, omdat ze buiten de omwalling van de stad was gelegen.

²⁴⁰ Cfr. H.J. Schmitz, *Faktoren der Preisbildung für Getreide und Wein in der Zeit von 800 bis 1350*, Stuttgart 1968, passim.

²⁴¹ Cfr. deel IV, boek 1, cap. 13, ad. 1271, p. 109

²⁴² De kwestie rond de benoeming van schepenen speelt in 1315 blijkens de oorkonden van 31 augustus en 3 september van dat jaar, gepubliceerd door Piot, o.c., p. 442-445. Cfr. editie De Borman, o.c., p. 252, noot 2

²⁴³ Johannes XXII, gekozen 7 augustus 1316 na twee jaar sedisvacatio, overleden 4 december 1334. Hij promulgeerde de Clementinen, de door zijn voorganger bijeengebrachte decretalen. Decretalen zijn pauselijke beslissingen met algemeen geldende kracht

²⁴⁴ Borgharen bij Maastricht.

²⁴⁵ Jan III.

²⁴⁶ Ontleend aan Van Hocsem, o.c., p. 377

13. Omstreeks 1323, toen de ruzie tussen onze abdij en de bewoners van de stad bijna acht jaar duurde, zodat ook het interdict reeds zolang op de stad drukte, brachten de leiders van de gemeente met hun medeplichtigen een vreemde priester in de stad; hij was een overmoedig persoon die vrees voor God niet kende. Ze deden hem de goddelijke diensten openbaar vervullen in de O.-L.-Vrouwekerk, deze daad verantwoordend doordat ze beroep hadden aangetekend tegen de uitspraak die hun interdict en excommunicatie oplegde. De plebanen van de kerken in de stad, die daartoe herhaaldelijk waren uitgenodigd, hadden geweigerd gevolg te geven aan deze lichtzinnige opvoeding; daarom kregen ze het hard te verduren van het volk en zijn leiders. Onder deze bedreiging en wegens andere ongeregelde zaken, verliet ons volledige convent klooster en stad; het begaf zich naar ons verblijf te Donk, bij abt Adam die in die tijd zelf ook daar vertoefde. Toen ze daar ononderbroken gedurende ongeveer veertien maanden verbleven, werden vele heren en broeders daar ziek vanwege de ongezonde lucht. Onder anderen overleed daar prior Geimar, een voortreffelijk man. In dat jaar had hij nog, op bevel van de abt, voor rekening van de kosterij het oude, weinig-sierlijke koorgestoelte laten uitbreken en vervangen door een fraai nieuw. In het volgende jaar begonnen onderhandelingen om het geschil tussen abdij en stad bij te leggen. De abt liet het gehele convent naar Zoutleeuw komen, waar hij onze woning volledig had gerestaureerd. Toen ons convent daar vier maanden verbleef, leidden de onderhandelingen over de opheffing van het geschil tot een akkoord²⁴⁷ en keerde het convent terug naar onze abdij.

1324 Voorts. Al zes jaar sleepte nu, in 1324, de behandeling aan van het beroep, aan hangig gemaakt door onze abdij tegen bisschop Adolf, Engelbert François, de aartsdiaken die hem verving in geestelijke zaken, heer Johannes de Balodio, zijn commissaris in tijdelijke zaken, de schepenen van de bisschop, de volksleiders en het volk. Door bemiddeling van enkele gegoede mannen werd een overeenkomst bereikt tussen onze tegenstanders en de onzen om het geding drie jaar op te schorten; met instemming en de zegen van paus Johannes XXII werd de veroordeling opgeheven en het interdict gesuspenderd, indien intussen tenminste een vredesverdrag tot stand kwam; maar indien het sluimerende geschil weer zou opblazen dan zouden excommunicatie en interdict weer van kracht worden zoals voorheen.

Voorts. Tijdens deze driejarige onderbreking van het geding werd niets gedaan om een overeenkomst te bereiken, maar na enige tijd werd het bestand voor drie jaar verlengd. Halverwege deze termijn werd een eervolle vrede gesloten en de zaak doofde uit, zoals blijkt uit het verdere verloop van de gebeurtenissen.

Inlassing. Tijdens datzelfde jaar 1324 richtten de Luikenaren dagelijkse aanvallen tegen de bisschop; goederen die tot de tafel van de bisschop behoorden, eisten ze voor zich op, zijn sympathisanten namen ze gevangen, doodden ze, brachten ze op de brandstapel; de godsvrede, die tussen de bisschop en zijn onderdanen was gesloten, schonden ze.

20 dec. 24 febr. Wegens dit alles bracht de bisschop op de dag vóór Sint-Thomas heel zijn administratie, alsook die van de aartsdiakens, over naar Hoei en later, omstreeks Sint-Matheus werden stad en volk aan het kerkelijk interdict onderworpen²⁴⁸. Deze maatregel lokte nog zwaardere vergripen uit. Afvallig een goddeloze priesters kochten ze om en dwongen ze mis te lezen, de doden op kerkhoven en in kerken te begraven; het volk dwongen ze de sacramenten van deze heiligschenners te aanvaarden; de kanunniken, die te Luik gebleven waren, terroriseerden ze, ze bemoeiden zich onbeschaamd met hen die hen niet durfden weerstaan, zodat een meerderheid, gedwongen, hun kapittel en hun verblijf overbracht naar Hoei. Paus Johannes gaf opdracht aan dat derde deel van de kanunniken van Sint-Lambertus, dat uit eigen belang nog te Luik vertoefde, zich binnen de twee maanden bij hem te komen verantwoorden, hetgeen gebeurde in de loop van het derde daaropvolgende jaar.

25 aug. 1326 Inlassing. In 1326²⁴⁹, daags na Sint-Bartholomeus, kwam het tot een treffen te Dommartin tussen enerzijds de Waroux, het volk van Warfusée en een talrijke menigte uit andere dorpen en anderzijds de familie d'Awans met de heer van Waremme, het volk van Hanefte en sympathisanten van elders. Het werd een bittere strijd tussen voetvolk; de verwinning ging naar de Awans; van hun vijanden sneuvelden Hendrik van Hermalle, Johannes van Langdries, Johannes de Cervo, Lambertus van Harduemont, Johannes de Polain de Waroux, Helinus de Latines, allen ridders, bovendien vele andere voornamen burgers van Warfusée, meer dan veertig van hun familieleden, terwijl de overigen in alle richtingen op de vlucht waren. Aan de zijde van de Awans sneuvelden door het zwaard twee broers kasteelheren van Waremme, Arnold, die kort te voren tot ridder was geslagen, en Butorus, een ridder, met twaalf van zijn krijgslieden. Deze strijd werd uitgevochten in een tijd dat, naar wordt beweerd, de godsvrede nog duurde. Aan de verliezende partij schonk de bisschop, na geheime afspraken, kwijtschelding voor deze overtreding, maar toen de Luikenaren ook het vergriep van de overwinnende partij wilden goedpraten, lichtte de bisschop een groot leger, kreeg de steun van de koning van Bohemen²⁵⁰ en elf graven, trok tegen de Luikenaren op tot Crisnée, waar de kasteelheer en de bisschop overeenstemming bereikten en zich verzoenden.

²⁴⁷ Cfr. de drie oorkonden van 20 januari 1324 bij Piot, o.c., p. 459-462

²⁴⁸ Deze zinsnede is ontleend aan Van Hocsem, o.c., p. 380. Cfr. Levold von Northof, o.c., p. 162 en Mathias de Lewis, *Chronique*, ed. S. Bormans, Liège 1860, p. 94

²⁴⁹ Lees 25 augustus 1325 en cfr. Van Hocsem, o.c., p. 381; Hemricourt, o.c., p. 349; Levold von Northof, o.c., p. 162; Mathias de Lewis, o.c., p. 95 en editie De Borman, o.c., p. 256, noot 1

²⁵⁰ Jan de Blinde, graaf van Luxemburg en koning van Bohemen van 1310 tot 1346

1327 Inlassing. In 1327 kwam de bisschop te Luik tot de conclusie dat de wapens van de zijnen niet volstonden om te weerstaan aan de wanordelijkheden van stad en streek en vroeg de paus te Rome om hulp. Toen ze dat vernamen, stuurden de Luikenaren officiële gezanten naar het hof te Rome met hun beschuldigingen. Deze vertrokken ook, maar toen ze langs een bos bij Verdun kwamen, werden zij door vrienden van de bisschop in een hinderlaag gelokt en geruime tijd gevangengehouden²⁵¹; dat feit wekte te Luik trouwens heel wat beroering.

Inlassing. In datzelfde jaar overleed Karel, koning van Frankrijk en van Navarra; hij liet een zwangere vrouw na²⁵². Als regent, met recht tot opvolging indien de koningin-weduwe van Karel geen zoon ter wereld zou brengen, werd zijn naaste verwant aangewezen, Filips, een zoon van Karel, graaf van Valois en broer van koning Filips de Schone. Toen de koningin enkele maanden later een dochttertje ter wereld bracht, werd het koningschap van Filips bevestigd²⁵³.

1327 Inlassing. In het volgende jaar belegerde Jan III, hertog van Brabant, de burcht van Valkenburg; maar er werd een overeenkomst bereikt en hij zag af van de belegering.

1328 Maar reeds in het volgende jaar belegerde hij de burcht opnieuw; de burcht werd veroverd en verwoest.

1328 Inlassing. In 1328 stuurden de Luikenaren een afvaardiging naar Hoei en beschuldigden de inwoners ervan dat zij de bepalingen van een overeenkomst, die te Fexhe tot stand gekomen was tussen Luik en de goede steden, niet strikt hadden nageleefd, aangezien zij de aanranders van de Luikse gezanten vrijuit lieten gaan in hun stad en de bisschop welkom was bij hen. Derhalve verbraken de Luikenaren het vroegere verdrag en verklaarden Hoei de oorlog²⁵⁴.

24 mei Inlassing. Op 24 mei van hetzelfde jaar, derde Pinksterdag, namen Luikenaren, Tongenaren en Sint-Truidenaren met nog anderen van het verbond de wapens op en vernielden de burcht van Egidius van Cervus, een inwoner van Hoei. De volgende morgen heel vroeg vielen ze de buitenwijken van Hoei aan; terwijl de plaatselijke bewoners zich fel en lang verdedigden, snelden de inwoners uit de stad hun massaal gewapend te hulp en bezetten de heuvel van de oude burcht om vanaf de hoogte de vijand met grotere onstuimigheid te overrompelen. Op een gegeven moment ging Raes van Chantemerle, een man die betrokken was geweest bij de overval op de gezanten die zich naar het hof te Rome begaven, de brug over samen met vijftien uitgelezen krijgslieden; toen hij bemerkte dat Luikenaren hem de weg naar de heuvel versperden, stormde hij met gevelde lans op hen af, maar samen met zijn mannen werd hij neergeslagen en vond de dood.

27 mei Toen op de vrijdag na Pinksteren, namelijk op 27 mei, de bisschop van Luik bemerkte dat de vijand gegroepeerd stond op de helling van de heuvel, verliet hij de stad Hoei met enkele ridders en krijgslieden, namelijk Johannes van Har-duemont, Johannes van Langdries en anderen van de familie der Waroux en zestig man van Warfusée; hij beklom de berg Arbone, in de volksmond 'de kaie te Hoie'; toen hij van daar zijn tegenstanders uit Luik, Tongeren en Sint-Truiden zag, ten getale van 30.000 man, terwijl zich nog velen van de Awans en van Hosemont bij hen aansloten, ging hij vooruit met zijn kleine groep en vatte vastberaden post bij de versperring aan de voet van de heuvel. Vol strijd lust ving de tegenpartij de beklimming aan naar hem toe en een verbitterd gevecht begon omstreeks het eerste uur. Terwijl de bisschop zich fel inspannend er velen eigenhandig velde in deze ongelijke strijd van weinigen tegen velen, daagden zijn broer Koenraad, Raes van Printhaghen, castellanus van Moha, en nog negen anderen aan zijn zijde op en ook Reinier van Argenteau sloot zich met vijftien verse strijders van de andere zijde van de berg bij hem aan; zij schaarden zich aan de zijde van de bisschop, stormden vooruit en velden vele tegenstanders. Bij dit gezicht begonnen vele Luikenaren aan een, wegens de steile helling, moeizame beklimming van de heuvel met de bedoeling de mannen van de bisschop in de rug te overrompelen; dit werd hun evenwel onmogelijk gemaakt, doordat Hoeienaren, die op de top van de berg hadden postgevat, hen bekogelden met stenen, die de vrouwen aanbrachten. Toen de strijd had gewoed vanaf het uur van de priem tot aan de none, ging de overwinning naar de bisschop. Van de familie d'Awans en Hosemont sneuvelden onder anderen Johannes, de heer van Hanefte, Boudewijn van Geneffe²⁵⁵, Amelius van Bovenistier, de aanvoerder van de mannen uit Sint-Truiden; de bisschop zelf sloeg deze neer met een strijdwapen, dat hij in de hand hield, terwijl de man hem beschimpte. Nog vele andere bekende krijgslieden sneuvelden daar, onder andere Stephanus van Zittert, een van de leiders van de gemeente te Sint-Truiden, die zich had voorgenomen bij zijn thuiskomst onze abdij nog zwaardere verplichtingen op te leggen; zijn ongebreideld rijdier had hem tot in het midden van de vijanden gebracht en wierp hem af toen hij gedood was. Vele Luikenaren werden gevangengehouden, driehonderd man werden gedood, de overigen namen de vlucht, aanzienlijken zowel als mensen uit het volk. De Hoeienaren die boven op de berg de afloop van de strijd hadden afgewacht, achtervolgden hen nu en beroofden hen; maar op bevel van de bisschop onthielden ze zich van doodslag. Aan de zijde van de bisschop vielen slechts vijf man. Er zijn er die beweerden dat tijdens dit gevecht Sint-Joris in volle krijgssuitrusting te paard door de lucht reed boven het leger van de bisschop; daarom ook besliste de bisschop later tot de plechtige viering van diens feest, dat voordien niet gevierd werd.

²⁵¹ Cfr. Levold von Northof, o.c., p. 166 en Van Hocsem, o.c., p. 392

²⁵² Karel IV de Schone, koning van Frankrijk, overleed 1 februari 1328. Hij was voor de derde maal gehuwd met Jeanne d'Evreux.

²⁵³ Filips VI van Valois, koning van Frankrijk 1328-1350.

²⁵⁴ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 395

²⁵⁵ Een zoon van de kastelein van Waremmes, Willem van Geneffe.

30 mei Inlassing. Op 30 mei, daags na Drievuldigheidszondag, trokken Luikenaren, Tongenaren en Sint-Truidenaren met de clan van de Awans en de Hosemont er weer gewapend op uit; ze verwoestten schuren en woningen van enkele gegoede lieden die vroeger steun hadden verleend aan de bisschop.

2 juni Inlassing. Op 2 juni, dat was op Sacramentsdag, trokken Luikenaren en Tongenaren er weer op uit; ze daagden de bisschop en zijn partijgangers uit tot een gevecht in open veld, maar toen ze bemerkten dat die paraat waren voor de strijd, keerden ze naar huis terug. Die dag was de hele gemeente van Sint-Truiden gewapend uitgetrokken tot aan de Jeker bij Wareme om de Luikenaren en de Tongenaren te helpen tegen de bisschop. Omstreeks noentijd zochten ze een plaats om te rusten en te eten; aldus een aangenaam plekje in het groen zoekend, geraakten ze in groepjes verspreid. Op de plotse-linge kreet 'Te wapen! Te wapen!' stelden allen zich in het gelid en wachtten daar onvervaard. Maar toen hun aanvoerder, Eustatius senior van Halmaal, die er vast op rekende dat de Sint-Truidenaren op hun post zouden blijven, met enkelen vooruitreed om te onderzoeken of de vijand geen hinderlagen had gelegd, vermoedden de mannen van Sint-Truiden dat hij uit vrees was gevluht en begonnen nu zelf uiteen te gaan. Nu stormde heer Johannes de Harduemont met een kleine groep van de Waroux en inwoners van Warfusée op hen los, nog vóór ze de slagorde konden herstellen; zij sloegen onmiddellijk op de vlucht. Hoewel slechts geringe weerstand werd geboden, werd een honderdtal gedood en een dertigtal gevangen genomen. De meesten ontsnapten naar de versterkte stad, anderen door over te waden naar de andere oever. Tenslotte werden heel wat van onze stad genoten, die, gewond of buiten adem, niet meer tot vluchten in staat waren, door rovers, die vanuit de stad zelf als vrienden met de stadbewoners meekwamen, neergestoken en beroofd, zodat velen van hen, die door hun vijanden niet dodelijk waren verwond, nu omkwamen onder de handen van rovers. Enkele dagen later werden vijf van die rovers in de stad gevat; vier kwamen terecht op de pijnbank en werden levend geradbraakt; de vijfde, die verwant was met een geacht burger uit de stad, werd niet naar de folterplaats gesleept, maar geboeid weggevoerd.

Onder die terechtgestelden was ook de vrouw van een hunner, Marquard genaamd. In dezelfde maand trokken Luikenaren en Tongenaren met hun medestanders uit de families d'Awans en Hosemont weer met gewapende benden door Haspengouw en het graafschap Loon in een poging om alle aanhangers van de bisschop samen met de bisschop zelf uit te schakelen en uit de streek te verdrijven. Na hier en daar kastelen te hebben vernield, staken ze de dag van de translatie van de H. Benedictus te Langdries²⁵⁶ de toren en alle andere gebouwen in brand en vernietigden ze.

13 juli Voorts vernielden ze op Sint-Margriet het kasteel te Heers en brandden het dorp plat.

1 sept. Inlassing. In de maand augustus van het zelfde jaar, omstreeks Sint-Egidius, belegerden dezelfde de burcht van Harduemont²⁵⁷, die ze tot overgave dwongen en verwoestten. Ook de torens van Velroux²⁵⁸ en Osborne²⁵⁹ haalden ze neer. Zodanig verwoestten ze in heel de streek dorpen en versterkingen, dat aan de bisschop en zijn aanhangers slechts één steunpunt overbleef, de stad Hoei, waar de bisschop zelf, het kapittel van Luik met deijkerken en hoven van Luik, de familie van de Waroux en de inwoners van Warfusée een veilig toevluchtsoord hadden.

25 sept. 1328 Inlassing. Op 25 september, Sint-Firmin, kwam de graaf van Gelre²⁶⁰ met een machtig leger de bisschop te hulp bij Hoeselt²⁶¹ om het onrecht te wreken dat de Luikenaren hun bisschop hadden aangedaan. Terwijl zijn mannen hun tenten opsloegen, overvielen Luikenaren en Tongenaren hen onverwacht omstreeks het vesperuur om hen door een verrassende aanval te vernietigen. Vóór de bisschop en zijn mannen toegerust waren voor het gevecht, boden de Geldersen manhaftig weerstand; maar onder de overmacht van de vijand sneuvelde menig Gelderlander. Op het moment dat zij bijna tot vluchten werden gedwongen, stormde de bisschop met een kranige troep op de Luikenaren los, zodat de Geldersen, weer moed vattend, de bisschop hulp boden alsof ze vers aan de strijd begonnen. Na een lang en verbeterd gevecht ging de overwinning naar de bisschop en de graaf van Gelre; aan de kant van de Luikenaren en Tongenaren sneuvelden twaalfhonderd man en werden er vierhonderd door de Geldersen krijgsgevangen gemaakt; de overigen vluchtten.

Inlassing. In dezelfde maand sloeg de bisschop het beleg voor Tongeren²⁶²; hij kon rekenen op de Hoeienaren, de familie Waroux, de inwoners van Warfusée; hij had nog enkele andere geduchte mannen en de graaf van Gelre aangeworven. Maar de graaf wilde, ondanks het aandringen van de bisschop, niet langer aan de belegering deelnemen, maar tegen het oorlogsrecht in - zo beweerde men - naar huis keren met tachtig van de rijkste gevangenen. Toen de bisschop bovendien zag hoe ijverig de Tongenaren hun poorten en wallen langs de binnenzijde met aarde en stenen versterkten om weerstand te bieden aan de opgestelde belegeringstuigen en vernam dat de Hoeienaren niet tot de aanval wilden overgaan, stemde hij toe, op aanraden van enkele vorsten, zij het met tegenzin, met Luik en Tongeren over de vrede te onderhandelen.

²⁵⁶ Onder Berlingen

²⁵⁷ Onder Verlaine

²⁵⁸ Bij Hollogne-aux-Pierres

²⁵⁹ Onder Glons

²⁶⁰ Reinoud II, 1318-1343

²⁶¹ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 403; Mathias de Lewis, o.c., p. 100; Levold von Northof, o.c., p. 168

²⁶² Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 404

Eindelijk kwam de verzoening tussen deze laatsten en hun heer, op voorwaarde van een vergoeding van 50.000 pond Toernoois. Terwijl de bisschop de belegering staakte, beloofden zij van hun kant voort aan hun heer geen moeilijkheden meer te berokkenen, geen afbreuk te doen aan de oude, lofwaardige instellingen van het land, in de toekomst het niet meer te wagen beslissingen van schepenen, waar ze ook uitgevaardigd mochten zijn, aan te vechten; de Luikenaren en Tongenaren stuurden gijzelaars naar Hoei, die daar zouden blijven tot het charter was opgesteld en van zegels voorzien. Bekend om hun sympathie voor hun bisschop en beducht voor een aanval vanwege de leiders van de gemeente, weken in die tijd enkele inwoners van Sint-Truiden, van wie de meesten schout, schepen of officiaats waren, uit naar de bisschoppelijke villa te Alken om daar bescherming te zoeken. Naar aanleiding daarvan probeerden de volksleiders sommigen van hen 's nachts gewapend te overvallen terwijl zij thuis sliepen; maar zij ontsnapten, voor zover zij konden, door de achterdeur. Van anderen die uit de stad waren gevlucht, plunderde men de goederen. Toen de bisschop en de zijnen zagen dat na het tot stand komen van een voorwaardelijke vrede met de Luikenaren, de Tongenaren en hun medestanders, waarin deze mensen zich onderdanig schikten, alleen nog de Sint-Truidenaren geen verzoening betrachtten, niettegenstaande de zware nederlaag die hun kort geleden bij Waremmes was toegediend door helpers van de bisschop, beraamde deze met zijn raden een plan om de stad zelf onverhoeds binnen te rukken. Hij besloot met een gewapende troep op een vroege morgen door de diepe bedding van de gracht van Nieuwenhuizen naar de brug van de Cloppempoort te gaan en zó de stad in te nemen, omdat op die plek de versterking haar zwakste punt vertoonde. Dit plan werd evenwel niet verwezenlijkt, om dat, zoals hieronder zal blijken, spoedig vredesonderhandelingen begonnen. Naar aanleiding van dit plan om de stad onverhoeds in te nemen, werd enige jaren later tussen de Cloppempoort en de 'Veepoort' een machtige toren opgericht om vijandelijke aanvallen af te slaan.

1328 *Inlassing over de tegenpaus.* In dat jaar of in het vorige²⁶³ liet onder de dekmantel van een vermeend privilege van de clerus te Rome een Minderbroeder zich tot paus kronen en nam de naam Nicolaas V²⁶⁴ aan. Hij stelde kardinalen aan en erkende Lodewijk, hertog van Beieren, als keizer aan wie men drie jaar voordien op grond van het zelfde valse privilege de keizerskroon had toegekend²⁶⁵. Telkens als Lodewijk ergens een stad innam, deed deze paus daar zijn intrede en deelde er beneficia uit. Zo gedroeg hij zich al vijf jaar, toen hij door een vorst in wie hij vertrouwen had, maar die een grote som van paus Johannes had ontvangen, vóór de ware paus, Johannes, te Avignon werd gebracht waar hij, met de strop om de hals, nederig fout bekennd en openlijk zijn ketterse euveldeed afzwerend, genade verwierf. Hij werd nu onder eervol toezicht geplaatst, maar overleed korte tijd nadien²⁶⁶.

23 aug. *Inlassing.* In hetzelfde jaar, op de dag vóór Sint-Bartholomeus, werd de graaf van Vlaanderen²⁶⁷ met vele edelen door een opstand van de pas opgerichte gemeente uit zijn graafschap verdreven, waarna Filips van Valois, de Franse koning, Vlaanderen binnenviel en een bitter bevochten zege op de Vlamingen behaalde²⁶⁸. Daar sneuvelden 14.000 Vlamingen. Nu stelde de koning de graaf weer in het bezit van zijn gebied, waar de opstand overal bedwongen was. Dat gebeurde tijdens het tweede jaar van zijn regering.

14. In 1329 kwam bisschop Adolf tot inkeer en kreeg berouw over het onze abdij aangedane onrecht, toen hij de onverzettelijkheid van de Sint-Truidenaren bemerkte, aan wier zijde hij een twist, die veertien jaar geleden tegen ons klooster begonnen was, aan het hof te Rome had voortgezet, terwijl de Luikenaren en de andere gemeenten het vorige jaar weer vrede met hem hadden gesloten. Toen nu de abt zekere dag voor deze zaak naar zijn hof te Alken kwam, bespraken ze daar met elkaar het probleem; de bisschop uitte zijn ontevredenheid over de moeilijkheden die de Sint-Truidenaren hem berokkenden, de abt de zijne over de verdaging van het geding, die voor de duur van drie jaar was aangegaan en nog niet verstreken was. Toen ze onder goddelijke inspiratie weer bevriend waren geworden, spraken ze af niet afzonderlijk, maar in onderlinge verstandhouding over vrede te onderhandelen met de Sint-Truidenaren, die reeds de vernedering van een nederlaag hadden ondergaan. Toen de Sint-Truidenaren enkele dagen later inzagen dat hun heren weer goede vrienden waren geworden, stuurden ze geziene en wijze mannen om over een vredesverdrag te spreken. De onderhandelingen met de bewoners van de stad duurden lang, omdat de abt elk onderhoud weigerde zolang zij de gemeente in stand hielden. Na gehouden beraad stuurden ze twee prominenten naar Nieuwenhoven, die de stichtingsoorkonde van de gemeente, bekrachtigd door de zegels van de bisschop en het Luikse kapittel, aan abt Adam afgaven. Toen deze de zegels verbrak zei hij: 'Wel! Wel! Naar aanleiding van deze brief heb ik meer dan 10.000 florijnen uitgegeven'.

29 dec. Op 29 december van datzelfde jaar vergaderden de bisschop van Luik met zijn raadgevers en abt Adam met zijn vrienden te Nieuwenhoven: de bespreking duurde zeer lang, dusdanig dat drie prominente bemiddelaars tussen de avondschemering van de ene dag en die van de volgende dag, vijfmaal te paard van Nieuwenhoven naar de bewoners van de stad reden en omgekeerd.

²⁶³ 12 mei 1328

²⁶⁴ Petrus Rainalducci als Nicolaas V gekozen na de inneming van Rome door Lodewijk van Beieren

²⁶⁵ Lodewijk werd op 17 januari 1328, tien dagen na de inneming van Rome, tot keizer gekroond.

²⁶⁶ Nicolaas deed op 25 juli 1330 te Pisa afstand en nogmaals op 25 augustus in Avignon. Hij overleed 16 augustus 1333

²⁶⁷ Lodewijk van Nevers, 1322-1346, graaf van Vlaanderen

²⁶⁸ Slag bij Kassel. Filips VI overwint in 1328 Zannekin

Tenslotte werd vrede gesloten²⁶⁹ onder volgende voorwaarden: de inwoners beloofden geen gemeente meer te stichten, er zelfs geen te aanvaarden indien die hun geschonken werd zonder instemming van hun beide heren; voorts andere bepalingen, zoals ze punt na punt vervat zijn in een oorkonde die in ons archief berust. Bovendien werd in volledige eensgezindheid een plechtige optocht gehouden; op een afgesproken dag dat de beide heren, Adolf van Luik en abt Adam, met talrijke aanzienlijke mannen zich te Nieuwenhoven bevonden, kwam het volk bijeen op het marktplein en ging in een stoet zijn heren tegemoet tot op een plek in het veld, gelegen tegenover de molen van ons klooster te Melveren. Vooraan stapten de kapiteins van de ontbonden gemeente met tweehonderd aanzienlijken uit de stad; ze hadden hun kleren afgelegd en gingen in hem den broek, blootshoofds en barrevoets; hun zwaarden hadden ze uit de schede getrokken en droegen ze, de punt gericht op hun borst; de andere stadbewoners volgden gekleed. Aangekomen op de reeds genoemde plaats in het veld, knielden ze en smeekten in koor hun heren nederig om vergeving. Nadat die hen welwillend en genadig aangenomen hadden, scholden zij hen hun buitensporigheden kwijt; met een sierlijk gebaar greep de bisschop het zwaard van een hunner bij het gevesten ermee zwaaiend, zei hij: *'Zie, als ik zou willen, zou ik u nu kunnen doden!'*. Daarop werd in tegenwoordigheid van allen de oorkonde met de vredesbepalingen punt na punt in de volkstaal voorgelezen; volmondig keurden allen de inhoud goed en met geheven rechterhand zwoeren ze, op straffe van excommunicatie, voor zichzelf en voor hun nakomelingen in de toekomst niets te ondernemen dat daarmee strijdig was. Daarop keerde men terug naar de stad; de beide heren, bisschop en abt, met hun gevolg sloten nu de stoet. Toen die de stadspoort, die de Nieuwpoort genoemd wordt, binnenging en de heren bemerkten dat een groep priesters en geestelijken hun tegemoet kwam, stegen ze eerbiedig van hun paarden en voorafgegaan door de stadbewoners in hun hemd, ging de stoet nu tot in de abdijkerk. Daar werd nog het 'Te Deum' met de antifonen gezongen, waarna allen tevreden naar huis gingen.

Voorts. Abt Thomas had eertijds aan de vader van priester Johannes van Veulen vijf bunder grond, die met geld van onze abdij waren gekocht, in leen gegeven, in de verwachting dat hij, die tot de aanzienlijken van de stad behoorde, hem in ruil daarvoor hulp en bijstand zou verlenen op het geschikte ogenblik – hetgeen hij ook inderdaad deed. Toen nu de priester in datzelfde jaar aan het ziekbed gekluisterd werd, droeg hij de hier voren genoemde vijf bunder leengrond over aan Johannes van Diest, prior van het convent van de abdij van Sint-Trudo. Zijn bedoeling daarbij was dat van de opbrengst van dat stuk grond vooreerst, blijvend, zes mudden rogge zou geleverd worden voor het rantsoen in de refter, althans voor degenen die daar aanzaten op woensdag en voor wat daarna nog overschoot, trof hij in zijn testament de regeling dat de alsdan in functie zijnde pitanciarus er zou over waken, dat dit overschot geregeld omstreeks Sint-Nikolaas dag door de aalmoezenier als brood zou uitgedeeld worden onder de armen aan de poort.

31 okt. In tegenwoordigheid van verscheidene leenmannen hechtte abt Adam zijn onvoorwaardelijke goedkeuring aan deze schikkingen op de dag vóór Allerheiligen²⁷⁰.

Voorts. Abt Adam stond in zijn tijd onze goederen te Kerkom af aan zijn broer Godfried, een krijgsman, om ze door hem te laten bewerken; dit was geen definitieve maar een tijdelijke afstand. Maar na het overlijden van de abt beweerden de kinderen van Godfried dat ze die grond definitief hadden verkregen als landbouwgrond, maar dat was niet waar. Abten moeten er zich dus wel voor wachten aan hun verwanten goederen van de abdij te geven, al was het maar om ze tijdelijk te bewerken.

Voorts. In de tijd vóór deze abt waren sedert onheugelijke tijden afzonderlijke inkomsten voor de dienst van de keldermeester, te onderscheiden van de inkomsten van de abt. De keldermeester wendde ze aan om het convent van levensmiddelen in de refter te voorzien en om overal elkeen de hem toekomende maat wijn toe te delen. Maar toen Adam tot abt was verkozen, werden bedoelde inkomsten geïncorporeerd in de inkomsten van de abt, die voortaan daarmee de gemeenschap voorzag van brood, wijn, bier, brandstof, zout, tafellakens, servetten, dienaren en voorts dingen die nodig en gebruikelijk waren.

Deze abt had heerlijke rode wijn²⁷¹ in zijn kelder, die meer dan andere soorten in de smaak viel van de oudere monniken. Toen de abt dat vernam, liet hij hun weten dat, als zij er de voorkeur aan gaven van dergelijke wijn te drinken, hij dat best vond. Toen men in het convent evenwel navraag had gedaan naar de ligging van de akker die deze wijn had voortgebracht en zij te horen kregen dat hij niet aan de Rijn lag, wilden zij die wijn niet meer, want, zo beweerden zij, tot hun prebende behoorde alleen maar Rijnwijn.

Voorts. Deze abt verwierf voor het rantsoen van het convent op vrijdag permanent zesentwintig mudden rogge als supplement op de tiend, die wij in Borlo bezitten, zoals zijn voorganger Willem I vroeger zesentwintig andere verworven mudden daartoe bestemd had; zo verkrijgt ons convent van de bedoelde tiend permanent tweeënvijftig mudden rogge. Hij liet ook de zaal van onze woning te Donk naar het oosten verlengen door toevoeging van een boog. Het was ook deze abt die daar en te Nieuwenhoven van de grond af een versterking liet oprichten, hetgeen aanleiding gaf tot beschuldigingen tegen hem ten tijde van de eerder besproken visitatie.

²⁶⁹ Cfr. Piot, o.c., p. 472-475 voor de Latijnse versie van de oorkonde

²⁷⁰ De oorkonde bij Piot, o.c., p. 469-471

²⁷¹ De tekst vermeldt vina rubea, braambessenwijn. Kennelijk is evenwel vina rubra, rode wijn, bedoeld

1330 Inlassing. In 1330 bezocht Engelbert, Luiks kanunnik, oom van de bisschop van Luik, Adolf, die men verweet onze abdij heel wat last te hebben berokkend, onze abdij en overnachtte er. Toen zich een ettergezwel in zijn keel ontwikkelde en zijn einde naderde, riep hij de abt bij zich en smeekte hem nederig om vergiffenis voor de moeilijkheden die de abdij door zijn fout had ondergaan; hij beloofde vast dat, mocht hij genezen, hij uit al zijn krachten een trouwe steunpilaar voor onze kerk wilde worden. Enkele dagen later ontving hij vroom de sacramenten van de Kerk; toen zijn ziekteverergerdeenhijnognauwelijkskonspreken, vroeg hij hiertoe worden begraven en overleed²⁷². Hij werd plechtig begraven vóór het altaar van O.-L.-Vrouw, in een zijbeuk van de kloosterkerk, rechts van de kapel van Sint-Trudo.

Inlassing. Na vredesonderhandelingen tussen bisschop Adolf en de burgers van Luik keerden tijdens dat jaar de Luikse kanunniken en enkele priesters van ondergeschikte kerken naar Luik terug²⁷³ om weer in communiteit te gaan leven. De gesloten overeenkomst werd door een charter bekrachtigd²⁷⁴.

15. Op 6 augustus 1330 omstreeks middernacht, na vroom te hebben gecommuniceerd en te zijn gezalfd, overleed abt Adam van Ordingen tijdens het 33ste jaar van zijn prelatuur; hij was een krachtig leider geweest. Tijdens de begrafenisplechtigheden, de derde daaropvolgende dag, werd hij in het middenschip van de kloosterkerk bijgezet in het graf van zijn voorganger. Hij liet een voldoende voorraad na voor zijn klooster; voor levensmiddelen noch voor andere benodigdheden was hij enig geld schieter iets verschuldigd; men dacht in zijn geldkist een grote geldsom te zullen aantreffen. Toen prior en ouderen ze ontsloten, hingen de riemen van de geldzakjes buiten de sloten en de meeste zakjes werden leeg aangetroffen; daar men slechts 50 pond oud groten vond, rees een ernstige verdenking tegen zijn familie.

Gesta van abt Amelius

1. 1330 Nog tijdens hetzelfde jaar 1330, het 18de bisschopsjaar van Adolf, terwijl de keizerszetel nog steeds vacant was wegens de excommunicatie van Lodewijk van Beieren, werd Amelius van Schoonvorst, ook genoemd Maschereel, tot abt alhier verkozen²⁷⁵; dat gebeurde op 13 november en weinige dagen later werd hij gewijd in tegenwoordigheid van de Luikse abten van Saint-Jacques en van Saint-Gilles.

Inlassing. In het volgende jaar werd Petrus Andricas, die de gemeente te Luik lange tijd als kapitein had geleid, met negenendertig van zijn aanhangers door een uitspraak van de schepenen te Vottem verbannen²⁷⁶.

Inlassing. Op bevel van Jan, hertog van Brabant, roofde in datzelfde jaar de meier van Tienen een partij laken die Sint-Truidense kooplieden naar de markt hadden gebracht. Hoewel de voerlieden hun koopwaar in veiligheid hadden gebracht in de naastbij zijnde kerk op Brabants gebied, werd ze door hem met geweld geroofd en weggevoerd. Terwijl enkelehandelaarsvanonzestadzichtegendezeroversweerden, werden ze op wrede wijze gewond. Nu werd van de hertog door de kerk van Luik en door de stad door middel van gezanten geëist, dat hij het geroofde zou teruggeven, opdat zij zich niet verplicht zouden zien op een identieke wijze tegen Brabant op te treden²⁷⁷. De hertog antwoordde: *'Ik ben wel bereid het geval met de bisschop te bespreken, maar aan de Sint-Truidenaren, die mij beledigden, zal ik geen concessies doen.'*

23 apr. 1332 Inlassing. Op 23 april 1332 verklaarden bisschop Adolf, Johannes, koning van Bohemen, de aartsbisschop van Keulen²⁷⁸, de graven van Gelre, van Gulik²⁷⁹, van Bar²⁸⁰, van Namen²⁸¹, van Loon²⁸² en de heer van Valkenburg²⁸³ met hun leenmannen de oorlog aan de hertog van Brabant. Na beraad met de aanzienlijken uit het land van Luik rukten ze gezamenlijk, de aartsbisschop van Keulen en de graaf van Bar uitgezonderd, Brabant binnen om het onrecht te wreken dat de hertog hun had aangedaan. Hannuit en omliggende dorpen staken zij in brand.

26 apr. Inlassing. In diezelfde maand, namelijk op 26 april, op zondag 'Quasimodo'²⁸⁴, deed bisschop Adolf, die kort voordien vrede had gesloten met zijn volk, vergezeld van de genoemde vorsten, terwijl clerus en volk hem in processie tegemoet kwamen, weer zijn intrede in de stad²⁸⁵, waar hij zeven jaar vandaan gebleven was. Hij trad binnen langs de St.-Walburgis-poort, steeg van zijn paard, begaf zich in de kapel van genoemde maagd en werd daar met de pontificalia bekleed. Een plechtige stoet trok voorop en de bisschop genoot een eervolle ontvangst in de stad; hij begaf zich naar de kerk van Sint-Lambertus²⁸⁶.

²⁷² Engelbert François overleed blijkens het grafschrift op 19 juni 1330. Cfr. editie De Borman, o. c, p. 269, noot 1

²⁷³ 21 juli 1330

²⁷⁴ Cfr. M.G. Louvrex, *Receuil contenant les édits et règlements faits pour le pays de Liège et le comté de Looz*, II, Liège 1751, p. 64.

²⁷⁵ Hij was een zoon van Raas Masereel van Schoonvorst, heer van Schönau en Ulpich (Eindnoot 76 van PDF)

²⁷⁶ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 406; Levold von Northof, o.c., p. 174; Mathias de Lewis, o.c., p. 102.

²⁷⁷ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 407

²⁷⁸ Walram van Gulik, 1332-1349.

²⁷⁹ Willem IV, 1328-1361

²⁸⁰ Edouard I, 1302-1336

²⁸¹ Jan II, 1330-1335

²⁸² Lodewijk IV, 1323-1336

²⁸³ Reinoud, 1305-1333(?).

²⁸⁴ Zondag Quasimodo is Beloken Pasen

²⁸⁵ Luik

²⁸⁶ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 409; Levold von Northof, o.c., p. 176; Mathias de Lewis, o.c., p. 103

4 mei Inlassing. Op 4 mei hadden de eerder genoemde vorsten te Luik een bijeenkomst met de graaf van Bar; op 6 mei gingen ze met de bisschop en het Luikse leger, met de standaard voorop, gedurende acht dagen Brabant verwoesten met brand en plundering; ze zwermden uit tot Mont-Saint-Guibert en Geldenaken; de buitenwijken van Geldenaken werden gedeeltelijk in de as gelegd; ondertussen hield hertog Jan met zijn leger zich veilig binnen het klooster van Heylisse; hij werd daar tot ridder geslagen²⁸⁷, maar deed niets om zijn gebied te verdedigen.

13 mei Ondanks zijn verzet bewerkte de graaf van Henegouwen²⁸⁸ de godsvrede tot na St.-Jan-de-Doper²⁸⁹; allen keerden dus naar hun haardsteden terug op Sint-Servaasdag. De bespreking werd gevoerd onder de scheidsrechterlijke bemiddeling van de Franse koning Filips²⁹⁰. Voor zover er sprake was van de oorzaken van het onrecht dat de hertog de bisschop en de stad van Sint-Trudo had aangedaan, kwam men tot volgend besluit: ten eerste, de hertog zou voldoening schenken aan de bisschop van Luik voor het onrecht hem aangedaan, waarna het interdict zou worden opgeheven; ten tweede, de inwoners van Sint-Truiden zouden schadeloos gesteld worden voor het laken dat hun ontroofd was. Deze twee voorwaarden werden nageleefd zoals de koning het had voorgesteld; maar wat betreft het onrecht door de hertog aan de genoemde graven aangedaan, werd geen akkoord over een passende vergoeding bereikt en opnieuw verklaarden zij de oorlog aan de hertog van Brabant.

1333 Inlassing. In het jaar 1333 stuurde Jan, hertog van Brabant, afgevaardigden met smeekschriften van de Franse koningin²⁹¹ en met de beschikking over belangrijke geldsommen naar paus Johannes XXII om een nieuw bisdom met bisschoppelijke zetel in de Brabantse stad Leuven op te richten, maar hij bereikte niets.

Inlassing. In datzelfde jaar verkochten bisschop Adolf en het Luikse kapittel aan de graaf van Vlaanderen de stad Mechelen met omliggende aanhorigheden voor de som van 100.000 regalen; verdrag door de Luikse kerk steeds te hernieuwen, zoals het feodale recht voorschrijft²⁹².

2. In hetzelfde jaar nog rees weer tweedracht tussen bisschop Adolf en Jan, hertog van Brabant. Vergezeld van Johannes, koning van Bohemen, die hem met veertien graven hulp bracht, kwam de bisschop met een talrijk leger naar onze stad van Sint-Trudo.

17 mei Vandaar rukte hij samen met de vermelde vorsten 's morgens vroeg op 17 mei, maandag na O.-H.-Hemelvaart, Brabant binnen; hij plunderde en verwoestte talrijke dorpen tot voorbij Jauche, terwijl de hertog zich in het klooster van Heylisse, gelegen aan de Brabantse grens, verschanste²⁹³. Toen de bisschop samen met de andere vorsten tegen vespertijd in onze stad terugkeerde, bracht een ridder van de koning van Bohemen de meier van Jauche als zijn gevangene met zich mee en sloot hem op tussen zijn paarden in een stal van onze boerderij; 's morgens leidde hij hem buiten onze hofstede en leverde hem ter bewaking uit aan de schout van de bisschop. Toen prior en convent dat vernamen, begaven ze zich terstond naar de bisschop en vorderden met aandrang de man terug die men had weggehaald uit onze immuniteit. De bisschop ontbood onmiddellijk zijn schout, bevrijdde de gevangene en bracht hem naar ons klooster; zo kon de man de volgende dag, ons convent dankend, vrij naar huis keren.

Inlassing. Omstreeks eind januari van het zelfde jaar brak weer onenigheid uit tussen Brabanders en Luikenaren²⁹⁴; Koenraad van der Marck, broer van bisschop Adolf, met Sint-Truidenaren onder commando van ridder Raas van Printhagen, sloeg het beleg voor Landen, dat de hertog versterkt had. Na een hardnekkig gevecht klommen de Sint-Truidenaren over de wallen, dreven degenen die weerstand boden op de vlucht en na een dapper ridder, heer Hendrik, rechter van Winden, en nog anderen buiten de omwalling te hebben gedood en ongeveer vijftig man in gevangenschap te hebben meegevoerd, plunderden zij de stad en staken haar in brand.

Inlassing. Ongeveer terzelfdertijd had de graaf van Vlaanderen op goede gronden de oorlog verklaard aan Jan, hertog van Brabant, omdat deze zich met de Mechelaren tegen hem verbonden had; de hertog had het vermaarde klooster van Affligem als een bolwerk voor de oorlogsvoering ingericht; van de transen van de hoog oprijzende toren kon hij duidelijk volgen wat er zich op het stadsplein in Aalst afspeelde²⁹⁵. Toen de wachtpost van hertog Jan zich moest terugtrekken uit dit versterkte klooster, stak het opgehitste leger van de graaf van Vlaanderen, Willem²⁹⁶, klooster en kerk in brand en verwoestte ze. Na gehouden beraad brachten abt en convent velen van hun medebroeders onder in hun prioraten en namen zelf hun intrek in de stad Brussel.

²⁸⁷ Door Otto, van 1319 tot 1350 heer van Cuyck. Cfr. Levold von Northof, o.c., p. 178

²⁸⁸ Willem I van Avesnes, 1304-1337, graaf van Henegouwen en Holland

²⁸⁹ 24 juni. Cfr. S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, t V, Liège 1840, p. 40.

²⁹⁰ Filips VI van Valois, koning van Frankrijk van 1328 tot 1350.

²⁹¹ Johanna van Bourgondië

²⁹² Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 412; Levold von Northof, o.c., p. 180; Mathias de Lewis, o.c., p. 103. De oorkonde bij A. Miraeus, *Opera diplomatica et historica*, uitg. J.F. Foppens, II, Leuven/Brussel 1723-1748, p. 1017.

Graaf van Vlaanderen was Lodewijk van Nevers, zie noot 68.

²⁹³ Hier zijn door een vetvlek in het handschrift enkele woorden onleesbaar.

²⁹⁴ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 407

²⁹⁵ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 407

²⁹⁶ Lees: Lodewijk van Nevers

Inlassing. In hetzelfde jaar ondernam de graaf van Gulik²⁹⁷ de onderwerping van de burcht Rolduc aan de overzijde van de Maas. Toen de hertog van Brabant na vijftien dagen de belegering door de graaf niet had verbroken, gaf de burcht zich over aan de graaf²⁹⁸.

5 mei Inlassing. Op 5 mei 1335 werd de verzoening bekrachtigd tussen de Awans en de Waroux, inbegrepen de bloedverwanten en nakomelingen van beide partijen. De strijd tussen deze beide families had gedurende meer dan achtendertig jaar gewoed met wrede moordpartijen aan beide zijden, maar na bemiddeling van het kapittel te Luik en van de bevolking uit de hele streek, werd nu plechtig vastgesteld, op straf van wedervergelding die blijvend zou duren en van verbanning uit het land, dat in de toekomst geen van hun afstammelingen de strijd zou heropenen tegen de tegenpartij, onder welk voorwendsel tot oorlog ook. Nu ze door de vrees voor zulke bestraffing ingetoomd werden, koos men uit beide partijen zes eerbiedwaardige personen, die schadevergoedingen zouden bepalen voor de vermoorden aan beide zijden; ook verplichtten beide partijen zich er toe de bevoegdheid van deze twaalf verkozenen in stand te houden om elke inbreuk op de vrede te bestraffen en telkens als er iemand van hen overleed, zou onmiddellijk iemand van zijn geslacht de plaats innemen²⁹⁹.

Inlassing. In dat jaar overleed paus Johannes XXII; in hetzelfde jaar nog werd Benedictus gekozen; hij werd in het jaar daarna gezalfd³⁰⁰.

1336 Inlassing. Toen in 1336 Lodewijk van Loon kinderloos overleed, bewees het kapittel te Luik uit de inhoud van een oud charter dat in die omstandigheid het graafschap verviel aan de kerk van Sint-Lambertus. Maar tegen hun opvatting in beweerde Diederik, heer van Heinsberg, een neef geboren uit de oudste zuster van Lodewijk, dat het graafschap hem, de oudste neef, toekwam. Dit gaf aanleiding tot een langdurig conflict³⁰¹.

Inlassing. In dat jaar schreef paus Benedictus aan Adolf, de bisschop van Luik, een brief vol bittere verwijten, waarin hij hem ervan beschuldigde de belangen van zijn kerk te verwaarlozen ten voordele van genoemde Diederik, een uit zijn zuster geboren neef³⁰².

1346 Over dit graafschap werd er voor de Curie te Rome lange tijd getwist; in het jaar 1346 tenslotte werd Diederik als graaf aangesteld door een legaat, die daartoe naar beide partijen werd afgevaardigd.

1337 Inlassing. In het volgende jaar werd Jan, hertog van Brabant, wegens herhaalde aanvallen op de kerk te Luik geëxcommuniceerd; tegen hem werd in de Sint-Lambertuskerk de klaagzang 'Media vita' gezongen³⁰³.

Inlassing. In hetzelfde jaar kwam de Engelse koning³⁰⁴ naar Brabant. Vervolgens begaf hij zich naar Lodewijk, de hertog van Beieren, die zich voor keizer uitgaf en die door paus Johannes eerder was geëxcommuniceerd. Omstreeks diezelfde tijd hield deze koning, als plaatsvervanger van de keizer, een gerechtszitting in het 'graanhuis' te Herk, waar in aanwezigheid van andere vorsten de hertog van Brabant, als markgraaf van het Rijk, het blote zwaard boven het hoofd van de koning hield.

3. In 1340 brak abt Amelius te Nieuwenhoven de oude zaal, die op instorten stond, met bijgebouwen af en bouwde een nieuwe met bijgebouwen op: een hoger vierkant gebouw op een stenen muur, waar van de fundamenten in een vijver lagen. Daaraan voegde hij een stenen kapel toe met stenen gewelf, met een altaar toegewijd aan(?)³⁰⁵ en hoger, op de verdieping, nog een vertrek waar men kon stoken. Later had hij er veel spijt van dat hij noodzakelijke verbouwingen in het klooster had verwaarloosd en hier, buiten de stad, dit verblijf zo weelderig had ingericht.

In hetzelfde jaar begon de abt aan de voltooiing van de hoofdtoren, de middelste toren van onze abdijkerk, die zijn voorganger Adam na de vroegere instorting reeds herbouwd had vanaf de fundamenten tot ruim halverwege; hij bracht de bakstenen murentotopdevoorzieneshoogte. Bovenopliethijnogeenmetleienbedekterijzige, houten spits aanbrengen, die maakte dat de toren tot op grote afstand zichtbaar was; de werken namen ongeveer twee jaar in beslag.

1341 Toen in het volgende jaar ernstige onenigheden ontstonden tussen de bisschop van Luik en Jan, hertog van Brabant, vermoedden de inwoners van onze stad, dat deze door de hertog zou belegerd worden; om aan de dreiging van uithongering te ontsnappen, ontwierpen ze een molen, die draaiend gehouden kon worden door paarden onder het juk te laten gaan en die buiten het bereik lag van de vernielende stenen van werptuigen.

²⁹⁷ Willem IV, zie noot 80. De burcht ligt in 's Hertogenrade en is te onderscheiden van de abdij van Rolduc

²⁹⁸ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 407; Levold von Northof, o.c., p. 180; Mathias de Lewis, o.c., p. 103

²⁹⁹ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 427; Levold von Northof, o.c., p. 184; Mathias de Lewis, o.c., p. 104.

De tekst van het vredesverdrag bij Hemricourt, o.c., p. 366

³⁰⁰ Johannes XXII overleed 4 december 1334. Zijn opvolger Benedictus XII werd op 20 december 1334 gekozen en op 8 januari 1335 te Avignon geïntroniseerd

³⁰¹ Over de Loonse successiestrijd cfr. J. Baerten, *Het graafschap Loon (11e-14e eeuw)*, Assen 1969, p. 141-150

³⁰² Diederik II van Heinsberg was gehuwd met Cunegunda van der Marck

³⁰³ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 439

³⁰⁴ Edward III, 1327-1377

³⁰⁵ Naam in het manuscript niet ingevuld

Na overleg kwam men tot het besluit dat voor de opstelling van een dergelijke molen geen plaats beter geschikt was dan de binnenplaats en het terrein van onze immunitet, in de volkstaal 'Vrijthof' geheten, een plaats die centraal gelegen was binnen een omheining van muren. Zij wendden zich tot de abt en verkregen van hem inwilliging van hun verzoek; ze verbonden zich ertoe dat, indien zij, na de oorlog, op aanvraag van de abt of van een van zijn opvolgers, molen en woning niet op eigen kosten binnen de twee maanden hadden afgebroken, de hele constructie vanaf dat moment onvoorwaardelijk zou overgaan in het bezit van de abdij. Ze stichtten deze molen dus in goede verstandhouding, waarvan wij nog een geschreven oorkonde bezitten³⁰⁶.

4. 1340 In het jaar 1340 ging onze stad gebukt onder zware schulden wegens afbetalingen, zo erg dat de schepenen verklaarden dat zij niet langer in staat waren de lasten van de stad te dragen, indien hun tijdelijke heren geen doeltreffende maatregelen namen. Deze heren, bisschop Adolf en abt Amelius, bespraken de zaak met de inwoners en met instemming van de hele stad verkozen zij –of liever aanvaardden zij– de verkiezing van twaalf prominenten, die inkomsten en belastingen in de hele stad zouden heffen en bestemmen tot algemeen nut, zonder dat de schepenen daarbij mochten tussenbeide komen.

Omdat voor het afbetalen van zo zware uitgaven de 'verdedigingsbelasting' niet zou volstaan, werd unaniem beslist dat telkenjare de burgers individueel belasting zouden betalen naar gelang de aard van hun bezittingen, namelijk de rijksten 7 florijnen, de overige categorieën steeds minder, totdat de uitgaven draaglijker werden. Opdat deze maatregelen nog doeltreffender zouden zijn, stonden de heren toe, op aandringen van het volk, dat de gemene weiden voor een termijn van achttien jaar zouden verpacht worden. Wegens deze gunst gaven de stadbewoners aan de bisschop van Luik 1600 florijnen in baar geld en aan de abt beloofden zij op zijn verzoek in een open brief 1100 florijnen.

25 apr. 7 mei 1342 Inlassing. Op 25 april 1342 overleed paus Benedictus XII, een Cisterciënzer; zijn opvolger werd Clemens VI, een Benedictijn van Limoges, die op 7 mei gezalfd werd³⁰⁷.
Op 7 juni van het zelfde jaar brandde Mechelen, een belangrijke stad, bijna volledig af³⁰⁸.

Inlassing. In hetzelfde jaar sneuvelde in de strijd tegen de heidenen Godfried, enige zoon van Diederik, heer van Heinsberg, toekomstige graaf van Loon. Van moederszijde was hij een neef van de bisschop van Luik, Adolf.

5. Toen in 1344, ten gevolge van wanbeheer van schepenen en raadsleden onze stad onder zo onnoemelijke schulden gebukt ging, dat alleen nog de vindingrijkheid van betrouwbare personen haar kon behoeden voor de totale ondergang, werd het volk bijeengeroepen door het luiden van de banklok; de bisschop betrad dan - de abt bleef afwezig wegens ziekte - onze tuin, 'Vrijthof' geheten, en deed met instemming van de bevolking de aanwezige schepenen gevankelijk weggeleiden, sommigen naar de woning van zijn schout, anderen naar het huis van de schout van de abt; hun straf zou bepaald worden na een grondig onderzoek van hun wanbeheer.

3 nov. Maar reeds enkele maanden later, namelijk op 3 november van dat zelfde jaar, overleed bisschop Adolf op het kasteel te Clermont, dat hij nog had aangekocht. Hij had de Luikse kerk gedurende 33 jaar krachtig geleid. Na zijn overlijden werd Engelbert tot bisschop gekozen, voordien proost te Luik en zijn neef van broeders zijde³⁰⁹.

1345 Over dezelfde gebeurtenis. In de loop van het daaropvolgende jaar 1345 wensten de elect³¹⁰ en abt Amelius de bestraffing door te voeren van schepenen en raadsleden, waaraan bisschop Adolf, in overleg met zijn kapittel, het vorige jaar was begonnen. Met instemming van de hele stadsbevolking ontsloegen ze schepenen en raadsleden wegens hun wanbeheer, wezen hen terecht en legden hun een geldboete op³¹¹. Schepenen en raadsleden beloofden daarop dat ze zich niet meer zouden inlaten met het bestuur van de stad, tenzij met de toestemming van beide heren en van de stadbewoners; zo werden ze uit hun gevangenschap verlost.

In het zelfde jaar werd Engelbert na toestemming van paus Clemens VI tot bisschop van Luik gewijd.

Inlassing. In datzelfde jaar maakte een epidemie, bulenpest namelijk, ontelbare slachtoffers. De ziekte was eerst als een orkaan door verscheidene overzeese heidense gebieden geraasd en sloeg uiteindelijk ook toe in Christengebied: Gallië, Alemannië, Germanië, Engeland en andere gewesten³¹².

³⁰⁶ Cfr. de oorkonde van 1 oktober 1348 bij Piot, o.c., p. 495-496

³⁰⁷ Clemens VI werd op 7 mei 1342 gekozen en op 19 mei 1342 geïntroniseerd

³⁰⁸ De brand had plaats op 29 mei 1342. Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 464; Levold von Northof, o.c., p. 188; Mathias de Lewis, o.c., p. 110

³⁰⁹ Engelbert van der Marck werd op 25 februari 1345 door de paus tot bisschop van Luik benoemd.

Op 15 april 1364 werd hij aartsbisschop van Keulen. Hij overleed 26 augustus 1369

³¹⁰ Engelbert van der Marck werd pas op 18 december 1345 tot bisschop gewijd

³¹¹ Cfr. de oorkonde van 31 april 1345 bij Piot, o.c., p. 489-490

³¹² De epidemie bereikte Italië in het najaar van 1347. In de hier genoemde landstreken heerste zij van 1348 tot 1350.

Cfr. W.H. McNeill, *Plagues and peoples*, New York 1976, p. 148

Ze kende volgend verloop. Op de slijmvliezen, vooral bij jongeren, ontstonden talrijke knobbels als een noot of een dadel; spoedig volgde brandende koorts, zodat de zieke dikwijls binnen de drie dagen stierf. Wie die derde dag overleefde, kon hopen in leven te blijven; de plaag was zo besmettelijk, dat niet slechts aanraking van de zieke of contact met zijn adem, maar zelfs zijn dekens of kleren gezonden besmetten.

1383 Deze epidemie bleef van dat jaar af met onderbrekingen voort woekeren, nu eens hier dan elders, tot in 1383. In de annalen van het jaar 546, het 18de regeringsjaar van keizer Justinianus I, leest men over deze kwaal, dat zij, na het overlijden van de H. Remigius van Reims, van Alemannië tot in Frankrijk woedde; vervolgens in het Romeinse Rijk tijdens het jaar 563, dat is het 36ste jaar van Justinianus I; weerom in 592, tijdens het 9de regeringsjaar van Mauritius, het eerste jaar van het pontificaat van de heilige paus Gregorius de Grote, die de aankondiging van het goddelijk erbarmen in verband met deze builenpest ontving, toen hem boven op het dak van een hoge burcht een engel verscheen, die zijn geheven, blote zwaard liet zakken en weer in de schede stak³¹³.

1345 Inlassing. Tijdens datzelfde jaar schafte Willem, graaf van Holland en Henegouwen³¹⁴, zich een grote voorraad levensmiddelen en pijlen aan, onder voorwendsel van een inval in Friesland, maar in feite bestemd tegen Utrecht. Zodra hij bevoorrad was en een sterke troepenmacht had verzameld, verklaarde hij de inwoners van Utrecht onverhoeds de oorlog en sloeg het beleg voor hun stad; daar zij evenwel dapper weerstand boden en ook omdat de graaf aan de weet gekomen was dat hun voedselreserve nog voor twee jaar toereikend was, sloot hij, na een lange belegering, vrede met hen.

26 sept. Inlassing. Op 26 september van hetzelfde jaar rukte deze graaf Friesland binnen, hoewel zijn oom, heer Jan van Beaumont, hem dat afraadde. Al te gehaast - twee afdelingen van zijn troepenmacht waren nog niet aangekomen - trok hij met slechts een derde van zijn leger vooruit om op een open terrein, dat met dijken versterkt was, de strijd met voetvolk aan te gaan. Toen de Friezen slechts sporadisch opdaagden en de dijken doorstaken, zodat het water overvloedig toestroomde, geraakte de graaf met zijn gevolg vast in de drassige modder en werd zonder verweer gedood; zij die vluchtend aan de zwaarden van de Friezen trachtten te ontkomen, zonken als een steen in het diepe water. Daarop zinspeelt volgende tekst: 'Duizend, driemaal honderd, viermaal tien, eenmaal vijf, tijdens de nacht van Cosmas, treuren Holland en Zeeland, want Friesland doodde hun graaf.' en eveneens volgend chronogram:

1345 'Nox Cosme luxit Hollos quos Frisia flixit' Cosmas' nacht dompelde de Hollanders in de rouw, want Friesland versloeg hen.

1346 Inlassing. In hetzelfde jaar³¹⁵ kwam de abt van de H. Nicasius te Gent³¹⁶, in opdracht van de paus met een apostolische brief naar Luik, hief de excommunicatie op van Diederik, heer van Heinsberg, die nu al bijna tien jaar in strijd was met het Luikse kapittel over het graafschap Loon en verzachtte het interdict dat al geruime tijd op het hele Land van Loon drukte.

6. In hetzelfde jaar gingen de Luikenaren samen met de goede steden uit het Land van Luik een verbond aan tegen bisschop Engelbert; ook met de Vlamingen maakten ze afspraken en sloten ze een bondgenootschap, zodat de ene tot passende hulp aan de andere verplicht was. Toen de bisschop begreep dat hij overal werd uitgesloten, liet hij de Sint-Truidenaren weten dat hij een vriendschappelijk gesprek met hen wilde over de ongeregeldheden die zij tegen hem hadden ondernomen, indien zij hem toestonden ongestoord naar hun stad te komen en er een tijdlang verblijf te houden; maar daarmee wilden zij absoluut niet instemmen. Toen abt Amelius zag dat de inwoners van de stad verbitterd bleven op de bisschop, trof hij de nodige schikkingen, verliet de stad en vertrok naar ons goed 'Ter Dolen'; hij nam verscheidene schepen met zich mede, die hier geruime tijd bij hem bleven, waar hij hen royaal onderhield. Enige dagen later hield de bisschop een vergadering te Vottem, waarop hij het besluit nam de kapiteins van de opstandige Luikenaren te verbannen; deze beslissing bleef voor de Luikenaren niet verborgen.

juli 1346 Over dezelfde gebeurtenis. In de maand juli 1346 trok Karel, Rooms-koning, met de keurvorsten van het H. Rijk, met een schare van vorsten en een krachtig leger naar de koninklijke residentie te Aken om daar te worden gekroond tot koning van Alemannia³¹⁷. De bisschop van Luik, Engelbert, slaagde erin hem zijn reisweg te doen wijzigen, want met nederige smeekbeden kreeg hij gedaan, dat de koning persoonlijk met zijn gevolg naar Vottem kwam, waar de Luikse schepenen, zetelend als rechtbank, de tegenstanders en beledigers van de bisschop in de ban hadden gedaan. Heel de bevolking van Luik, gesteund door de Hoeienaren, was in de nabijheid verzameld, binnen een omwalling die ze tot hun verdediging hadden opgericht en stond er degelijk gewapend en vastbesloten zich te verzetten tegen de uitspraak van de schepenen.

³¹³ Deze passage is letterlijk overgenomen uit Paulus Diaconus, *Historia Romana*, M.G.H., Auct. Antiquiss., Berlijn 1879, Boek II, p. 4

³¹⁴ Willem IV van Holland (II van Henegouwen), 1337-1345

³¹⁵ Lees: het volgende jaar (1346); cfr. Van Hocsem, o.c., p. 480; Mathias de Lewis, o.c., p. 115

³¹⁶ Bedoeld is Reims

³¹⁷ Karel IV, kleinzoon van Hendrik VII, uit het huis Luxemburg, werd op 11 juli 1346 tot Rooms-koning gekozen.

Hij is in Bonn gekroond op 26 november 1346

Koning Karel en zijn vader, de koning van Bohemen, met nog een menigte anderen twijfelden geen ogenblik aan hun succes, toen onverhoeds de heer van Valkenburg³¹⁸ losstormde tegen de Luikenaren. Toen diens tegenstanders van de eerste rij weken, geraakte hij vanzelf ingesloten te midden van de vijand en sneuvelde.

1346 Zijn val maakte de Luikenaren, die aanvankelijk weinig hoop hadden, moediger; ze weerden zich tegen de dappere krijgers van de graven van Berg³¹⁹ en Gelre³²⁰, die hen van een andere zijde van het slagveld aanvielen; van de formatie van Geldersen en Bergsen sneuvelden veertig voorname edelen. Bij een dergelijke gang van zaken keerde de hele groep edelen, hoewel door niemand aangevallen, om, trok zich terug uit het gevecht en liet het terrein in handen van de Luikenaren, die de overwinning hadden behaald. Aan dit gevecht namen geen Sint-Truidenaren deel.

26 aug. Inlassing. Op 26 augustus van hetzelfde jaar leverde de Franse koning Filips bij Crécy³²¹ een noodlottig gevecht tegen de Engelse koning Edward. Toen deze, niet ver van Amiens, met slechts een legertje van 3.000 man optrok, botste hij op de Franse koning die over 150.000 gevechtssklare ruiters beschikte. De strijd werd ingezet en de Fransen werden verslagen, wonder genoeg niet met het zwaard, maar ze werden door van op afstand afgeschoten pijlen doorboord. Zo behaalde de Engelse koning de overwinning. De Franse koning werd gered door zijn lijfwacht, die zich als een schild voor hem opstelde, maar Jan, koning van Bohemen, sneuvelde er en ook de graven van Alençon³²², Vlaanderen en Blois³²³ en vele edelen en ridders.

Inlassing. In dat jaar vielen de Luikenaren samen met de inwoners van andere steden uit de streek de plaatselijke adellijke heren aan, die de bisschop van Luik te Vottem te hulp waren gekomen en verwoestten hun bezittingen.

3 sept. Op 3 september belegerden ze het kasteel van Clermont-lez-Nandrin; de Dinantezen kwamen hun te hulp en na een belegering van 15 dagen werd het kasteel tot overgave gedwongen; de verdedigers liet men ongedeerd, maar de burcht werd met de grond gelijk gemaakt.

Inlassing. Op 4 september van hetzelfde jaar werd ten behoeve van de bisschop van Luik op gezag van de paus een interdict afgekondigd te Luik; de kerken, de hoofdkerk en de bijkerken en enkele geestelijken staakten, niet zonder angst, het orgelspel. De Luikenaren gingen in beroep. De abt van Beaufort, de broeders van Val des Écoliers, de Predikheren, Carmelieten, Kruissheren en verscheidene seculiere priesters sloten zich min of meer bij hen aan³²⁴.

Inlassing. In dezelfde maand werd het kasteel van Hamal³²⁵ belegerd. Na een tijdlang met belegeringswerktuigen te zijn aangevallen, werd het kasteel zelf met de grond gelijk gemaakt, maar de wachters bleven gespaard. Omstreeks diezelfde tijd aarzelden onze stadbewoners niet om hun vroegere belofte te verbreken, waartoe zij zich hadden verbonden bij het sluiten van de vrede van Nieuwenhoven en zij richtten weer, op eigen gezag, een gemeente op in de stad, waardoor zij een ernstige inbreuk maakten op de rechten van hun heren. Raadgever en aanstoker was een priester, Johannes van Melveren, een letterkundig geschoold en pienter man, tot eigen nadeel, omdat hij alle talenten die God hem geschonken had niet ter ere Gods aanwendde, maar voor gewone misdaden. Onder de misdaden die hij samen met het te wapen op geruide volk beging, dient zeker het feit vermeld dat hij gewapend met hen mee trok om in talrijke woningen in het Land van Loon brand te stichten.

Voorts. Toen op zekere dag in deze tijd de sluis bij de weide van Willo, alias de Wildebamp³²⁶, die gewoonlijk gesloten werd met een sleutel van onze abdij, nu om een bepaalde reden ontsloten werd, rukte Mathias van Bornijm, leider van de gemeente, onmiddellijk het slot waarop onze sleutel paste, uit en bracht vanwege de stad een ander slot aan. In diezelfde tijd werd Brustem door onze stadbewoners in brand gestoken en Bautoershoven werd platgebrand door Haspengouwse krijgers en huurlingen die partij kozen voor de bisschop van Luik; vijftien van onze stadgenoten, die de stad verlaten hadden om de brand te blussen, werden in de omgeving van die wijk in de velden gedood, hoewel de meesten zich moedig, vruchteloos weliswaar, weerden.

2 okt. Op 2 oktober van voormeld jaar trokken Sint-Truidenaren naar Aalst en staken er 7 woningen van vooraanstaanden in brand, omdat zij te Vottem de bisschop hadden gesteund tegen Luikenaren en Hoeienaren. Toen ze in de stad terugkerend bij het kerkhof een zijweg insloegen, tergevele iemand op het kerkhof hen met brutale woorden; daarop ontstaken zij in woede, begaven zich langs de achterkant naar het kerkhof, doodden daar iemand van de hoeve die bij de toegang tot het kerkhof gelegen was, drongen de kerk binnen en namen, behalve buit, ook een aantal lieden, die daar waren gevluht om bescherming te zoeken, gevat met zich mee naar de stad en sloten ze op.

³¹⁸ Dirk IV, heer van Valkenburg sedert 1333(?), sneuvelde op 19 juli 1346

³¹⁹ Adolf VIII, 1308-1348

³²⁰ Reinoud III, hertog van Gelre, 1343-1361

³²¹ Cfr. E. Perroy, *La guerre de cent ans*, Paris 1945, p. 94-95

³²² Charles d'Alençon, een broer van koning Filips VI

³²³ Lodewijk I van Châtillon, graaf van Blois

³²⁴ Letterlijk overgenomen van Van Hocsem, o.c., p. 489

³²⁵ Te Rutten bij Tongeren. Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 489 en Mathias de Lewis, o.c., p. 119.

³²⁶ Huidige schrijfwijze. De kroniekschrijver spelt Wilbant

28 okt. 1346 Inlassing. In het zelfde jaar werd in de maand oktober, omstreeks Simon en Judas-dag, godsvrede gesloten tussen bisschop Engelbert en de zijnen enerzijds en de Luikenaren en de hunnen aan de andere zijde; deze vrede zou ingaan op Allerheiligen van het lopende jaar en duren tot dezelfde dag van het volgende jaar³²⁷. Voorwaarde was dat de Luikse schepenen de gerechtelijke veroordeling introkken, die ze zeiden te hebben uitgesproken tegen de leiders van de Luikse gemeente op de dag waarop de slag bij Vottem plaatsvond.

28 okt. Op Simon en Judas-dag kwamen alle schepenen, één uitgezonderd, dan ook samen, trokken naar buiten tot bij de nieuwe verkoopplaatsen en daar als tribunaal zetelend, herriepen ze de afzetting en verbanning waartoe zij veroordeeld hadden, verklarend dat men bij die gelegenheid bepaalde dingen, waarmee men rekening had moeten houden, over het hoofd had gezien.

1346 Inlassing. Toen in 1346 Lodewijk, hertog van Beieren, die zich zelf keizer noemde en door paus Johannes geëxcommuniceerd was, overleed, werd Karel, de oudste zoon van Jan, koning van Bohemen, tot Rooms-koning verkozen; hij was de vierde van deze naam³²⁸; paus Clemens IV³²⁹ bekrachtigde deze verkiezing.

1347 Inlassing. Omstreeks midden juli 1347 koelden de verontwaardigde Luikenaren hun woede op Reinier, heer van Argenteau³³⁰, hem ten laste leggend, dat in de voorafgaande maand een bende uit Dalhem en Valkenburg brand had gesticht in Milmort en door een onverhoedse aanval 120 vrienden van de Luikenaren had gedood; daarom sloegen ze thans het beleg voor Argenteau. Toen bisschop Engelbert bemerkte dat de Luikenaren de het jaar voordien gesloten godsvrede hadden verbroken, haalde hij Jan, hertog van Brabant, naar zijn partij over; deze beloofde hem afdoende hulp tegen de Luikenaren tegen de belofte van een grote geldsom, maar ook onder toevoeging van de voorwaarde dat hij de versterkingen of steden die de zijnen binnen het bisdom zouden innemen of waarvan zij de overgave zouden aanvaarden, niet voor zich zou bewaren maar vrijwillig zou afstaan aan de bisschop. Toen deze overeenkomst bekend werd bij de Luikenaren, zetten ze hun aanvallen op de burcht nog hardnekkiger door, namen hem na een lange belegering in en verwoestten hem.

1347 Inlassing. In 1347, tijdens het tweede regeringsjaar van Karel IV, brachten Luikenaren, Hoeienaren, Dinantezen en inwoners van andere steden uit de streek een leger op de been, omdat ze vernomen hadden dat de bisschop zelf vele vorsten had overgehaald om hem te komen helpen; ze mobiliseerden alle mannen uit de streek, zowel mensen uit het gewone volk als uit de ridderstand en sloegen hun kamp op tussen Tourinne-la-Chaussée en Les Waleffes.

De bisschop van Luik bleef niet werkeloos toekijken maar verzekerde zich van de steun van een hele schare adellijke lieden, de graven van Gelre, van Gulik³³¹, van Loon, van Marck, van Berg, met hun broers, met de edelen en beste ridders uit hun graafschappen. Voorts waren aanwezig Rudolf en Lodewijk, broers van de graaf van Namen³³², en vele baronnen met hun onderhorigen en ridders, die om wille van de bisschop uit hun land waren verjaagd; hun globale aantal werd geschat op 100.000 ruiters en 600.000 voetgangers, meegerekend het leger van de hertog van Brabant, dat nog niet was aangekomen.

21 juli Op de dag vóór Maria-Magdalena hadden de Luikenaren en de steden uit de streek hun leger in slagorde gebracht; ze telden ongeveer 250.000 man en waren vol strijd lust verenigd; maar de bisschop en zijn bondgenoten beslisten dat de strijd niet op die dag zou plaatsvinden; zij stuurden een afvaardiging en lieten weten dat de strijd op de volgende dag geleverd zou worden. Toen de zon onderging, verspreidden de Luikenaren en hun bondgenoten zich om nachtrust te gaan nemen in verscheidene dorpen in de omgeving. De bisschop van Luik van zijn kant bleef die nacht waken en op raad van Diederik, de graaf van Loon, riep hij zijn mannen al vóór dageraad te wapen en ging in slagorde het terrein bezetten dat uitgekozen was voor het gevecht. Daarover ingelicht, daagden ook de Luikenaren met al hun volk op, groepsgewijze evenwel omdat ze verspreid over de dorpen de nacht hadden doorgebracht; ze haastten zich naar het afgesproken strijdtoneel. Toen de bisschop bemerkte hoe zijn tegenstanders in afzonderlijke groepen één voor één aankwamen, stormden, op een teken van de graaf, de bisschop met enkele mannen uit Haspengouw en de graaf met de hele troepenmacht uit zijn graafschap onder klaroengeschal op de vijand los. Een verbitterd gevecht werd geleverd; de Luikenaren en hun bondgenoten weerden zich zeer dapper, maar aangezien nauwelijks een vierde gedeelte van het Luikse leger reeds ter plaatse was, ging de overwinning uiteindelijk naar de bisschop en naar de graaf, echter niet zonder zware verliezen. Op het moment dat de Luikenaren op de vlucht gingen, omstreeks het eerste uur van de dag, rukten de reeds genoemde graven van Gelre, Gulik en andere graven en baronnen aan en hoewel zij pas op de plaats kwamen toen de strijd reeds begonnen was, overvielen zij de Luikenaren en doodden er ruw geschat 12.000, ofschoon die van Luik zich zeer moedig verdedigden, zodat de overwinnaars zelf ook niet zonder verliezen bleven. Ten laatste kwam ook de hertog van Brabant met zijn zoon Hendrik, pas heer van Mechelen geworden, met al zijn ridders, stedelingen en dorpelingen van heel Brabant; zij kwamen dwars door de velden op een moment dat de strijd beslecht was; door medelijden bewogen, verzorgden zij degenen die dodelijk gewond waren.

³²⁷ Cfr. Van Hocsem, o.c., p. 490

³²⁸ Lodewijk van Beieren overleed op 11 oktober 1347. Zijn opvolger Karel IV was al op 11 juli 1346 tot Rooms-koning gekozen. Zie noot 118.

³²⁹ Bedoeld is Clemens VI.

³³⁰ Reinier III, 1328-na 1347, heer van Argenteau. Cfr. M. Colleye, *Argenteau et ses environs*, Liège 1923, p. 37-43

³³¹ Willem V van Gulik, 1328-1361, sedert 1356 hertog

³³² Willem de Rijke, 1337-1391

Over dezelfde gebeurtenis. Toen de vluchtende Luikenaren, door de escadrons gehinderd om huiswaarts te keren, vechtend poogden te ontsnappen maar op verscheidene kruispunten neergesabeld werden, formeerden ze eindelijk drie afdelingen ambachtslieden die met ontrolde vaandels vooruitgingen; toen ze zagen dat de bisschoppelijke troepen hen achtervolgden, vormden ze front, dicht gegroepeerd als een muur. Samen met de Geldersen omsingelden de bisschoppelijke troepen hen en zoals van een hoge rots met de pik houweel kleine rots deeltjes worden weggeslagen, zo velden zij allen die, hier of daar, met lans en sabel probeerden uit te breken vanuit hun blok, vechtend tot de laatste man. In dat gevecht sneuvelden ook talrijke Geldersen, onder meer de heren van Culemborg, Batenborg, Robert van Arckel, Bertold van Oyen met velen van de hunnen.

Over dezelfde gebeurtenis. Toen de Hoeienaren op die dag, na de ondergang van hun strijdmakers, huiswaarts keerden en ze het versterkte Moha naderden, overviel de baljuw van de burcht met enkele uitgelezen mannen de vermoeide vluchtelingen, doodde hen of nam ze gevangen. Later naderde er nog een afdeling Hoeienaren, onder wie de ridders Walter en Arnold van Haultepenne met 80 ridders uit hun familie, die door de bisschop werden achtervolgd; ook hun versperde de baljuw de weg. Maar toen de vluchtelingen al vechtend de toegangspoorten van hun stad hadden bereikt, keerden de bisschoppelijke troepen, na zelf zware verliezen te hebben geleden, naar huis terug. Aan de zijde van de Luikenaren en van de andere goede steden bedroeg het aantal gesneuvelden 21.000. Op de volgende dag kwamen de bisschop en al de vorsten die hem te hulp waren gekomen volgens afspraak bijeen op het slagveld; men kwam er tot een eensgezind besluit, niet slechts vanwege de hertog van Brabant maar ook van de overige vorsten dat ze alle vrijheden of versterkte steden, die ze binnen de grenzen van het bisdom tot overgave konden dwingen, aan de bisschop zouden moeten teruggeven.

Over dezelfde gebeurtenis. Op diezelfde dag nog liet de hertog van Brabant, ondanks het feit dat de bisschop zich met alle kracht en met tranen verzette, de toren van Waleffe afbranden en voorts alle Haspengouwse dorpen vanaf een lijn Luik-Hoei tot aan het graafschap Loon. Zo wilde hij zich wreken, al overtrad hij aldus het oorlogsrecht, aangezien hij de bisschop te hulp was gekomen voor een huursom³³³.

Over dezelfde gebeurtenis. De Sint-Truidenaren stonden op de afgesproken dag gereed om naar Tourinnes te vertrekken en de Luikenaren hulp te bieden in de strijd, toen deze hun lieten weten dat zij, om hun eigen stad te behoeden, beter niet naar de plaats van de strijd kwamen, aangezien zij, gelegen aan de grens van Brabant, daar met groter succes de aanval van de hertog zouden kunnen afslaan.

21 juli Opdat men hun geen lamlendigheid zou kunnen verwijten, haastten meesters en gemeente zich om op de dag vóór Maria Magdalena-de dag waarop hun bondgenoten de strijd aangingen tegen hun Luikse heer - met een gewapende troep Zoutleeuw te overvallen, hoewel de meest ervaren burgers hun dat afraadden. Zij bereikten de omwalling van die stad zonder dat de Zoutleeuwenaren er enig vermoeden van hadden, haalden de slagbomen neer en wierpen de versperringen omver; toen ze nauwelijks enige weerstand van Leeuwenaren ondervonden, gingen sommigen verder tot binnen de buitenpoort; enkelen klommen op het dak van een hoog huis dat in de buitenwijk buiten de poort stond en bestookten de Leeuwenaren met pijlen om hen te verhinderen zich te verplaatsen tussen dat gasthuis en bedoelde poort. Zo er in die wijk door de burenen niet een grote voorraad aan allerhande voorwerpen was bijeengebracht geweest om een belegering te doorstaan, dan zouden de Sint-Truidenaren de stad nu ingenomen hebben, de vluchtende inwoners achtervolgend; nu werden ze verlokkt door de rijke buiten keerden daarmee huiswaarts na een deel van de wijk in brand te hebben gestoken. Aan beide zijden waren er enkelen door pijlen gewond; aan Leeuwse zijde waren daarenboven een achttiental doden. Toen de Sint-Truidenaren verder waren gegaan tot Booienhoven, kwam te Zoutleeuw een graaf uit Alemannia, zekere Theoderik, heer van Dune, die als huurling op weg was voor de strijd bij Calais. Toen hij zag wat te Zoutleeuw gebeurd was, haalde hij de inwoners ertoe over hun vijanden te achtervolgen. Zij vatten weer moed en voorafgegaan door de graaf en vijftig van zijn ridders verlieten ze de omwalling en begaven zich in het open veld. Dat vernemend, stelden de Sint-Truidenaren hun leger weer op en traden in gesloten orde hun achtervolgers tegemoet. Ziende hoe talrijk zij waren, gaf de graaf het bevel dat allen zich zouden terugtrekken binnen de verschansing, want hun kleine groep was niet bij machte weerstand te bieden aan zo velen. Toen hij tenslotte zelf terugtrok voor de naderende vijand, stortte zijn schichtig heen en weer springend paard in de gracht van de omwalling. Toen de Truidenaren dat zagen, spanden enkelen zich in om hem als gevangene te redden, maar anderen kwamen er bij en doodden hem in de gracht. Verder gingen ze niet, omdat de vluchtende Leeuwenaren de bruggen achter zich afbraken. De Truidenaren keerden naar huis tegen het uur van de noen, genietend van hun overwinning. Bij hun intrede in de stad luidden de klokken feestelijk in de torens van de kerken. Velen begaven zich naar onze kloosterkerk voor uitbundige lofbetuigingen aan de H. Trudo, wiens schrijn gedurende drie dagen ten toon gesteld werd vóór zijn kapel in het midden van de kerk; nochtans waren hun handen nog met bloed besmeurd. Een brutale vrouw bracht zelfs een spies, die door de Leeuwenaren naar onze mannen was geslingerd en bevestigde die aan het schrijn van Gods heilige, menend dat zij hem door deze driftuiting eer bracht.

³³³ Zo ook Mathias de Lewis, o.c., p. 120

Voorts. En aangezien volgens Salomo: ‘Het eind van de blijdschap verdriet kan zijn’³³⁴ en volgens de psalmist: ‘*De avond daalt in tranen, met jubel komt de morgen*’³³⁵ kwamen er op diezelfde dag nog, tegen het uur van de vespers, betrouwbare boden naar de stad met de melding dat de Luikenaren verslagen waren, dat de bisschop van Luik de overwinning had behaald. Toen overviel paniek en diepe smart de hele stad en met reden mochten ze luid deze woorden van Jesaja uitroepen: ‘Rouw verving onze reidans’³³⁶.

Over dezelfde gebeurtenis. Op dezelfde dag nog werd de hertog van Brabant, die nog met zijn troepen te velde was, ingelicht over de gewelddaden van de Truienaren tegen Zoutleeuw. Schuimbekkend haalde hij zich voor de geest hoeveel leed er zo dikwijls vanuit die stad aan zijn mensen was aangedaan; samen met zijn raden besliste hij op de volgende dag de stad zelf met zijn leger te omsingelen en met de grond gelijk te maken. Toen Reinier van Schoonvorst, die tot baron was verheven tijdens deze strijd en die een broer was van onze abt Amelius –die zelf, door onze stadbewoners gemolesteerd, in die tijd buiten de abdij vertoefde op ons hof ‘ter Dolen’– dat vernam, liet hij onze medebroeders weten dat ze zich in veiligheid moesten stellen. Dat bericht vervulde het hele convent met grote angst; de meesten verlieten het klooster, anderen bleven en riepen wenend de H. Trudo aan om zijn kerk voor verwoesting te vrijwaren.

22 juli Voorts. Op de volgende dag, feestdag van Maria Magdalena, belegerde de bisschop met de vorsten die hem steunden, Tongeren; heel de buitenstad liet hij afbranden, terwijl de bewoners zich manhaftig verdedigden en tot buiten de stadspoorten hun aanvallers tegemoet traden. Tijdens deze belegering verzoenden de Luikenaren en de andere steden van de streek zich met hun heer, bisschop Engelbert; ze beloofden hem, na het uitleveren van gijzelaars, op vastgestelde termijnen honderdvijftig duizend oude kronen te betalen; aan de Brabantse hertog beloofden ze, wanneer op hen beroep werd gedaan, zonder vergoeding gedurende veertig dagen karweien te verrichten met zeshonderd man.

Over hetzelfde onderwerp. Terwijl dat alles zich afspeelde, geraakten de Sint-Truidenaren in de problemen, verstoken als ze waren van elke hulp vanwege de stad en de inwoners van Luik en vanwege hun eigen heren; ze verloren alle hoop en waren beangstigd voor de komst van de hertog van Brabant met zijn machtig leger. Derhalve zonden ze hun afgevaardigden naar de hertog, vroegen hem dat hij zich zou verwaardigen met erbarmen met hen te onderhandelen; zij verklaarden zich bereid hem als hun oppervoogd te aanvaarden en in het verdere verloop van deze strijd, wanneer hij heel Brabant zou aanvoeren, dienst te nemen op dezelfde wijze als de stad Diest dat voor hem deed; de inwoners van Sint-Truiden waren, zo verklaarden zij, tot dezelfde beloften bereid.

24 juli Toen de hertog hun verklaringen hoorde, hield hij beraad en matigde enigszins zijn teugelloze verbolgenheid; toen ook de Tongenaren de vrede onderschreven die de bisschopsstad en de andere Luikse steden tegen betaling van de eerder vermelde som hadden gesloten men hun heer, de bisschop van Luik, staakten de bisschop en zijn bondgenoten na drie dagen, namelijk op de dag vóór Sint-Jacobus, de belegering. De bisschop betuigde zijn dank aan allen, die hem met hun effectieve hulp deze triomf hadden bezorgd; het leger trok zich terug en allen gingen naar huis.

De hertog van Brabant nu, die in verband met de eerder genoemde beloften de Truienaren voor plundering wilde behoeven, liet voor heel het Brabantse leger afkondigen dat niemand huiswaarts zou keren door de stad van Sint-Trudo. Aan dit verbod had onze stad het te danken dat dit talrijk leger, een omweg makend rechts en links om de stad heen, noch aan de veldvruchten, die rijpten voor de oogst, noch aan iemand waar dan ook, schade toebracht.

25 juli 1347 Over hetzelfde onderwerp. Toen de hertog op de volgende dag, Sint-Jacobus-dag, met zijn leger het dorp Heers naderde, stuurde hij boden vooruit en meldde zijn komst aan de Sint-Truidenaren. Zij belegden onmiddellijk een bijeenkomst en bekommerd om het behoud van hun stad, hun persoon en hun bezittingen, verliet een talrijke menigte, nederig en ongewapend, de stad en ging de heer hertog tegemoet, wegens hun eigen vroegere fouten vol vrees voor de afloop. Ze kwamen bijeen op een plek in de velden, gelegen tussen de stad en het ‘Brukske’, een gehucht van Brustem; daar bereikte de hertog met zijn troepenmacht hen en omsingelde hen. Aldus in het nauw gedreven, legden zij hun kapmantel af, knielden en onderwierpen zich nederig aan het gezag en het goeddenken van de hertog, hem als hun oppervoogd erkennend en onder het luiden van de klokken in heel de stad beloofden ze, zoals eerder uiteengezet, precies op dezelfde wijze te handelen als de stad Diest. De hertog leende een goedgunstig oor aan hun onderwerping en hun belofte en hoewel ze als het ware ten dode waren voorbestemd, liet hij ze thans ongedeerd naar hun stad terugkeren. Met het gros van zijn troepenmacht links afbuigend vóór de stad, richting Brabant, stond hij enkelen van de zijnen toe op eigen kosten een nachtverblijf te zoeken binnen de stad van Sint-Trudo. Duidelijk zichtbaar voor iedereen hingen zij, tot de volgende morgen, de ontrolde vlaggen en veld tekens van de hertog van Brabant aan de fraaie herbergen, die rondom het marktplein gelegen waren.

³³⁴ Spreuken 14,13

³³⁵ Psalm 30,6

³³⁶ Bedoeld is Jeremia 5,15

1347 Hoeveel koene stadbewoners, die zo dikwijls bescherming hadden genoten onder de open gespreide vleugels van de arend³³⁷ en ontsnapt waren aan de dreigende tanden van wilde dieren, moesten thans met pijn in het hart, met afgewend gelaat en schuine blik een klauwende leeuw aanzien, die openlijk was uitgehangen.

Besef, lezer, welke bijdrage tot onze redding de H. Trudo ons verleende, aangeropen onder tranen en zuchten van de plaatselijke monniken; niet alleen bevrijdde hij uit dit grote gevaar het klooster van zijn dienaren, dat hijzelf op zijn allodiaal goed gesticht had, maar ook de inwoners van deze stad, die zich gevestigd hadden onder het gezag van zijn vaderlijke jurisdictie, spaarde hij op een wondere en niet genoeg te waarderen wijze tegen de woede van de machtige hertog van Brabant en diens mannen, die zij nochtans herhaaldelijk zwaar beledigd hadden.

Over hetzelfde onderwerp. Ik meen ook dat men voor waarschijnlijk mag houden, dat de hertog van Brabant, wegens de goedgunstigheid waarvan hij vaak blijk had gegeven ten overstaan van onze abdij en wegens de hulp die hij haar verleende, door de heilige man Gods, Trudo, tot eigen heil van de verwoesting van deze plaats werd weerhouden. Inderdaad: toen ten tijde van Hendrik I de hertog van Lotharingen, Otto, uit wiens geslacht de huidige hertog van Brabant, Jan, afstamt, in deze stad binnenkwam en persoonlijk toezien de goederen van onze kloosterkerk door zijn mannen met heiligschennende hand liet roven, trof - naar die hertog op grond van een duidelijk teken beweerde - de H. Trudo zelf hem, op het moment dat hij de kloosterpoort verliet, met een felle slag tussen de schouderbladen. Wegens de ondraaglijke pijn bereikte hij met moeite Maastricht, gaf de derde dag de geest en liet een enige dochter na³³⁸. Ook volgend voorval steunt mij in mijn overtuiging. Enige tijd na de aftocht van de hertog kwam een vroom en zeer geleerd man in onze stad. Toen hij vernam dat de hertog van Brabant, met al zijn landgenoten terugkerend uit de strijd waarin de Luikenaren ten onder gingen, de stad Sint-Truiden in vrede opnam zonder enige verwoesting aan te richten, en dit hoewel ze de Sint-Truidenaren toen nog altijd en reeds sinds lang een felle haat toedroegen, stelde hij onmiddellijk de vraag of het stoffelijk overschot van een of andere heilige Gods op deze plaats bewaard werd. Toen men hem antwoordde dat de volledige stoffelijke resten van de stichter der abdij en van nog twee andere heiligen hier rustten, zei hij: 'Ge moogt ervan verzekerd zijn dat deze plaats gespaard bleef dank zij hun bescherming.' De man die hier bedoeld wordt, is broeder Johannes van Limal, een Franciscan, die na een tijdlang ononderbroken te hebben gepredikt tegen de heidense verdorvenheid van de flagellanten, als een balling, uitgeput zonder dat iemand daarvan weet had, naar het convent van de broeders van Sint-Trudo kwam, waar hij vredig in Christus overleed.

7. 9 sept. Op 9 september van het zelfde jaar, daags na de Geboorte van de H. Maria, een zondag, kwam de hertog van Brabant naar de stad van Sint-Trudo, niet, zoals de inwoners vreesden, om de vestingmuren te slopen, maar om bezit te nemen van de stad als een steunpunt tegen het Land van Luik. Deze daad van de hertog was niet te rechtvaardigen, want ze druiste in tegen de belofte die hij aan de bisschop gedaan had. Vergezeld van een grote schaar ridders en stedelingen betrad hij onze abdij en liet, ten teken van zijn heerschappij, de banklok luiden.

Vandaar ging hij naar het midden van het markt plein en verplichtte de inwoners hem trouw te zweren; hij riep de schepenen van beide heren, bisschop en abt, voor zover ze in die dagen in de stad verbleven, bij zich en in strijd met de trouw, waardoor ze aan de genoemde heren waren gebonden, stelde hij eigenmachtig een college in van tweemaal zeven schepenen en verkoos hij bovendien nog 12 raadslieden uit de overige stedelingen.

10 sept. Met de bedoeling een openbare rechtszitting te houden met de schepenen die hij had aangesteld en met de ondervoogd, spande hij de volgende dag de bank op het marktplein en nam het voorzitterschap waar; ook gaf hij bevel hem de privileges en de charters van de stad te overhandigen; toen hij begreep dat ze ongunstig voor hem waren, vernietigde hij ze met een schaar die hij in de hand hield.

1347 De seneschalk van Brabant, bijzondere raad van de hertog, die al langer vrij vriendschappelijk met ons omging, stelde ons vertrouwelijk voor, dat zijn heer, de hertog, volledig aan onze verlangens zou tegemoet komen, indien wij de rechtsmacht, die wij in de stad zelf bezaten, wensten te verkopen of tegen andere bezittingen te ruilen. Toen men hem antwoordde dat wij er niet over dachten afstand te doen van het patrimonium van de H. Trudo, dat op goddelijke ingeving aan onze abdij was overgedragen, drong hij niet verder aan.

Inlassing. In dezelfde maand stuurde de eerder genoemde hertog naar de stad van de H. Trudo de meier van Tienen, op wiens bevel de inwoners de woning van heer Franco, genaamd Probus, een ridder, tot op de grond verwoestten, omdat hij weigerde een schepen van de hertog te worden, aangezien dit in strijd was met zijn eed van trouw aan zijn heren, de bisschop en de abt. Enige maanden later verliet een zeer rijk inwoner, Herbord, bijgenaamd Scat, onze stad; voordien, toen de hertog zelf schepenen aanstelde, was hij gedwongen geweest dat schepenambt te aanvaarden, maar nu wilde hij zich verzoenen met zijn ware heren, wier vazal hij was; toen hij weigerde terug te keren, niettegenstaande hij daartoe herhaaldelijk werd aangemaand, werd zijn woning in de Brustem straat in tegenwoordigheid van diezelfde meiertotaal verwoest. In die dagen ook had het huis van de plebaan van Nieuwenhuizen, waarvan ons convent van Sint-Trudo een jaarlijks inkomen van 6 florijnen genoot ten voordeel van de pitancie, op last van die meier van Tienen toegewezen moeten worden aan de fiscus van de hertog, omdat die priester door het verlaten van de stad partij koos voor de bisschop.

³³⁷ Het wapen van Sint-Truiden bevat een arend met opengespreide vleugels

³³⁸ Cfr. *Kroniek van de Abdij van Sint-Truiden*, vertaald door E. Lavigne, I, Assen 1986, p. 227

Maar op de dringende smeebeden van onze prior, gedaan uit naam van het convent, zag de meier af van zijn voornemen, toen hij bovendien nog werd benaderd door inwoners van de stad, die in deze zaak onze belangen verdedigden.

5 dec. Over dezelfde gebeurtenis. Omstreeks 5 december van dat jaar riep de bisschop van Luik, die constateerde dat de hertog voortging de rechtsmacht in de stad van Sint-Trudo te usurperen, de opper- en de ondermeier van Tienen en vijfendertig personen uit onze stad ter verantwoording. Daar over ingelicht, zei de hertog hun in alle ernst dat zij niet beducht moesten zijn vanwege deze dagvaarding, omdat hij allen schadeloos zou houden. Onbevreesd na deze geruststellende verklaring lieten de vijfendertig na mondvoorraad voor veertien dagen in te slaan en andere gebruikelijke voorzorgen te nemen; zij werdendooreenvonnissvande bisschoppelijker rechtbank tot verbanning veroordeeld.

Voorts. Toen de bisschop na enige dagen bemerkte dat de Sint-Truidenaren die kort te voren aan het gezag van de hertog waren onderworpen, niet bevreesd voor uitsluiting uit de door de keizer afgekondigde vrede, niets ondernamen om zich met hun heren te verzoenen, hield hij een plechtige rechtszitting, zoals gebruikelijk in tegenwoordigheid van zeven aartsdiakens, en verbande en excommuniceerde vier personen van de vijfendertig gedagvaardden op grond van de door de keizers aan de bisschoppen van Luik toegestane bevoegdheid om recht te spreken in zaken betreffende de vrede. Toen deze vier aldus zwaar waren gestraft, begonnen anderen, zowel van de schepenen en raadslieden als van de burgers van lagere stand, te vrezen dat ze door eenzelfde straf zouden getroffen worden.

Samengekomen op hun gewone vergaderplaats in tegenwoordigheid van de meier van Tienen en van andere partijgangers van de hertog, verklaarden ze openlijk dat zij niet wensten beroofd te worden van hun ambten.

Over dezelfde gebeurtenis. De bisschop nu, die met opzet slechts vier burgers uit Sint-Truiden liet verbannen, verlangde niet tegen de overigen met de strengheid van het hem toekomende recht op te treden en schreef aan een aantal van hen persoonlijke brieven, waarin hij beloofde hen voor verbanning te behoeden, indien ze tot inkeer wilden komen. Aan de afzonderlijke ambtenaren stuurde hij open brieven, hen aanmanend hun verkeerde opvattingen op te geven, waarna hij allen in zijn vrede zou opnemen.

30 mrt. 1348 Als gevolg daarvan werd op zondag 'Laetare Jerusalem',³³⁹ die dat jaar op 30 maart viel, een volksvergadering samengeroepen in het klooster van de Minderbroeders, waar het tot ruzie kwam tussen de aanhangers van de hertog enerzijds en anderen die zich wilden verzoenen met hun echte heren. Toen één van deze laatsten zei: 'De ruimte van deze refter is voor ons veel te klein!' verhuisde men onmiddellijk naar het marktplein. De kapiteins, partijgangers van de hertog, waren met ontplooide vaandels eerst op het marktplein bijeengekomen en stonden daar nu klaar om de zaak van de hertog te verdedigen; maar dan kwam de tegenpartij, wier aantal zo zeer groeide, dat de sympathisanten van de hertog, bevreesd voor een aanslag, voorstelden om zich samen met hen met hun echte heren te verzoenen.

Terwijl zich dat afspeelde, begaven enkele inwoners uit de stad zich achter het wapperende vaandel van de lakenwevers naar de woning van de eerder besproken priester, de aanstoker van al dit onheil. Toen hij hun rumoer hoorde en het kordate geklop aan zijn deur, klom hij, in een poging om uit hun handen te blijven, over de muur achter in zijn tuin en kwam zo terecht in de woning van een verver, waar hij zich verschool achter een grote kuip. Maar sommigen volgden hem, zochten onder de bedden, doorstaken de matrassen, vonden hem eindelijk en, hem met hun zwaarden en puntige messen doorkervend, doodden zij hem. Naar wordt verteld, nam een vrouw hem, nog ademend, op haar schoot, spoorde hem aan Christus' lijden na te volgen en betrouwvol beroep te doen op Gods medelijden; maar hij, die nog met een teken van het hoofd haar de sporen van de doorkerving wees, overleed onmiddellijk.

Na deze gebeurtenissen en nu alle inwoners van de stad hun instemming gaven voor een verzoening met hun echte heren, stuurde de bisschop, bekommerd als hij was om hun ziele heil, aan allen die in de stad met zielzorg belast waren een boodschap, waarin hij hun de macht verleende de bewoners te bevrijden van de boei der excommunicatie en hief het interdict op dat nu al geruime tijd wegens hun wandaden op hen drukte³⁴⁰. Daarop werd in de stad een groot dankfeest gehouden, waarophetvolk,naboetedoeningnudePaasdagennaderden,deEucharistieontving.

Over hetzelfde onderwerp. Weinig dagen later, nadat kort voordien de bisschop van Luik, Engelbert, zijn afgevaardigden naar paus Clemens IV³⁴¹ had gestuurd met een klacht tegen Jan, hertog van Brabant, omdat deze beslag had gelegd op de helft van de stad van Sint-Trudo, die de kerk van Sint-Lambertus toebehoorde, schreef de opperpriester met loden zegel gesloten brieven bestemd voor prelaten, vorsten en steden met volgende tekst: '*Clemens, bisschop en dienaar onder de dienaren Gods, aan zijn geliefde zoon, de abt van Grandpré van de Cisterciënzerorde, in het bisdom Luik, heil! Wij geven u opdracht onze geliefde zoon, de edele Jan, hertog van Brabant, aan te manen tot teruggave van de stad van Sint-Trudo, die deze hertog, naar gezegd wordt, heeft bezet in het bisdom Luik, waartoe zij behoort, en te handelen volgens de richtlijnen van onze vroegere brief, waar van wij u hierbij ingesloten een afschrift laten geworden.*

³³⁹ Halfvasten

³⁴⁰ Cfr. Levold von Northof, o.c., p. 202

³⁴¹ Lees Clemens VI

Met verscheidene andere brieven sporen we ook aan onze geliefde zoon de edele Hendrik³⁴², hertog van Limburg, zoon van de genoemde hertog van Brabant, alle edelen en ridders, gezamenlijk en individueel, de raden van Brussel en Leuven, respectievelijk in de bisdommen Kamerijk en Luik, en van de andere goede steden van Brabant, dat zij op dit punt bij de hertog afdoend zouden aandringen. Met deze apostolische brief drukken wij ons vertrouwen in uw wijsheid uit, dat gij door het tonen van deze brief, die wij aan hertogen, edelen, ridders en raadslieden adresseren, bij hen zoudt aandringen dat zij in deze zaak spontaan ons verzoek zouden steunen’.

2 apr. Gegeven te Avignon, op 2 april, tijdens het zesde jaar van ons pontificaat.’

De brief aan hertog Jan gestuurd, had volgende inhoud: *‘Clemens enz. aan Jan, hertog van Brabant enz. Een betrouwbaar verslag bereikte onlangs ons apostolisch oor dat gij de stad van de H. Trudo in het bisdom Luik, die nochtans in volle recht toebehoort aan de kerk van Luik - met uitzondering van enkele rechten, die voorbehouden zijn voor onze geliefde zoon de abt van Sint-Trudo, van de orde der Benedictijnen in hetzelfde diocees en voor de voogd van de genoemde stad-hetgeen u beslist niet onbekend is aangezien dit algemeen geweten is in de streek, niettemin bezet hebt en bezet houdt, er niet over denkend ze terug te geven aan genoemde kerk, hoewel gij van harentwege daartoe werd uitgenodigd. Aangezien, mijn zoon, het uw aanzien zou ten goede komen indien gij uw best zoudt doen om deze aantijgingen, indien ze althans waar zijn, op een verstandig een discrete wijze te weerleggen, opdat gij niet –wat God verhoede– zoudt gebrandmerkt worden als een aanrander van de rechten van de kerk, die gij uit eerbied voor God zoudt moeten verdedigen, vragen wij uwe hoogheidsvriendelijkheid, methetooopenbillijkenrechtvaardigeoplossing, de genoemde stad uit eerbied voor ons en voor de Apostolische Stoel, ook tot bestendiging van uw goede naam, onmiddellijk en zonder beperking aan de genoemde kerk te restitueren en dat gij u op elk ander domein zo zoudt gedragen, dat de Kerk zelf met reden tevreden zou zijn over u en dat wij uw vroomheid met oprechte dankbetuiging zouden eren. Gegeven te Avignon op 2 april tijdens het zesde jaar van ons pontificaat.’*

De brief van paus Clemens VI aan de inwoners van Sint-Truiden luidde als volgt: *‘Clemens, dienaar van de dienaren Gods, aan zijn geliefde zonen, aan raadslieden en inwoners van de stad van Sint-Trudo in het bisdom Luik, heil en onze apostolische zegen. Met verwondering hebben wij vernomen dat gij, uit het oog verliezend de trouw waartoe gij gehouden zijt ten overstaan van de Luikse kerk, als aan uw meesteres en moeder, gehoorzaamheid en trouw aan die kerk hebt verzaakt, u vrijwillig onderwerp en daan het gezag van onze geliefde zoon, de edele Jan, hertog van Brabant. Aangezien evenwel deze feiten, althans indien ze waar zijn, een grote schuld op u laden en u bezoedelen met het merkteken van een nog grotere smet, vragen, smeken en sporen wij uw gemeenschap met aandrang aan, u overredend met onze vaderlijke raadgeving, de aangeklaagde feiten in passende overweging te nemen, terug te keren tot onderdanigheid en trouw aan de Kerk zelf en u in te spannen om dank zij daden van verschuldigde genoegdoening u met haar te verzoenen, opdat zij u, als vrome en gewillige zonen, zou overladen met de gewone gunsten van haar genade en dat wij uw toewijding zouden loven met passende dankbetuigingen’.*

Voorts. Daarom kwam in hetzelfde jaar –nadat deze bullen, die aan verschillende partijen waren geadresseerd, door een snelle bode overgebracht waren– de reeds genoemde abt van Grandpré om zijn pauselijke opdracht uit te voeren bij ons overnachten; de volgende dag overhandigde hij aan raadsheren en schepenen van de stad van Sint-Trudo de brief die aan hen geadresseerd was door paus Clemens, zoals hij eerder al de brief had overhandigd aan de hertog zelf, aan diens zoon Hendrik en aan de Brabantse steden en keerde dan zonder moeilijkheden ondervonden te hebben huiswaarts. Toen de Paasdagen verstreken waren, werden nog in dat jaar op 16 april aan de stad nieuwe privileges toegekend³⁴³ en werden op uitdrukkelijke aanvraag van de inwoners de twaalf raadslieden, die in overeenstemming met de oude voorrechten permanent fungeerden, met instemming van beide heren, bisschop en abt, van jaar tot jaar aangesteld, waar door meer stad bewoners bij het bestuur van de stad werden betrokken.

juli 1349 Inlassing. In de maand juli van het jaar 1349 begaf de tot Rooms-koning verkozen Karel zich voor de tweede maal³⁴⁴ met een grote groep vorsten en gewapenden naar de koninklijke residentie te Aken; toen de bisschop van Luik, Engelbert, dat vernam, voegde hij zich met een schare uitgelezen krijgslieden bij hem.

24 juli De 24ste van deze maand op en den de Akenaren –maar wordt aangenomen in opdracht van paus Clemens VI– hun poorten en na samen met zijn koninklijke gemalin³⁴⁵ de kroon te hebben ontvangen, keerde hij vreedzaam weer naar zijn gewone verblijfplaats.

Inlassing. In hetzelfde jaar trok hij over de Alpen, verkreeg te Milaan de kroon³⁴⁶ en, verder gaand zonder bloedvergieten, ontving hij te Rome de keizerskroon van een daartoe afgevaardigde kardinaal³⁴⁷.

³⁴² Hendrik V, in 1347 door zijn vader Jan III van Brabant aangesteld als hertog van Limburg en heer van Mechelen, overleden 29 november 1349

³⁴³ In 1348 viel Pasen op 20 april. De oorkonden, gedateerd 9 april 1348, bij Piot, o.c., p. 490-494

³⁴⁴ De eerste kroning van Karel IV had plaatsgevonden tijdens het leven van Lodewijk van Beieren (gestorven 11 oktober 1347), wiens tegenkoning hij was

³⁴⁵ Zijn derde vrouw Anna

³⁴⁶ In het manuscript is hier ruimte opengelaten voor één woord.

³⁴⁷ De officiële keizerskroning van Karel IV vond pas op 5 april (Pasen) 1355 plaats

Voorts. Op 24 juli van hetzelfde jaar, tijdens zijn 4de jaar als Roomskoning, het 3de als koning van Bohemen, bekrachtigde Karel IV de privileges van de vrede van Nieuwenhoven, alsook de privileges die aan onze stadbewoners waren toegestaan toen ze zich kort voordien met hun heren hadden verzoend³⁴⁸.

24 juni Inlassing. Omstreeks Sint-Jans-Geboorte in datzelfde jaar overschreden flagellanten, die uit streken van Nederland vertrokken waren, de grens van Haspengouw; met tot aan de navel ontbloot bovenlijf, het hoofd gedekt met kap en muts, blootsvoets, droegen ze ruwe linnen kleren, die vanaf de navel tot aan de enkels reikten; met gesels van leren riemen, die aan hun uiteinde van knopen voorzien waren, geselden deze mensen hun eigen rug tot bloedens toe, bewegend dat ze dank zij een dergelijke boetedoening aan de pestepidemie zouden ontsnappen. Twee aan twee, processiegewijze voortgaande, stootten ze hun klaagliederen uit. Aan het einde van dat gezang knielden ze, wierpen ze zich met onstuimigheid op de grond en bleven daar smekend liggen, de armen in kruisvorm gestrekt. Vervolgens richtten ze hun lichaam weer op, maar ze bleven geknield en deden een generale biecht aan priesters die hen vergezelden en hen opzweepten; dadelijk weer opstaande onder het zingen van geïmproviseerde vreugdegezangen, legden ze hun boetekleed af - als ik mij aldus mag uitdrukken - en trokken weer hun gewone kleding aan. Dergelijke geseling voerden zij gedurende dertig opeenvolgende dagen tweemaal per dag uit en vaker zelfs, indien ze in kerken kwamen waar godsdienst oefeningen van de canonieke uren plaatsvonden of bidstonden bij de lijdensweg en zij beweerden dat hun optreden de voorkeur verdiende. Tot deze ketterse boetedoening stroomde een grote menigte edelen, ridders en mensen uit het volk toe, aanvankelijk uit grote godsvrucht, in die mate dat niet enkel in ons bisdom Luik, maar ook in diverse andere bisdommen, samen met de leken ook religieuzen, monniken, vooral bedelmonniken en seculiere priesters, hun standplaats verlieten en hun de sacramenten van de Kerk toedienden. Na verloop van tijd evenwel toen hun waangodsdienst, die bedacht was door enkele ketteren die in het geheim verbleven in het huis van een vrouw aan de overzijde van de Rijn, na grondige bestudering door geleerde mannen als een mengsel van bijgeloof en ketterij werd bevonden, dat, zoals later bleek, leidde tot vernietiging van de H. Kerk en de gehele clerus, werd door de kerkelijke censuur een einde gesteld aan dit bijgeloof³⁴⁹.

1349 Inlassing. In datzelfde jaar werden in heel Duitsland Joden op de brandstapel gebracht, omdat het gerucht liep dat zij putten en beken vergiftigden om de Christenen volledig uit te roeien en omdat zij arme Christenen met geschenken overhaalden dezelfde misdaad te begaan. Overal palmden rentmeesters hun goederen in ten bate van hun heren.

Eén van deze rentmeesters, namelijk die van Keulen, werd door de Joden gedood. Vervolgens, weigerend het Doopsel te ontvangen, staken zij een straat met talrijke huizen, die hun eigendom waren, in brand en wierpen zich met hun vrouwen en kinderen in hun eigen huizen in de vlammen. Omtrent deze vervolging van de Joden zijn er enkelen van mening, dat zij vals beschuldigd werden.

8. 1350 In het jaar 1350, toen abt dom Amelius van Schoonhoven reeds ongeveer 15 jaar verlamd te bed lag maar nog altijd de rechten van onze abdij krachtig behartigde, kocht hij erfelijk recht op 12 mudden rogge, waarvan hij 6 mudden op zijn anniversarium bestemde voor de pitancie aan de tafels en de 6 overige mudden voor de pitancie van de refter voor hen die daar op maandag mee aanzaten; hij schafte een aantal boeken aan voor dit klooster en breidde onze goederen te Nieuwenhoven uit.

20 febr. Hij overleed op 20 februari tijdens het 21ste jaar van zijn prelatuur; hij werd plechtig begraven in het midden van ons monnikenkor, achter het graf van abt Christiaan en zijn graf werd afgedekt met een grote gesculpteerde steen.

³⁴⁸ De hier bedoelde oorkonde is van 25 juli 1349 en gedrukt in Piot, o.c., p. 500-501.

Cfr. ook de andere bevestigingen van privileges van Sint-Truiden door Karel IV, d.d. 8 februari 1349 (Piot, o.c., p. 497-498), 23 juli 1349 (p. 498-499), 25 juli 1349 (p. 502-505), 27 juli 1349 (p. 506) en 16 augustus 1349 (p. 507-508)

³⁴⁹ Deflagellantenvormdeneenbewegingdie doorziefkastijdingdegenadeGodswildeverwerpen.

Ontstaan in Italië (Perugia, omstreeks 1260), verbreidde ze zich over Duitsland naar onze streken.

Na de pest van 1384 kende ze een heropleving met opstand tegen de ekerkelijke hiërarchieën met een antisemitisch karakter. De problemen met de flagellanten bleven tot in het begin van de 15de eeuw voortduren.

Cfr. *De stadsrekening van Maastricht over het jaar 1399-1400*, ed. J. Koreman, Assen 1968, p. 59-60, 73-75 en 119

Gesta van abt Robert

1. 24 febr. 1350 Nog in datzelfde jaar 1350, zijnde het tiende³⁵⁰ jaar van paus Clemens VI, het zesde koningsjaar van Karel IV, diens derde keizersjaar, op 24 februari –dat was een donderdag, feestdag van de apostel Mathias– werd Robert van Craenwick door een scrutinum mixtum³⁵¹ tot abt alhier verkozen, een man van voorbeeldige levenswandel, die zich zeer beijverde voor het kloosterleven. Zijn wijding liep vertraging op door volgende omstandigheid. Paus Clemens behield zich alle benoemingen van prelaten en hoogwaardigheidsbekleders voor, iets waarvan in de voorbije jaren nooit sprake was geweest. Toen dan om die reden boden naar de Romeinse Curie waren gestuurd om bekrachtiging van de verkiezing of liever nog om de toekenning te verkrijgen, werd deze zaak voor het consistorie gebracht en daar langdurig onderzocht, omdat afgevaardigden van de Keulse aartsbisschop Willem³⁵² met alle middelen trachtten deze abdij in handen te krijgen voor de broeder van genoemde aartsbisschop, monnik van een andere abdij. Maar tenslotte kende de paus, met instemming van de kardinalen, de abdij toe aan de man die door de abdij zelf was uitverkozen en schreef de bulle op 3 juni uit. Nadat onze gezanten dan alle plichtplegingen hadden vervuld en behouden waren weergekeerd, werd de verkozene uit Nieuwenhoven, waar hij sedert zijn verkiezing vertoefde, naar de abdij begeleid in een plechtige stoet omstreeks de beëindiging van de sext³⁵³. Omdat niet iedereen weet op welke wijze de ontvangst van een nieuwe abt plaatsvindt, lijkt het mij gepast ze hier te beschrijven.

2. Over de wijze waarop een abt of een bisschop dient te worden ingehaald. Zodra aan prior en convent wordt gemeld dat de verkozene nadert, trekken allen dadelijk hun alben aan en voorafgegaan door de schoolknappen, de priesters met de broeders van lagere rang, gaan zij hem in processie tegemoet; aangekomen aan de achterzijde van de klerkenkapel, waar gewoonlijk veldvruchten te koop worden geboden, houdt men halt en wacht de komst van de nieuwe abt af. Zodra deze de bedoelde kapel bereikt en het convent ziet, stijgt hij van zijn paard. Prior en een van de ouderen gaan met respect naar hem toe, nemen hem eerbiedig bij de hand, de ene links, de andere rechts, en begeleiden hem, voorafgegaan door de processie, naar de abdijkerk; terwijl de voorzanger het responsorium ‘Honor virtus’ met bijbehorend vers aanheft, maakt de priores van Sint-Catharina van Mielen met haar convent haar opwachting op een plaats van onze immuniteit tussen het portaal van de kerk en de hoek van het plein. Zodra de processie bij de kapel van de H. Trudo is aangekomen en het ‘Te Deum laudamus’ wordt aangeheven, knielt de abt alléén - tenzij de bisschop aanwezig is - in gebed neer op een tapijt, dat gespreid is over een bidbank en staat weer op zodra de hymne ten einde is.

Dan volgt het responsorium ‘Deumtime’ met vers en herhaling, nadien de vers regel ‘Salvum fac servum tuum, Mitte ei auxilium de Sancto’³⁵⁴ en de collecta³⁵⁵ ‘Pretende Domine’. Onmiddellijk na deze gebeden wordt hij naar het altaar van Sint-Trudo geleid; na een gebed aldaar legt hij ten overstaan van schepenen en inwoners van de stad, die hiertoe zijn samengekomen, de eed van trouw af; met de rechterhand op een kruisbeeld dat in de altaartafel is gebeiteld, zegt hij woord na woord een van de schepenen na, die hem volgende eed vóór zegt:

‘Van desen daghe voert ende desen dagh agader, sal ich houd ende ghetruwe siin sinte Marien, sente Lambrecht, den bysschop van Ludike, der capittelen van sente Lambrechts, den guede Sentrude, den convente van Sentruden, den greve van Loen als voecht, der stat van Sentruden; letteren, brieve ende privilegien, die die heren verleent hebben, houden; der stat van Sentruden vriheyt helpen houden, vonnissen doen, en doen doen, als een abt van Sentruden, den armen ghelijc den riken, ende den riken gelijc den armen. Dat en sal ich laten om vrintschap, nocht om maesschap, noch om engeheerre hande zaken, die mer mich doen mach. Zo mich God helpe ende die heylighen.’

Na deze eedaflegging wordt hij naar het hoofdaltaar en, na een gebed, door de schepenen naar de banklok geleid, die hij luidt ten teken van zijn wereldlijke macht.

3. Over de wijze waarop de abt gewijd wordt. Na deze uitleg over de plechtige ontvangst van een nieuw verkozen abt van deze abdij of van een nieuwe bisschop van Luik moet nog de plechtige wijding van de nieuwe abt beschreven worden. Vooreerst dient men dit te weten: als een gekozen en door de kerk van Luik bevestigde abt reeds gewijd is vóór zijn presentatie buiten de abdij en vóór zijn intrede in de abdij, dan kan hij na afloop van bovengenoemde ontvangstplechtigheid, zo hij dat wenst, een plechtige mis celebreren ofwel aan het middagmaal aanzitten; is hij echter nog niet gewijd, dan neemt de wijdeling, zodra de wijbisschop klaar is voor de misdienst, midden op het hoogkoor, vóór het hoofdaltaar, plaats op een zetel tussen twee gewijde abten. Na het offertorium voltrekt de bisschop het wijdingsritueel, waarna hij de abt de ring overhandigt. Vervolgens begeleidt de bisschop hem naar het monnikenkoor en na hem mijter en staf te hebben overgeëreikt, doet hij hem plaats nemen in de bank van de abt; na het zingen van een ‘Te Deum laudamus’ begeleidt hij hem weer tot vóór het hoofdaltaar tussen de twee genoemde abten.

³⁵⁰ Lees achtste

³⁵¹ ‘Scrutinum mixtum’ of ‘compromissum mixtum’; keuze, die geschiedt door commissarissen die daartoe zijn aangewezen door - de kiesgerechtigden. Aan deze commissarissen is toevertrouwd de kanonieke electie te verrichten en bekend te maken in naam van de kiesgerechtigden

³⁵² Willem van Gennep, door de paus tot aartsbisschop van Keulen benoemd op 18 dec1349, overleden 14 of 15 sept 1362

³⁵³ Het middaguur

³⁵⁴ Behoed uw dienaar, zend hem uw hulp vanuit het heilige

³⁵⁵ Collecte is een gebed voor het volk

Daar legt de nieuw gewijde de voor abten van onze orde gebruikelijke eed op de volgende wijze af³⁵⁶. Na de eedsaflegging reikt de bisschop, na de nuttiging van het H. Bloed, aan de pas gewijde de H. Communie uit. Wanneer de mis ten einde is, neemt de abt zijn intrek in het abtshuis en nodigt daar desgewenst zijn gasten aan tafel.

1350 Genoemde Robert werd dus op bovengemelde datum gewijd door Diederik³⁵⁷, wijbisschop van Engelbert, bisschop van Luik, daarbij geassisteerd door de abt van Saint-Laurent en die van Saint-Jacques.

Over dezelfde gebeurtenis. Op de daaropvolgende vrijdag kwam abt Robert op het daartoe bestemde uur naar de kapittel bij een komst en ten overstaan van prior en het hele convent beloofde hij op de traditionele wijze volgende drie opdrachten gewetensvol te volbrengen: vooreerst aanvaardde hij de taak om wat verspreid en vervreemd was weer bijeen te brengen en de rechten van de abdij te behouden; ten tweede beloofde hij de voortreffelijke oude regelingen en deugdelijk bevonden gewoonten van dit klooster in acht te nemen; ten derde, dat hij de inkomsten voor onze pitancie niet voor andere doeleinden zou aanwenden. Daarop werd hem door de prior de Regel van de H. Benedictus op de schoot gelegd, waarna prior en het hele convent één voor één tot de abt naderden, neerknielden en, beide handen leggend op de Regel die de abt op de schoot hield, hem één voor één gehoorzaamheid beloofden in volgende bewoordingen: 'Heer, ik beloof u gehoorzaamheid volgens de Regel van de H. Benedictus'; aansluitend gaven ze hem, mond op mond, de vredeskus. Zodra deze plechtigheid afgelopen was, kwamen de oboedienciarrii of ambtsdragers³⁵⁸ en legden één voor één ter beschikking van de abt de bij hun ambt behorende sleutels neer op het vloerkleed van de kapittelzaal, waarna de abt tot ieder het verzoek richtte zijn ambt wederom uit te oefenen.

1352 Inlassing. In 1352 overleed paus Clemens VI; hij werd door Innocentius VI opgevolgd³⁵⁹.

4. In 1353 begaf Robert zich naar Willem³⁶⁰, de graaf van Holland, in de stad en in het klooster van Middelburg; hij werd vriendelijk uitgenodigd aan tafel en na van hem het leen te hebben verheven en na het betalen van een mark zilver voor deze verheffing –som waartoe onze abdij gehouden is wegens de voogdijschap over onze goederen en over onze onderhorigen in Aalburg en omliggende dorpen– keerde hij naar zijn abdij terug.³⁶¹

Over dezelfde gebeurtenis. Nog tijdens datzelfde jaar bewerkte de hiervoren genoemde graaf, die leugenachtig was voorgelicht door zekere Godfried van Dommelen –een man die goederen, door aanzienlijken aan hem toe vertrouwd, aan deze mensen ontfutselde en door zijn voorspellingen en bijgelovige praktijken vorsten en aanzienlijke lieden om de tuin leidde– dat hij al onze bezittingen, zowel in Heusden als in Holland, in zijn feitelijk bezit kreeg. Dat geschiedde nadat onze abt bij de graaf zelf tegen deze Godfried had geappelleerd, de tiend van Baardwijk krachtens een beslissing van meer dan vijftig van onze onderhorigen aan hemzelf was toegewezen, en op het hof van de abt aan Johannes van Bouchout was verleend.

Maar aangezien, aldus de filosoof, '*De ergste onrechtvaardigheid is die welke wapens gebruikt*' en '*Gij uzelf hard treft door achteruit tegen de prikkel te slaan*', zoals Lucas in de Handelingen van de Apostelen zegt³⁶², verwierf de abt zich de gunst van de heer van Yselstein³⁶³, raad en zegelbewaarder van de graaf, sloot vrede met de graaf en kocht onze op onrechtvaardige wijze ontvreemde goederen voor 1700 Brugse kronen terug, binnen de maand aan de graaf te betalen, en voor 300 kronen, aan de bemiddelaars uit te betalen daags na de afgesproken termijn. Als besluit van deze schikkingen verkreeg abt Robert een kwijtbrief, geschreven namens de graaf en voorzien van diens zegel en zo kwam hij weer in het bezit van onze goederen, die ons door vazallen van de graaf waren toegekend. Alles meegerekend, inbegrepen de onkosten voor de brief die ons daarvan weer in het bezit stelde en de talrijke andere bijkomende onkosten, inbegrepen ook 500 florijnen die aan heer Floris van Borsele werden ter hand gesteld, leed de abt in verband met het appèl gedurende vier jaar een verlies van bijna 4000 florijnen.

Inlassing. Toen omstreeks deze tijd heer Arnold van Rummen, een neef van graaf Lodewijk van Loon als zoon van diens wettige zuster, de weduwe van een schatrijk ridder en belangrijkdlenner³⁶⁴, de tante van Lodewijk, graaf van Vlaanderen³⁶⁵, huwde, begon hij aan de bouw van een burcht op zijn eigengoed Rummen. Hoewel hij anders op geen kosten zag, viel hij nu, die te dien tijde (.)³⁶⁶ van Brabant was, zijn eigen onderhorigen en ook de plattelandsbewoners van Brabant lastig en dwong hen gedurende geruime tijd stenen, kalk en andere dergelijke dingen, die onontbeerlijk zijn voor de bouw van een burcht, met eigen middelen en op eigen kosten aan te voeren.

³⁵⁶ In het manuscript zijn hier 25 regels blanco

³⁵⁷ Diederik, bisschop van Gibel. Cfr. S.P. Ernst, *Tableau historique et chronologique des suffragants ou co-évêques de Liège*, Liège 1806, p. 110.

³⁵⁸ Personen aan wie in de abdij een speciale verantwoordelijkheid was opgedragen

³⁵⁹ Clemens VI overleed 6 dec 1352. Innocentius VI werd op 18 dec 1352 gekozen. Hij overleed 12 sept 1362.

³⁶⁰ Willem V, graaf van Holland, zoon van keizer Lodewijk van Beieren en Margareta van Avesnes, 1349-1389

³⁶¹ Oorkonde van 25 april 1353 bij Piot, o.c., p. 522-523

³⁶² *Handelingen der Apostelen* 9,5 (uitsluitend in de Vulgaat).

³⁶³ Floris van Borsele, zie infra

³⁶⁴ Simon de Mirabelli, heer van Beveren, Halle en Perwez, vermoord 9 mei 1346

³⁶⁵ Lodewijk II van Male's (1346-1384) natuurlijke zuster Elisabeth

³⁶⁶ Lacune te vullen met drossaard

Nadat na ongeveer negen jaar zijn burcht fraai voltooid was en er naderhand nog alle mogelijke verdedigingswerktuigen waren opgesteld, werd er door velen melding van gemaakt dat men 's nachts, terwijl de wachten sliepen, de vensters van de burcht verschrikkelijk hoorde rammelen, dat de torens en de immense feestzaal vol schenen te zijn van dansende vlammen, die door de vensters uitsloegen, gebeurtenissen die de nakende ondergang van deze burcht duidelijk voorspelden, zoals hierna zal blijken.

5. 1355 Toen in het jaar 1355 de heer baron Reinier van Schoonvorst, broer van Amelius zaliger gedachtenis, voorganger van onze abt Robert, weigerde vrijwillig afstand te doen van onze goederen te Helchteren en ter Dolen, die hij sedert de abtsbenoeming van Robert we der rechtelijk in zijn bezit hield, wist deze baron na talrijke besprekingen met zijn leugenachtige verklaringen de abt er uiteindelijk toe te bewegen dat hij de macht over genoemd dorp en over de hoeve met haar inkomsten slechts na vier jaar zou verwerven, op welk moment de abt hem 1000 florijnen diende te betalen. Maar toen in het daaropvolgend jaar de vijandige gezindheid tussen hem en heer Walram van Born³⁶⁷, naar aanleiding van het Land van Valkenburg, verergerde en baron Reinier vreesde dat onze bezittingen te Helchteren door zijn tegenstander in de as gelegd zouden worden, vernietigde hij de vroegere afspraak, bedong van de abt 1000 florijnen en 120 kronen en schonk hem villa en hoeve met haar inkomsten vrij terug³⁶⁸. Noteer hier, beste lezer, dat deze heer Reinier, tijdens het leven van zijn broer abt Amelius, reeds erop had aangedrongen dat het convent hem het nu vaak genoemde Helchteren met hoeve en goederen –waarvan hij zich met instemming van zijn broer abt Amelius reeds had meester gemaakt tegelijk met het wereldlijk gezag over de bevolking– tegen een jaarlijkse pacht zou afgestaan hebben voor de duur van zijn leven. Daarover werd toen beraad gehouden; in acht nemend de vijandigheid en de invloed van deze man en van de zijnen, riepen prior en ouderen het volledige convent bijeen en brachten het voorstel daar ter sprake; uiteindelijk werd met algemene instemming ten antwoord gegeven dat zij aan niemand voor de duur van diens leven goederen wensten af te staan. Over dit antwoord ontstak de baron zozeer in woede dat hij het convent liet weten dat het voortaan niet op de geringste hulp van zijnentwege moest rekenen. Dat zij niettemin de beste beslissing hadden getroffen, moge hieruit blijken: hoewel die man geen enkele aanspraak kon doen gelden op de besproken goederen, leed onze abdij door de afkoop van de vermelde villa zowel als door andere uitgaven die hieruit voortsproten, een verlies dat opliep tot meer dan 2150 florijnen.

Voorts dient men nog te weten dat deze heer van Schoonvorst - die met instemming van zijn broer abt Amelius eerder zeer grote voordelen had verworven afkomstig zowel van de goederen van de abdij als van geldboeten die hij inwoners van de stad en schepenen oplegde en die onze mensen te Helchteren ernstig lastig viel en hen in die mate kwelde dat zij, zwaar werk verrichtend in de velden, wenend uitriepen: *'Wreek, Heer, ons bloed, dat Reinier van Schoonvorst ons als loon voor onze arbeid door zijn wrede afpersing uitzuigt'* –al deze dingen vergetende, zelfs toen hij in het ziekbed terecht kwam, ons geen enkele restitutie deed, hoewel zijn rijkdom aanzienlijk was. Allen, die het goed voor hebben met deze abdij, moeten er zich dan ook voor hoeden graanschuren of andere bezittingen aan een of ander wereldlijk heer voor de duur van diens leven af te staan, speciaal dienen zij er op te letten dat dergelijke voordelen niet toegestaan worden aan broers of naastbestaanden van abten, omdat, zoals eerder al bewezen uit de gesta van abt Adam, uit handen van dergelijke mensen deze goederen met nog groter verlies worden gerecupereerd dan uit handen van machtige vreemden.

1355 Over dezelfde gebeurtenis. In datzelfde jaar leed abt Robert een verlies van bijna 300 florijnen, toen Gerard van Steenvoorde zich onttrok aan zijn verplichtingen, hoewel hij naderhand gedwongen werd een passende schadevergoeding te betalen aan Robert.

6. Tijdens het eerder vermelde jaar lieten enkele handelaars één van hun dienaren aanhouden en in de boeien slaan, omdat hij de koopwaar, die zij hem hadden toevertrouwd, naar onze stad van Sint-Trudo bracht, waar hij beweerde dat ze hem toebehoorde. Toen zij met talrijke bewijzen het tegendeel konden aantonen en hij vreesde tot de strop te worden veroordeeld, verblindde hij, naar wordt beweerd, met geschenken de ogen van enkele schepenen, dank zij wier listigheid bij vonnis werd bepaald, dat die man geen dief was, hoewel hij goederen van zijn meesters had weggebracht naar plaatsen, waartoe hij geen opdracht had gekregen; zo werd hij van zijn boeien bevrijd. Toen hij een tijd later in armoede verviel, zoals dat dergelijke mensen gewoonlijk vergaat, diende hij bij bisschop Engelbert te Luik een klacht in tegen de schepenen, hen er van beschuldigend dat zij ten onrechte geschenken van hem hadden aanvaard. Hiervan op de hoogte gebracht, lieten de schepenen, naar wordt gezegd, deze dienaar naar de stad komen in het vooruitzicht op een minnelijke schikking.

Zoals later zou blijken, wisten verscheidene door de schepenen gehuurde moordenaars van zijn terugkeer en doodden hem bij het vallen van de avond in een hinderlaag op het begijnhof, waar hij in het geniep het avondmaal kwam gebruiken bij de grootmoeder van zijn vrouw. De schuldigen aan deze aanslag ontkwamen, omdat de baljuw van de bisschop en enkele schepenen, vrienden en bloedverwanten van deze huurmoordenaars, onze schout beletten getuigen aan te voeren tegen deze verdachten.

³⁶⁷ Walram van Born, Susteren en Sittard behoorde na de dood van zijn achterneef Jan van Valkenburg in 1312 tot de pretendentes voor de opvolging van Valkenburg evenals Reinier van Schoonvorst die de rechten van Jan's zuster Philippa had gekocht. Cfr. J.M. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg*, Valkenburg 1951, p. 111-115.

Reinier, grootste geldmagnaat in het land de Nederrijn in de 14e eeuw, verkocht zijn aanspraken overigens spoedig weer door.

³⁶⁸ Cfr. de oorkonden van 28 dec 1354 en 30 juni 1356 bij Piot, o.c., p. 525-527 en 540-541

1356 Voorts. In het jaar 1356 kwam in zekere nacht, vóór het luiden van de klok, een jongeman over het kerkhof van de O.-L.-Vrouwekerk en hoewel hem geen schuld trof en hij een goede faam genoot, werd hij daar door enkele mannen, die in hinderlaag een vijand van hun meester afwachtten, heimelijk vermoord in de plaats van de belaagde tegenstander. Toen later in de nacht de opschudding toenam, die dergelijke aanslag onder het volk veroorzaakte, sloeg één van de schuldigen, staande aan de ingang van het kerkhof, één van onze dienaren, die samen met de inwoners van de stad toeliep naar de plaats van het schouwspel, met een ijzeren handschoen in het gelaat; de getroffene herkende zijn aanrander heel goed. Wegens deze bezoedeling van het kerkhof werden met toestemming van het convent de overledenen gedurende twee jaar begraven in onze hof, het Vrijthof geheten.

Voorts. Geruime tijd was onze stad het toneel van dergelijke en talrijke andere moorden, van diefstallen, roofovervallen en gewelddaden, zodat ten gevolge daarvan onder de stadbewoners ernstig ongenoegen rees tegen enkelen van de aanzienlijken en eerder genoemde schepenen, wie ze aanwreven dat ze ieder om de beurt de verdediging op zich namen van een misdadiger van hun partij en het misdrijf in de doofpot stopten, opdat de misdadigers aan bestraffing zouden ontsnappen.

1355 Inlassing. In het hier voren genoemde jaar 1355 overleed Jan, hertog van Brabant, en liet het hertogdom Brabant na aan zijn dochter Johanna, die hij eerder al in de echt had verbonden met Wenceslas, de hertog van Luxemburg³⁶⁹.

1356 Inlassing. Toen Lodewijk, de graaf van Vlaanderen, die uit zijn huwelijk met de nog in leven zijnde tweede dochter van deze hertog³⁷⁰ van Brabant een wettige dochter had, constateerde dat hem voorlopig geen gebied bij of in het hertogdom werd toegekend, verzamelde hij in het jaar O.H. 1356 een talrijke legermacht, belegerde Antwerpen en dwong deze stad tot overgave.

Inlassing. Na Sint-Jan in hetzelfde jaar nam bisschop Engelbert door toedoen van zijn maarschalk³⁷¹ en zijn baljuw van Haspengouw³⁷² het versterkte Landen in. Op de daarop volgende dag daagde een grote menigte Brabanders op, die, overwicht hebbende op de weinig talrijke Luikenaren, er velen gevangen namen de overigen tot de vlucht dwong.

Maar toen de eerder genoemde baljuw met enkele mannen terugkeerde en ijverig de naburige villa's afbrandde, deden de Luikenaren, door hem weer aangevuurd, een nieuwe aanval op de stad, waarop het Brabants leger een aanval deed buiten de poorten. De strijd eindigde met een overwinning van de Luikenaren; talrijke Brabanders werden gedood en de gevangen Luikenaren werden van hun boeien bevrijd³⁷³.

Inlassing. Met het oog op een doelmatiger verzet tegen de eerder genoemde graaf van Vlaanderen begaf de nieuwe hertog van Brabant, Wenceslas, zich in dat jaar naar het vermaarde klooster van de H. Petrus te Affligem; hij verdreef de abt en het hele convent, haalde de bijgebouwen neer en omwalde de kloosterkerk, de slaapzaal, de refter en kloostergang met een hoge dam en voor heiligschennis niet terugdeinzend, maakte hij er een versterkte legerplaats van en legerde er wachtposten in om van die basis uit Vlaanderen aan te vallen. De graaf zelf viel hem aan in een slag in het open veld, behaalde de overwinning en dwong hem tot de aftocht.

Aldus sloegen ook de wachtposten van de noodlottige legerplaats op de vlucht; de Vlamingen namen die plaats zonder dralen in en plaatsten er een sterke bezetting. Enige dagen later hield de graaf zijn intocht in de Brabantse steden Brussel, Leuven en andere vrijheden, aanvaardde hun belofte van trouw en stelde er zijn baljuws aan. Maar zodra hij zich had verwijderd, verbraken de Brabanders deze eed van trouw aan de graaf, stuurden gezanten naar hertog en hertogin en onderwierpen zich aan hen. Na twee maanden werd vrede gesloten onder het beding dat, zolang de hertogin leefde, Wenceslas het hertogdom zou bezitten, met uitzondering van de steden Mechelen en Antwerpen die aan de graaf werden toegewezen; aldus een scheidsrechterlijk voorstel van Willem, graaf van Holland.

Enige tijd nadat op dit voorstel van de vorengenoemde graaf Willem vrede was tot stand gekomen, bezetten Vlaamse krijgers –o schande– het tot vesting omgebouwde klooster van Affligem en om te voorkomen dat de hertog van Brabant er later krijgslieden zou onderbrengen en Vlaanderen aanvallen, stapelden ze dadelijk hout aan de voet van de fundamenten, staken er het vuur in en ondermijnden de muren. Toen onder de hevige gloed de fundamenten van de kloosterkerk het begaven en toen tegelijk met de stoere toren ook de muren van refter, kloostergang en van de fraaie kapel van de H. Maria werden neer gehaald, stortte het hele gebouwen complex in, behalve de slaapzaal. Toen een waakzame monnik van deze abdij dat vernam, liet hij spoedig de fundamenten verstevigen en redde vervolgens door het leggen van nieuwe fundamenten dit prachtig dormitorium.

³⁶⁹ Johanna van Brabant, 1355-1406, in maart 1354 gehuwd met Wenceslas, sedert 19 december

³⁷⁰ Margaretha van Brabant

³⁷¹ Lambert van Oupeye

³⁷² Jacques Chabot

³⁷³ Cfr. Rudolphus de Rivo, *Gesta pontificum Leodiensium Engelberti a Marco, Johannis de Bavaria et Arnoldi ab Horn*, 1347-1389, ed. Chapeville, o.c., III, p. 7

Inlassing. Toen tijdens datzelfde jaar de Franse koning Jan³⁷⁴ met een zeer talrijk leger de Engelse koningszoon, de prins van Wales³⁷⁵, achtervolgde, die kort voordien met een kleine formatie van uitgelezen Engelsen in Frankrijk was geland, werd hij te Poitiers³⁷⁶, in het hart van zijn rijk, in een veldslag overwonnen; toen hij weigerde de rechterhand te geven maar zich krachtig bleef verzetten, werd hij uiteindelijk door krijgslieden van de prins overmeesterd en op de grond geslagen. Hij werd weer op de been geholpen en, samen met zijn zoon Filips en talrijke Franse vorsten die de rechterhand gaven, per schip naar Engeland overgebracht waar hij maanden later overleed³⁷⁷.

7. 1357 In het jaar 1357 werden de vroegere schepenen en raadslieden, die enige tijd voordien, ten tijde van abt Amelius, ontslagen waren, nu bevrijd van de verbintenis, die zij op zich hadden genomen voortaan niet meer te dingen naar een vertrouwenspost in het beheer van deze stad, tenzij met toestemming van hun heren en van de inwoners van de stad; wel dienden ze hun trouw aan onze abdij te betuigen met een eed, die ze aflegden op het Evangelie³⁷⁸.

1358 Voorts. Toen in het daarop volgend jaar de bisschop van Luik, Engelbert, de nieuwe schepenen van de stad, die bij hem waren aangeklaagd van talrijke onregelmatigheden en van een roofoverval in het hof van de H. Agnes, als schuldigen wilde straffen en afzetten, kwam hij naar onze abdij, voor zijn optreden de instemming van abt Robert in roepend. Toen deze terugdacht aan de ernstige onlusten, die onze abdij hadden getroffen naar aanleiding van het ontslag van de oude schepenen, stemde hij toe enkel op voorwaarde, dat men niet met geweld optrad maar rekening houdend met de mening en de voorschriften van de stad. Dus riep de bisschop van Luik het volk samen op 1 maart door het luiden van de banklok en na veel discussies, tijdens dewelke de schepenen ten aanhore van allen zich vrijpleitten van de hun ten laste gelegde beschuldigingen, schaamde zich de bisschop, die naar hier gekomen was om hen in hechtenis te nemen, en liet hen vrij.

Voorts. Daarna beging iemand een moord bij de molen van het klooster te Mielen. Tegen de man die daarvan beschuldigd werd, velden de schepenen van Sint-Trudo, nadat in overeenstemming met de regels van de rechtspraak getuigenissen waren afgelegd, een vonnis, waartegen de priores, met raad en daad gesteund door de bisschop, beroep aantekende bij de schepenen van het hof te Aken³⁷⁹. Aangezien de moord was gebeurd binnen de bevoegdheid van onze jurisdictie, werden na enige tijd de genoemde schepenen op kosten van onze abdij tot tweemaal toe naar Aken gebracht en teruggehaald om van het schepenhof daar instructies en ook een vonnis te vernemen; in het oordeel van die mensen bleef de uitspraak, die de schepenen van Sint-Trudo hadden gedaan, in haar essentie behouden zonder dat de strengheid van het vonnis herroepen werd; na hun beslissing nam de betwisting een einde. Aan uitgaven naar aanleiding van dit geschil leed onze abdij een verlies van meer dan 1600 florijnen en aan gaande nog een ander feit 400 florijnen.

Voorts. Tijdens dezelfde week, waarin de schepenen van Sint-Truiden naar Aken werden gebracht, staakte de bisschop van Luik verdere vervolgingen tegen hen; hij had talrijke besprekingen gehad en bemerkte dat hij de bewuste schepenen, geconfronteerd met de schepenen van Aken, niet kon straffen en afzetten, zoals hij gedacht had; een minnelijke schikking werd getroffen, de schepenen dienden 600 florijnen te betalen, te verdelen tussen bisschop, abt en voogd.

8. 1358 In de maand april van dat jaar, toen abt Robert om bepaalde redenen naar het graafschap Namen reisde, begaf hij zich onder andere naar de abdij van de H. Gerard van Brogne³⁸⁰. Toen de lokale abt daarvan op de hoogte werd gesteld, stuurde hij vlug voorname boden te paard die hem uitnodigden aan de dis bij hun heer en hem lieten weten dat het hele convent bereid was hem in stoet tegemoet te treden, indien dat aan zijn abbatiale hoogheid aangenaam zou zijn. Toen abt Robert dat aanbod afsloeg en zich op weg begaf naar een herberg in de omgeving van de abdij, werden na een korte rust de klokken geluid voor de mis. Toen hi dan, om de mis bij te wonen, naar de abdij kwam, geleidden de abt en het hele convent hem onder betuiging van hun eerbied naar het koor en deden hem plaats nemen op de koorstoel van de abt. Toen hij na de mis zich weer op weg wilde begeven naar de herberg buiten de abdij, liet men hem de abdij niet verlaten, maar men leidde hem naar het abten verblijf; daar werd het hele convent op de dis genodigd en aan abt Robert en zijn gevolg werd door de abt een vrolijk en schitterend feestmaal aangeboden. Tijdens het vriendschappelijk tafelgesprek deelde de abt aan Robert onder andere mee hoe de abt van deze abdij er toe gehouden was met heel zijn convent tot buiten de omheining van zijn abdij plechtig, met reliekenkruisen, elke abt van Sint-Trudo, die ervoor heteerst kwam, tegemoet te gaan, hem plechtig in de kloosterkerk binnen te leiden en, na een vroom gebed aldaar, hem naar de feestzaal van de abt te brengen; na het maal moesten alle dienaren van de abt en van het convent de sleutels van hun werkplaatsen bij hem neerleggen en ze hem overhandigen; mocht er toevallig één van de priester-monniken gekerkerd zijn of aan een reguliere boetedoening onderworpen, dan mocht de abt van Sint-Trudo eigenmachtig deze straf opheffen. Na deze reglementaire uitleg en na elkaar vaarwel te hebben gewenst, zette de abt zijn reis voort om zijn opdracht te voltooien.

³⁷⁴ Jan II de Goede, 22 augustus 1350 - 8 april 1364

³⁷⁵ Edward, prins van Wales

³⁷⁶ 19 september 1356 slag bij Poitiers

³⁷⁷ Jan II werd op 25 oktober 1360 als gevolg van het verdrag van Brétigny vrijgelaten. Hij overleed pas op 8 april 1364

³⁷⁸ Cfr. de oorkonde van 6 mei 1357 bij Piot, o.c., p. 543-548

³⁷⁹ De schepenbanken in het prinsbisdom Luik en het graafschap Loon hadden voor moeilijk oplosbare kwesties zogenaamde hoofdvraagstukken op de schepenstoel van de keizerstad Aken. Ofschoon deze rechtsgang geen hoger beroep was en de uitspraken van de schepenstoel een informatief en adviserend karakter hadden, ging er in de praktijk een grote invloed van uit.

³⁸⁰ Gerard van Brogne stichtte op zijn landgoed te Brogne (nu Saint-Gérard bij Namen) een Benedictijnenabdij. Hij hervormde ook andere abdijen, o.a. St.-Pieter en St.-Baafs te Gent. Hij overleed in 989

7 mei 1359 Voorts. Op 7 mei 1359 omstreeks het elfde uur van de dag stortte één van de drie torens van de abdijkerk in, namelijk de toren aan de zuidzijde, die verscheidene schepenen en mansionarii nauwelijks een half uur eerder ongedeed verlaten hadden, nadat ze daar onder de portiek van de kerk geruime tijd gediscussieerd hadden over erfenaangelegenheden. En een kind van drie jaar, dat een tijdje spelend tegen de muur van de toren had gezeten, was door zijn broertje, een knaapje van nauwelijks zes jaar, juist weggeroepen toen de toren instortte.

1360 Voorts. Na verloop van een jaar liet abt Robert, die bevreesd was dat ook de hoofdtoren zou instorten en die een befaamd architect had aangeworven, de muur van de hoofdtoren aan de kerkzijde verstevigen en de boog daaronder merkkelijk kleiner maken. Toen de metselaars reeds tot over de helft van de nieuwe constructie gevorderd waren en zekere dag tijdens de mis een groot aantal zware stenen, die ze uit de torenmuur hadden gebroken, op de ondersteunende stelling hadden opgestapeld om het nieuwe metselwerk aan het oude aan te passen, stortte plotseling dit uit latten gevormde onderstel in en twee werklieden die er bovenop stonden, stortten neer. De ene, die inwendige breuken had opgelopen, overleed drie dagen later, de andere herstelde, hoewel ook hij gewond was.

Inlassing. In diezelfde tijd klom een dagloner om er een werk uit te voeren op het dak van de kerk van de H. Maria. Toen hij onvoorzichtig over de zoldering liep, die uit dunne latten was gevormd, stortte hij uit de hoogte neer in het koor beneden, op de leenaar die brak en stuk sprong en vervolgens op de vloer, waar hij, geradbraakt, de geest gaf.

Inlassing. Op 21 januari 1360 overleed Diederik, graaf van Loon en heer van Heinsberg. Zijn lijk werd overgebracht naar het klooster van Herkenrode, maar daar weigerde men hem te begraven³⁸¹; derhalve werd hij gebracht naar het klooster van de Augustijnen te Hasselt en daar begraven.

Inlassing. Na het overlijden van de graaf haalde de bisschop van Luik een brief te voorschijn, waarin een van de vroegere graven uit vrije wil het graafschap te Leen gaf aan de H. Lambertus en verklaarde dat het overgedragen moest worden aan de kerk van deze heilige, mocht één van de graven kinderloos overlijden; daarom stelden de aanzienlijken van de kerk en van de stad Luik, met uitzondering van de edelen, nu voor, dat de bisschop zou beslag leggen op het graafschap, aangezien het aan de kerk was overgedragen. Niettegenstaande het feit dat de heer van Dalenbroek, een neef van de graaf als zoon van diens broer, aan wie de graaf zelf trouwens het graafschap had vermaakt, en heer Arnold van Rummen, van moederszijde een neef van de graaf³⁸², om een uitspraak van de aanzienlijken van het land verzochten, die zou uitmaken aan wie van beiden het graafschap diende toegewezen te worden, dwong de bisschop de inwoners van Loon, Herk, Hasselt en van andere gemeenten hem als graaf te erkennen en hem hun trouw te beloven.

9. 1361 Toen dan in juni van het jaar 1361, het 13de regeringsjaar van Karel IV, het 18de bisschopsjaar van de bisschop van Luik, Engelbert, Godfried van Dalenbroek een gewapende bezetting had ondergebracht in de burcht Stokkem om zich daar te handhaven, kwam de bisschop met een machtig leger uit het hele Land van Luik deze burcht belegeren.

juni Over dezelfde gebeurtenis³⁸³ Tijdens dezelfde maand begonnen de inwoners van Sint-Trudo te ijveren om in hun stad een gemeente te verkrijgen; daartoe stimuleerden hen vooral diegenen die vroeger als schepenen en raadslid waren afgezet³⁸⁴, samen met hun sympathisanten, met het doorslaggevend argument dat door de huurmoordenaars van de nieuwe schepenen talrijke misdaden en ernstige overtredingen werden begaan. Toen abt Robert dit vernam, riep hij de hele bevolking te samen in onze hof, het Vrijthof, en kwam zelf met het voltallige convent; zodra stilte was ingetreden en een notaris was ontboden, liet hij in het openbaar, in het Diets, punt na punt, uitleg verstrekken over de privileges die het oprichten van een gemeente verboden en over de straf waarmee de keizer de overtreders van deze privileges bedreigde; hij voegde er aan toe dat hij steeds bereid was straffend op te treden, indien zij fouten konden aanwijzen binnen zijn rechtsgebied. Toen zij daarop antwoordden dat zij hun heer niets ten laste legden, maar wel de buitensporigheden van de schepenen aanklaagden, maande de abt, die bemerkte dat de afzonderlijke groepen van ambtenaren gewonnen waren voor de oprichting van een gemeente, hen ten aanhoore van alle aanwezigen, dat ze hun poging zouden staken, want dat hij anders tegen hen de voren beschreven straffen zou toepassen.

27 juni Dezelfde dag nog begaven de belangrijkste propagandisten van een gemeente zich in allerijl naar hun medeburgers, die bij de belegering van de eerder genoemde burcht verbleven; zij hadden met zich mee genomen de leiders van de gemeente van Luik, van Hoei en van andere steden en met meer dan 4000 florijnen verblindden ze de ogen van hun Luikse heer, zodat hij hun, in strijd met zijn bindende belofte, de oprichting van een gemeente toestond voor zover dat in zijn

³⁸¹ Diederik van Heinsberg stierf tussen 17 en 21 januari 1361. Hij was geëxcommuniceerd, cfr. Rudolphus de Rivo, ed. Chapeville, o.c., III, p. 10

³⁸² Godfried van Dalenbroek was een zoon van Jan van Heinsberg en Catharina van Virneburg. Arnold van Rummen was een neef van graaf Lodewijk IV, als zoon van diens zuster Mathilde

³⁸³ Het navolgende is ontleend aan de oorkonde van 16 juni 1361 bij Piot, o.c., p. 567-569

³⁸⁴ Voornaamste aanstichter van de communale beweging was Herman Wisselere, schout van de bisschop in St.-Truiden. Cfr. editie De Borman, o.c., p. 320, noot 2

macht lag; dat gebeurde op 27 juni³⁸⁵. Met een van zijn zegel voorziene brief keerden ze naar de stad terug; na de verkiezing van twee burgemeesters en twaalf raadslieden namen ze enkele dagen later, naar eigen goedvinden, het bestuur van de stad in handen, in strijd met de rechts bevoegdheid van beide heren en van de vrijheid van de stad. Daar de bisschop met heel zijn volk de belegering voortzette, werd de bezetting gedwongen, met behoud van het leven, de burcht over te geven op (.).³⁸⁶ Toen de voornoemde burgemeesters voorstelden de abt om zijn instemming met de opgerichte gemeente te vragen, constateerde de abt, die vooraf het hele convent had bijeengeroepen in de kapittelzaal waar hij allen om raad vroeg en om de kinderlijke eensgezindheid die ze hem, hun vader, verschuldigd waren, dat allen het met hem eens waren op dit punt, dat zij geenszins toestemming gaven voor een gemeente, maar hem in zijn verzet daartegen met al hun krachten zouden steunen. Enkele dagen later, toen de abt naar Nieuwenhoven was uitgeweken, kwamen de burgemeesters van de gemeente met hun aanhangers naar hem toe, erop aandringend dat hij de opgerichte gemeente zou erkennen. Hij antwoordde hun:

1361 *‘Voor deze gemeente geef ik helemaal geen toestemming, maar indien gij mistoestanden kenbaar maakt, verklaar ik mij bereid ze te bestraffen in de mate dat ik daartoe gehouden ben.’*

9 okt. Daar de abt vreesde dat zij, uit reactie op dit antwoord, geweld tegen hem zouden aanwenden tijdens zijn verblijf aldaar om hem te dwingen tot instemming met de gemeente en onderwerping aan hun wil, zoals dat al vroeger, ten tijde van abt Adam –zoals eerder verhaald³⁸⁷– zij het vergeefs was gepoogd, vertrok hij op aanraden van vrienden naar Luik, waar hij, aangekomen omstreeks Sint-Dionysius, op drie maanden na drie jaar bleef. Niettegenstaande zijn herhaalde, nederige verzoek aan bisschop, Luiks kapittel, stad Luik en steden in het Land van Luik, dat zij de Sint-Truidenaren, die tegen de afgelegde eed in en tot ongenoegen van zijn abdij hun gemeente hadden opgericht, zouden doen verzaken aan deze usurpatie, kreeg hij nooit een beslissend antwoord; maar het Luikse kapittel was steeds op zijn hand.

10. Toen op een dag na Pinksteren van datzelfde jaar abt Robert, op aandringen van vooraanstaanden, het testament van heer Jan van Haalbeek, een ridder, betreffende diens leengoederen ratificeerde en bekrachtigde³⁸⁸ –zoals de graaf van Loon en de heer van Lummen al eerder hadden gedaan– in overeenstemming met een beslissing van zijn leenmannen, ten voordele van de natuurlijke kinderen van deze heer Jan³⁸⁹, aan wie deze een bepaalde geldsom toekende in verband met de bedoelde goederen, bedreigde Hendrik van Haalbeek, een neef van deze heer Jan, zoon van zijn broer, met de steun van krijgslieden uit Gelre en Gulik, ten onrechte en naar aanleiding van deze erfating abt Robert, alsook de zijnen en de goederen van de abdij, in een brief die vóór zonsondergang in onze abdij werd bezorgd. De daaropvolgende dag bij zonsondergang stak hij, na plundering, onze villa Helchteren en onze hof aldaar ter Dolen in brand en hij nam onze mensen gevangelijk met zich mee. Toen hij door nachtelijke brandstichters, die tot zijn aanhang behoorden, eveneens aan de heer van Heers³⁹⁰, testamentuitvoerder van de genoemde heer Jan, schade had toegebracht, bewerkte deze dat hij door de twaalf vredesbewaarders van Haspengouw verbannen werd en dat drie van zijn brandstichters, die te Heers gevat waren, werden geradbraakt.

Voorts. Nadat de hoofdwoning te ter Dolen dank zij een degelijke omwalling tot dan toe voor brand was gespaard gebleven, liet de abt, op aanraden van de zijnen, het strodak van die woning verwijderen, opdat het door zijn tegenstanders niet in brand zou gestoken worden. Maar dan deed zich een ander ongeluk voor. Toen de dienaren van de abt het vuur staken in het stro dat reeds van het dak was afgenomen om alzo aan de bandieten materiaal tot brandstichting te ontnemen, keerde plotseling een krachtige wind de felle vlammen in de richting van de gebouwen die nog niet van stro ontdaan waren en zo werd alles, de verschansing inbegrepen, in de as gelegd.

24 aug. Voorts. Op de feestdag van de apostel Bartholomeus in datzelfde jaar liet diezelfde Hendrik onze woning te ter Dolen, die in die tijd met stro gedekt was, door de zijnen des avonds in brand steken.

7 dec. Voorts. Later in het jaar, tijdens de nacht vóór de dag van de Ontvangenis van de H. Maria, stak hetzelfde individu de graanschuur van onze pachter te Engelbamp, gevuld met de oogst en met hooi, in brand; en in diezelfde nacht werd onze molen te Melveren in brand gestoken; maar hier werd het vuur geblust vooraleer het merkelijke schade had aangericht.

1365 Voorts. In maart van het vierde daaropvolgende jaar doodde die vervloekte kerel met achttien van zijn medeplichtigen de priester van Helchteren vóór het kerkhof, bracht aan zeven mannen zware verwondingen toe en nam er vijf gevangelijk met zich mee.

³⁸⁵ Volgens Rudolphus de Rivo vonden deze gebeurtenissen plaats op 23 juni. De belegering van Stokkem begon op 27 mei en duurde 27 dagen

³⁸⁶ Hier ontbreken enige woorden in het handschrift

³⁸⁷ Zie hiervoor Gesta van abt Adam c 9, ad 1314, p. 146

³⁸⁸ Cfr. de schenking van Jan van Haalbeek van 12 maart 1359 bij Piot, o.c., p. 552-553

³⁸⁹ Deze bastaarden heetten Gillis en Gerard

³⁹⁰ Gerard van Heers

8 apr. Voorts. Op 8 april van het hiervoren vermelde jaar werd bij het vallen van de avond één van de brandstichters van die misdadige Hendrik door de houtvester van Nieuwenhoven aangehouden bij de brug van Melveren, terwijl hij op weg was om de graanschuur van een van onze pachters in brand te steken. Overgeleverd aan de houtvester van onze stad, bekende hij spontaan dat hij onlangs ook brand stichtte in de graanschuur in Engelbamp; hij voegde er zelfs aan toe dat hij, indien hij niet gevat was, diezelfde nacht nog meer brandstichtingen zou hebben verricht. In zijn rug zak trof men touwen aan, vervaardigd uit zwavel en hennep; wanneer deze onder de daken van de huizen of in de oogst van de schuren werden verstoep, sloeg er hetzelfde uur of de volgende of navolgende dag de vlam uit, naargelang deze verderfelijke tuigen geregeld waren. Hoewel die man verscheidene medeplichtigen aan zijn euveldeed had verraden, werd hij de zesde dag nadien bij de molen te Melveren, die hij tijdens een van de vorige nachten in brand had gestoken, achter paarden gebonden, naar de plaats van terechtstelling gesleept en er geradbraakt.

3 juni Voorts. Op 3 juni van hetzelfde jaar stak Hendrik van Haalbeek met zijn medeplichtigen de kerk en acht woningen te Helchteren in brand. Op het gelui van de klok kwamen mannen van Houthalen en van andere dorpen naar Helchteren gelopen en, na hun de buit te hebben ontnomen, dwongen ze de rovers zich uit de voeten te maken. Van de zijde van Hendrik werden daar drie krijgslieden en twintig paarden gedood en talrijke mensen gewond, aan de andere zijde verloren één man van Helchteren en twee van Houthalen het leven. Later stelde abt Robert twee mombers aan door wie talrijke medeplichtigen van deze Hendrik ter verantwoording naar Luik werden gedagvaard en bij verstek veroordeeld. Eén van hen, Johannes van de Put, een ridder, bracht samen met zijn twee broers, uit boetedoening, leenhulde aan de heer abt en eindelijk ook aanvaardde die duivelse Hendrik het zich te onderwerpen aan de uitspraak van twee voorname ridders.

11. 1 febr. 1362 Nadat Johannes van Trudonica, een neef van abt Robert, op de dag vóór O.-L.-Vrouw-Lichtmis zijn ambt van schepen had neergelegd, kwamen de schepenen op de veertigste dag bijeen om een opvolger te kiezen. Toen sommigen, uit vrees of –naar men beweerde– omgekocht, de schout van de bisschop³⁹¹ verkozen en anderen met die keuze niet akkoord gingen, riepen de burgemeesters van de gemeente het volk te wapen; omdat de duisternis reeds viel, stak men lantarens en fakkels aan op het marktplein, men begaf zich vervolgens naar de gewone plaats van bijeenkomst en dwong de schepenen door intimidatie tot het kiezen van de hiervoren genoemde schout. Uit verzet tegen deze verkiezing daagde abt Robert de schepenen voor de hoofdzetel te Aken. Nadat ze door de schepenen van het Akense hof het volgende jaar waren ingelicht aangaande het uitbrengen van een oordeel, kondigden ze op een vastgestelde dag, in tegenwoordigheid van allen, af, dat de vorige verkiezing waardeloos was, omdat die uit vrees en niet volgens de voorschriften was geschied; na ernstige argumenten tegen de verkozene te hebben uitgebracht, sloten ze hem uit van het schepenambt en veroordeelden hem tot vergoeding van de onkosten voor het brengen en het terugbrengen, die tot 342 florijnen opliepen. Ook abt Robert had 300 florijnen uitgegeven om zijn wil door te zetten.

Voorts. Enige tijd later werd de reeds besproken vroegere schout, die van ernstige onregelmatigheden was beschuldigd bij bisschop Johannes en opgesloten was te Moha, uit zijn gevangenis bevrijd na betaling van 2400 florijnen. Indien deze man, toen hij werd aanvaard om de eed van schepen af te leggen, aan de heer abt vergiffenis had gevraagd over zulke usurpatie van het schepenambt en overigens had beloofd dat hij niets wilde ondernemen tegen de abdij, dan zou de abt, daartoe uitgenodigd, hem zijn fout volledig hebben kwijtgescholden, de man zou schepen gebleven zijn en niet veroordeeld zijn geweest tot zo grote boete. Maar hij liet zich beïnvloeden door enkele schepenen en, weigerend zich te onderwerpen, heeft hij al dat leed ondergaan.

1362 Inlassing. In het jaar O.H. 1362 overleed paus Innocentius VI en toen de kardinalen het niet eens werden over de verkiezing van iemand uit hun midden, volgde Urbanus V hem op, een Benedictijner abt van Marseille³⁹². In hetzelfde jaar richtten de burgemeesters van de gemeente op het marktplein een stenen perron op met aan de top een kruis en een vergulde arend.

Inlassing. Toen Godfried van Dalenbroek tot het besef kwam dat hij niet opgewassen was tegen de bisschop van Luik, die reeds overal in het graafschap als graaf was ingehaald, verkocht hij in dat jaar voor een overeengekomen som³⁹³ al zijn rechten op het graafschap Loon aan zijn familielid de heer van Rummen en stond hem alle charters en brieven betreffende het graafschap af³⁹⁴.

1363 En toen enige tijd later, omstreeks Allerheiligen, keizer Karel te Aken kwam, begaf de heer van Rummen zich tot hem; men beweert dat hij het graafschap van de keizer in leen ontving³⁹⁵ en de investituur verkreeg en dat er in het jaar daarop te Praag een uitspraak werd gedaan in zijn voordeel en ten bate van zijn erfgenamen; dit alles vooraleer de bisschop en de heer van Rummen na verloop van tijd opgeroepen werden en voor de keizer verschenen.

³⁹¹ Gerard van Heers

³⁹² Innocentius VI overleed 12 sept 1362. Op 28 sept werd Guillaume Grimoard tot paus gekozen. Hij nam de naam Urbanus Vaan

³⁹³ 80.000 moutons. Arnold van Rummen (overleden vóór 5 mei 1373), deed vergeefse pogingen om de rechten op het graafschap Loon, die hij van Godfried van Dalenbroek had afgekocht, tot gelding te brengen. Na de inname van de burch Rummen door het leger van de prinsbisschop deed hij op 21 september 1366 afstand van alle rechten op het graafschap.

Cfr. J. Baerten, in *Nationaal biografisch woordenboek*, II, p. 772; J. Lejeune, *Liège et son pays*, Brussel 1948, p. 130 vlg.

³⁹⁴ De overeenkomst is gedagtekend 25 januari 1362

³⁹⁵ Hij werd op 23 december 1362 door de keizer met Loon beleend

12. In het jaar 1363 werden twee moordenaars, beschuldigd van de goddeloze roofoverval op het hof van Sint-Agnes, gevangen genomen en langdurig opgesloten; waarna de ene, in gevolge vonnis van de schepenen van Sint-Trudo, onthoofd werd, de tweede, die door de schout van Montenaken werd gevangen gehouden, door de schepenen te Verten werd veroordeeld en te Brustem geradbraakt.

Voorts. In hetzelfde jaar overleden te Luik drie van de vier schepenen die, beschuldigd van medeplichtigheid aan het vorige misdrijf, daar onder toezicht stonden en er ziek werden; wie weet het fijne van hun plotselinge overlijden? Wel beweerden velen dat zij gestraft werden door ingrijpen van de Goddelijke Rechter.

1372 De vierde werd jaren later, namelijk omstreeks Allerheiligen 1372, door bevoegde getuigen in tegenwoordigheid van de schepenen van Sint-Trudo voor het gerechtshof beschuldigd van deze daad. Hij werd door het luiden van de banklok opgeroepen en gedagvaard binnen de gebruikelijke termijn van vijftien dagen; toen hij evenwel niet opdaagde, werd hem zijn ambt en elk persoonlijk recht ontnomen.

1363 Voorts. In het eerder genoemde jaar nam de bouw van een stenen muur rondom het hof van onze abdij een aanvang en werd dat gedeelte voltooid dat vanaf de poort tot aan de molen loopt.

Inlassing. In dat jaar verwierf bisschop Engelbert, als graaf van Loon, vanwege de hertog van Brabant, Wenceslas, de voogdij over Sint-Trudo en de kastelen van Duras en Kolmont kreeg hij in leen³⁹⁶.

Voorts. In dat jaar stierven twee van de vijf schuldigen aan de moord op het hof van Sint-Agnes een natuurlijke dood en ontkwamen aldus aan de bestraffing van hun wandaden.

21 mei 1364 Voorts. In een late reactie werd in het volgende jaar de vijfde medeplichtige aan de eerder besproken misdaad, die wel toegaf erbij aanwezig te zijn geweest omdat men hem had meegenomen, maar voorts beweerde er geen hand in te hebben gehad, op 21 mei levend begraven.

1364 Inlassing. Op 8 mei van hetzelfde jaar deed Arnold van Rummen, die met de steun van sympathiserende vorsten een groot leger verzameld had, een aanval op Herk onder de wapperende banieren van het Loonse leger; de inwoners sloegen uit vrees voor hem op de vlucht, maar weinig later lieten ze hem toe in hun stad en beloofden hem trouw.

10 mei Maar toen het leger de volgende dag was vertrokken, onderwierpen de inwoners zich weer aan de Luikenaren.

11 mei Op de volgende dag evenwel, de dag vóór Pinksteren, toen het nieuws van deze gebeurtenis zich verspreidde, trokken Luikenaren en Hoeienaren, die verontwaardigd waren, zoals het gehele Land van Luik dat was, met een gewapende troep tot bij de Jeker en wegens de afwezigheid van bisschop Engelbert verkozen ze Jan, heer van Rochefort, tot momber.

12 mei Op Pinksterdag, 12 mei, trokken omstreeks het vesper uur de Sint-Truidenaren gewapend het Luikse leger tegevoet en namen hun intrek in de grangia³⁹⁷ van de Teutoonse heren³⁹⁸ te Opheers. Tijdens de overnachting daar braken ze verscheidene afsluitingen af, vernielden goederen, brachten buit over naar hun stad en vertraptten opzettelijk de graangewassen die nog onrijp in de velden stonden.

16 mei Vier dagen later kwam de ruitery uit het hele Land van Luik naar de burcht Rummen en stak de hof met bijgebouwen in brand.

17 mei Op de volgende dag begaven ze zich naar Hamal en staken daar het kasteel zelf in brand³⁹⁹.

13. 19 mei 1364 Op het octaaf van Pinksteren, 19 mei van datzelfde jaar, begaven onze stadgenoten, de Truienaren, zich naar Luik. Ze hadden vernomen dat abt Robert in het vorige jaar tegen hen bij de Luikse officiaal een proces had aanhangig gemaakt naar aanleiding van de oprichting van de gemeente, die zij ondanks zijn verzet hadden bewerkstelligd en ze hadden in een beroep op het gehele land onlangs vergeefs een klacht tegen hem ingediend. Nu verstoutten zich de burgemeesters van de gemeente en gingen naar Luik, uit elk ambacht twee mannen met zich meenemend, om de Luikse gemeente tegen de abt op te hitsen.

³⁹⁶ Oorkonde van 7 september 1365 aanwezig in het archief van het kapittel van Saint-Lambert in het Rijksarchief te Luik.

³⁹⁷ De 'grangia' te Opheers bestaat nog steeds en omvat bedrijfsgebouwen, een refter, een verwarmde woonkamer, een slaapzaal en een kapel

³⁹⁸ Duitse Orde. Deze grangia behoorde niet de Duitse Orde toe maar de abdij van Herkenrode

³⁹⁹ Heer Jan van Hamal was gehuwd met een zuster van Arnold van Rummen en steunde dienszaak krachtig.

21 mei Toen op de daaropvolgende dinsdag de abt met zijn vrienden in het Luikse kapittel verscheen, kregen de Sint-Truidenaren, die geschenken hadden uitgedeeld, een meerderheid van de Luikse ambachten op hun hand en zij stelden de abt voor deze keuze: ofwel de gemeente bekrachtigen ofwel uit stad of land gebannen worden; hem werden drie dagen bedenktime toegestaan.

23 mei Maar toen reeds op de volgende dag, de dag vóór Sacramentsdag, de Luikse burgemeesters hem dreigend te kennen gaven dat hij de gemeente zou bekrachtigen of heengaan, verliet hij de stad in de vroege morgen van Sacramentsdag met zijn hebben en houden en met zijn dienstpersioneel. Toen bericht hierover ons convent bereikte nog vóór de processie uitging, geraakten we in paniek en in de tijdsspanne tussen het vertrek en de terugkeer van de plechtige processie lieten we de kostbaarheden van kerk en abdij haastig met een wagen overbrengen naar onze woning te Zoutleeuw. Met uitzondering van de nodige kledingstukken lieten we onze waardevolle voorwerpen en onze huisraad door afzonderlijke personen in het geheim buiten het klooster in veiligheid brengen bij verspreide vrienden binnen en buiten de stad. Reeds waren er enkele dag en verstrekt en toen de balling, de vrome abt Robert, die zijn zaken van Luik naar Zoutleeuw had laten overbrengen, voor het avondmaal te Nieuwenhoven aankwam.

26 mei Op de volgende dag, een zondag kreeg hij van bevriende raadslieden een waarschuwing om op zijn hoede te zijn voor een gewelddadige overval vanwege de kapiteins van de gemeente, waarna hij terstond naar Zoutleeuw vertrok en daar bleef. Op 9 juni daaropvolgend ruide een drukdoende en heftige tegenstander van onze abdij, uit het ambacht van de schoenmakers, samen met zijn trawanten bij het convent van de Minderbroeders de gemeente op tegen onze schout en tegen één van onze schepenen, hun ten laste leggend dat het op hun aanwijzing was dat abt Robert uit Nieuwenhoven was vertrokken. Na het middageten bewerkte deze praatjesmaker met zijn kliek en met een minderheid van de gemeente, tegen de wil van de burgemeesters in, dat deze schout voor de duur van tien jaar verbannen werd; zo werd deze man geruime tijd buiten de stad gehouden.

Voorts. Op de dag na Sint-Jacobus de Mindere van hetzelfde jaar⁴⁰⁰ kwam Jan van Arkel⁴⁰¹, voormalig bisschop van Utrecht, die door de paus tot bisschop van Luik was aangesteld en die van keizer Karel de regalia had verkregen met de uitdrukkelijke vermelding van het graafschap Loon, naar de bisschoppelijke burcht Franchimont en hield enkele dagen later zijn intocht in de bisschopsstad Luik, waar hij welwillend werd ontvangen en de naam Johannes V aannam.

Voorts. Omstreeks deze tijd vroegen de inwoners van Sint-Truiden herhaaldelijk, met de belofte van een som geld, aan de pas aangestelde bisschop Jan, dat hij, zoals zijn voorganger Engelbert had gedaan, hun een gemeente zou toestaan en met zijn zegel bekrachtigen. Hij weigerde dat, maar stelde hun voor dat hij, indien zij hem hun vertrouwen wilden schenken, al zijn gezag zou aanwenden om een definitieve vrede te bewerken tussen de abt en henzelf.

31 aug. Als reactie daarop dienden de inwoners van onze stad te Luik op de dag vóór de H. Egidius, in tegenwoordigheid van de burgemeesters uit het gehele Land van Luik, een ernstige aanklacht in tegen de bisschop; daarbij genoten zij de steun van al deze burgemeesters, die aandrongen op de bekrachtiging van de gemeente.

9 sept. Nadat de zaak voor de zoveelste maal naar een latere datum verdaagd was, namelijk naar de dag na de Geboorte van de H. Maria, weigerde de bisschop zijn toestemming. Toen daarna, tijdens de verdere behandeling van de betwisting, de procurator van de stad beroep had aangetekend bij de gedelegeerde, namelijk de abt van Saint-Jacques, en de inwoners van Sint-Truiden, hangende dit beroep om de voortgang van het geding te verzekeren, de heer abt bij dezelfde gedelegeerde deden dagvaarden, vroeg abt Robert zelf de zaak naar het pauselijk hof te verwijzen, beweerend dat hij te Luik dit proces niet veilig kon voeren. Toen de beide partijen voor hem verschenen, verwees de gedelegeerde de zaak dan ook naar het pauselijk hof, hun te kennen gevend dat ze zich daar moesten melden na twee maanden. Tijdens deze termijn werd met instemming van beide partijen een verdaging aangevraagd om eerst op 1 maart voor de Romeinse Curie te verschijnen, in de hoop dat intussen vrede gesloten werd.

1365 In de loop van het volgende jaar deed de Luikse gemeente, op aandringen van de Sint-Truidenaren, vruchteloze pogingen om de bisschop, het Luikse kapittel en abt Robert tot instemming met de instelling van een gemeente over te halen.

Voorts. Abt Robert reisde op 3 mei van dat jaar van Zoutleeuw naar de Romeinse Curie; toen hij in het consistorie de aard van het geschil, namelijk het verzet tegen de oprichting van een gemeente door de inwoners van onze stad, had toegelicht, werd de zaak toevertrouwd aan de auditeur van het Heilig Officie.

9 okt. Vervolgens keerde de abt zelf omstreeks Sint-Dionysius naar huis terug; maar hij had één van zijn getrouwe raadgevers in rechtszaken verloren. Toen hij tijdens die terugreis te Maastricht kwam, vroegen de Luikse burgemeesters aan de nieuwe bisschop Jan om de abt de dagvaarding te doen annuleren, waarmede hij door zijn mombler zes inwoners van Sint-Truiden opriep en hem te doen afzien van zijn proces tegen de stad van Sint-Trudo. Maar de bisschop ging niet in op hun verzoek en de abt reisde door van Maastricht naar Keulen.

⁴⁰⁰ 26 juli 1364. De intocht van de bisschop met zijn gevolg in Luik had op 30 juli plaats. Cfr. editie De Borman, o. c. p. 330, noot 1

⁴⁰¹ Jan van Arkel was op 20 nov 1342 door de paus aangesteld als bisschop van Utrecht. Op 15 april 1364 werd hij overgeplaatst naar Luik. Hij overleed 1 juli 1378

Voorts. In diezelfde tijd verlieten de Sint-Truidenaren hun stad om de burcht van Rummen in te nemen⁴⁰². Toen ze het voorplein vóór de eigenlijke burcht bereikten, waar de indrukwekkende slottorens en muren, rondom beschermd door grachten, een dreigende aanblik vertoonden, rukten ze in een driftige aanval op tot bij de poort en tot onder de muren, onbevreesd voor de projectielen van blijden en donderbussen⁴⁰³, en met geweld binnenrukkend, staken ze het hele gebouw in brand tot in de grondvesten van de burcht toe. Indien ze hadden doorgezet, zo werd toch beweerd, dan hadden ze de burcht kunnen innemen en veroveren, want alle bewakers, op acht man na, waren vertrokken om te gaan feestvieren op een bruiloft in een naburig dorp. Toen de bewakers kort daarop naar de burcht terugkeerden, verrasten ze vijf jonge Truidenaren, die in de boomgaard kersen plukten, overvielen en doodden hen.

11 aug. 1365 Voorts. Op 11 augustus 1365 werd het kasteel van Rummen belegerd door bisschop Jan met zijn gehele leger van voetknechten en ridders. Benevens andere belegeringswerktuigen, zoals mangnelen, was er een katapult van de Sint-Truidenaren, die zo zware stenen slingerde, dat de belegerden vooral voor de worp van dat tuig beducht waren, omdat het bressen sloeg in de versterkingen.

8 okt. Toen op de dag vóór Sint-Dionysius de bisschop ook een stormram - ever genoemd - tegen één van de burchttorens liet aanrukken, scheurden de muren onder de herhaalde mokerslagen en stortte die toren in.

10 okt. De dag na Sint-Dionysius werd een andere toren zo fel gerammeid door een tweede ever, dat de burcht muren barstten. Daarop begaven de bewakers zich op een platform dat ze boven op de burcht hadden aangebracht en verzetten zich heftig; ze wierpen zwavelbollen neer op de ever, brandende balken en donderende loden kogels, waarmee ze verscheidene belegeraars verminkten en doodden. Bezwijkend voor de overmacht, werd de bezetting tot overgave gedwongen; tegen behoud van hun leven gaven honderdvierentwintig mannen zich over; zes waren gedood. De gevangenen werden overgebracht naar het kasteel van Moha; torens en muren werden neergehaald, de rest platgebrand; de plaats van de burcht werd verboden terrein, waaraan voor honderd jaar vergunning tot wederopbouw werd ontzegd. Hoewel tijdens deze belegering talrijke geestelijke personen, mannen en vrouwen, vooral dan aan de zijde van heren en broeders van de Duitse Orde, zwaar verlies aan persoonlijke bezittingen leden, bleven de goederen van onze abdij, zowel te Nieuwenhoven als elders, onaangetast, omdat heer Godfried van Harduemont ons persoonlijk beschermde.

14. 20 febr. 1366 Op 20 februari 1366 kwam de bisschop van Luik, Jan V, met slechts een klein gevolg en zonder dat wij en de inwoners van de stad verwittigd waren, omstreeks het uur van de hoogmis aan; hij kwam langs de poort van ons hof en trad in de kerk binnen zoals een bisschop dat doet bij zijn blijde intrede, thans echter zonder enige praal. Zodra schepe-
nen en stadbewoners waren samengeropen, legde hij op het altaar van de H. Trudo, zoals gebruikelijk voor de bisschoppen van Luik, de eed van trouw af; vervolgens luidde hij de banklok; toen de ze lang geluid was, sprak hij het verzamelde volk toe, het aansporend af te zien van zijn pogingen om een gemeente op te richten⁴⁰⁴. Toen ze dat hoorden, verstomden de kapiteins van de gemeente, als van de hand Gods geslagen. Indien de bisschop vol overtuiging zou gezegd hebben: *'Dat allen die het welzijn van de stad beogen en mijn vriendschap begeren, tot mij komen! Ik zal u een bestuursvorm geven, waarover gij terecht tevreden moogt zijn'*, dan zou een overgrote meerderheid naar hem gekomen zijn; maar nu hij zei: *'Iedereen kere terug naar zijn werkring, mijn oproep beantwoordend!'*, werden ze onmiddellijk strijdvaardiger en elkaar aanvurend, antwoordden ze: *'Van de gemeente die wij met instemming van bisschop Engelbert probeerden op te richten, willen we geen afstand doen, maar wij willen ons wel onderwerpen aan een beslissing van het Luikse volk.'*

24 febr. Zo kwam het dat op de daaropvolgende dinsdag, Sint-Mathias, op voorstel van de burgemeesters van Luikenaren en Hoeienaren, dertien van onze stadbewoners werden verkozen, die gemachtigd waren onderhandelingen te voeren met hun heren. Maar toen in maart te Luik over een akkoord onderhandeld werd, dreigden de burgemeesters uit het Land van Luik de afgevaardigden van de heer abt, al zijn raadslieden en al zijn sympathisanten uit het Land van Luik en uit het graafschap Loon te verdrijven, tenzij de abt akkoord ging met de stichting van de gemeente.

Maar toen op de volgende dag die burgemeesters en de dertien gezworenen in een geschreven tekst de paragrafen voorlegden van de bestuursregeling die ze hadden uitgewerkt, werd hun geantwoord dat de abt daarmee helemaal niet wilde instemmen. Daarom werden later, tijdens de eerste dagen van mei, door de decaan van Sint-Lambertus, een theoloog, en verscheidene juristen, in verband met de nieuwe bestuursvorm van de stad bepalingen opgesteld die gematigder waren, en omdat de vredesonderhandeling voortduurde, werd dit ontwerp ter kennis gebracht van de abt, die te Keulen vertoefde. Onderhands ingelicht als hij was, dacht de abt dat dit voorstel gunstiger voor hem was dan later bleek en keerde terstond van Keulen terug naar Maastricht⁴⁰⁵.

⁴⁰² Volgens Mathias de Lewis, o.c., p. 127, had een zekere Hendrik van Bergen, ridder, een burger van Sint-Truiden gedood en zich vervolgens op de burcht van Rummen teruggetrokken

⁴⁰³ Dit zou de eerste getuigenis van het gebruik van donderbussen in de Nederlanden zijn. Cfr. J. Lyna, *Limburg*, 1959, p. 31

⁴⁰⁴ Cfr. de overeenkomst tussen Jan Ven abt Robert over het bestuur van Sint-Truiden van 1 februari 1365 bij Piot, o.c., p. 595-59

⁴⁰⁵ Door het overlijden van abt Robert werd pas door zijn opvolger overeenstemming bereikt over deze kwestie. Cfr. de oorkonde van 25 augustus 1366 bij Piot, o.c., p. 600-608

15. Toen abt Robert zich aldus in 1366 te Maastricht bevond, kreeg hij op 11 mei koorts; de ziekte verergerde en reeds op 18 mei omstreeks het vesper uur gaf hij de geest, na met grote godsvrucht en met de ogen vol tranen de communie en de ziekenzalving te hebben ontvangen. Na het vallen van de nacht werd zijn lijk op een praalwagen⁴⁰⁶ geplaatst; tijdens de tocht naar onze abdij geraakte de menner, even vóór middernacht, van de weg af en de wagen stortte ineens ergens in een veld; toen de wagen brak, geraakte de lijkkist los en tuimelde neer. De in alle omstandigheden gezegende God, Die eerder al de abt tijdens diens leven met talrijke wederwaardigheden, verlies van tijdelijke goederen hem door tyrannieke vorsten toegebracht, en tegenslagen allerhande, alsook met lichamelijke pijn, had gegeseld zowel in zijn gemoed als in zijn lichaam, liet nu toe dat diens dode lichaam, waarvan de ziel reeds gered was voor de eeuwigheid, door deze schok vermorzeld werd. Nadat men een andere wagen had aangeschaft in het dorpje Herderen, reed men de lijkkist tot aan de poort van de stad; daar stond het convent, met priesters en geestelijke personen, te midden van een grote menigte te wachten; de kist werd van de wagen genomen en in processie naar de abdij gedragen, plechtig neergezet vóór de kapel van de H. Trudo; na een gezongen mis werd het lijk vóór de ingang van de crypte begraven, zoals de abt dat tijdens zijn leven had bevolen; dat gebeurde in aanwezigheid van de bisschop van Luik, van de decaan van Sint-Lambertus en van andere medekanunniken, die reeds waren gekomen om deel te nemen aan de te houden verkiezing.

Voorts. Deze abt Robert doorstond, gedurende de zestien jaar dat hij de leiding had, op allerhande wijzen zware verliezen, die tot meer dan 20.000 florijnen opliepen. Toch verwierf hij voor onze abdij een woning te Borchgat⁴⁰⁷ met versterking en omliggende grond; ook de goederen van de Mierhoop, voor zover deze cijnsgoed waren⁴⁰⁸. Ook liet hij na betaling van de schulden waartoe de abdij gehouden was, een tegoed na, zowel aan krediet als aan beschikbaar goed van meer dan 1000 mudden rogge. Op zijn anniversarium krijgt het convent als pitantie in de refter, uit de opbrengst van goederen uit zijn vaderlijk erfdeel, jaarlijks 4 mudden spelt.

Ge moogt ook vernemen, lezer, dat nog vóór abt Robert overleed, twee vorsten en twee mensen uit het volk die door hun tyranniek optreden en hun schandelijke agressie hem zo lange tijd zoveel onheil hadden berokkend, door een kastijding van de Opperste Heer en de gesel van de waanzin, zowel als door bestraffing door wereldlijke vorsten en ook nog –tenminste voor één van hen– door uiterste ellende duidelijk getroffen werden, zodat de bestraffing nog in dit leven van deze mensen, die voordien zo vaak een aanval deden op de goederen van onze abdij, terecht aan de zalige Trudo mag toegeschreven worden; uit medelijden met hen trof hij hen in hun lichaam en hun bezittingen, opdat hun ziel gered zou worden.

1366 Voorts. Na de begrafenis van abt Robert in het jaar O.H. 1366, het 21ste koningsjaar van Karel IV, zijn 18de keizersjaar, het 5de jaar van paus Urbanus V, het derde bisschopsjaar van de bisschop van Luik, Jan V, hield de deken van Sint-Lambertus nog dezelfde dag, omstreeks het elfde uur, tijdens een bijeenkomst van het kapittel, een korte uiteenzetting over de wijze waarop volgens de riten een abt diende gekozen te worden. Na zijn uitleg verlieten bisschop, deken en anderen de kapittelzaal. Na een aanroeping van de H. Geest werd dan in geheime stemming van het kapittel koster Zacheus unaniem tot abt gekozen. Daarop werd de bisschop binnengelaten en hij begeleidde de verkozene, die tussen prior en een van de ouderen en onder het zingen van het 'Te Deum laudamus' naar het koor werd geleid, en als ordinarius maakte hij de verkiezing bekend aan het volk dat in de kerk vergaderd was.

23 mei Hij bekrachtigde nadien deze keuze toen de nieuwe abt zich de vijfde dag nadien te Luik voorstelde. Toen alles geregeld was, vond op 16juni de plechtige begrafenis van de overleden abt plaats, tijdens dewelke Helinus, de abt van Saint-Jacques, de mis opdroeg.

Hier eindigt het tweede boek van het vierde en laatste deel van de Gesta der Abten van deze abdij van Sint-Trudo

⁴⁰⁶ 'Currus falcatus' betekent letterlijk zeiswagen, ook trio

⁴⁰⁷ Cfr. de oorkonde van 27 oktober 1359 bij Piot, o.c., p. 560-561

⁴⁰⁸ Mierhoop bij St.-Truiden. Cfr. de oorkonden van 27 april en 3 september 1364 bij Piot, o.c., p. 577-588.

Gesta van de abten van Sint-Truiden – Laatste voortzetting 1366-1558

Zacheus van Vrankenhoven, 46ste abt

23 mei 1366 Reeds op de 23ste dag van de maand waarin Robert overleed, werd Zacheus, voordien custos van de gewijde voorwerpen, te Luik tot abt gewijd. Nadat de onruststokers overal in het land tot bedaren waren gekomen, en ook om hen in de toekomst te doen afzien van hun vermetele pogingen en hen weer op het goede pad te brengen, vatte hij, samen met de bisschop van Luik het heilzame plan op om op 24 augustus van het jaar 1366 magistraten, burgemeesters, raadslieden (consules of consiliarii), dekens enz. aan te stellen⁴⁰⁹. De wijze van aanstelling had grotendeels hetzelfde verloop als thans, behalve dat toen voorgesteld werd verkiezing te houden daags na Driekoningen, waar nu de zondag na het octaaf van Pasen daartoe voorbehouden blijft. Hij zorgde ervoor dat deze regeling, benevens andere voorrechten en rechterlijke bevoegdheden van de abdij, in 1377 bekrachtigd werden door het gezag van keizer Karel IV⁴¹⁰. Op 3 juli van hetzelfde jaar verkreeg Zacheus vanwege de hertog van Brabant, Wenceslas, een belangeloos beschermer van deze abdij, dezelfde voorrechten als die welke de kloosters in Brabant genoten, onder andere rechtsbescherming tijdens de reizen ter zee en te land⁴¹¹. Tijdens zijn abbatiaat ontstond een opstand in de Brabantse steden, vooral te Leuven, waar zeventien raadslieden uit de vensterramen werden geworpen en door het razende volk met lansen opgevangen. Wenceslas reageerde daarop met de belegering van Leuven, maar samen met het domkapittel herstelde de bisschop van Luik, Jan van Arkel, de vrede.

1382 Negentien aanstokers van deze samenzwering, die verbannen werden, stichtten bij de stad van Sint-Trudo de buitenwijk Nieuwenhuizen; dat gebeurde in 1382; aldus broeder Johannes van Brustem in zijn kroniek betreffende de hertogen van Brabant over Wenceslas en in zijn kroniek betreffende de bisschoppen van Luik over Arnold van Horn⁴¹². Zacheus regeerde gedurende 24 jaar en overleed op 11 juli 1391; hij verwierf voor onze abdij een woning te 's-Hertogenbosch, een woning te Heusden, een woning te Zoutleeuw, vijvers te Lummen voor de bevoorrading tijdens de Adventende Vasten; voor zijn anniversarium beschikken we over 7 schillingen oude groten en twee mudden rogge.

Willem III van Ordingen, 47ste abt

1391 Deze volgde zijn voorganger Zacheus op in het jaar van onze verlossing 1391. Hij werd gewijd door paus Bonifatius IX⁴¹³; hij ontving de macht om de tonsuur en ook alle lagere orden te verlenen aan geestelijken, niet alleen aan monniken of priesters van zijn abdij maar ook aan die van andere Benedictijnenkloosters, althans binnen het bisdom; voorts werd hij gemachtigd tot het wijden van kelken, patenen, corporalia, priestergewaden, boeken, klokken en andere voorwerpen voor de eredienst⁴¹⁴.

9 mrt. 1398 Onder de indruk gekomen van zijn toewijding en zorgzaamheid stond Wenceslas, Rooms-koning en koning van Bohemen⁴¹⁵, hem de privileges of regalia van een abdij toe en verleende en bekrachtigde ze op 9 maart 1398⁴¹⁶. Tijdens zijn abbatiaat en tijdens Johannes van Beieren⁴¹⁷, elect van Luik, nam het kanunnikaat te Sint-Truiden een begin op 17 maart 1399⁴¹⁸, zoals wordt bevestigd door de stichtingsoorkonde, waar in allerlei voorschriften zijn opgenomen in verband met officies, boeten, afwezigheid en verkiezing van de decaan en in verband met de plebaan en andere bijzonderheden. Het reglement is opgesteld volgens voorschrift en constitutie van de bisschop en is medeondertekend door de heer abt⁴¹⁹. Van de abt zelf ging het voorschrift uit dat de kanunniken er toe gehouden werden op de feestdag van de H. Trudo en op de wijdingsdag van de abdijkerk in de eerste en in de tweede vespers, tevens in de hoogmis, aanwezig te zijn in passende kledij. Het aantal kanunniken bedraagt twaalf, een getal dat beantwoordt aan het aantal van de altaren waaraan priesters de mis opdragen.

⁴⁰⁹ De oorkonde, Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t I, Bruxelles 1870, p. 600-608, is van 25 augustus 1366. Cfr. de statuten van Sint-Truiden uit 1366 bij Ch. Piot, *Cartulaire de l'Abbaye de Saint-Trond*, t II, Bruxelles 1870, p. 1-17. (Eindnoot 1/PDF p. 223, Abt Z. van Vrankenhoven)

⁴¹⁰ Cfr. de oorkonde van 13 december 1377 bij Piot, o.c., II, p. 80-84

⁴¹¹ Cfr. de oorkonde van 3 juli 1377 bij Piot, o.c., II, p. 79

⁴¹² De niet uitgegeven kroniek van Johannes van Brustem, Minderbroeder, overleden in 1549, bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek, hs. 21822

⁴¹³ Bonifatius IX, 1389-1404

⁴¹⁴ Cfr. de oorkonde van 24 november 1392 bij Piot, o.c., II, p. 115

⁴¹⁵ Wenceslaus, vanaf 1378 Rooms-koning; in 1400 als zodanig afgezet, bleef hij tot aan zijn dood, in 1419, koning van Bohemen

⁴¹⁶ Cfr. de oorkonde van 9 maart 1398 bij Piot, o.c., II, p. 140

⁴¹⁷ Jan VI van Beieren, elect-bisschop van Luik, 1389-1418, nooit gewijd

⁴¹⁸ DeO.-L.-V. kerkwerdcollegialekerkmeteenkapitteldatsamengesteldwasuiteendeken en 12 kanunniken in 1399.

De eerste deken van het kapittel cumuleerde de functie van deken met die van plebaan of pastoor van de parochie.

Na zijn dood werden beide functies gescheiden.

⁴¹⁹ Cfr. de oorkonde van 13 maart 1399 en de bevestigingen van 17 maart 1399 en 12 augustus 1399 bij Piot, o.c., II, p. 141-153.

De kandidaat die voorgedragen wordt voor opname onder de kanunniken en toelating tot de geloften, wordt vooraf onderzocht hem wordt de vraag gesteld of hij de oprichtingsoorkonde heeft gelezen; indien dat niet het geval is, wordt ze hem gedeeltelijk voorgelezen of wordt hem tenminste gezegd dat hij ze moet lezen, opdat hij zal weten waartoe hij zich verplicht en waartoe zijn eed hem bindt; deze gelofte luidt als volgt: *'Beloofst gij, heer N., de stichtingsoorkonde van de kanunniken na te leven zoals uw voorgangers dat hebben beloofd en zoals ook zij daartoe gehouden zijn?'* De kanunnik zegt daarop: *'Dat beloof ik, zo helpe mij God en dit heilig evangelie van God'*. Voorts zorgde Willem ervoor dat drie klokken werden gegoten, die nog altijd in gebruik zijn en waarvan de opschriften aan hun maker herinneren; hun namen: Helena, Trudonica, Georgina. Willem overleed tijdens het tiende jaar van zijn abbatiaat.

Robert II van Rijkel wordt als zijn opvolger aangesteld

1401 Tot opvolger voor Willem III werd Robert, de tweede van die naam, gekozen, in het jaar 1401 van onze verlossing. Aangezien het bestuur van het volk van Sint-Truiden aanleiding gaf tot grote moeilijkheden, bevestigde de abt de regeling die Zacheus had getroffen in verband met het aanstellen en verkiezen van magistraten en hij kreeg daarvoor de steun van Jan van Beieren, de bisschop van Luik⁴²⁰.

Een van de gedenkwaardige gebouwen te Sint-Truiden, dat niet onbesproken mag blijven, is de Sint-Truidense 'burcht'; het is namelijk zo dat de zogenaamde 'Stapelpoorte', één van de stadspoorten, gelegen binnen de jurisdictie van de abt, burcht wordt genoemd, dat het de bisschop van Luik was die deze liet bouwen en, toen de bouwwerken voltooid waren, haar van alle noodwendigheden voorzag met de bedoeling er een kastelein in te plaatsen en te onderhouden, die even wel aan beide heren een eed van trouw zou afleggen en aan wie de stads sleutels ter bewaring zouden toevertrouwd worden. Aan de abt evenwel en aan al zijn eigen opvolgers werd vrije in- en uitgang toegestaan, althans wanneer het er om ging hun leven in veiligheid te brengen. Een oorkonde hieromtrent met het zegel van de bisschop en van de abt⁴²¹ maakt ook gewag van paus Alexander V⁴²². Het leek mij de moeite waard de herinnering aan dat bolwerk en aan de omstandigheden van zijn oprichting nog eens op te roepen, om dat zijn naam en de herinnering aan het gebouw op de dag van heden bijna zijn verdwenen en de plaats enkel nog dient om misdadigers en verlopen kerels te straffen en onder bewaking te houden.

Abt Robert oefende de macht uit gedurende twaalf jaar. Hij werd begraven in het schip van de kerk onder een steen die wordt afgedekt door een kunstige, prachtige bronzen plaat met volgend grafscript: *'Aan dit graf is toevertrouwd het stoffelijk overschot van abt Robert, edele spruit van Rijkel, die rust heeft gevonden na zijn taak in het klooster smetteloos te hebben volbracht.*

31 aug. 1420 Moge zijn geest in de hemel vertoeven, terwijl zijn gebeente de grond hier eert; laatste dag van augustus van het jaar O.H. 1420'.

Voorgaande tekst werd opgesteld door Peter Cruels van Gingelom⁴²³, die gebruik maakte van oude documenten van de abdij.

Aan zijn eerbiedwaardige vader in Christus en aan zijn heer, George Sarens, priester en abt van Sint-Trudo, wenst Gerard Moringus⁴²⁴, licentiaat in de heilige theologie, de geringste onder allen, heil in de Heer.

Aangezien, waarde vader en beste Maecenas, gij voor enkele maanden hebt te kennen gegeven dat het u aangenaam zou zijn, mocht iemand, die enige betrouwbare inlichtingen kon vinden over de abten vanaf de heer van Rijkel –over wie in deze gesta als laatste werd geschreven– die te boek zou willen stellen tot nagedachtenis voor de komende generaties en gij duidelijk liet horen dat het uw wens was, dat ik deze taak op mij zou nemen, heb ik met genoeg gevolg gegeven aan deze oproep en zal ik ook in de toekomst naar best vermogen de navorsing betreffende uw verre voorgangers voortzetten.

Ik schrijf hier de inlichtingen op, die ik te weten ben gekomen deels door lectuur, deels uit gesprekken met ouderen van uw sodaliteit, over dingen die zij zelf van oudere voorgangers hadden vernomen; naar gelang mij over bepaalde feiten meer werd verteld, herinner ik ook uitvoeriger daaraan; waar weinig werd verteld, zal ik, aangezien er geen andere documenten bestaan, op mijn beurt ook weinig vertellen naar gelang het geval; aanvaard dan ook dit geschrift, wat zijn waarde ook moge zijn, met goed gunstigheid, zo vraag ik u, die bij iedereen hoog gewaardeerd zijt om uw gemoedelijkheid en ruimdenkendheid. Mocht er later iemand hieraan nog iets willen toevoegen, wat hij zelf te weten is gekomen uit een verhaal of door lectuur, dan mag hij dat zonder bezwaar inlassen in mijn verhaal, aldus aan de nakomelingen een voorbeeld gevend, waarvan de niet geringste verdienste is, dat zij zo'n voorbeeld voor anderen hebben nagelaten.

Uwe Excellentie moge nog lang welvarend en in goede gezondheid blijven leven, onze zwakheid indachtig. Van uit uw abdij van de H. Trudo, 5 augustus van het 1543ste jaar van onze verlossing.

⁴²⁰ Cfr. de oorkonde van 18 november 1404 bij Piot, o.c., II, p. 165-174

⁴²¹ Bij Piot, o.c., II, p. 187-189

⁴²² Alexander V, tegen paus, gekozen door het concilie van Pisain juni 1409, overleden 3 mei 1410

⁴²³ Peter Cru(e)ls, geboren circa 1520 te Gingelom, overleed als prior in 1598; hij was dichter, geschiedschrijver, humanist, graveur; hij vertaalde het 'Leven van Sint-Trudo' van de Dominikaan Festraets in het Latijn

⁴²⁴ Gerardus Moringus (Moerinx), geboren in Zaltbommel op het einde van de 15de eeuw; hij was theoloog; hoewel hij geen monnik was, kwam hij in de abdij, waarschijnlijk om er theologie te onderwijzen, en bleef er enkele jaren als raadgever bij abt Sarens. Overleed in 1566

Abt Johannes van Beesd

Johannes van Beesd werd tot abt alhier aangesteld in het jaar 1420 van onze verlossing. Het is niet met zekerheid uit te maken of hij de toenaam van Beesd kreeg door verwijzing naar zijn geboortestreek, dan wel of hij reeds Beesd heette. Beesd is een streek in Gelderland in de nabijheid van Tiel, een mijl verwijderd van mijn geboorteplaats Bommel, een streek die nog in mijn jeugd bekend was om drie solide burchten, waarvan er nu nog één bestaat, terwijl de twee andere door voortdurende gevecht en elkaar te gronde richtten. Want wegens hun onderlinge geschillen, waaraan geen einde kwam, liet Karel, de doorluchtige hertog van Gelre, beide tot op de grond afbreken⁴²⁵.

Over Johannes' ambtsperiode hebben mijn voorgangers vrijwel niets vermeldenswaardigs voor de latere generaties overgeleverd, behalve dat tijdens zijn bestuur de monniken, hetzij uit luiheid, hetzij omdat de monastieke godsdienstijver was bekoeld of, erger nog, was uitgedoofd, er zich voor beijerden om van Benedictijnen seculiere kanunniken te worden; daarvoor hebben ze zelfs een smeekschrift naar de paus gestuurd. Ze wijzigden evenwel hun voorstel, toen ze te horen kregen dat de paus hun verzoek niet wenste in te willigen, tenzij onder het beding dat tenminste diegenen die ter plaatse waren, hun monnikspij niet zouden ruilen, maar dat dit wel aan hun opvolgers zou toegestaan worden; aan hen namelijk die tot de nieuwe groepering zouden toetreden, zou toestemming verleend worden tot het dragen van seculiere kledij.

3 jan. 1443 Zijn bestuur duurde 23 jaar; hij werd begraven in het monnikenchor aan het hoofdeinde van abt Amelius; hij overleed op 3 januari 1443.

Abt Hendrik van Koninksem

Hendrik van Koninksem werd in 1443 tot abt aangesteld; hij was van voorname afstamming, was groot van gestalte en straalde ontzag uit. Het staat wel vast dat hij het was die het kasteel te Helchteren, onder het volk 'ter Dolen' geheten, dat in de rampspoed van de voorbije jaren afgebrand was, heerlijk herstelde; dat kan men nog altijd opmaken uit zijn emblemen die daar te zien zijn. Het was ook onder zijn gezag dat hier, in het college van de kanunniken, verbonden aan de O.-L.-Vrouwekerk, voor het eerst een cantorij (dat is de hier gebruikelijke naam voor een zangkoor) werd opgericht. Hij maakte grote schulden, veroorzaakt, naar ik vermoed, door de onlusten tussen de Luikenaren en hun bisschop Johannes van Heinsberg⁴²⁶, en vervolgens tussen dezelfde en Lodewijk van Bourbon⁴²⁷ die, na het aftreden van Johannes, in 1455 diens opvolger werd; onvermijdelijk bracht deze toestand zware moeilijkheden met zich mee voor onze abdij.

1448 Omstreeks 1448 werd een begin gemaakt met de bouw van een woning voor de broeders Bogaarden te Zepperen, in de omgeving van de stad van Sint-Trudo.

1451 In 1451 kwam Nicolaas van Cusa, titulair priester-kardinaal van de H. Roomse Kerk in San Pietro in Vincoli, die als legaat van de Apostolische Stoel een rondreis deed in het Duitse Rijk, ook in de abdij van Sint-Trudo op bezoek⁴²⁸.

1467 In het jaar 1467 kwam de Franse koning⁴²⁹, uit haat tegen de Bourgondische hertog Karel⁴³⁰, bij de Luikenaren stoken om de vrede te verbreken, die ze met Filips de Goede⁴³¹ hadden gesloten; daartoe zei hij hun belangrijke hulp toe; nochtans had Karel nog altijd in zijn macht vijftig van hun gijzelaars, die ze kort voordien bij het sluiten van de vrede hadden uitgeleverd; tot dit getal behoorden tweeëndertig Luikenaren; voorts hadden die van Tongeren, Sint-Truiden en Hasselt elk zes gijzelaars gestuurd. De Luikenaren brachten omstreeks 13 september een grote menigte op de been, want zij hadden weer moed gevat bij de dood van Filips de Goede, de vader van hertog Karel, toen hun geschil met de bisschop-elect, Lodewijk van Bourbon⁴³², reeds enige tijd duurde.

Ten gevolge van dit geschil was door de bisschop en ook door de paus⁴³³ reeds een interdict tegen hen uitgesproken; in die tijd wist abt Hendrik, die de partij van de Kerk volgde en gehoor gaf aan het bevel van de paus, door zijn gelukkige gehoorzaamheid al onze bezittingen en zijn jurisdictie te behouden.

⁴²⁵ Karel van Egmond, 1492-1538

⁴²⁶ Jan VIII van Heinsberg, bisschop gekozen 16 juni 1419, deed afstand op 22 november 1455, overleden 18 of 19 oktober 1459.

⁴²⁷ Lodewijk van Bourbon, door de paus benoemd op 7 april 1456, sneuvelde 30 augustus 1482

⁴²⁸ Nicolaas van Cusa, geboren 1401, was door paus Nicolaas V, 1447-1455, belast met de visitatie van kloosters in het westelijk deel van Duitsland en de Nederlanden. Overleed 1464. Voor zijn optreden in Sint-Truiden zie Piot, o.c., II, p. 504-506.

Over hem bestaat een omvangrijke literatuur. Cfr. *Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanusgesellschaft*, 1961

⁴²⁹ Lodewijk XI, 1461-1483. 22 Karel de Stoute, 1467-1477

⁴³⁰ Karel de Stoute, 1467-1477

⁴³¹ Filips de Goede, 1419-1467

⁴³² Bisschop gewijd 20 juli 1466

⁴³³ Paulus II, 1464-1471

De Luikenaren nu gingen Hoei belegeren, waarheen bisschop Lodewijk van Bourbon, uit vrees voor een aanval, de wijk had genomen; verstoken van een passend geleide, vluchtte hij, tijdens een donkere nacht, met slechts enkelen naar Brabant naar de hertog, zijn familielid. Na plundering van en brandstichting te Hoei rukten de Luikenaren Limburgs en Luxemburgs gebied binnen en teisterden de bevolking daar met hun plunderingen. Daarop vertrok hertog Karel vanuit Brussel richting Leuven om zijn familielid Bourbon te wreken; hij mobiliseerde een leger van twintigduizend man, Bourgondiërs, Picardiërs, Belgen, en belegerde daarmee de stad van Sint-Trudo. Aan het hoofd van het Sint-Truidense voetvolk van 3.000 man stond een edelman: Reinier van Rouvroy. Tijdens de derde dag van de belegering, op het moment dat de Luikenaren hun te hulp kwamen, bezweken zij en de derde dag na aanvang van de strijd gaven onze burgers, die alle hoop op hulp hadden opgegeven, zich over; aan allen werd het behoud van lijf en goed toegestaan, uitgezonderd aan tien man, die onthoofd werden; tot deze tien behoorden de zes gijzelaars die sedert het sluiten van de vorige vrede bij hertog Karel verbleven. De anderen liet hij ongemoeid met de bedreiging dat zij met hun leven en goederen zouden boeten, indien hij te weten kwam dat één hunner later de wapens tegen hem had opgenomen.

Tijdens deze belegering werden uit de kerk van Sarchinium, die gewijd is aan de H. Nicolaas, relieken van het Heilig Kruis weggenomen, die pas in het jaar 1471 door een edelman werden teruggegeven, omdat hij helemaal geen rust meer kende.

Eveneens in die tijd ontvreemde één van de krijgslieden van hertog Karel uit de abdij van Sint-Trudo een schedel, die behoorde tot de relieken van de elfduizend maagden en nam hem in het geniep mee naar Gelderland, maar omdat die man tien jaar lang geen rust kon vinden, stuurde hij hem ons terug.

29 juni 1470 Abt Hendrik overleed op 29 juni en werd begraven in het monnikenkoor van de abdijkerk aan de rechterkant, onder een steen die aan de rand met koper was beslagen; daarop stond een elegie naar aanleiding van zijn overlijden en in het koper tevens een beeld dat hem voorstelde in abtsgewaad, terwijl hij een liturgische handeling verrichtte. Het graf-schrift luidde: 'Met deugden gezegend, ligt nu hier de man die eens zo bekend was, abt Hendrik, met de toenaam Koninksem; gedurende 25 jaar had hij dit huis op voorbeeldige wijze bestuurd, toen hij wegens zijn hoge leeftijd terugtrad in de kloostergemeenschap; onder drie kandidaten van de opperpriester verkoos hij er één uit en mocht ervaren dat die bij allen welkom was en dat zijn verkiezing bevestigd werd: Arnold van Beringen, vader-abt van dit convent. Hij ruste nu in vrede en zij opgenomen in de (hemelse) kudde; over hem niets dan lof!'

Van hem staat volgend overlijdensbericht in het register van de overleden broeders en weldoeners van de Sint-Trudo-abdij: 'Op 29 juni overleed de eerwaarde heer Hendrik van Koninksem, abt van dit klooster, die een deel van de kloostergang, onze woningen te ter Dolen en Nieuwenhoven herstelde, die voor ons een huis kocht te Heusden en in Diest, al onze goederen en jurisdictie te Sint-Truiden wist te vrijwaren, dank zij de fortuinlijke gehoorzaamheid aan de paus, betoond ten tijde van het interdict en de verdeeldheid in de streek'.

Abt Arnold van Beringen

Arnold van Beringen stamde uit Diest; zijn familie behoorde wel niet tot de adel maar was toch enigszins verheven boven de volksklasse, want afstammelingen uit zijn familie zijn daar thans burgemeester en magistraat.

1469 Hij werd van bewaker van de gewijde voorwerpen tot abt verkozen bij het aftreden van zijn voorganger Hendrik van Koninksem en onder het gezag van de Apostolische Stoel, in het jaar 1469 van onze verlossing. Gewijd werd hij door Johannes, bisschop van Liberia, wijbisschop van Lodewijk van Bourbon, die in die tijd de bisschoppelijke waardigheid bekleedde te Luik, in aanwezigheid van Gerardus, abt van Floreffe, en Siger, abt van Heylisse, beiden in statig pontificaal gewaad; om hem eer te bewijzen was zelfs de Luikse kerkvorst Bourbon aanwezig, omgeven door talrijke ridders met vergulde schilden en andere adellijke mannen, om nog te zwijgen van talrijke andere mannen die aanzien genoten op het gebied van kennis en wijsheid. Ook Guido van Brimeu, de heer van Humbercourt⁴³⁴, was aanwezig als vertegenwoordiger van hertog Karel van Bourgondië; hij was gouverneur van het prinsbisdom Luik en tevens van Loon, twee gewesten die de hertog bijna volledig aan zich onderworpen had. Deze wijding vond plaats in het jaar 1470.

De nieuwe abt was een vriendelijk en zachtaardig man, die zelfs met kinderen goede omgang had; hij was vrij klein, maar toch niet zonder bevalligheid. Hij liet het beheer van de abdij goederen in hoofdzaak over aan familieleden; hij zelf verbleef meestal in Diest, waar onze abdij –ook nu nog– enkele woningen bezit, of in Nieuwenhoven. Tijdens zijn bestuur kwam er een einde aan het geschil dat gerezen was met bisschop Lodewijk van Bourbon en diens voorgangers op de bisschopszetel, aangaande het beheer van het gasthuis in onze stad; er werd nu overeengekomen dat, in geval van overlijden van een broeder of een zuster, bisschop en abt om de beurt iemand ter vervanging van de overledene zouden aanstellen⁴³⁵.

⁴³⁴ Guy de Brimeu, heer van Humbercourt, werd in 1477 in Gent onthoofd

⁴³⁵ Oorkonde van 30 april 1472 bij Piot, o.c., II, p. 383-385

Maar toch is (om een mij onbekende reden) het beheer van die inrichting weer geheel in handen van de bisschop terecht gekomen, hoewel uit oude documenten overduidelijk blijkt, dat alles wat tot die instelling behoort, eertijds tot stand is gekomen dank zij de vrijgevigheid van abten en van de abdij, en dat ze uitsluitend afhankelijk was van de bevoegdheid en het beheer van de abt. Dwars op het duifhuis bouwde deze abt dat stenen gebouw, dat boven tot voorraadschuur, onder tot paardestal diende; ook de koperen kolommen aan het hoofdaltaar deed hij oprichten en hij ook was het die de sierlijke baldakijn liet vervaardigen, waaronder tijdens de processies het Allerheiligste wordt gedragen; dat blijkt uit het feit dat zijn wapenschild er op voorkomt.

Op hoge leeftijd koos hij, met pauselijke toestemming, zijn opvolger; daartoe had hij een pauselijke oorkonde ontvangen, die in zijn archief berustte; kort daarop overleed hij te Diest, tijdens het dertiende jaar van zijn bestuur. Zijn lichaam werd van de ingewanden ontdaan en gebalsemd. Begeleid door een talrijke menigte en, volgens de gewoonte, voorafgegaan door de drie (zogenoemde) gilden van de boogschutters, werd hij langs de Stapelpoort binnengebracht. Na de passende lijkplechtigheden werd hij vervolgens in een graf gelegd in de abdijkerk, vóór de exedra van de monniken, aan de linkerkant. Een grafsteen werd er evenwel niet over gelegd. Ik vermoed dat de verklaring te zoeken is in de tijdsomstandigheden, aangezien oorlogen in de daaropvolgende tijd heel de streek hier in rep en roer zetten, zodat uitstel volgde tot een meer geschikte tijd, of vergetelheid intrad, aangezien de tijdsomstandigheden andere zorgen opriepen. Wat er ook van zij, enige jaren geleden, namelijk in oktober 1533, onder het abbatiaat van Willem van Brussel, werd door de zorg van Jacob van Brussel, prior in die tijd, het graf weer geopend; om na te gaan of het lijk na zoveel tijd nog gaaf was, werd de sarcofaag, waarin zijn lichaam was gesloten, geopend; toen men in het met was doordrenkte linnen en in de andere doeken, waarin de lijken van aanzienlijken gewoonlijk worden gewikkeld, een kleine opening had uitgesneden, zodat gelaat en handen, die omhoog saamgevouwen waren, zichtbaar werden, bleek dat alles zo gaaf en ongedeerd was gebleven als was het pas onlangs in het graf gelegd; in de urne dreven nog altijd de balsems, maar na zoveel jaren hadden ze hun geur verloren. Toen pas werd een steen, die van elders was overgebracht, op het graf geplaatst, zonder vermelding van enige naam. Na verloop van tijd werd zijn familiewapen op deze steen gebeiteld met (in versvorm) volgende tekst: *'Deze steen bedekt het gebeente van abt Arnold van Beringen, die zijn medebroeders tot hun vader-overste verkozen. Hij overleed op 6 maart 1483'*.

De man, die Arnold op zijn oude dag tot zijn opvolger had aangewezen, was zekere Willem, bijgenaamd Geraerts, een integer en rustig man; uit genegenheid voor de overledene begroetten ook al de leden van de communauteit, na een eensgezinde stemming, hem als hun abt. Dan werd een afvaardiging naar Rome gestuurd om er de annaten⁴³⁶ (zoals dat heet) te betalen en om bepaalde gunsten te vragen, die men in die omstandigheden gewoonlijk van de Apostolische Stoel pleegt af te smeken; maar de daarheen afgevaardigde notarius, heer Daniel a Castro, overleed onderweg en zo kon de missie geen spoedig resultaat bereiken.

Ondertussen kwam Cornelius van Zevenbergen⁴³⁷ in ons klooster; die man beheerde in die tijd uit naam van keizer Maximiliaan de tiendheffing in het land van Luik; niet alleen behoorde hij tot de hoogste adel, beschikte hij over een zeer grote invloed die hij dankte aan zijn rijkdom, maar hij genoot ook een groot gezag. Hij was vergezeld van gewapende ridders, zoals passend voor een man van zo hoge rang. Onmiddellijk na zijn aankomst in het klooster liet hij het convent van de monniken samenroepen en gaf als zijn wens te kennen dat de broer van een doctor van keizer Maximiliaan, genaamd Eynetten, -van een doctor, zoals ik zei, maar ik weet niet of hij doctor was in de rechten, dan wel doctor in de geneeskunde - door een algemene verkiezing tot abt zou worden aangesteld. Hij was bij ons monnik met de rang van diaken (zo althans beweren oudere monniken) en wegens zijn leeftijd voor niets minder geschikt dan voor de abbatiale waardigheid. Toen proost Godfried a Castro, een moedig en onversaagd man, dat hoorde, zei hij uit oprecht verlangen om een beslissing te nemen die in de toekomst heilzaam zou zijn voor zijn medebroeders: *'Excellentie, zeer zeker willen wij Uwe Hoogheid gaarne voldoening schenken in alles wat in onze macht ligt. Maar wat wij gedaan hebben, kan niet ongedaan gemaakt worden en zodra een verkiezing is gebeurd, kunnen wij ze door niemand laten verbreken, welke hoge rang die man ook voert, of welk hoog aanzien hij ook geniet. Wij hebben tot abt verkozen de man, die onze overleden heer zaliger had aangezezen en die (tenzij zijn gedrag tot op de dag van heden geen betrouwbare maatstaf zou blijken) voor deze taak zeker niet ongeschikt is. Maar in elk geval, de man die Uwe Hoogheid ons voordraagt, heeft nog niet dat punt bereikt, dat hij bekwaam zou zijn onder meer om de essentie van onze godsdienst te begrijpen; daarvan is hij nog te ver verwijderd dan dat hij een geschikt voorzitter, verdediger en beschermer, in één woord, een abt zou kunnen zijn'*. Om het kort te houden: Cornelius kon de monniken met geen argumenten ertoe overhalen, dat zij zouden toestaan dat een jonge man, met een nog zo onduidelijk perspectief, hun als abt werd opgedrongen. Maar toch (zoals een volks gezegde het uitdrukt): vechten levert misschien iets op, berusting zeker niets. Door hun driest optreden, door hun aandringen bereikten vrienden en verwanten van de jonge man, dat ze voor hem een jaarlijkse rente van 60 Rijnse florijnen van de abdij afdwongen.

Toen hij van deze inkomsten verzekerd was, vertrok hij naar Parijs om er te gaan studeren; maar door een losbandig en liederlijk leven werd zijn gezondheid ondermijnd en hij overleed niet lang daarna.

⁴³⁶ Annaten: bij verlening van een ambt verplichte betaling aan de pauselijke schatkist van de inkomsten van het eerste jaar

⁴³⁷ Cornelius van Bergen, heer van Zevenbergen. Cfr. P. Harsin, *Etudes critiques sur l'histoire de la principauté de Liège 1477-1795*, I, Liège 1957, p. 108-109

Abt Antonius van Bergen

Toen de edelman de onverzettelijke weigering van de monniken hoorde, verliet hij onverrichterzake ons klooster, maar woedend zon hij op een ander plan om zijn woede te bekoelen. Toen er intussen geen bericht uit Rome kwam, waardoor de verkozen abt Willem Geraerts in zijn ambt kon bevestigd worden, zodat het er zelfs naar uitzag dat deze niet langer zin had om op te volgen, daagde heer Cornelius, omgeven door een talrijk gevolg, weer op in ons klooster. Zoals de vorige maal riep hij ook nu het hele convent bijeen in de kapittelzaal; om meer indruk te maken, liet hij zijn begeleiders rondom postvatten en sprak dan de vergadering toe als volgt: *'Nog niet zolang geleden verzocht ik u de broer van doctor Eynetten tot uw abt te verkiezen om zo een genoegen te doen aan keizer Maximiliaan, bij wie deze doctor in hoog aanzien staat en niet geringe invloed bezit. Aangezien gij evenwel om een (zoals ik nu inzie) niet ongegrond motief hebt geweigerd op dit voorstel in te gaan, doe ik u thans een ander: ik heb een broer, Antonius, die elders abt is van een Cisterciënzerabdij; hij is een bekwaam man, geschikt om deze taak op zich te nemen, in staat om door zijn fortuin, zijn persoonlijk optreden en de invloed van zijn vrienden, de belangen van uw abdij degelijk te behartigen. Ik verzoek u dan ook hem tot uw abt aan te stellen; indien ik u daartoe bereid vind, zult gij niet alleen mijn blijvende dankbaarheid en goedgunstigheid verwerven, maar za lik overal waar ik de gelegenheid krijg, zowel aan het hof van de keizer als elders waar ik over enige invloed beschik, op mijn beurt, uit dankbaarheid en dienstvaardigheid, welwillend voor u ten beste spreken. Indien evenwel dit voorstel uw goedkeuring niet krijgt, dan kan een blik op de omstanders u duidelijk maken welk onheil elkeen, wie hij ook weze, over zich zal brengen'*.

Het is niet uit te maken of hij zo sprak uit volle overtuiging, dan wel of hij slechts enkele ijdele maar schrikwekkende bedreigingen uitte om hen gemakkelijker voor zijn voorstel te winnen; maar dit laatste lijkt toch het meest waarschijnlijk. Alleszins werd na een eensgezinde stemming Antonius als abt van Sint-Trudo begroet in het jaar 1483. Willem Geraerts werd gedwongen af te zien van het recht dat hij had verworven, nadat hij een jaarlijkse rente had aanvaard (ik weet niet of de som rijkelijk voldeed voor zijn levensbehoeften, alleszins volstond ze voor zijn levenswijze); in plaats daarvan ontving hij later het prioraat te Bertrée, dat wel onder de jurisdictie stond van de abt van Cluny in Frankrijk, maar waarvan het bestuur, wegens de geringe afstand, reeds sedert lange tijd steeds aan iemand uit de abdij van Sint-Trudo werd toevertrouwd. Door deze verplaatsing werd de prior onttrokken aan het gezag van de abt van Sint-Trudo en werd hij afhankelijk van en kwam hij onder het gezag van de Cluniacensers. Na verloop van tijd droeg Willem dit prioraat over op een Cluniacenser; hij hield evenwel een rente van 200 Rijnse guldens, waarmee hij voortaan in zijn levensonderhoud voorzag in Park (een Premonstratenzer abdij buiten de muren van Leuven), waar hij ook overleed.

Maar een zekere kardinaal te Rome had in die dagen, ik weet niet op grond van welk argument, het vacante abbatiaat in commende⁴³⁸, zoals dat heet, voor zich verworven. Van die lastpost geraakte men enkel verlost door hem een jaarlijkse uitkering van 1000 Rijnse guldens toe te kennen. Een meevaller was het dat die kardinaal reeds overleed in de loop van het jaar dat hem die rente was toegekend, zodat de abdij reeds verlost was van die last vóór de uitkering een eerste maal werd uitbetaald. Antonius had een grote gestalte, was krachtig gebouwd, corpulent, alle ledematen naar verhouding; over zijn blanke huid speelde een lieftallige bloes, zodat hij onder alle broeders verreweg de bevalligste was. Een van zijn broers, Hendrik, was bisschop van Kamerijk⁴³⁹; deze was niet enkel opmerkelijk vroom, maar ook uitzonderlijk onderlegd in de theologie.

Een andere broer was Johannes⁴⁴⁰, heer van Bergen, op wiens wenken, bevel en verbod alles verliep aan het hof van Filips⁴⁴¹, koning van Castilië, heer van Brabant en van andere aan Bourgondisch gezag onderworpen streken; diens zoon, heer Antonius, die onlangs, in de bloei der jaren, plotseling overleed, werd als eerste markies van Bergen aangesteld⁴⁴². Tenslotte was er nog zijn broer Cornelius van Zevenbergen, die deze streek als bruidsschat had ontvangen.

De stem van de nieuwe abt was naar verhouding van zijn forse gestalte vol en melodieus, ook helder en qua timbre helemaal niet onaangenaam. Zijn opleiding was maar matig; voedsel nam hij overvloedig tot zich, wijn dronk hij enkel uit dorst, niet uit genot. Van aard was hij nogal zacht en rustig, tenzij een of andere aanleiding zijn gal deed overlopen; dan was hij geen mens meer, maar een briesende leeuw. Hoewel van de hoogste adel, toch ging hij nooit in satijn of zijde gekleed, maar zijn kleding was steeds deftig, aangepast aan zijn geestelijke staat; tijdens de officies bezigde hij nooit anders dan een houten staf. Hij was niet zoals de meesten, die, gesproken uit de laagste volksklasse en –om de woorden aan te halen van Hieronymus aan Nepocianus– geboren in een nederige woning en in een hutje op het platteland, die voordien hun grollende maag nauwelijks met gierst en brood konden verzadigen, eenmaal wanneer zij met macht bekleed zijn niet weten wat te doen om op te vallen door de pracht, het model, de kleur van hun kleding, natuurlijk tot grote schande voor hun staat van monnik, tot aanstoot voor de leken; op zulke mensen zou men terecht de spreuk toepassen, die reeds zo vaak werd aangehaald: een aap blijft een aap, ook als hij in het purper gekleed gaat.

⁴³⁸ Commende: de benoemde kreeg het vruchtgebruik maar had geen residentieplicht noch enige persoonlijke bestuurslast

⁴³⁹ Hendrik van Bergen, van 1480 tot 1502 bisschop van Kamerijk; vanaf 1493 was hij kanselier van de Orde van het Gulden Vlies.

⁴⁴⁰ Jean de Berghes, heer van Walhain. Bergen = Bergen-op-Zoom

⁴⁴¹ Filips de Schone, 1482-1506, zoon van Maria van Bourgondië en van aartshertog, later keizer, Maximiliaan; was gehuwd met Johanna, erfdochter van de koningin van Castilië, Isabella, en van Ferdinand, koning van Aragon

⁴⁴² Bij open brief van mei 1533 geschreven te Barcelona

Toen bisschop Lodewijk van Bourbon door Willem van Aremberg af was vermoord⁴⁴³ en Willem daarom op zijn beurt te Maastricht openbaar was terechtgesteld, en de familie van de Arembergs, om de terechtstelling van hun bloedverwant te wreken, heel het Luikse land te vuur en te zwaard verwoestte en ook onze stad tijdens een nachtelijke aanval bij verrassing innam, viel ook onze abt, samen met anderen, in de handen van de vijand, werd kort daarop naar Luik gevoerd en daar in de boeien geslagen. Dat gebeurde in 1486. In Luik nu oefende een zekere Ghijs, door het volk van Kan geheten, een man uit het volk (sommigen zeggen dat hij van adel was), van alle sluipmoordenaars zeker de ergste, die vervolgens, zonder veel tegenkanting, het oppercommando over het krijgsvolk van de Arembergers had verworven, een zeker gezag uit en regelde er alles naar believen. Toen deze man tijdens een tumult door burgers was gedood, spoedde men zich naar de abt. Toen deze gewapende mannen, die de kerker hadden ingebeukt, vóór zich zag opdagen, vreesde hij dat ze gekomen waren om hem daar in het geniep te onthoofden; beroep doend op alle rechten van de menselijkheid, smeekte hij hen dat zij toch geen fatale beslissing zouden nemen tegen hem, die onschuldig was, een priester en monnik. Maar zij, die het niet zo zeer gemunt hadden op zijn leven als op buit, lieten zich door hem tot betere gevoelens brengen voor 15.000 Rijnse guldens, ze bevrijdden hem uit de kerker, maar verplichtten hem het Allerheiligste in het openbaar rond te dragen tijdens een proces-sie, die nu spoedig gehouden werd, nu het volk bevrijd was van alle doodsgevaar en nu de aanvoerder van het gespuis was gedood. Kort daarop begaf de abt zich naar Keulen naar Johannes van Horn⁴⁴⁴, de bisschop van Luik, die in die tijd daar bij keizer Maximiliaan⁴⁴⁵ vertoefde. Toen de keizer zag welke vuile en versleten kleren de abt droeg (zijn ongeluk liet hem in die dagen niet anders toe), verschafte hij hem terstond behoorlijke kleren, in overeenstemming met zijn stand; hij nodigde hem uit enige tijd te blijven om op adem te komen en liet hem pas daarna vertrekken, na hem nog vrijgevig en welwillend een reissom ter hand te hebben gesteld.

In die tijd was in onze stad alles, binnen zowel als buiten, in die mate verwoest, dat er nauwelijks voldoende was voor de meest dringende behoeften van de burgers. Deze nood leverde ook het bewijs dat de monniken van ons klooster zich vergisten, die, zonder ervaring met menselijke lotgevallen, gewoon waren te verklaren dat, zelfs als de Rijn hun geen wijn leverde en de velden geen oogst, het hun toch nooit zou ontbreken aan Rijnwijn of wit tarwebrood. Nu evenwel moesten zij noodgedwongen, ik weet niet voor hoelang, wijn ontberen, alle akkerbouw was immers onderbroken, en van tienden of andere cijnsen hadden ze ook geen inkomen. Ze waren dus wel gedwongen zich tevreden te stellen met schraal en krap voedsel, met schamele kleding en paal en perk te stellen aan hun vrolijk leventje, vrucht van de voorspoed van de voorbije jaren.

De abt zelf, die enkele jaren met heel weinig dienstpersioneel te Leuven vertoefde, onder het voorwendsel dat hij zich aan de studie wijdde, maar in feite omdat het lot hem ertoe dwong, zorgde voor een geleidelijke aangroei van de financiële middelen, iets wat voor hem te midden van de zijnen vernederend of heel lastig zou geweest zijn. Intussen was het niet zo zeer zijn abdij die hem het noodzakelijke bezorgde om met moeite in zijn levensonderhoud te voorzien, maar zijn broer Johannes, heer van Bergen.

Later verwierf hij zich door toedoen van vrienden een andere abdij, de zeer welvarende abdij van Saint-Bertin te Sint-Omaars in Vlaanderen. Ook hield hij voor zich de commende⁴⁴⁶ (zoals men dat noemt) te Sint-Truiden, waar hij het dagelijks beheer overdroeg aan zekere Arnold van den Huys, één van onze monniken. Van deze plaatsvervanger ontving hij telkenjare zoveel als deze, om zo te zeggen, kon vrijmaken voor hem, want hij ontving bepaald weinig; de overige inkomsten werden besteed ten bate van het klooster. Deze Arnold - dat wil ik toch terloops vermelden - had niet veel ontwikkeling, maar in het beredderen van dagelijkse dingen was hij erg knap. Hoewel hij een overvloedige tafel hield, nodigde hij uiterst zelden mannen, befaamd om hun kennis of aanzien, als gasten aan zijn tafel, wanneer zulke mannen op hun reis hier langs kwamen; hij was veel beter op zijn gemak met vaklui, handelaars, slagers en anderen die een handwerk beoefenden voor de kost.

In opdracht van de afwezige abt, die hij verving, legde hij een stenen vloer in de kerk vanaf de toren tot aan de kapel van Sint-Trudo; tegen de toren aan richtte hij ook twee kleinere torens op tot steun van de grote toren, die anders dreigde in te storten; er dient evenwel gezegd dat Hendrik van Koninksem (om hem niet de eer te onthouden die hem toekomt) reeds met de bouw van deze torentjes was begonnen. Later verkreeg genoemde Arnoldus het prioraat te Bertrée en werd daar door ontslagen van de gehoorzaamheid aan de abt alhier. Uiteindelijk, in de tijd dat Willem van Brussel, de opvolger van Antonius, onze kloosterinrichting hervormde en eveneens wilde aftreden ten voordele van Arnold, indien hijzelf enig inkomen van de abdij kon behouden, vertrok Arnold met veel goud (daarvan werd hij verdacht) naar een klooster van Regulieren te Corsendonk⁴⁴⁷ (in de Kempen), waar hij ook overleed. Daar had hij tot zijn blijvende herinnering een prachtige woning gebouwd, hoewel abt Willem hem meer dan eens een passend verblijf had aangeboden, eerst het kasteel van Helchteren, later het gastenhuis van onze abdij te Diest. Hij gaf er evenwel de voorkeur aan over eigen lot en vrijheid van handelen te kunnen beschikken, liever dan steeds in onzekerheid te leven, afhankelijk van andermans goedgevallen, vooral wanneer het ging om een niet zo bekend en voornaam iemand.

⁴⁴³ Voor de moord op de bisschop door Willem van Aremberg, heer van Lummen, cfr. Harsin, o.c., p. 90-91. Hij heet ook Willem van der Marck, bijgenaamd het everzwijn. In een hinderlaag gelokt, werd hij terechtgesteld te Maastricht op 18 juni 1485

⁴⁴⁴ Jan IX van Horn, gekozen 16 oktober 1482, kon de bisschopszetel pas op 22 oktober 1484 in bezit nemen. Hij overleed 18 december 1505

⁴⁴⁵ Keizer Maximiliaan I van Habsburg, op 21 april 1477 gehuwd met Maria van Bourgondië, was van 1482 tot 1493 regent voor zijn zoon Filips de Schone. Op 16 februari 1486 tot Rooms-koning gekozen, bestuurde hij het Duitse Rijk tot zijn dood op 12 januari 1519

⁴⁴⁶ Tot 1516. Zie hierna pagina 242. Zie ook noot 30

⁴⁴⁷ Oud-Turnhout

Ik wil ook niet in stilzwijgen eraan voorbijgaan dat abt Antonius voornemens was hem de abdij van Sint-Trudo over te dragen –de zaak was inderdaad bijna geregeld– indien zijn broer Hendrik, de bisschop van Kamerijk, die op listige wijze in het bezit was gekomen van de brief die naar aanleiding van deze zaak was geschreven, die brief niet had verscheurd of ongeldig gemaakt door het verwijderen van het zegel en zo het plan van zijn broer had verijdeld. Maar ik heb wellicht al te lang uitgeweid over deze man. Ik keer nu terug naar Van Bergen.

Tijdens zijn abbatiaat werd de abdij tot tweemaal toe door de Brabanders verzocht afstand te doen van de rechten die zij in de stad bezat. Het voorstel was een initiatief van Johannes, heer van Bergen, die in deze tijd aan het Brabantse hof in bijna alle aangelegenheden het laatste woord had. De eerste maal, toen Johannes van Horn bisschop was te Luik, werd een jaarlijkse vergoeding van 800 Rijnse guldens voorgesteld en was er reeds een tekst, die hun voorstellen nauwkeurig beschreef, vastgesteld, zodat alleen de toestemming van de abdij en haar zegel ontbraken. Niet om alle voorrechten van de abdij in de stad werd verzocht, slechts om de belangrijkste; andere, in het Diets '*panser beyr, soudtgelt*' gehetenensoortgelijke rechten bleven in het bezit van de abdij. Maartoende bisschop hoorde wat er gaande was, spoedde hij zich hierheen, riep het hele convent van de monniken samen en met grote woede, woeste blik en dreigende stem vroeg hij of hetgeen hij hoorde waar was, of men hen werkelijk verzocht had afstand te doen van rechten in de stad en of er reeds een beslissing genomen was. Toen hij hoorde dat hun inderdaad dit verzoek gedaan was, maar dat nog niets beslist was, zodat alles nog bij het oude was gebleven, hield hij een lange toespraak en zette met veel argumenten uiteen dat zij heel dwaas zouden handelen, indien zij dat deden; het gevolg immers zou zijn dat zij, die juist dank zij dat recht in tel waren en in aanzien stonden bij hun medeburgers, geen waarde en geen gezag meer zouden bezitten wanneer zij dit recht hadden afgestaan en dus voor gewone en waardeloze lieden zouden gehouden worden en dat zij, die nu de heren waren en aan anderen wetten en bevel en oplegden, daarna dienaren en als slaven zouden zijn die wetten en bevelen zouden moeten aanvaarden van anderen, aan wie zij gewoon waren die te geven, zoals de Minoriten, de Bogaarden, de Cellebroeders en andere monniken die volledig afhankelijk waren van de beslissing, van het gezag, zelfs van de willekeur van de stadsmagistraat en die niet eens verzet durfden aantekenen indien hun een last of een karwei werd opgelegd.

Om er niet langer bij stil te staan: door de heftigheid van zijn betoog en door zijn gezag, of misschien nog meer door de grimmigheid van zijn blik, die ik weet niet welke onheilsdreiging inhield, bereikte hij dat zij, die voordien vrij sympathiek stonden tegenover de voorstellen, nu vastberaden voor het tegendeel waren gewonnen.

Een nieuwe poging werd door dezelfde personen ondernomen tijdens het episcopaat van de bisschop van Luik, Erard van der Marck⁴⁴⁸, kardinaal van Sint-Chrysogonus, toen abt Antonius achter de schermen het voorstel steunde, misschien uit sympathie voor het huis van Bourgondië of Brabant; met dat doel had hij ons zijn kapelaan gestuurd, zekere Antonius van Lutzenburg; deze had een brief bij zich met practisch dezelfde inhoud als de vorige maal; maar ook ditmaal was de poging vergeefs. Want hoewel enkelen, die de indruk wilden wekken dat zij het hoogste gezag vertegenwoordigden en (naar ik vernam) van hun volgzaamheid nog versteviging van hun positie verwachtten, het verzoek onvoorwaardelijk steunden, lieten anderen, vooral een zevental, zich door geen enkele redenering overhalen en dus moest de kapelaan, na zijn mislukte poging, niet zonder schaamte afdruipe.

Antonius stond enige tijd later het abbatiaat bij ons af aan Willem van Brussel, in die tijd abt van Sint-Amand, een Benedictijn; voor zich hield hij een jaarlijkse uitkering van 800 Brabantse guldens en tevens de inkomsten uit de rechten uit het gewest Provin in Vlaanderen, die jaarlijks 200 guldens bedroegen. Hij overleed en werd begraven in zijn klooster van Sint-Bertin in het jaar 1530⁴⁴⁹, in hetzelfde jaar als zijn broer Jan, heer van Bergen.

Dom Willem van Brussel

Willem van Brussel was een gewoon volkskind, maar in velerlei opzicht begaafd. Hij bezat een scherp verstand, was vindingrijk en nauwgezet in de uitvoering; hij was meer dan gewoon onderlegd, vooral op de hoogte van geschiedschrijving, niet van de oude heidense schrijvers Sallustius, Livius, Justinus en andere soortgelijke schrijvers, maar wél van recente schrijvers die een beschrijving nalieten van de gebeurtenissen in Frankrijk, Brabant, Holland en andere van onze gewesten. Hij was vrij goed onderlegd in Latijn, naar de gewoonte van de tijd, natuurlijk ook in het Diets, aangezien hij Germaan was door afstamming en opvoeding, maar bovenal sprak en schreef hij op gedistingeerde wijze Frans. Van gestalte was hij middelmatig, zijn gelaatskleur was bruin, zijn blik, streng en ernstig, ontspande zelden tot een lach, zijn stem was onopvallend, inderdaad niet welluidend, ook niet zwak. Hoewel hij aldus door die vele gaven van de geest eerbied afdwong, had hij toch het gebrek dat hij opvliegend was meer dan aanvaardbaar voor een beschaafd man; inderdaad, bij de minste aanleiding kookte hij over en dan gaf hij uiting, zonder aanzien des persoons, aan alles wat zijn opwinding hem ingaf. Op dat punt was hij niet in staat zijn temperament te bedwingen, met het gevolg dat niet weinigen uiteindelijk omgang met deze man schuwden, want men beweerde dat hij in zijn jeugd minzamer was geweest.

⁴⁴⁸ Erard van der Marck, op 30 december 1505 tot bisschop van Luik, op 28 juni 1507 tot bisschop van Chartres en op 25 maart 1520 tot bisschop van Valencia gekozen, werd op 9 augustus 1521 kardinaal en overleed 16 februari 1538

⁴⁴⁹ Hij overleed 22 januari 1531 op 76-jarige leeftijd

Eerst was hij de persoonlijke raadsman van Hendrik van Bergen, de bisschop van Kamerijk, waar hij, van dichtbij betrokken bij allerhande opdrachten, veel hoorde en zag en aldus een uitzonderlijke ervaring opdeed; en toen de bisschop in opdracht van koning Filips van Castilië⁴⁵⁰ als gezant naar Engeland ging, behoorde ook hij tot zijn gezelschap. Toen de bisschop naderhand als gezant even eens naar Spanje ging, verlangde hij dat Willem hem ook dit maal zou vergezellen; maar deze onttrok zich daaraan, omdat hij iets anders beoogde, wat hij spoedig liet blijken. Inderdaad, toen korte tijd nadien de bisschop tijdens zijn gezantschap in Spanje overleed⁴⁵¹, trad Willem te Clairvaux in Frankrijk toe tot de orde van de Cisterciënzers; nadat hij daar blij had gegeven van een voortreffelijke instelling en talrijke bewijzen had geleverd van een niet gewone aanleg bij het beredderen van zaken, werd hij spoedig tot rector aangesteld van de gewijde maagden te Flines in Vlaanderen⁴⁵² (ook zij behoorden tot de Cisterciënzers), maar (zoals het kan verkeren) de tucht was er verslapt en te gronde gegaan.

Met zeer veel toewijding vatte hij zijn taak aan om de tucht te verbeteren en weer op peil te brengen en hij probeerde zijn doel te verwezenlijken niet met geweld of wapens, zoals de meesten doen, maar met de wapens waarmee die sekse liefst aangepakt wordt, namelijk met zachtheid en vriendelijkheid. Zo is hij er dan ook in geslaagd op een voortreffelijke wijze, zonder tegenkanting, zonder grote moeilijkheden, zijn onderneming tot een goed einde te brengen, zodat men terecht moet erkennen dat het aan hem, aan zijn wijsheid en toewijding te danken is, dat in dat klooster alles tot bloei kwam, dat de godsdienstbeleving er krachtig is en dat, om het kort te zeggen, het met het goddelijke en het menselijke naar wens gesteld is.

Onder de indruk gekomen van zijn bekwaamheid om een klooster te reformeren, liet Heer Carolus Haultbois, de bisschop van Doornik⁴⁵³, niets na om hem aan te werven als hervormer van een abdij, die hij in commende bezat, namelijk de Benedictijnenabdij te Sint-Amand; hij genoot hierbij de sterke steun van Eleutherius Audax, doctor in de theologie en tevens praelector aan de kapittelschool van Doornik, waar hij ook kanunnik was; zoals enkele andere elders beschikte deze school over een doctor in de theologie, een kanunnik, die de Schrift moest onderwijzen, over een doctor in de rechten, die de rechten van de collega's moest beschermen, tenslotte ook over een doctor in de geneeskunde, die voor genezing van zieke collega's moest zorgen. De bisschop droeg de zorg voor de abdij, zowel in geestelijk als in profaan opzicht, op aan Willem, die met pauselijke toestemming van Cisterciënzere Benedictijn was geworden. Om bekrachtiging van deze regeling te verkrijgen, stuurde hij een bode naar de Cisterciënzere abt; toen deze de gunst weigerde, zond men onmiddellijk een bode naar Rome, waar het verzoek werd ingewilligd, ondanks de tegenkanting van de paters Cisterciënzers, zodat Willem enige tijd nadien tot abt van Sint-Amand werd aangesteld.

Toen Willem dan deze taak toegewezen kreeg, vatte hij die onmiddellijk op prijzenswaardige wijze aan. Omdat haast iedereen daar persoonlijk bezit had, maakte hij dadelijk alles tot gemeenschappelijk bezit, beseffend dat door persoonlijk bezit de eerste slag aan godsdienstbeleving in een klooster wordt toegebracht. Ook de tucht, die teloor was gegaan, herstelde hij op voortreffelijke wijze; de schuldenlast, die de abdij door tegenslagen in vroegere tijden had opgelopen, werkte hij voor het grootste gedeelte wegens nog heel wat andere lofwaardige maatregelen voor die abdij staan op zijn naam. Zo kwam het dat Antonius van Bergen, te dien tijde commendatair abt van Sint-Bertin en tevens van Sint-Trudo, er toe gebracht werd met pauselijke toestemming aan Willem ook de abdij van Sint-Trudo over te dragen, met (zoals reeds gezegd) behoud voor zichzelf van de uitkering en de inkomsten waarover we het eerder hadden.

17 sept. 1516 Aldus werd in het jaar O.H. 1516, op de feestdag van de H. Lambertus, bisschop en martelaar, door goddelijke wilsbeschikking de eerwaarde pater Willem van Brussel, abt van Sint-Amand, nu abt van Sint-Trudo. Dit gebeurde na het aftreden van de eerwaarde vader Antonius van Bergen, voordien commendatair abt van Sint-Trudo en van Sint-Bertin te Sint-Omaars in het bisdom Terwaan. Nadat de voorgeschreven en gebruikelijke plechtigheden verricht waren, werd de benoeming door de heilige vader, paus Leo X⁴⁵⁴, en het college van kardinalen bekrachtigd. De behandeling van het voormelde aftreden en van de daarop betrekkelijke bullen geschiedde door een voortreffelijk man, magister Laurentius van het hof van het bisdom Avignon, die te Brugge resideerde. De onkosten van deze afhandeling liepen op tot de som van 6716 gulden 5 st., een som die de eerwaarde vader uit eigen middelen betaalde zonder enige belasting voor het convent van Sint-Trudo. Willem werd geïntoniseerd in het jaar 1517 op ... januari⁴⁵⁵; hij werd verwelkomd zowel door de monniken van de abdij als door de lekenbewoners, ook door de gemeente van de stad; allen waren goedgunstig gestemd ten aanzien van hun wereldlijk en geestelijk heer. Als afgevaardigde bij de intronisatie van de eerwaarde vader Willem werd door de eerwaarde bisschop van Luik de officiaal magister Egidius van Sint-Truiden gezonden, aan wie abt Willem als geschenk en voor onkosten 40 Brabantse guldens liet overhandigen door de eerbiedwaardige Lambertus Spierinck. Ook hier maakte de abt dadelijk de persoonlijke bezittingen van de monniken gemeenschappelijk.

⁴⁵⁰ Filips de Schone, hertog van Bourgondië, koning van Castilië en Aragon

⁴⁵¹ Op 7 oktober 1502

⁴⁵² Bij Dowaai (Douai) in Frans-Vlaanderen

⁴⁵³ Carolus I Hautbois, sedert 1505 bisschop van Doornik, aanvankelijk alleen voor het Franse deel, sedert juli 1506 bisschop van het hele diocees. Deed vóór 8 juni 1513 afstand. Overleed 10 juni 1513

⁴⁵⁴ Leo X, 11 maart 1513-1 december 1521

⁴⁵⁵ Dag niet ingevuld in het manuscript

In juli van het jaar 1520 haalde hij Benedictijnermonniken uit Gembloux om door hun voorbeeld en hun lering de Duitse Regel van de H. Benedictus⁴⁵⁶, die verflauwd was door de vervlakking van de tijd, krachtig te herstellen; ook wierf hij overal jonge mannen met een goed karakter aan, die hij geschikt oordeelde voor intrede in het klooster; want hij was niet gesteld op edelen of rijken, maar had alleen oog voor rechtschapenheid van karakter en gemoed.

De eersten van hen waren: Martinus Notenbaert van Antwerpen, die aan de pest overleed op 3 september 1534; deze was sedert het midden van het jaar priester. Eucherius Assumps van Leuven, die overleed in 1553. Theodorus Breezips van Leuven, prior, die twee eigenhandig geschreven grote missal en nalië-ton beeld en van kalligrafie-die wij nog altijd in het koor gebruiken. Hij overleed in 1556. Deze drie werden gelijktijdig opgenomen in 1520. Henricus de Spina, proost, die overleed in 1552, Trudo van Gembloers, cantor en koster, die overleed in 1582, Leonardus van Stevoort bij Hasselt, die overleed in 1540, Bernardus van Hiska bij Brussel, deze werden opgenomen in 1520. Johannes Dovitius van Oudenaarde, Daniel Tas van Mechelen, beiden opgenomen in 1521. Amandus Struven van Hoepertingen, Andreas de Fontanis van Doornik, Matheus Vuters van Brussel, Godefridus van Brustem bij Sint-Truiden; deze was kapelaan van de abten overleed op 17 september 1530, deze vier werden opgenomen in 1522. Antonius van Duffel bij Mechelen, Petrus van Leuven, beiden opgenomen in 1523. Franciscus van Antoing bij Doornik, Otto van Brustem, opgenomen in 1524. Lambertus van Stapel van Sint-Truiden, Johannes Mettekoven van Sint-Truiden, opgenomen in 1525. Willem van Torhout, opgenomen in 1526. Egidius van Hasselt en Gerardus van Hasselt, samen opgenomen in 1529.

Hier volgen namen van lekebroeders en van donaten⁴⁵⁷ die deze abt in de loop van deze jaren opnam: Gregorius van Gelmen, Johannes van Kortrijk, Servatius van Maastricht, Johannes van een dorpje bij Gembloers, Arnoldus van Stevoort, Andreas en zijn zoon Johannes van Sint-Truiden, Johannes van Maastricht, een kok, Velricus van Leuven, een kleermaker, Petrus de Gravio van Leuven, van wie de abdij, voor de duur van zijn leven, een jaarlijks inkomen heeft van 8 Rijnse guldens, Brabantse munt, Henricus, voordien koster van de O.-L.-Vrouwekerk, Leonardus van Sint-Truiden, een bakker.

Ook op dit punt ging hij uiterst discreet te werk en bracht hij alles zonder opschudding, zonder drukte op het vroegere peil van godsdienstigheid. Toen de monniken van Gembloers, na te hebben gereformeerd wat diende gereformeerd te worden, en te hebben geregeld wat moest geregeld worden hun opdracht in die mate hadden vervuld, dat hun hulp niet langer noodzakelijk bleek, stuurde hij hen daags vóór Sint-Trudo in 1521⁴⁵⁸ terug naar hun klooster, hoewel ze dat allerminst verwachtten. Met het oog op hervorming had hij ook enkele Benedictijnen uit het klooster van Sint-Amand hierheen gehaald, onder wie kapelaan Jacobus van Brussel, die hier later als prior overleed, een eerlijk man met een opgeruimd karakter. Onmiddellijk na zijn intronisatie en zijn ambtsaanvaarding vatte de eerwaarde vader Willem met veel toewijding het herstel aan van de rampzalige toestand van de kloostergebouwen, zoals blijkt uit het volgen de: in 1520 bouwde hij onder het oorspronkelijke dak - dat gebouw was vroeger de proosdij, is nu de ziekenzaal - een volledig nieuw abtenverblijf en bracht overal herstellingen aan. De oude, kleine huizen of kamers, die rondom, maar vooral aan de achterzijde stonden, brak hij af tot op de grond en verving ze door zeer fraaie gebouwen; op de plaats waar tot dan toe sombere schuilhoeken en bergplaatsen waren, bouwde hij een nieuwe keuken met bijbehorende eetzaal ervoor. In die woning richtte hij ook een winterkamer in, die volledig beschilderd was en haar eigen verwarming had; voorts rustte hij die woning uit met een heel fraai zomervertrek met haard en met beglaasde vensters etc. Na verloop van tijd brak hij ook alle kamers op de verdieping uit en richtte er nieuwe in, die veel ruimer waren en beter geschikt voor de ontvangst van gasten. Een nieuw gebouw met een erg fraaie kapel, met altaar, trok hij op achter het zomervertrek. Een studeer- of archiefkamer liet hij inrichten boven de voorraadkamer van de abtenwoning. In het jaar 1523 liet hij in de tuin van wat voordien de proosdij heette, ruime gangen aanleggen, die het gebouw, dat men abtenverblijf of proosdij noemde, omgaven en toegang verschaften zowel tot de vertrekken boven als beneden.

In het jaar 1522 maakte hij het kasteel van Helchteren, dat door de nalatigheid van zijn voorgangers haast volledig in puin gevallen was, weer bewoonbaar; hij bouwde er een nieuwe keuken, een eetzaal, kamers, een paardestal, een duiventoren, een poort en voorts werkplaatsen; indien hij langer had mogen leven of indien zijn gezondheid het hem vergund had, dan zou hij het feestelijk en prachtig uitgerust hebben met allerhande meubilair en dan zou hij daar zijn intrek hebben kunnen nemen bij gunstig weer voor een gezondheidskuur, ofwel om er in afzondering en verlost van storende invloeden zijn door zorgen gekwelde geest tot rust te laten komen. Rondom de burcht zelf trok hij een stevige muur op met torens en brede en diepe grachten; vijvers, bossen, ook weiden en andere omliggende grond kocht hij terug en maakte hij weer rendabel; goederen die vervreemd waren, recupereerde hij voor het domein; verkocht goed kocht hij terug; ook verwierf hij in de buurt van de abdij enkele nieuwe percelen, de cijns verhoogde hij door het aantal verschuldigde kapoenen en andere zaken te verhogen.

In 1521, 1522, 1523 en 1524 herstelde hij op uitstekende wijze ons verblijf te Nieuwenhoven, dat in bedenkelijke toestand verkeerde; ook daar zorgde hij voor de nieuwbouw van een prachtige feestzaal en op de verdieping voor talrijke ruimten met studeervertrekken en andere onontbeerlijke kamers. Ook hier liet hij bossen en vijvers, weiden, hooilanden en andere landerijen in de buurt weer vlijtig in orde brengen en met een gracht omgeven en wat afgestaan was, recupereerde hij. Tijdens diezelfde jaren liet hij ook achtereenvolgens onze huizen in Diest, Donk, Zoutleeuw, alsook onze molens, binnen zowel als buiten het kloosterdomein, van binnen en van buiten herstellen.

⁴⁵⁶ Onder de invloed van de Moderne Devotie en van de Congregatie van Windesheim groepeerden enkele Benedictijnenabdiën zich tot de Congregatie van Bursfeld bij Minden (Duitse Regel). Onder abt Willem van Brussel trad de abdij van Sint-Truiden toe tot deze Congregatie, maar verliet ze na korte tijd. In 1603 trad de abdij opnieuw toe

⁴⁵⁷ Conversi: lekebroeders die hun arbeid afstonden, donati: lekebroeders die hun goederen afstonden

⁴⁵⁸ 23 november

In die jaren had hij ook te Leuven een fraai terrein aangekocht, dat hij vrij maakte van de talrijke lasten die er op drukten; dan bouwde hij er een prachtige woning: de goedgevulde bibliotheek richtte hij prachtig in met alle daarbij behorend meubilair; toen op Sint-Bartholomeus van het jaar 1525 deze woning bij toeval uitbrandde, waarbij een grote som geld, die hij vergaard had door spaarzaam te handelen, in die brand verloren ging, bouwde hij een nieuw, nog veel schitterender huis.

Hoewel hijzelf te Leuven of elders verbleef, hield hij zich toch tot in de details op de hoogte van alles wat zich in de abdij afspeelde, want hij werd over alles ingelicht door brieven van een zekere Petrus Pels van 's-Hertogenbosch, een monnik bij ons, aan wie hij het bestuur tijdens zijn afwezigheid had opgedragen. Hij richtte ook een merkwaardig gebouw op in de abdij, thans gelegen vlakbij de noordelijke poort, met gewelfde kamers; de binneninrichting bleef onvoltooid, maar werd na zijn overlijden in orde gebracht door dom George Sarens.

Tijdens zijn tweede abtsjaar kocht hij te Zoutleeuw een huis met erfgrond en bijgebouwen, gelegen aan de rivier en hij bouwde daar ruime graanschuren. In het jaar 1522 richtte hij als afsluiting van de abdij een lange, stevige muur op, te beginnen bij onze molen en gaande tot aan de achterkant van het klooster op Steenaartberg.

In het jaar 1523 richtte hij een lange, zeer stevige muur met stenen poort op aan onze hof - Vrijthof geheten - rechts van onze kerk.

In 1524 verplaatste hij de grote graanschuur die gelegen was tussen de kloostertuin en het neerhof; daar bouwde hij een lange en solide muur vanaf de hoek van de hierboven genoemde proosdij tot aan de kloosterpoort aan de achterkant. In 1525 richtte hij naast de toegangspoort van het klooster bij de beek een prachtig broodhuis op, dat vier graanzolders boven elkaar had, die, lang en breed, meer dan 1000 mudden graan konden bevatten; in dat huis richtte hij ook een bakkerij in.

In 1532 liet hij een nieuwe kloostergang aanleggen, de oude vervangend over een derde van zijn lengte, vanaf de plaats waar zich eertijds de kapel van de H. Lambertus bevond tot vóór de refter.

Voor de eredienst verwierf hij diverse ornamenten voor onze kerk van Sint-Trudo. In 1531 immers liet hij een rijk en prachtig tabernakel of sacramentsaltaar voor het Allerheiligste Sacrament vervaardigen, dat heel kunstig uit witte steen was gehouwen; dit sacramentshuis kreeg een plaats links naast het hoofdaltaar; in dit tabernakel liet hij drie vensters uit zuiver goud aanbrengen.

In 1534 liet hij in Mechelen een zeer kostbaar schrijn uit zuivergoud vervaardigen, dat hij een passende plaats gaf op het hoofdaltaar in de kapel, waarin de heilige resten van Trudo en Eucherius rusten; voor dit schrijn betaalde hij 800 Brabantse guldens. In datzelfde jaar verhieft abt Willem de lichamen van onze patroonheiligen Trudo en Eucherius en bracht ze over naar de hiervoor genoemde kapel, waar ze plechtig in genoemd schrijn werden gelegd en nu nog bewaard worden. In datzelfde jaar deed hij alle altaren uit het schip van de kerk overbrengen naar de ruimte rondom de kapel van de H. Trudo bij de deur, die men 'organon' noemde en bij een andere deur die zich ernaast bevond. In datzelfde jaar liet hij een sierlijke afsluiting vervaardigen, die hij midden in het schip van de kerk oprichtte tot scheiding van leken en broeders.

In datzelfde jaar bracht hij de beeldengroep van de graflegging van O.H., die zich voordien bevond in de kapel van de abt, tot verering van de lekenbezoekers over naar de kapel van de H. Eucherius in het schip van de kerk, naast het altaar van de H. Leonardus.

In het jaar 1519 liet hij te Antwerpen door meester Jan Nijmegen een schitterende herdersstaf uit zuiver zilver vervaardigen met een gewicht van ongeveer 18 mark; alles meegerekend, betaalde hij de som van 362 Brabantse guldens en 12 stuivers.

In 1520 kocht abt Willem voor het hoofdaltaar 2 fraaie, zilveren ampullen, die de eerwaarde vader ons persoonlijk bracht en aan de koster overhandigde en waarvoor hij 17 Brabantse guldens en 8 stuivers betaalde. In 1524 stuurde hij aan ons klooster van de H. Trudo 4 prachtige kelken met bijbehorende patenen, uit verguld zilver, waarvoor hij 132 Brabantse guldens uitgaf. In 1525 omstreeks het feest van Sint-Jan-Baptist ontving broeder prior Jacobus ten behoeve van de kloostergemeenschap een zeer kostbare, volledig vergulde kelk; deze kelk werd ons gebracht door een bode van de universiteit te Leuven; maar de opdrachtgever was abt Willem. In datzelfde jaar kocht hij voor zijn abdij van Jan de Behan te Antwerpen een kapmantel van goudbrokaat, die hij ons stuurde en waarvoor hij 125 Brabantse guldens betaalde. Op Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart van datzelfde jaar kocht en stuurde hij ons een zeer kostbare kapmantel met kazuifel, dalmatieken en andere misgewaden, vervaardigd uit een rode, kostbare stof, in de volksmond 'root cramosyn' geheten, waarvoor hij 35 Brabantse guldens betaalde. In hetzelfde jaar werd in onze abdij door Johannes Clenart, een inwoner van Sint-Truiden, een vrij kostbaar kazuifel gebracht, vervaardigd uit een stof die men in het Diets 'rootdamast' noemt; ze werd ter restitutie gestuurd door iemand die onbekend wenste te blijven; abt Willem liet uit dezelfde stof een prachtige kapmantel vervaardigen met 2 dalmatieken, met stolen, manipels en andere rekwisieten die de uitrusting voor een officie ter ere van een martelaar vervulden. In hetzelfde jaar kocht hij nog een heel fraaie kapmantel van dezelfde stof en dezelfde kleur voor 28 Brabantse guldens. Op 24 augustus 1530 stuurde hij ons een beeld van de maagd Maria, gehuld in een lang gewaad met zon en maan onder haar voeten,⁴⁵⁹ dat midden in het koor van zijn, vroeger vermelde, abdij hing. In januari van hetzelfde jaar schonk hij ons en zijn kerk nog kostbare ornamenten, namelijk een kapmantel, een kazuifel, dalmatieken, stolen, manipels met andere, bijbehorende rekwisieten uit vergulde koperdraad, met daarbij nog goudgalon, dat paste bij deze gouden ornamenten. In die tijd verschaftte hij ons en onze kerk nog een ander gouden ornament, namelijk een kapmantel, een kazuifel, dalmatieken, stola's, manipels met andere daarbij behorende rekwisieten, die niet erg van de vorige verschillen, maar wondermooi doorweven waren met diverse bloemen van karmozijnrode zijde.

⁴⁵⁹ Een zogenaamd Marianum

In niet geringe mate verlichtte hij de schuldenlast die sedert vroegere rampspoedige tijden op het klooster drukte. Hij trof de abdij van Sint-Trudo aan inzonderheid belast met erfelijke schulden, die opliepen tot een jaarlijkse som van 800 Brabantse guldens, een schuld die Antonius van Bergen, een vorig commendatair abt van de abdij van Sint-Trudo, had achtergelaten bij zijn aftreden. Voorts trof hij een abdij aan, die door Antonius van Bergen belast was met een lijfrente van 253 Brabantse guldens jaarlijks. Bovendien had Antonius van Bergen bij zijn aftreden zich een jaarlijkse uitkering van 800 Brabantse guldens voorbehouden; benevens deze jaarlijkse uitkering had Antonius van Bergen zich ook onze hoeve Provin met bijbehoren, gelegen bij Rijsel in Vlaanderen, voorbehouden, welke hoeve een jaarlijkse opbrengst geeft van 200 guldens, zodat de jaarlijkse uitkering ruim 1000 Brabantse guldens bedroeg.

Willem leende aan de doorluchtige vorst Hendrik, graaf van Nassau⁴⁶⁰, 12.000 gouden Carolusguldens, welke hij, zoals was overeengekomen, enige tijd later van de vorst terugkreeg in gouden kronen. Aan keizer Karel V leende hij 6.000 Rijnse guldens, in ruil waarvoor de abdij een jaarlijks inkomen van 365 guldens Brabantse munt ontving van de stad Dendermonde, een regeling van Willems opvolger George.

In het jaar 1519 deed Willem vrijwillig afstand van het abbatiaat te Sint-Amand in handen van de paus, die, uit eigen beweging, hem een aanzienlijke reserve (zoals men dat noemt) uit de inkomsten van deze abdij vrijgevig toestond, meer bepaald uit de goederen van de abdij in Vlaanderen, Oostervant en in het gebied van Douai, met twee proosdijen van de abdij, namelijk die van Securacensi en de kapel van Sint-Amandus bij Kortrijk, die behoorden tot wat men noemt de mensa van het klooster; samen brachten deze goederen een pacht op van 5.000 Carolusguldens.

Na verloop van tijd werd de abt gewaar dat zijn gezondheid met de dag minder werd, want een kwaal die hij al eerder aan het been had opgelopen, begon hem meer pijn te berokkenen; daarbij kwamen nog een niersteen, die hem van dag tot dag meer kwelde en nog talrijke andere ongemakken, zodat hij wel begreep dat hij niet meer lang te leven had; hij begon dan ook uit te zien naar een geschikte opvolger. Met vrienden besprak hij de vraag welke keuze de voorkeur verdiende; moest men iemand uit de adel aanstellen, die door persoonlijke invloed en door de kring van zijn familieleden de belangen van de abdij zou beschermen, of een geleerde die door zijn kennis en zijn veelzijdig onderricht de hem toevertrouwde kudde tot rede kon brengen, of een vroom en godvruchtig man die door zijn karakter en voorbeeldige levenswandel de tucht zou bevorderen; eindelijk scheen het hem de beste oplossing toe een uitzonderlijk vroom man aan te stellen; het was hem wellicht niet onbekend - en dat is ook de werkelijkheid - dat om te overtuigen daden veel meer gewicht in de weegschaal leggen dan lessen, voorbeeldig gedrag meer dan hoge afstamming. Deze overwegingen brachten hem ertoe om, met toestemming van de paus, zich dom George Sarens, abt te Boneffe, als coadjutor toe te voegen; dit coadjuraat (zoals men dat noemt) was niet vooraf besproken met het college van monniken en was aldus de aanleiding en de oorsprong van de latere tragedie (waarover later meer).

19 nov. 1532

Nadat hij alle zaken naar beste weten had beredderd en toen zijn waterzucht met de dag toenam en de geneesheren alle hoop op genezing hadden opgegeven, onderging hij eindelijk de wet van de natuur en overleed godvruchtig te Leuven op 19 november 1532 tijdens het zestiende jaar van zijn prelatuur. Hij liet een grote som geld na, voorwerp van een hardnekkig, vele jaren durend proces tussen George van Egmond, bisschop van Utrecht⁴⁶¹, de administrator van de abdij van Sint-Amand, en George Sarens, gevoerd voor de rechtbank te Mechelen en beslist in het voordeel van onze abt.

Zijn met geurige kruiden behandelde lichaam werd gedurende geruime tijd te Leuven door zijn dienaren verborgen gehouden, terwijl ze intussen alles verder afhandelden als toen hij in leven was; zijn urine werd dagelijks naar zijn geneesheer gebracht, geneesmiddelen werden bij een kruiden dokter gehaald, brieven in verband met het dagelijkse beheer werden naar de abdij van Sint-Trudo geschreven en vele andere dingen werden geveinsd alsof hij nog in leven was; men handelde aldus met de bedoeling dat abt George intussen met meer kennis van zaken alle schikkingen in verband met het overnemen van de opvolging zou kunnen uitvoeren.

De ingewanden van de aflijvige werden in de kloosterhof van het Kartuizerklooster te Leuven aan de aarde toevertrouwd; op de muur werd een fijnzinnig grafschrift aangebracht, een gedicht van letterkundige Paschasius van Bierset⁴⁶², een Benedictijnermonnik van Saint-Laurent te Luik: 'In drieën ben ik thans verdeeld, ik die, hoewel ik een tweevoudige natuur bezat, toch slechts één groot lichaam was. Mijn geest werd aan de hemel weer geschonken, hart en ingewanden vergaan hier, Trudo koestert in een tedere omarming mijn andere ledematen. Als de Grote Rechter zal komen, zullen deze verspreide delen herenigd worden en zal ik uit deze drie delen weer als één mens verrijzen'.

Maar wegens de wanordelijkheden die volgden, werd de rest van zijn stoffelijk overschot op die plaats ongeveer een half jaar in de grond geborgen. Toen dan alle moeilijkheden van de baan waren en de omstandigheden gunstig bleken, werd het stoffelijk overschot met praal hierheen gebracht en tijdens een plechtige begrafenis in een graf gelegd in een kapel aan de zuidkant van de abdiijkerk; uit dankbare herinnering sierde George Sarens deze kapel heerlijk met allerhande ornamenten. Uit een mededeling van George hebben wij vernomen dat deze kapel hem meer dan 900 Rijnse guldens heeft gekost, meegerekend een houten afsluiting, de bevoering, een glasraam en de rest.

⁴⁶⁰ Hendrik III, graaf van Nassau, 1483-1538; gehuwd met Claude van Châlon, erfgename van het prinsdom Orange.

Hun zoon, René van Châlon, liet zijn bezittingen na aan zijn neef, Willem de Zwijger

⁴⁶¹ George van Egmond, tot bisschop van Utrecht gekozen op 26 oktober 1534, overleden 26 september 1559. Nooit gewijd

⁴⁶² Over Pascal de Bierset zie J.F. Foppens, *Bibliotheca Belgica*, II, Bruxelles 1739, p. 938; L. Abry, *Les hommes illustres de la nation Liègeoise*, Liège 1867, p. 31; J. Puraye, *Renaissance des études au Pays de Liège*, Liège 1949, p. 17-20

Abt George Sarens

‘Aan de eerwaarde heer Christoffel Blocqueryen van Terlamen, onvolprezen abt. In een kort en in eenvoudige taal geschreven opstel hebben wij, eerwaarde vader, leven en daden beschreven van uw voorganger, onze zeer vrome abt, George Sarens. Gedeeltelijk maakten wij die gebeurtenissen zelf mee, gedeeltelijk werden ze ons verteld door “mensen die (om het met de woorden van de H. Lucas te zeggen) van het begin af aan ooggetuigen waren en in dienst van het woord zijn getreden”⁴⁶³ en als het ware een rol hebben gespeeld in de gebeurtenissen, die zij zullen vertellen; in de eerste plaats bedoel ik Trudo van Gembloux, cantor en trouwe koster van de kerk.

We hebben geschreven met een tweevoudige bedoeling: voor eerst om enige uiting te geven aan onze gevoelens van dankbaarheid ten overstaan van deze vrome man, die ons tot zijn laatste adem (zoals gij, vader-overste, weet) met werkelijk vaderlijke bezorgdheid omgaf en ons op onvolprezen en tactvolle wijze bestuurd. De tweede bedoeling is, dat gij de nagedachtenis van deze uitmuntende vader zoudt levendig houden, opdat gij, die dank zij de Goddelijke Voorzienigheid en de verkiezing van het convent zijn ereambt als door een erfrecht hebt verworven, ook de zeldzame gaven van zijn gemoed, zijn vroomheid, zijn gemoedelijkheid, nederigheid, onkreukbaarheid, zijn liefde voor de wijsheid enz. zoudt verwerven en om, zijn daden indachtig, naar zijn voorbeeld te handelen.

Onze Heer Jezus moge u, vader-overste, in lengte van jaren behoeden en u steeds verder leiden naar het goede. Van uit onze cel, in het jaar van de verlossing van de wereld 1566’. F. Petrus Cruels van Gingelom

George Sarens werd geboren te Mechelen, een zeer bekende stad van Brabant, uit een familie die wel aanzien genoot, maar toch niet van adel was; zijn ouders waren bijzonder rechtschapen, geëerd en zeer vroom, voor wie niets belangrijker was dan aan hun zoon van jongsaf de best mogelijke opvoeding te geven. Daartoe werd hij, nog een knaap, door hen naar het Cisterciënzerklooster van Boneffe gestuurd waar hij onderwezen werd in de fraaie letteren en tegelijk doordrongen van een eerlijke levensopvatting.

Een leraren korps wijdde hem in, benevens in een aantal andere dingen, in de studie van de letteren; deze groep stond onder de leiding van een monnik, die uitmuntte door eerlijke levenswandel, onkreukbaarheid en grote eruditie. Welke vorderingen hij hier maakte, zal uit het verdere verloop der gebeurtenissen duidelijk worden; hij beijverde zich niet zozeer om taalvaardigheid te verwerven met handige knepen en ijdele welbespraaktheid, maar veel meer om zijn gemoed te sieren met allerhande geurige bloempjes van deugden, die bij hem welig gedijden zowel dank zij de opvoeding, die een vroom leermeester hem gaf en de eenvoudige gesprekken met monniken, als dank zij zijn natuurlijke aanleg. Toen hij als jongeman afkerig werd van een leven tussen de mensen in de wereld –zijn godsdienstzin groeide met de dag en zijn ouders, die hij om raad vroeg, keurden zijn plannen goed– besliste hij zich aan het juk van onze heilige godsdienst te onderwerpen in het klooster waar hij studeerde, omdat hij bemerkte dat de door de Regel voorgeschreven tucht daar met bijzondere nauwgezetheid werd nageleefd door de kloostergemeenschap; hij wilde daar, telkens als de gebedsstonen ten einde waren, leven van het werk zijner handen; hij wilde zich onder het gezag van de Regel onthouden van vleesgebruik, verder de weg bewandelen waar op zijn vroegere vroomheid reeds talrijke sporen had nagelaten. Hij nam derhalve de monnikspij aan op 6 september 1492. Zijn levenswandel wierp geen smet op zijn habijt, want bij allen stond hij aangeschreven als onberispelijk in elk opzicht en als uiterst integer. Een eerste periode in de goddelijke dienst bracht hij op voorbeeldige wijze door; toen hij lichamelijk voldoende was uitgegroeid, doodde hij de tijd niet in onvruchtbaar nietsdoen maar met vlijtige arbeid (aangepast aan zijn leeftijd), zijn lichaam dwingend tot onderworpenheid aan de geest, zijn brood etend in het zweet zijns aanschijns, want hij kon er prat op gaan in die tijd, buiten de gemeenschappelijke oefeningen, een haast ontelbaar aantal bakstenen te hebben gekneet en gebakken. Na enige jaren aanvaardde hij, op verzoek van de abt, de dienst in het hospitaal, waar hij door allen bijzonder hartelijk verwelkomd werd; ook hier trad hij niet buiten de perken van het godsdienstig fatsoen, maar in blijde vrede diende hij medebroeders zowel als gasten; later (zoals dat gewoonlijk gaat en zoals onze Verlosser zei: ‘aan wie heeft, zal gegeven worden’) werd hij tot beheerder aangesteld.

Deze taak, weliswaar zeer verdienstelijk maar ook blootgesteld aan de lasterpraat van velen, vervulde hij op een zo eerlijke wijze dat hij in elk opzicht en in alle omstandigheden werkelijk iedereen ten dienste stond. Het was in die tijd (zoals hijzelf later placht te verklaren) dat hij de sympathie van zijn abt had verworven, omdat hij op de gestelde tijd jaarlijks stipt rekening gaf van het hem toevertrouwde financieel beheer; daarom beschouwde de abt zo’n man als de meest geschikte persoon aan wie men de zorg voor de abdij en eenmaal de opperste leiding kon toevertrouwen. Dat was een oordeel dat het hele convent spontaan onderschreef; want niet veel later, bij het overlijden van de abt, werd hij eenstemmig door de leden van de gemeenschap gekozen tot zeer verdienstelijke derde⁴⁶⁴ abt van deze abdij, hoewel dat tegen zijn zin gebeurde en hij zich verzette; hij was in die tijd ongeveer 45 jaar.

Hij bleek als een nieuwe Augustus te zijn opgerezzen; want hij was een geboren bouwer; niet alleen gaf hij aan de geesten van de zijnen een solide fundering in christelijke eensgezindheid, maar ook herstelde hij woningen, die van ouderdom bouwvallig waren geworden en dreigden in te storten; uit zijn eigen verhaal hebben we later vernomen dat hij, op het moment dat de fundamenten voor de kerk waren aangebracht en hij (zoals dat gebruikelijk is) de eerste steen had gelegd, het gouden muntstukje miste dat aan de metselaars ter hand gesteld zou worden; toch slaagde hij erin dit gebouw, benevens talrijke andere, te voltooien op een wijze die in elk opzicht voldoening schonk en merkwaardig was.

⁴⁶³ Lucas 4, 2

⁴⁶⁴ Lees vierde abt, namelijk van de abdij van Boneffe; cfr. C.F. Galliot, *Histoire générale ecclésiastique et civile de la ville et du comté de Namur*, 6 vols, Liège 1788-1791, IV, p. 247

Zijn waardigheid maakte hem niet hovaardig, hij bleef steeds zichzelf gelijk; het volkse gezegde, dat in vele gevallen maar al te waar is 'ereambten veranderen iemands gedragingen' was op hem niet toepasselijk. Meer en meer zorgde hij ervoor de eretitel van vader abt met daden te verdienen, opdat (zoals iemand zei) deze naam niet ijdel zou zijn en reden tot aanstoot. Ook probeerde hij meer dienaar te zijn dan leider. Terwijl hij deze en andere deugden, een leider waardig, flink beoefende, geraakte de faam van zijn naam vanzelf verspreid in het bisdom Luik; vooral voor de leiders van dezelfde orde en voor geestelijken was hij als een goede geuren een voorbeeld, dat allen zouden moeten navolgen, dat weinig en kunnen bereiken, waarvoor zeer weinigen zich inspannen. Hij gaf er de voorkeur aan een toonbeeld te zijn voor zijn kudde en ook voor de gewijde leiders, liever dan te pralen met zijn waardigheidstekens. Het was dan ook niet ten onrechte dat de eerwaardedom Willem van Brussel, abt van de kloostergemeenschap Sint-Truiden, een man die een scherp oog had voor iemands gedrag en die kwaliteit waardeerde, het oog op hem liet vallen; en toen hij, gebroken door zijn beenkwaal en zijn niersteen met zijn vrienden beraadslaagde of hij een invloedrijk man, een eminent geleerde of gewoon een bijzonder vroom mens zou aanwijzen, besloot hij –op gezag van de heilige vader Clemens VII⁴⁶⁵, krachtens diens tijdens het negende jaar van zijn pontificaat op 2 oktober van het jaar van onze verlossing 1532 uitgevaardigde bul en met instemming van Erard van der Marck– om George Sarens aan te wijzen die gunstig bekend stond wegens zijn vroomheid en zijn ijver voor de voorvaderlijke godsdienst en die toen abt was te Boneffe; dat gebeurde dus na rijp overleg en zeker niet zonder goddelijke instemming. Abt Willem had, toen hij nog nauwelijks enig spoor gevonden had van vroegere vroomheid, reeds een hervorming doorgevoerd, zodat de monniken van Boneffe één van hart en één van geest waren geworden en bij hen alle bezit gemeenschappelijk was geworden, dingen waarover reeds eerder sprake was in de gesta van deze abt. Maar aangezien 'behouden wat verworven is, geen geringer verdienste is dan verwerven', scheen onze George hem de aangewezen man om de hervorming door te voeren, aangezien hij daartoe van jongsaf was geoefend en opgevoed en bekwaam was om pas gezaaide plantjes door zijn vrome omgang, door zijn vermaningen als met een hemelse regen te besproeien tot de plantjes diep wortel hadden geschoten; Willem werd niet teleurgesteld in zijn verwachting, zoals verder zal uiteengezet worden.

Door aldus in alle oprechtheid een beslissing te nemen die hij gunstig dacht voor de toekomst van zijn abdij, leverde hij ongewild stof voor een ware tragedie. Hij had wel een vrome pater, een ijveraar voor monastieke idealen aangewezen, maar had het college van de monniken daarvan niet in kennis gesteld. Toen nu aan het licht kwam dat Willem overleden was, werd Rutger Vranken gekozen; deze was een monnik uit de streek, een man die men enkele tekortkomingen van de geest toeschreef, die men bovendien verdacht van ambitie; zijn verkiezing had hij te danken meer aan stemmen die hij ronselde met rijke beloften dan aan spontane stemming van zijn medebroeders; opdat deze stemming niet ongeldig zou worden verklaard, zond hij onmiddellijk twee van zijn intimi, Leonardus van Stevoort en Trudo - die zich nog altijd met toewijding kwijt van de taak van koster - naar Leuven (want daar was de abt overleden) om er uit te vissen wat hun nog onduidelijk toescheen of er geheim gehouden werd. Deze nu zetten hun onderzoek niet zo hardnekkig door dat ze eindelijk toegang verkregen tot de privévertrekken van de secretarissen van de eerwaarde heer Willem, namelijk van magister Piatius, van Willem van de Velde en van Sebastiaan Wits, die de belangen van George met verbeterheid verdedigden; deze geheimzinnigheid deed bij de hele broederschap de gal overlopen en was de kiem van de komende twist. Inderdaad: niet veel later, toen het niet alleen vaststond dat Willems levenstaak ten einde was, maar ook dat hij iemand van buiten het klooster over de zijnen had aangesteld, won Rutger, bereid om olie op het vuur te gieten, door de verlokking van grotere beloften zijn medebroeders geheel voor zich, in die tijd in meerderheid neofieten, mensen dus die nog ervaring misten om te weten wat ze mochten verwachten, wat ze moesten vermijden. Op een schandalige wijze drong hij zich aan hen op door zijn tegenstander te kleineren en door zijn bewering dat zijn medebroeders blijk zouden geven van de grootste dwaasheid, indien ze als hoofd iemand aanvaardden van wie ze nog nooit hadden horen spreken en zo iemand verkozen boven hem, die door zijn professe hun broeder was, een streekgenoot die zij kenden vanaf zijn jeugd, kortom een man die, mocht hij erin slagen hun verkiezing te doen bekrachtigen, er voor zou zorgen dat ze geen spijt zouden krijgen van zijn aanstelling. Is veel uitleg nog nodig?

Met de ze lovende woorden over zichzelf, die gouden bergen beloofde, won hij zijn onervaren medebroeders gemakkelijk voor zijn zienswijze, met het gevolg dat ze elk risico met hem verkozen, liever dan een onbekende en derhalve onbetrouwbare kandidaat te aanvaarden als hoofd van hun gewijde schaapsstal. Dit speelde zich af eind november en bleef geenszins geheim voor George, die in die tijd te Luik bij de abt van Saint-Laurent, heer Gerard van Solré, het habijt van de Cisterciënzers ruilde voor dat van de Benedictijnen. Toen hij hen, niettegenstaande een herhaalde aanmaning, niet tot betere gevoelens kon brengen, sprak hij op 15 januari, gesteund door de abdij van Saint-Laurent, die ook voor de uitvoering instond, interdict en ban tegen hen uit. Als van furiën bezeten, werden zij door deze maatregel zozeer opgejaagd, dat de meesten zich op een belachelijke wijze terugtrokken in de hoofdtoren als in een voor hun vijand George onneembare burcht. Daar sloegen ze voedsel en drank op—dingen waaraan ze in die dagen uitzonderlijk belang hechtten— en behalve de kloosterknechten, trommelden ze nog enkele trouwe burgers op om de poorten en de gemakkelijk toegankelijke deuren tegen vijandelijk geweld te beveiligen.

Zo was de toestand toen Willem Colhem van Duras, gouverneur van de Luikse vorst, die een bewijs wilde leveren van zijn sympathie voor de vorst en voor George, met een gewapende bende trachtte de abdij te bezetten en de weg te openen voor Egidius Blocqueryen, zegel bewaarder, voor Lodewijk Cortenbach, kanselier, en voor Willem Greve, decaan van Sint-Dionysius; daartoe plaatste hij ladders aan weerszijden van een lage muur; maar door enkelen onthaald op grove scheldwoorden en op geschreeuw, werd hij diep beschaamd en verliet de abdij.

⁴⁶⁵ Clemens VII, 1523-1534

Intussen was een talrijke menigte toegestroomd die opstand vermoedde, gezien het langdurige luiden van een klok in de abdij; het gelui kwam van een van de zwaarste klokken, niet evenwel van de klok die door het volk 'die storm' werd genoemd of de banklok, hoewel enkelen dat beweren, zonder grond evenwel. De illustere vorst Erardus gaf de schuld van deze vermetele aanval aan de gouverneur, die daartoe geen bevel had gekregen. Dadelijk zijn leedwezen betuigend aan de kloostergemeenschap en tevens de hechte vriendschap indachtig die er tussen hem en abt Willem bestond, nodigde hij de verkozene, Rutger, uit om samen met enkelen van zijn medebroeders, afgevaardigden van het convent, naar Luik te komen in de loop van februari; naar verluidt, zou hij ongeveer als volgt tot hen hebben gesproken: *'Welke reden mij dwong u in der haast naar hier te ontbieden, beminde heren, zal ik u in enkele woorden duidelijk maken; want, inderdaad, ik meen dat er niet veel woorden nodig zijn, aangezien ik uitsluitend uw belang betracht; gij zult dan ook aandachtig luisteren, maar ook (wat ik vermoed) uw instemming betuigen met mijn woorden. De smart, die wij beiden doorstaan, ten gevolge van de wonde, die het overlijden van onze abt Willem ons toebracht, heb ik mij voorgenomen persoonlijk te lenigen; in opvolging van de overleden Willem heb ik u, in alle oprechtheid, een bijzonder man willen aanstellen, die in elk opzicht bijzonderer varen is en absoluut plichtbewust; met al ons gezag hebben wij hem aangespoord dit ambt te aanvaarden, hoewel hij ruimschoots tevreden was met een nederig bestaan elders; zijn abbatiaat (dit voorspel ik) zal u nooit spijten; hij is een man die wij van binnen en van buiten kennen; door hem zult gij, dank zij mijn tussenkomst, alles verkrijgen wat ge aan billijks of goeds zult vragen, daar sta ik borg voor. Voorts wil ik u plechtig beloven en in een eigenhandig geschreven en verzegelde brief bevestigen: in de toekomst zal ik aan uw kloostergemeenschap de vrije keuze laten, die wij noch onze opvolgers nietig kunnen verklaren, indien gij iemand zult aangeduid hebben in overeenstemming met Gods wet'*. Zo sprak hij.

Dat zij dit laatste voorrecht niet onmiddellijk voorzichzelfopeisten, bewijst wel hun uitzonderlijke onverschilligheid en lamledigheid, aangezien deze gunst nu hoofdzakelijk werd toegestaan aan hun opvolgers. Zo haalde de bisschop met zijn korte toespraak de meesten over voor zijn zienswijze. Zij antwoordden nochtans dat ze korte tijd onder elkaar wensten te beradslagen, maar dadelijk gingen ze akkoord om George te aanvaarden; toch stelden ze, onder andere, als belangrijkste voorwaarde dat Rutger, die de hoogste waardigheid aan zich zag voorbijgaan, proost zou worden, aan wie benevens de inkomsten van de proosdij (die hij verkeerdelijk op hooguit 400 Carolusguldens schatte) nog jaarlijks 400 Carolusguldens door de abt zouden worden uitbetaald. Ouderen en jongeren onderschreven deze overeenkomst hoofdzakelijk met de bedoeling dat zij, mochten zij ervaren dat George niet beantwoordde aan hetgeen hun voorgespiegeld werd, aan Rutger een toevlucht en een verdediger zouden hebben. De doorluchtige vorst liet zich door deze voorwaarde overtuigen (zo dacht men) en vrolijk gestemd ontbood hij George en spoorde hem aan de voorwaarde te aanvaarden; maar deze liet zich helemaal niet overhalen, voorwendend dat de bedoelde voorwaarde (wie het oog gericht hield op zo'n groot inkomen, kon geen monnik zijn) bijzonder schadelijk was voor de eensgezindheid; de vorst zette hem aan toegeeflijk te zijn en nam de verantwoordelijkheid op zich voor het geval er onenigheid uit voortkwam; George gaf zich eindelijk gewonnen, zij het helemaal tegen zijn zin en na verweer, met de uitroep: 'Heer, ik word onder dwang gezet, sta in voor mij!' Spoedig daarop werd de ban tegen de kloostergemeenschap opgeheven en ze kreeg weer toegang tot de godsdienstplechtigheden. Acht dagen later, op de feestdag van de H. Scholastica, op 10 februari, werd de nieuwe en zeer verdienstelijke heer ingehaald in de stad van Trudo en bij de kloostergemeenschap; niet alleen de stadsbevolking had gezorgd voor veel luister en praal, maar ook de edelen uit de omgeving en bij uitzondering ook de raadsleden en de hogere clerus van Luik, die hem tot in zijn abdij juichend begeleidden. George was toen ongeveer 53 jaar en had de functie van geestelijk vader in Boneffe ongeveer 8 jaar vervuld. De volgende dag werd de eed van trouw aan de abt afgelegd, waarna heer Erardus terecht dat deel uit de aanstellingsoorkonde wegsneed, waarin aan de nieuwe abt de toestemming werd gegeven om enkele monniken uit Boneffe en enkele leken met zich mee te brengen; bovendien vernietigde de bisschop het belangrijke privilege waardoor de abdij uit de bisschoppelijke macht geëximeerd werd en onder pauselijke bescherming geplaatst; hij deed de abt een nieuwe eed afleggen in bewoordingen die hij hem voorzei; de aldus doorgehaalde bul liet hij naar Rome terugsturen met het verzoek ze te wijzigen.

Enige tijd later, toen George de teugels over de eerbiedwaardige kloostergemeenschap reeds in handen hield en hij de boeken betreffende de cijnsen en inkomsten, kortom met de volledige inkomsten van de abdij, onderzocht, viel zijn oog (zoals dat gaat) op de inkomsten van de proosdij en hij constateerde dat deze tot tweemaal toe afweken van de eerder gedane ramingen en dat ze deze ruim overtroffen. Hij riep het convent in de crypte ter verantwoording omdat het als van een bewezen feit was uitgegaan toen het Rutger aan hem opdrong; maar vervolgens beschuldigde hij het college van tekortkoming, omdat het niet op de hoogte was van de inkomsten van de proosdij, doordat Petrus Pels, de enige die de toestand kende, niets gezegd had aangezien hij niet was geraadpleegd. In augustus begaf George zich om een klacht in te dienen naar de bisschop, die in die dagen op zijn kasteel te Dinant verbleef; Rutger ging hem terstond achterna. Na lange discussies en na bemiddeling van de kardinaal⁴⁶⁶ en enkele anderen kwamen ze tot volgende afspraak: aan Rutger zouden, behalve de inkomsten van de proosdij, slechts 200 Carolus guldens uitbetaald worden, maar hij zou geen rekenschap behoeven te geven van wat hij uitgaf en van wat hij ontving, een verplichting waarop George vergeefs aanstuurde; over deze overeenkomst werd geen enkel document opgesteld, geen geschreven tekst van een zegel voorzien; tot welke tragedie dit uiteindelijk zou leiden, zullen we uiteenzetten; maar eerst zullen we een woordje zeggen over het gedrag van Rutger, omdat daarin de verklaring van de feiten te vinden is.

⁴⁶⁶ Bedoeld is de prinsbisschop Erard van der Marck, die de titel van kardinaal draagt. Zie noot 40 (= 448)

Rutger, die schijnbaar tevreden was met een jaarlijkse uitbetaling van 200guldens, reisde intussen voor eigen genoegdoening zo maar wat rond, nodigde gasten uit, wie hij wilde en zoveel hij wilde, leefde er lustig op los, onderhield zijn familie, rustte zijn dienaren uit met een verfijnde en uitheemse klederdracht, verviel geleidelijk in een losbandig leven, waardoor hij - er waren er genoeg die dat beweerden - zich een kwaal op de hals haalde, die zeker voor een prelaat onbehoorlijk is; het college nam hem dat euvel en daar hij aan de godsdienstplechtigheden deelnam, gekleed met een koorgewaad dat de gemeenschap toebehoorde, reikte koster Trudo, die heimelijk daartoe was aangezet, hem een brief met de wenk, dat hij met eigen geld, dat hem toch royaal gegeven werd, de kleren zou kopen, die hij tijdens de godsdienstoefeningen droeg. Het is ongelooflijk hoezeer deze toch wel zachte vermaning zijn woede opwekte; al lang had hij nagedacht over vergelding voor wat hij als een onrecht aanzag, nu verzekerde hij dat hij zich eindelijk zou wreken; hij deed immers zijn beklag over de vernietiging van de vorige overeenkomst, de uitbetaling namelijk van 400 guldens, en beweerde dat hij helemaal niet gebonden was door de bepalingen van de latere overeenkomst, aangezien daarvan geen getuigen waren –die waren op dat moment reeds overleden– noch een originele geschreven tekst kon voorgelegd worden.

In het jaar 1535 werd hem middels een smeekbrief door de paus de uitbetaling van 400 guldens toegekend, maar omdat hij weigerde van deze toekenning een afschrift te maken voor abt George, die hem hierom vroeg, aarzelde deze om hem een jaarlijkse betaling te doen. Daar lag de oorzaak dat Rutger de abt overal met beledigingen en scheldwoorden achtervolgde en kwetste; in de gehele stad verspreidde hij zijn felle verdachtmakingen, tot schade van de monniken in de abdij en van de hele geestelijke stand, totdat eindelijk, dank zij het verzoenend optreden van de nieuwe vorst, de doorlichtige heer Cornelis van Bergen⁴⁶⁷, in de maand oktober van het jaar onzer verlossing 1538 tussen beiden weer een overeenkomst werd bereikt tot betaling van 200 guldens. Rutger nam niet lang genoegen met deze overeenkomst, maar reeds in december daaropvolgend viel hij de paus te Rome weer lastig met een aanvraag van 400 guldens. Beseffend dat dit optreden weer aanleiding zou geven tot een ware tragedie, vroeg George –eindelijk, maar op een ongelegen moment– van Bergen een eigenhandig geschreven document van het onlangs bereikte akkoord en een met zegel geconfirmeerde oorkonde; maar de bisschop was in die tijd toevallig door ernstige beslommeringen in beslaggenomen, hij beloofde die documenten wel, maar enige tijd nadien deed hij afstand van zijn bisschopsambt en stelde aldus George teleur in zijn verwachting. Daardoor werd Rutger nog opringeriger, alsof hij de overwinning reeds behaald had, en menende dat hem nu alles was toegestaan wat hij wilde ondernemen tegen zijn abt en diens sympathisanten, krenkte hij hen in het openbaar en in de persoonlijke sfeer met de brutaalste laster en tenslotte, eind september 1544, stelde hij hem in kennis van een bul (aldus hun terminologie), verzonden in het jaar 1538, en in de maand november eiste hij van hem niet slechts de uitbetaling van de 400 guldens van dat éne jaar, maar ook alles wat men hem te weinig had betaald gedurende de voorbije 11 jaar; de andere weigerde zich te laten binden door zo'n overeenkomst, beweerend dat ze meer dan eens was vernietigd. Maar schaamteloos spande Rutger zich onmiddellijk in om rechtens, of liever ten onrechte, de totale uitbetaling te verwerven en te dien einde daagde hij een vrome grijsaard

**'Terwijl de gloeiende zon in haar laagste stand aan de hemel door de steenbok schuift en haar verdienstelijke paarden intoomt,*

**terwijl de winter met zijn vriesweer de velden een droeve aanblik geeft, terwijl de lengende schaduw van de duistere nacht de dagen doet krimpen,*

**terwijl de twistzieke winden hun wilde gevechten leveren en de Noordenwind vanaf de pool zijn kille sneeuw strooit....'*

naar Luik, om daar voor de apostolische rechter, de proost van Sint-Paulus, vertegenwoordiger van de Romeinse Curie, hun ruzie uit te vechten; deze goddeloze vermetelheid bleef niet ongestraft; door zoveel aanmatiging ontsteld, lopen, als om strijd, burgers en edelen van de stad, die in die tijd reeds de uitzonderlijke beschaving en goedgehartigheid van George hadden leren waarderen, naar deze tot op dat moment vrij onbekende abt over; meelevend met zijn tegenslagen, verwijten zij Rutger zijn gemene aanklacht, die niet zo vaag was en die niet met meer woorden behoeft te worden aangevuld.

Maar George, die vlijtig naar de ware toedracht had gezocht, stond eerst versteld, vervolgens, in verwarring en in twijfel, wist hij niet wat te doen, zich afvragend of het een goede beslissing zou zijn straffend op te treden tegen een overtreder van regel en geloften; hij vermoedde immers dat velen zijn optreden niet zouden toeschrijven aan ijver voor de tucht en de gerechtigheid, maar aan wraakgevoelens en geestelijke onmacht. Tenslotte, op raad en bevel van zijn bisschop⁴⁶⁸, die ook alle steun toezegde, liet de abt Rutger opsluiten in de gemeenschappelijke kerker van de abdij; dit gebeurde in januari 1545. Daarop deden diens vrienden met aandrang beroep op de bisschop en legden een eed af op een valse, onrechtvaardige verklaring. Op bevel van de bisschop werd Rutger dan naar Luik ontboden, zijn kerker ruilend voor het klooster van Saint-Laurent; vooraf was hij gedwongen geworden tot deze heilige belofte en verbintenis onder ede, dat hij, indien de tegen hem uitgebrachte beschuldiging waar werd bevonden, spontaan naar de kerker zou terugkeren, met confiscatie van al zijn goederen. Om de waarheid op te sporen, werden twee heel ernstige en gezaghebbende heren aangesteld: priester en magister Theodorik Hesius, een uitmuntend theoloog en vice-decaan van het kapittel van de kathedraal, en Johannes Huet, aan wie korte tijd daarna de zeer verantwoordelijke taak van officiële zegelbewaarder werd toevertrouwd. Terwijl zij nauwgezet hun opdracht uitvoerden, bevonden ze dat de toedracht was zoals men had uiteengezet en zij stelden Rutger een dag vast waarop hij (zo mogelijk) zichzelf en zijn onschuld kon verdedigen; pas na rijp beraad verwezen ze hem dan naar de kerker, waaruit hij was weggebracht; dat gebeurde met instemming en op bevel van de bisschop. Na verloop van enige tijd verzachtten zij de gestrengheid van hun vonnis aanmerkelijk om aan medelijden voorrang te geven op gerechtigheid.

⁴⁶⁷ Cornelis van Bergen, sedert 29 juni 1520 coadjutor met recht van opvolging in Luik, nam de bisschopszetel in bezit op 30 april 1538. Hij deed afstand op 24 juni 1544 en overleed het jaar daarna

⁴⁶⁸ George I van Oostenrijk, sedert 1538 aartsbisschop van Valencia en sedert 1541 coadjutor met recht van opvolging in Luik, nam de bisschopszetel in bezit op 25 juni 1544 en overleed 4 of 5 mei 1557

Toen hij van bisschop en commissarissen bevel kreeg zich aan de uitspraak te onderwerpen, zoals hij beloofd had, weigerde Rutger; en zonder respect voor deze mensen en voor zijn eed ging hij in beroep tegen hun beslissing en vertrouwde de verdediging van dit beroep toe aan dom Gedeon van der Gracht, suffragaan, en aan dom Nicolaas van Balen, abt van Saint-Jacques; deze laatste was, eigenaardig genoeg en meer dan passend, hard voor het Sint-Truidense convent en trof tegen de persoon van de rechter onheuse beslissingen toen hij, nadat Rutger in ere was hersteld, tegen het convent erge vervloekingen uitsprak met instemming van –zo verwachtte hij toch– de paus. Bovendien verkreeg Rutger van Rome een privilege, waarmee hij trachtte zich te onttrekken niet alleen aan het gezag van zijn abt, maar ook aan de gehoorzaamheid aan zijn bisschop. Wegens dit optreden (niet ten onrechte) in woede ontstoken, gaf de bisschop van Luik het bevel hem in hechtenis te nemen; toen Rutger hiervan lucht kreeg, verwierf hij van het kapittel van de kathedraal een vrijgeleide (zoals men dat noemt), opdat hij door de bisschop niet zou kunnen worden aangehouden; door zoveel hardnekkigheid verontrust, berooft de bisschop hem van zijn goederen en doet hem (om in de terminologie te blijven) arresteren. Maar ook tegen die hevige reactie had hij zich gewapend door een mandaat van de Tweeëntwintig⁴⁶⁹, wier ingrijpen een tegenwicht vormde. Aldus toegerust, bleef hij enige tijd te Luik, waar hij zich zolang verborgen hield, tot hij door bemiddeling van enkele hovelingen en de verbolgen bisschop met zich kon verzoenen en hij het vrijgeleide en de vrijstelling, waarop hij rekende, niet meer nodig had; intussen werd hij niet langer vervolgd wegens twist en wegens opstand tegen zijn abt, maar hij kon er geenszins toe gebracht worden zijn eed na te leven en te berusten in de uiteindelijke beslissing.

Integendeel, hij zorgde ervoor dat elk geding dat hij in deze gewesten voerde, naar Rome overgedragen werd, vanwaar hij vroeger, zoals we verhaald hebben, het privilege van 400 Carolusguldens had verkregen. Toen deze hem niet uitbetaald werden zoals hij had gewenst, kreeg hij het gedaan dat de verschrikkelijke bliksem van de ban tegen abt en convent werd aangewend, waardoor ze op een uitzonderlijk zware wijze werden getroffen en met schaamte vervuld, aangezien aan het ergste onrecht nog de hoogste krenking werd toegevoegd. In het holst van de nacht werd immers een afschrift van het anathema, in reuzeletters geschreven, stevig vastgehecht aan de top van het perron (dat is een stenen zuil in het midden van het marktplein), hetgeen 's morgens opschudding veroorzaakte onder de toeschouwers. Voorts werden op die dag bij het vallen van de avond in het portaal van de abdijkerk, op een tijdstip dat het convent er zijn getijden bad en het tumult duidelijk hoorde, met zoveel geweld nagels ingedreven dat ze, nog altijd in de muur stekend, getuige zijn van deze razernij; schurken streken blijven inderdaad niet beperkt tot de plaats van het eerste optreden, maar zodra de teugels worden losgelaten, wordt de disselboom verlaten en verspreiden ze zich ongecontroleerd.

Door drie eensluitende vroegere uitspraken veroordeeld –door de Luikse rechter dom Hubertus van Corswarem, proost van Saint-Paul, door de Leuvense rechter de abt van Sint-Geertrui, Petrus Was, en door de gouverneur van Den Haag George van Egmond– werd hij helemaal niet op het rechte pad gebracht, maar hij spaarde geen uitgaven noch de schijn opdat hij, die in deze streek slecht stond aangeschreven wegens zijn halsstarrigheid, intussen kon bewerken dat de uiteindelijke beslissing in heel deze zaak zou overgebracht worden naar de stad (zoals wij Rome noemen) om daar de invloed van de abdij en zijn eigen schaamteloosheid aan het licht te brengen, een schaamteloosheid die zelfs de aanzienlijkst en uit de Christenwereld, koningen, vorsten, bisschoppen en zelfs de paus moeilijk aan banden konden leggen; dit onwaardige geschil en een eerlijk verlangen naar monastieke godsdienstbeleving verontrustte nochtans deze mensen. Vooral dom Diederik Breedzips, prior, van Leuven afkomstig, stond zijn abt trouw en vlijtig terzijde. Terwijl dit steenblok van Sisyphus gewenteld werd, werd Rutger uiteindelijk, onder dwang van zijn geweten en van de bisschop van Luik, ertoe gedwongen plichtverzaking te bekennen en nederig om vergeving te bidden; maar, naar wordt beweerd, deed hij zelfs dat niet oprecht en uit het hart, toen hij, slechts één knie buigend, in aanwezigheid van zijn abt en van al zijn medebroeders, met tegenzin deze korte verklaring aflegde: 'Indien ik iemand van u heb misdaan, vraag ik om vergiffenis'.

Daarop werd een geleerde en tevens stichtende toespraak gehouden door dom Willem van Poitiers (die samen met dom Johannes Wijngaard aanwezig was), waarna Rutger van de abt toestemming kreeg om zijn intrek te nemen in Saint-Laurent, waar hij enkele maanden later dodelijk ziek werd, met als het ware een kapotte maag (om zijn eigen woorden aan te halen) en met afkeer voor alles, waarnaar hij voordien zo vurig had verlangd en waarvoor hij zo verbeterd had gestreden; hij overleed op 6 december 1551 in de woning van zijn familielid magister Johannes Witten, kanselier, waar hij door diens kamerdienares echt stiefmoederlijk opgenomen was; hij werd begraven binnen de kloostermuren van de abdij van Sint-Trudo, zoals hij dat op zijn sterfbed had gevraagd. Zijn grafschrift, dat daar te lezen staat, luidt: *'Niet weggerukt door een plotselinge dood, maar geleidelijk verzwakt door een kwaal die een tijd aansleepte als een aanloop naar de komende dood, zodat de dood zelve kon voorzien en vooraf voorspeld worden, beëindigde broeder Rutger Vranken, proost van deze abdij, zijn leven op 6 december van het jaar O.H. 1551'*.

In de mate dat hij kon, nam zijn overste George bezit van het meubilair van de overledene (er wordt evenwel beweerd dat dom Johannes Witten nog altijd een groot deel in zijn bezit houdt) en daarmee rustte hij de abtswoning en Nieuwenhoven uit.

Aan zijn medebroeders liet Rutger voor de eredienst een kunstig bewerkte vergulde kelk, samen met een bewerkte beurs voor het corporaal na en een karmozijnen kazuifel, dat hij tijdens zijn leven gebruikte; ook aan de broeders van Saint-Laurent liet hij een priestergewaad⁴⁷⁰ na van dezelfde stof en hetzelfde werk als de beurs, namelijk van met gouddraad bestikte zijde; of hij nog iets anders tot stand bracht tot zijn eervol aandenken, blijft in het ongewisse; daarom laten we hem verder onbesproken en keren wij terug tot de aanstelling van George en diens levensloop.

⁴⁶⁹ De Twee-en-twintig: het in 1373 heropgerichte tribunaal van de XXII dat de Vrede van Fexhe moest handhaven en optreden tegen machtsmisbruik van de prinsbisschop en zijn beampten

⁴⁷⁰ Bedoeld is een kazuifel. 63 Julius III, 1550-1555

Van hem wordt beweerd dat hij in de eerste tijd na zijn ambtsaanvaarding al te prachtlievend was, te kwistig en te bekommerd om een weelderige tafel; enerzijds omdat hij de aanzienlijken, die hij in groten getale welwillend ontving, voor zich wilde winnen, anderzijds omdat hij meende een onuitputtelijke schat van zijn voorganger te hebben verworven, hoewel hij deze niet volledig (zoals zijn voorganger dat had bepaald) in zijn bezit had gekregen, aangezien hij voor een ruim deel ontfutseld was door een zekere Sebastiaan, bijgenaamd Wijts, die bij het overlijden van Willem de schat naar zijn huis had weggebracht en zich daarover schaamde tot zijn laatste ademtucht. Na enige tijd bood hij een deel van het goud aan, maar George weigerde, verklarend dat hij alles wat ontnomen was, verwachtte en dat de schat niemand toebehoorde tenzij de abdi. Toen zijn stervensuur dreigend naderde en hij nog moeizaam ademde, kwelde alleen deze gedachte zijn gemoed en onder herhaald gezucht zou hij, zo wordt beweerd, ze met droefheid onder woorden hebben gebracht; maar door de oneerlijkheid van zijn zonen (die vreesden dat zij zouden beroofd worden van een buit die hun niet toekwam) werden alle getuigen en alle buitenstaanders op afstand gehouden en hij gaf de geest. Niemand, die de vrome vader abt zelfs maar oppervlakkig (vanaf de achterste lijn zoals men zegt) heeft gekend, zou kunnen loochenen dat dit alles aldus door God werd beschikt (en voor hem was het een teken) en dat hij door de Goddelijke Voorzienigheid werd geroepen om deze waardigheid, waarvoor hij zo geschikt was, te bekleden; een hierover zeer goed ingelicht getuige kan onder andere magister Gerardus Moringus zijn, een licentiaat in de H. theologie; zolang deze man leefde, hield George hem, onder meer wegens zijn uitzonderlijke geleerdheid, tegen een schitterende vergoeding tot vriend en tot bestendig disgenoot, opdat hij nooit zou ontbreken in zijn vroom gezelschap, opdat hij hem zou kunnen raadplegen over eender welk onderwerp, maar vooral over een letterkundige kwestie; aldus gaf hij een duidelijk voorbeeld aan de latere leiders van zijn orde; indien ze zijn voorbeeld niet zouden navolgen, dan zou onweerlegbaar blijken dat zij zonder liefde de fraaie letteren benaderen, zonder dienstvaardigheid de hun toevertrouwde kudde leiden; en zoals deze houding de laatsten tot schande moet aangerekend worden, zo zal er niemand zijn die niet met volle recht hem de zijne tot grote eer en lof aanrekent; maar dat moet een bijzaak blijven en zonder grond blindelings aanvaard.

Deze Moringus nu vormde in een brief aan onze abt George als het ware een beeldverhaal van diens onberispelijke zeden, van de ongereptheid van zijn levenswandel, kortom van zijn hele levensloop, in volgende bewoordingen: *'Wie zou bij u niet onmiddellijk die bij iedereen welkome, die welgevallige, christelijke, haast goddelijke zachtaardigheid bemerken, die ik, daarop zou ik met gerust gemoed een eed durven doen, nooit bij iemand anders heb aangetroffen? Wie zou niet terstond die aangename en zo onweerstaanbare wellevendheid, vriendelijkheid, beschaafdheid, welwillendheid bespeuren, waardoor gij, haast niet te geloven, de genegenheid van de u toevertrouwde familia hebt gewonnen en deze onmiddellijk tot alles bereid hebt gevonden, gij die met wijsheid ontdekte dat de mens een vrij wezen is, meer bereid om zich te laten leiden dan om zich te laten meesleuren? Door deze mentaliteit hebt gij de gemoederen en de genegenheid van uw mensen zo zeer voor u gewonnen, dat, mocht een noodtoestand zich voordoen (wat de hemel verhoede) waarin gij op hun trouw, op hun hulp beroep zoudt moeten doen, zij, daarvan ben ik overtuigd, tot elke inspanning zouden bereid zijn om uw belang te dienen, zelfs met persoonlijk nadeel (als ze op die wijze maar in staat waren om nadeel van u af te weren). Wie zou voorts niet uw ongeëvenaarde bescheidenheid opmerken, vrij van elke hoogmoed en trots, waardoor gij als een gewoon lid van de groep, allen, zelfs de meest nederigen, met waardering bejegend? Gij zoudt niet wachten totdat de anderen u eerst eer betuigen; ik geloof dat het daartoe aanmanende woord van de apostel u voortdurend voor de geest zweeft, in tegenstelling tot anderen van uw rang, die de toegekende waardigheid met onduldbare hoogmoed vervult; alsof onze verlosser Christus voor de omhelzing van kleine kinderen niet de waardigheidstekens van Zijn majesteit aflegde; maar met Aristoteles zou iemand kunnen zeggen dat deze eigenschappen –de enige die als aanbeveling waarde bezitten– bij u aangeboren, niet aangeleerd zijn, wanneer hij bij de eerste oog opslag uw niet geringe gaven opmerkt, uw zo uitzonderlijke vroomheid tegenover God en verering voor de heiligen, dat gij haast dagelijks, tenzij gij door ziekte of drukke bezigheden verhinderd zijt, persoonlijk de heilige handelingen verricht, dat gij de heilige plaatsen met de grootste zorg, hoewel ook tegen hoge kosten, nu eens herstelt, dan weer van het nodige voorziet, met welke waakzaamheid gij als herder onafgebroken allen bijstaat, met welke nauwgezetheid gij niet ophoudt bij elke gelegenheid hen aan hun gelofte te herinneren? Intussen schrijft gij hun niets voordat gij niet zelf eerst uit voert in de mate uw krachten en uw leeftijd u dat toelaten, wel wetend inderdaad dat de fouten van mensen die tussen de menigte verscholen gaan, verborgen blijven, maar dat de fouten van hen die op een hoge trap staan en boven de anderen uitsteken, als in de schijnwerper geplaatst door iedereen opgemerkt worden, om niet te spreken over de eerbaarheid waarmee gij vanaf uw kinderjaren tot op uw huidige leeftijd altijd hier zijt doordrongen geweest, zonder op dit punt ooit verdacht te zijn gemaakt door beschuldiging of roddel van de mensen. Ik zwijg eveneens over uw gastvrijheid, waarmee gij iedereen als met open armen ontvangt, over uw soberheid, zodat gij zelfs op de uitgebreidste feestmalen steeds uzelf gelijk blijft. Nog vele andere dergelijke kwaliteiten zou ik kunnen in herinnering brengen, als uw blik me dat toestond of indien ze niet te goed bekend zouden zijn om er hier over te spreken. Dit evenwel kan ik niet onvermeld laten: het was te danken aan deze uitzonderlijk integere levenswandel dat niemand anders als gij, vader-overste, in de gunst kwam van uw voorganger, die toch een vrij juiste kijk had op eerlijke lieden, toen hij bij zichzelf en met vrienden behoedzaam de keuze van een opvolger overwoog en zijn geoefend oog liet vallen op verscheidene personen van aanzien met niet te ver-smaden inbreng aan goederen en toen ook velen zich spontaan kwamen aan bieden. Hij had als zijn vervanger iemand van hoge adel kunnen aanstellen, die in staat zou geweest zijn om dank zij zijn vriendenkring en zijn relaties aan de hem toevertrouwden groot voordeel te verschaffen; hij had ook een man kunnen aanwerven die uitzonderlijk, meer dan anderen, geleerd was en door zijn bewonderenswaardig onderricht en zijn kennis van velerlei dingen de zijnen zeer van nut zou geweest zijn; maar voor het doel dat hij zich had gesteld, scheen het hem verreweg het beste een man aan te trekken, die bijzonder vroom was en van wie hij mocht veronderstellen dat hij in de eerste plaats begaan was met demonachale tucht, die hij met gestrengheid zou handhaven, een opvolger, die de tucht die hij zelf uit een toestand van verslapping had gered, in*

de behoorlijk herstelde toestand, waarin hij ze aantrof, zou behouden, dat hij ze nog dagelijks zou verstevigen en consolideren; daartoe leek hem niemand beter geschikt dan gij, vader-overste, ook al ambieerde gij deze post niet of hadden er nooit uitzonderlijk vriendschappelijke betrekkingen tussen u en hem bestaan. Maar uw kwaliteiten, hoewel beoefend in het verborgene, konden niet lang verborgen blijven (zoals Seneca zei) vóór zij uitstraalden en zich met hun schittering opdrongen aan de ogen van allen. Uw luisterrijk beheer van de abdij van Boneffe was voor hem een aanwijzing geweest voor de manier waarop gij ook een andere abdij zoudt kunnen beheren; daarom besliste hij dan ook u, die dat niet verwachtte, aan te trekken voor deze abdij hier. Om evenwel bij niemand de indruk te wekken dat ik me uit vooringenomenheid liet verleiden tot lof betuigingen aan uw adres, laat ik het hierbij'. Aldus Moringus.

Men moet niet denken dat deze lof betuigingen, die niet minder oprecht waren dan prachtig verwoord, door Moringus werden uitgesproken om aangenaam te klinken in de oren van zijn abt; zijn leven lang genoot deze theoloog een groot aanzien bij de Leuvense theologen en zijn waarheidsliefde werd door allen die hem kenden op prijs gesteld. Indien dat niet zo was, dan zouden wij er niet over denken de talenten, die hij George toeschrijft, als bewezen voor te stellen, maar elk daarvan afdoende met voorbeelden staven, omdat wij slechts aldus zouden kunnen bewijzen dat ze werkelijk aanwezig waren. De neigingen van zijn voorganger Willem en van George verschilden (hoewel ze eensgezind waren in hun bedoeling: het godsdienstig leven vernieuwen en activeren); de eerste was zuiniger, meer geïnteresseerd in geldzaken en men vertelt dat zijn belangrijkste bekommernis was fortuin te vergaren, terwijl de tweede met genoegen dat fortuin uitgaf om nieuwe gebouwen op te richten en woningen te vernieuwen, een feit dat onze kloostergebouwen zelf en de landelijke kerken waar hij zeggingschap had ten overvloede bewijzen en kenbaar maken, zelfs indien wij erover zouden zwijgen.

Inderdaad, onmiddellijk na zijn installatie werkte hij plannen uit om een abtswoning te bouwen, aangezien de oude grondig in verval was; op vernuftige wijze werden er slaapvertrekken aangebouwd om gasten logies te verstrekken, om niet te spreken van de prachtige zalen, een vermaard horarium en andere gebouwen die er nu te zien zijn. De zilveren staf van zijn voorganger liet hij vergulden; maar omdat deze vrij zwaar was en dus ongerieflijk, liet hij een andere, zeer fraaie, verzilverde maken, die minder zwaar was; over de vernieling van deze staf elders misschien een uitvoeriger verslag.

Omstreeks het jaar 1553 bouwde hij voorts vanaf de fundamenten een brouwerij en andere bijgebouwen, waarvan de zolders dienden tot bewaarplaats voor de veldvruchten en tot duiventil.

Voorts: toen in het jaar O.H. 1538 tijdens de maand juni de refter uitbrandde tegelijk met de bibliotheek, die rijk voorzien was van oude geschriften, waardevol door hun inhoud en hun ouderdom, richtte hij op dezelfde plaats, maar volgens een ingenieuzer plan, een nieuw gebouw op dat hij op Sint-Jan-Baptist in het jaar 1554 wijdde 'aan geest en maag'. Deze refter liet hij bovendien door meester Marcus van Mechelen op schitterende wijze in helle kleuren beschilderen met een portret van zichzelf en van allen die in die tijd in de abdij verbleven en gelofte hadden afgelegd. Anderzijds maakte hij ook de bibliotheek op de verdieping aantrekkelijker dan ze voorheen was, zowel door de ruimte en de afwerking als door de boeken.

In hetzelfde jaar plaveide hij de kloostergang, na vooraf aan de drie zijden een vierde te hebben toegevoegd, waar voor hij gedeeltelijk de muur van de kerk gebruikte. Te Mechelen - zoals gezegd zijn geboorteplaats - had hij van de kloosterlingen van Boneffe als vergoeding voor geld dat zij van hem hadden geleend, een uiterst goed gelegen terrein verworven, dat de Dijle met haar kolkende water besproeit. Daar bouwde hij op eigen kosten een echt gerieflijke woning, afgewerkt met eikehouten planken, die gezaagd en geschaafd waren te Nieuwenhoven en van daar aangevoerd. Niet alleen voorzag hij deze woning overvloedig en op prachtlievende wijze van allerhande kostbaar meubilair, maar hij overlaadde ze daarmee, omdat hij zich voorgenomen had daar te komen ontspannen van zijn vermoeiende taken; inderdaad, op haast geregelde tijden nam hij daar gedurende enkele maanden zijn intrek. Het laatste van zijn verwezenlijkingen was de molen, die hij tegen hoge kosten daken vensterdicht liet maken door werklieden, die hij met dit doel te Luik in dienst had genomen. Bij deze molen bouwde hij een hoge muur die een vijver binnen zijn oevers hield.

De voorwerpen voor de eredienst wierf hij doorgaans uit eigen beweging aan, zonder dat hem erom gevraagd werd, in zo groot aantal dat er veeleer iemand nodig was die zijn voornemens intoomde en dat er na zijn overlijden gedurende meer dan zes jaar niet de geringste behoefte aan dergelijke voorwerpen bestond. De rostra, waarin zijn voorganger het zilveren schrijn met heilige relieken had geborgen, omgaf hij met een houten kist, die hij op feestdagen verwijderde zodat beide weer zichtbaar werden.

In het jaar 1534 kocht hij voor het hoofdaltaar het retabel dat, niet minder devoot dan kunstvol vervaardigd, taferelen van leven en lijden van Christus weergaf; na de aankoop liet hij het vergulden. Het jaar nadien liet hij tegen hoge kosten het retabel vervaardigen dat zich bevindt boven het altaar van de H. Anna en later nog een in de kapel van de H. George.

Ook zorgde hij, als een vroom leider, dat verreweg de meeste boeken die tijdens de koordienst overdag of 's nachts worden gebruikt, herschreven werden. Orgelspel tijdens de liturgische diensten, dat door zijn voorganger afgeschaft was, liet hij weer toe, ook wel eens tijdens een feestmaal als begeleiding van de cimbalen.

Hij vierde het jubileum van zijn intrede in de orde en later dat van zijn priesterschap met evenveel luister, aangezien op beide feesten vrienden uit Brabant, adellijke lieden, uitgenodigden aanwezig waren; de afloop verschilde evenwel; rouw verdreef inderdaad de laatste vreugdeklanken van zijn kloosterjubileum, want korte tijd na de viering overleed Rumoldus, bloedigen broer van onze eerbiedwaardige vader (die hij op geoorloofde wijze van Boneffe met zich had meegebracht); dit jubileum vierde hij op 8 september 1543, zijn priesterjubileum op 14 juni 1551. Hij had zich ook voorgenomen (zo beweert men) het jubileum van zijn abbatiaat plechtig te vieren, indien het hem gegund zou zijn geweest zijn laatste levensjaar, dat reeds was ingegaan, in goede gezondheid te beëindigen; hij bekleedde immers reeds 24 jaar zijn ereambt.

Aan geestelijken die uitgezonden werden om vrienden te gaan bezoeken als de omstandigheden dat vereisten, stelde hij een aantal paarden of een koets ter beschikking; zonder enig voorbehoud gaf hij allen overvloedig proviand voor de reis mee en hij verplichtte hen niet zich te haasten.

Omdat hij zijn klooster gaarne een richtlijn voor de toekomst wilde geven, raadde hij zijn medebroeders aan, bij zijn overlijden een geschikt persoon uit eigen midden te kiezen om de leiding te nemen over de gewijde kudde; en aangezien hij het bestuur al eerder had overgelaten aan de wijsheid van de ene of de andere van de broeders, moest men er zeker geen vreemde bij halen om die kandidaat te verdringen. Maar wegens tegenslag slaagde men er niet in aan deze raad gevolg te geven. Eerst werd Daniel Tas biechtvader van onze eerbiedwaardige heer, behorend tot de kloostergemeenschap, uitverkoren en zijn naam werd zelfs te Rome ingeschreven op de lijst van de aangewezen personen. Maar de bleke dood rukte hem reeds in 1554 uit dit leven weg, hoewel deze man haast nog in de bloei der jaren was. Vervolgens kwam Hendrik van Spina, in die tijd proost, aan de beurt; maar deze wist zich niet berekend voor de verantwoordelijke taak en ongeschikt wegens zijn hoge leeftijd en weigerde zijn verkiezing te aanvaarden. Uiteindelijk nam de vrome, oude abt met schranderheid en kordaatheid, met veel omzichtigheid en zeer veel ernst de regeling van deze moeilijke zaak op zich; omdat hij dagelijks zijn krachten voelde afnemen en de kwalen van de oude dag toenemen, nodigde hij twee uitmuntende notarissen van de Romeinse Curie, namelijk een Mechelaar, de priester Robert Persoens, en een Leuvenaar, Mathias Ruggen, uit om hem ter zijde te staan. Voor hen en in tegenwoordigheid van abt George, kwamen, na een gebed en een aanroeping tot de H. Geest, de monniken één voor één de naam neerschrijven van de man die zij volgens hun diepste overtuiging voor de meest geschikte aanzagen; een meerderheid van stemmen koos Christoffel Blocqueryen van Terlamen; dat gebeurde daags na Sint-Catharina in het jaar 1557; om de bekrachtiging van deze keuze te verkrijgen, werd zo spoedig mogelijk een gezantschap naar Rome gestuurd. Maar terwijl de paus⁴⁷¹ nog talmde om de keuze van het convent te onderschrijven, overleed George op hoge leeftijd, ongeveer 83 jaar oud, tussen het eerste en het tweede uur van de voormiddag, op 3 april van het jaar onzer verlossing 1558, dat jaar Palmzondag; vooraf had hij de sacramenten van de Kerk met grote godsvrucht ontvangen met inachtneming van de gewijde riten. George had met de grootste lof gedurende ongeveer 25 jaar aan het hoofd gestaan van de monniken te Sint-Truiden, gedurende 8 jaar van die te Boneffe. Spoedig na zijn overlijden werd voor de tweede maal van uit Brussel een koerier, extraordinarius genaamd, naar Rome gestuurd, die beloofde dat hij zich van zijn zending daar eerlijk en oprecht binnen de drie weken zou kwijten.

Het gebalsemde lijk werd intussen in een loden kist bewaard en later, op 21 april, een gewone werkdag, nadat kennisgeving van zijn overlijden was gedaan, werd George's lijk begraven in de grafkapel die hij voor zijn voorganger had opgericht; de plechtigheid werd bijgewoond door de leden van het stadsbestuur en de bijna voltallige stadsbevolking. Weinige dagen later werden uitvaartplechtigheden te zijner ere gehouden. Zijn nagedachtenis blijve in ere bewaard.

Amen.

⁴⁷¹ Julius III, 1550-1555

Toevoeging⁴⁷²

Opdat de herinnering aan wat vroeger gebeurde niet zou uitgewist worden door de tijd –want de tijd knaagt daaraan– past het gebeurtenissen, die de herinnering waard zijn, voor het nageslacht op te tekenen.

In het jaar van de Heer 6668, volgens een jaartelling die algemeen gebruikelijk is bij de kroniekschrijvers, in het jaar 5421 volgens de telling van de Hebreërs en de omrekening van de H. Hieronymus, in het jaar 1469 na Christus op 7 maart, derde dag na zondag 'Oculi'⁴⁷³, om 9 uur, onder het pontificaat van Paulus II, onder de regering van de Rooms-keizer Frederik III, onder het primaatschap van de Franse koning Lodewijk XI, in de tijd dat Edward IV over Engeland heerste tegelijk met koning Hendrik VI, die nu in de kerker is opgesloten, onder het koningschap van Hendrik in Castilië en Leon, van Alfons in Portugal, van Jacobus III in Schotland, van Johannes in Aragon en Navarra, van Ferdinand, koning van Sicilië door afstamming, van René, hertog van Anjou, die ook titulair koning was van Sicilië en Aragon, toen Lodewijk van Savoye tegelijk met de inlandse Jacobus koning was in Cyprus, toen Christiaan koning was van de Denen, van Noorwegen en Zweden, toen Carinus koning was in Polen⁴⁷⁴, toen de oorlogszuchtige ridder Mathias het koningschap over Hongarije, Dalmatië en Croatië had verworven, toen de indringer George, die geen erfelijke aanspraak op een koninkrijk kon doen gelden, de koningstroon in Bohemen bezet hield, toen, met de gratie van God, Karel hertog was van Bourgondië, Lotharingen, Brabant, Limburg, Luxemburg en onlangs graaf was geworden van Vlaanderen enz., in de aanwezigheid van illustere telgen, de eerbied waardige vader in Christus dom Louis de Bourbon, door de genade Gods bisschop van Luik, hertog van Bouillon, graaf van Loon, van Guy van Brimeu, heer van Humbercourt, als afgevaardigde van de genoemde heer de hertog van Bourgondië, gouverneur en voogd van het Land van Luik en het graafschap Loon, deed Arnold van Beringen, na het aftreden van dom Hendrik van Koninksem, die vóór hem abt was, en na bekrachtiging door de paus, door de Goddelijke Voorzienigheid abt, zijn plechtige intrede in de stad van Sint-Trudo; door de voltallige clerus, door de stadsmagistraat en het volk werd hij met grote vreugde ontvangen; door de eerwaarde Johannes, bisschop van Liberia, suffragaan van de Luikse heer, in aanwezigheid van de eerwaarde heren abten Gerard⁴⁷⁵ van Floreffe en Siger⁴⁷⁶ van Heylisse, die in priestergewaad waren gehuld, werd hij in de abdij en de kerk van de H. Trudo gewijd, in het 780ste jaar na het overlijden van de H. Trudo, glorieus belijder.

Bij deze wijding van abt dom Arnold waren aanwezig de eerwaarde in Christus, de bisschop van Luik, heer, overste en beschermheer van bovengenoemde, bovendien vele anderen, ridders, edelen, tevens doctors, licentiaten, magisters en andere geleerde en wijze mannen. Moge God, Die gezegend is tot in de eeuwen, Zich gewaardigen door de verdiensten van de H. Trudo, van heilige mannen en vrouwen, de nieuwe abt lang te bewaren in rust, vrede en voorspoed.

Amen.

Index van plaatsnamen met aanduiding van de ligging (Zie PDF)

Index van persoonsnamen (Zie PDF)

⁴⁷² Behoort bij de gesta van Arnold van Beringen in 1469 [(= eindnoot 64 in PDF)]

⁴⁷³ Derde zondag van de Vasten

⁴⁷⁴ Christiaan van Oldenburg was in 1467 afgetreden. In 1469 was Karei Unudsson koning van Zweden

⁴⁷⁵ Gerard van Eyck

⁴⁷⁶ Siger Claes, bijgenaamd Amours